

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI**

**AVUSTURYA'DA DİNLER ve DİNİ HAK ve
ÖZGÜRLÜKLERİN TARİHÇESİ**

MEHMET ZEKİ BAŞYEMENİCİ

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. MUSTAFA SAMİ BAYBAL**

KONYA-2023

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Zeki BAŞYEMENİCİ		
	Numarası	22810201937		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI/DİNLER TARİHİ BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
Tezin Adı	AVUSTURYA'DA DİNLER ve DİNÎ HAK ve ÖZGÜRLÜKLERİN TARİHÇESİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Mehmet Zeki Başyemenici

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet Zeki BAŞYEMENİCİ		
	Numarası	22810201937		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI/DİNLER TARİHİ BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa Sami BAYBAL		
Tezin Adı	AVUSTURYA'DA DİNLER ve DİNİ HAK ve ÖZGÜRLÜKLERİN TARİHÇESİ			

Avusturya, Avrupa ülkeleri içerisinde dini hak ve özgürlüklerin tasarrufu açısından üzerinde çalışma yapmaya değer bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke, tarihi boyunca çok uluslu bir imparatorluk olması münasebetiyle, farklı etnik gruplar ve inançlarla bir arada yaşama kültürünü geliştirmiştir. Dolayısıyla Avusturya'nın tarihi, din ve mezhep savaşları ve otorite ile din arasındaki mücadelelere sahne olmuştur. Katolik mezhebinin hâkim ve güçlü olduğu ülkede söz konusu mücadeleler neticesinde farklı mezhepler ve inanç toplulukları ortaya çıkmıştır. Günümüzde ülkede Hıristiyanlık, İslâmiyet, Yahudilik olmak üzere üç temel din ve bunlara bağlı farklı inanç toplulukları, mezhepler hâkimdir. Adı geçen inançlara ait kiliseler, cemaat ve topluluklara ait kurumlar, sadece dini değil birçok alanda faaliyet göstermektedir. Avusturya farklı dönemlerde bünyesi dahilindeki din, mezhep ve inanç topluluklarına dini hak ve özgürlükler tanıma adına onları yasalarıyla desteklemiştir. Ülkede hâkim olan din Hıristiyanlık iken ikinci sırada İslâmiyet yer almaktadır. Avusturya, İslâmiyet'i Avrupa'da resmen tanıyan ilk ülkedir. Ancak 2015 yılı itibari ile İslâm, çıkartılan yeni yasa ile bir yandan ülke ile uyumlanmaya çalışırken, aynı zamanda kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Böylece yeni İslâm kanunu, İslâmofobi'nin ülkede kurumsallaştırılmasının yasal dayanağı haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avusturya, Din, İslâm Yasası, Kiliseler, İslâmofobi.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Mehmet Zeki BAŞYEMENİCİ		
	Student Number	22810201937		
	Department	PHILOSOPHY AND RELIGIOUS SCIENCES / HISTORY OF RELIGIONS		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Mustafa Sami BAYBAL		
Title of the Thesis/Dissertation	HISTORY OF RELIGIONS AND RELIGIOUS RIGHTS AND FREEDOMS IN AUSTRIA			

Austria stands out as a country worth working on in terms of the use of religious rights and freedoms among European countries. Throughout its history, the country has coexisted with different ethnic groups and beliefs, as it is a multinational empire. Therefore, the history of Austria has been the scene of wars between religion and sect and struggles between authority and religion. Therefore, in the country where the Catholic sect is dominant and strong, different sects and faith communities have emerged as a result of these struggles. Today, four basic religious beliefs, namely Christianity, Islâm, Judaism and Buddhism, and different belief communities and sects are dominant in the country. Churches, communities and institutions belonging to the above-mentioned faiths operate in many fields, not just religion. Although at different times, Austria supported its religious, sect and belief communities with its laws in order to grant religious rights and freedoms. While the dominant religion in the country is Christianity, Islam takes the second place. Austria is the first country to officially recognize Islâm in Europe. However, as of 2015, Islâm, while trying to harmonize with the country with the new law enacted, has also begun to be taken under control. Thus, the enacted Islâm law has become the legal basis for the institutionalization of Islâmophobia in the country.

Key Words: Austria, Religion, Islâm Law, Churches, Religion, Islâmophobia.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
ÖNSÖZ	ix

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu	1
Araştırmanın Amacı	1
Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kavramsal Çerçeve	2
Araştırmanın Kaynakları	3
Avusturya'nın Tarihçesi	4

BİRİNCİ BÖLÜM

AVUSTURYA'DA DİN-DEVLET MÜNASEBETLERİNİN TARİHİ

1.1. Fransız İhtilali'ne Kadar Avusturya'da Din ve Siyasî Otorite	9
1.2. Fransız İhtilali'nden I. Dünya Savaşı'na Kadar Avusturya (1789-1912)	29
1.3. Avusturya'da Birinci Cumhuriyet Dönemi (1912- 1945)	32
1.4. Avusturya'da İkinci Cumhuriyet Dönemi (1945-)	36

İKİNCİ BÖLÜM

AVUSTURYA'DA DİNLER, İNANÇ TOPLULUKLARI ve STATÜLERİ

2.1. Yasalarda Din ve Vicdan Hürriyeti	39
2.2. Avusturya'da Mevcut Dinler ve Statüleri	49
2.2.1. Avusturya'da Hıristiyanlık	49
2.2.1.1. Avusturya Katolik Kilisesi	53
2.2.1.2. Avusturya Protestan Kiliseleri	61
2.2.1.3. Avusturya Ortodoks Kiliseleri	77
2.2.1.3.1. Avusturya Grek Doğu Kilisesi	77
2.2.1.3.2. Avusturya Mısır Kilisesi	81
2.2.1.3.3. Avusturya Süryani Kilisesi	83
2.2.1.3.4. Avusturya Ermeni Kilisesi	85
2.2.1.4. Yeni Apostolik Kilise	87
2.2.1.5. Eski Katolik Kilise	88
2.2.1.6. Methodist Kilise	90
2.2.1.7. Mormonlar	92
2.2.1.8. Avusturya Yehova Şahitleri	94
2.2.2. Avusturya'da İslâmiyet	96
2.2.2.1. Müslümanların Avusturya'ya Gelişindeki Tarihsel Süreç	96
2.2.2.2. Avusturya'da Müslümanlara Yönelik Entegrasyon Çalışmaları	110

3.2.2.1. Mezhepsel Eşitsizlik	192
3.2.2.2. Yurtdışı Finansman Yasağı.....	192
3.2.2.3. Yurtdışından Din Görevlisi Getirme Yasağı ve Din Görevlilerinin Eğitimi	192
3.2.2.4. Dinî Etkinliklerin İptal Edilebilmesi Hakkı.....	193
3.2.2.5. Camilerin Kapatılabilmesi.....	193
3.2.2.6. Tüzel Kişiliğin İptal Edilme Yetkisi	194
3.2.2.7. Dinî Öğretilerin ve Kur'an'ın Almancaya Çevrilme Zorunluluğu.....	194
3.2.3. İslâm Yasasının Getirdiği Kazanımlar	194
3.2.4. İslâm Yasasına Tepkiler, İtirazlar	196

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AVUSTURYA'DA İSLÂMFOBİ HAREKETLERİ

4.1. İslâmofobi ve Batıda İslâmofobi Örnekleri.....	199
4.2. Avusturya'da İslâmofobinin Yansımaları	209
4.2.1. Hukuksal Alanda İslâmofobinin Tezahürleri	210
4.2.2. Eğitim Alanında İslâmofobinin Tezahürleri	215
4.2.3. Siyasî Alanda İslâmofobinin Tezahürleri.....	221
4.2.4. Dinî ve Kamusal Alanda İslâmofobinin Tezahürleri	225
4.2.5. Yargı ve Basında İslâmofobinin Tezahürleri	228

SONUÇ	234
KAYNAKLAR	243
EKLER	268
EK 1: 16. Yüzyılda Avrupanın Dini Coğrafyası	268
EK 2: 1782 Tarihli II. Joseph Tarafından Çıkarılan Hoşgörü Kanunu	269
EK 3: 1861 Tarihli Protestan Kanunu	270
EK 4: 1867 (1868) Temel Vatandaşlık Hakları Anayasasının Dini Azınlıklarla İlgili Hükümleri	271
EK 5: 1874 Tarihli Dini Cemaatlerin Hukuken Tanınmasına Dair Kanun	272
EK 6: 1877 Tarihli Eski Katolik Kilisesi'nin Tanınmasına Dair Kanun	273
EK 7: 1890 Tarihli Yahudi Cemaatinin Tanınmasına Dair Kanun	274
EK 8: 1912 Tarihli İslâm Kanunu	275
EK 9: 1934 Vatikan ile Avusturya Cumhuriyeti Arasında Konkordato	276
EK 10: 1985 Tarihli Çocukların Din Eğitimine İlişkin Konsolide Kanun	277
EK 11: 2015 Tarihli İslâm Kanunu	278
EK 12: İnanç Topluluklarının Tüzel Kişiliğine İlişkin 1998 Tarihli Konsolide Kanun	287

SİMGELER VE KISALTMALAR

A.U.H.B.	: Protestan Kilisesi Birliği
AİT	: Avusturya İslâm Teşkilatı
ATİB	: Avrupa Türk İslâm Kùltür Dernekleri Birliği
BIZ	: Eğitim ve Entegrasyon Merkezi
DBİV	: Boşnak-İslâm Derneği
Evanjelik Kilise A.B.	: Avusturya Lutheran Protestan Kilisesi
Evanjelik Kilise H.B.	: Avusturya Reformist Protestan Kilisesi
FMFÖ	: Avusturya Müslüman Kadınlar Forumu
FPÖ	: Avusturya Özgürlük Partisi
GJM	: Genç Müslümanlar Topluluğu
IF	: İslâm Federasyonu
IGW/IRG	: Viyana Özel İslâm Fen Lisesi
IRP	: İslâmi Din Pedagojisi
IRPA	: İslâm Din Eğitimi Akademisi
ISV	: Uluslararası Öğrenci Birliği
IVS	: Viyana Özel İslâm İlkokulu
İGGÖ	: İslâmische Glaubensgemeinschaft in Österreich
İKZ	: İslâm Kùltür Merkezi
JUWA	: Avusturya Gençlik Federasyonu
CARIMA	: Hayırsever Müslüman Çalışma Kurumu
KPH	:Viyana Krems Üniversitesi Kilise Pedagoji Yüksekokulu
MMS	: Müslüman Sosyal Hizmeti
ÖVP	: Avusturya Halk Partisi
SPÖ	: Sosyal Demokrat Parti
VİF	: Viyana İslâm Fedrasyonu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Avusturya’da Resmen Tanınmış Kilise ve Din Toplulukları ile Cemaatler	49
Tablo 2: 2020-2021 Yılı Katolik Kilisesi’nde Üye Hareketliliği	59
Tablo 3: Avusturya’da 2021 Yılında Bölgelere Göre Tercih Edilen Kilise, Din ve İnanç Topluluklarına Dair İstatistik.	96
Tablo 4: Avusturya’da Türkiye Vatandaşı İşgücü	106
Tablo 5: 1951-2021 Türkiye Vatandaşları Nüfus Sayımı.....	116
Tablo 6: 2002-2021 Yılları Arasında Avusturya’da Türk Nüfusu	116
Tablo 7: 2019 Yılında Avusturya’da Cami Sayısı.....	125
Tablo 8: 2018-2019 Eğitim- Öğretim Yılında Avusturya’da Eğitim Gören Türk Öğrenciler.....	132
Tablo 9: 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılında Üniversitelerde Kayıtlı Türk Öğrenciler.....	133
Tablo 10: Avusturya’da Dini Nüfusun % ve 1000’de Olarak İstatistikleri	171

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 1991-2011 Eyaletlere Göre Türkiye Vatandaşı Nüfus Dağılımı	117
--	-----

ÖNSÖZ

Avusturya, tarihsel süreçte din ile alâkalı konuların devlet ve siyasetle içiçe geliştiği, Ortaçağ ve Yeniçağ boyunca Katolikliğin, diğer dönemlerde farklı din ve mezheplerin varlıklarını ortaya koyup teşkilâtlanma, ayakta kalma mücadelesinin en yoğun yaşandığı Orta Avrupa ülkelerinden birisidir. Katoliklik ve Katolik Kilisesi, çeşitli etnik unsurlardan oluşan Avusturya'yı, Ortaçağ'da tek şemsiye altında toplayarak önemli bir güç olmuştur. İlkçağlardaki kral-tanrı anlayışının tersine, kilise ve devlet ikilisinin hâkim olduğu yönetim biçimi, 16. yüzyıla dek her iki tarafın da karşılıklı birbirini beslemesiyle otoritelerinin devamını sağlamıştır. Ancak, söz konusu yüzyıl itibari ile Avusturya, çeşitli dinî ve toplumsal mücadelelerle Katoliklik dışında farklı oluşum ve çeşitli mezheplerle tanışmıştır.

Avusturya, farklı din ve inanç topluluklarının kendilerine yer edinme, güç kazanma mücadelelerine, dolayısıyla çoklu kültür ve inanç çeşitliliğine sahne olmuştur. Bu noktada Müslümanların Avusturya'daki tarihi önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bosna-Hersek'in ilhakıyla başlayan tanışma, Müslümanların Avusturya'da kabul görme, tanınma ve var olma mücadelesiyle geçen süreçle günümüze dek sürmüştür. Müslümanların Avusturya'da yerleşik bir din olarak varlığını devam ettirebilmesinde, aslında kendi mücadelelerinden çok Avusturya'da kadim devlet kültürünün yansımaları ve ülkenin farklı inançlara olan pozitif yaklaşımı oldukça etkili olmuştur. Avusturya pek çok Avrupa ülkesinden çok daha önce bu anlayışı, çeşitli yasal düzenlemelerle güvence altına almıştır. Ancak, farklı din topluluklarına yönelik söz konusu pozitif yaklaşımdan, 21. yüzyılın hemen başından itibaren özellikle Müslümanların aleyhine olacak şekilde bariz bir biçimde uzaklaşmaya başlamıştır. Bu anlamda Avusturya'da muhtelif dinler ve İslâm konusu, üzerinde araştırma yapılmaya değer bir alan olarak oldukça önem arz etmektedir.

Çalışma dört temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Avusturya'da tarih boyunca din ile devlet arasındaki ilişkiler zemininde söz konusu ülkenin bir nevi dinî alandaki tarihî gelişmeleri, kronolojik ve tematik olarak ele alınmıştır. İkinci bölüm Avusturya'daki mevcut dinleri içermektedir. Burada özellikle devletin resmî olarak tanıdığı din toplulukları ve kiliseler ile ön tanınma hakkına sahip dinî cemaatler

ele alınmıştır. Avusturya’da İslâmiyet, diğer din ve inanış biçimlerine nazaran yasalar çerçevesinde dinî ve hak ve özgürlüklerin tassarufu noktasında vurgulanmaya değer gelişmelerle karşı karşıya kalmıştır. O nedenle çalışmanın bu bölümünde İslâmiyet ve Müslümanlarla alâkalı konulara ağırlık verilmiştir. Böylelikle Müslümanların Avusturya içerisindeki statüsü ve özellikle Müslüman’ların önemli bir kısmını oluşturan Türklerle alâkalı konular çeşitli başlıklar altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Üçüncü bölümde Avusturya’da yaşayan Müslümanların yasal temsilcisi Avusturya İslâm Teşkilâtı (İGGÖ/AİT) ve kurumsal yapısı ele alınmıştır. Teşkilâtın kuruluşu, işleyişi ve çeşitli faaliyetleri hakkında bilgiler sunulmuştur. Son bölümde ise güncelliğini sürekli korumakta olan, Avusturya ve İslâm konusuyla alâkalı çalışmalarda göz ardı edilmesinin mümkün olmadığı İslâmofobi konusuna yer verilmiştir. Burada çeşitli Batılı ülkelerde görülen İslamafobik hareketler, kısa örneklerle izah edilmiş; Avusturya’da görülen İslâm karşıtlığı ve İslâm düşmanlığı olayları muhtelif başlıklar altında toplanarak günümüzde İslam’ın Avusturya’da gelmiş olduğu son nokta vurgulanmaya çalışılmıştır.

Avusturya’da din-devlet münasebetlerine yönelik çalışmaların ağırlığını makaleler ve Avrupa tarihiyle alakalı kaynaklar oluşturmaktadır. Avrupa tarihine ilişkin araştırmaların temel çıkış noktasını ise Avusturya tarihî teşkil etmektedir. Çünkü Avusturya, önceleri Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu olarak tabir edilen, içerisinde farklı etnik toplulukların ve bağımsız prensliklerin teşkil ettiği çatı bir teşkilâtın arşidüklüğü olarak, sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve nihayetinde Avusturya Cumhuriyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Avrupa’da din-devlet eksenli her çalışma Avusturya ile yakından alâkalıdır. Ancak, özellikle Avusturya örneğini esas almış, tarihsel süreçte ülkede dinler ve bunlara yönelik yasal düzenlemelerin günümüze kadar getirildiği müstakil, geniş kapsamlı araştırma sayısı sınırlıdır. Bu anlamda araştırmanın, öncelikle Avusturya, dolayısıyla Avrupa’da dinler tarihî ve gelişimi alanına önemli bir katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde göstermiş olduğu yardım, hoşgörü ve gerekli bilimsel katkıları için değerli hocam Prof. Dr. Mustafa Sami Baybal’a teşekkür

ediyorum. Ayrıca araştırmanın başlangıç sürecinde birlikte yola çıktığım, alanla alakalı sınırlılıklar ve kazanımlara dair görüşlerini paylaşan kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Aydın'a, araştırmaya dair görüş ve önerileriyle çalışmamızı destekleyen Doç. Dr. Ahmet Aras, Doç. Dr. Osman Zahid Çiftçi, Doç. Dr. Ahmet Türkan'a ve kendileriyle geçirmem gereken kıymetli vakitlerinden feragat ederek çalışma süresi boyunca mânevî desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunuyorum.

Mehmet Zeki BAŞYEMENİCİ

Konya-2023

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, Avusturya'daki dinî çeşitlilik, inanç gruplarının kurumsal faaliyetleri, devletin dini hayatı tanzim etmeye yönelik yasama faaliyetleri ve İslâm'ın Avusturya'daki tarihsel geçmişi, statü edinme çalışmaları ile günümüzdeki mevcut konumudur. Avusturya'da dini hak ve özgürlüklerin kazanılmasına dair olayların tarihsel gelişimi, ülkedeki mevcut din ve inanç topluluklarının devletle olan münasebetleri, Avusturya'nın söz konusu gruplara olan mesafesi ve bunlara dair kanunlar, uygulamalar ayrıca bu araştırmanın içeriği dahilindedir.

Araştırmanın Amacı

Avusturya, Avrupa'da din-devlet münasebetlerinin nasıl geliştiği, dini hak ve özgürlüklerin tasarrufunda ülkelerin inanç farklılıklarına olan mesafesi hususunda örnek teşkil eden bir Avrupa ülkesidir. Ülkede Hristiyanlık, İslâmiyet, Yahudilik başta olmak üzere bunlara bağlı birçok mezhep ve inanç topluluğu bir arada yaşamaktadır. Farklı inanışların Avusturya içerisindeki kurumsallaşma, tanınma faaliyetleri Avusturya tarihinin özellikle 15. yüzyıldan sonraki dönemlerinden günümüze değin süreklilik arz etmiştir. Günümüzde, ülkedeki din ve inanç gruplarının kurumsallaşma faaliyetleri halen devam etmektedir. Çünkü söz konusu grupların faaliyetlerine dikkat edildiğinde bunların misyonlarını, mensuplarına ve diğer inanç sahiplerine en etkili şekilde ifade edebilmek adına sadece dini öğretilerine yönelik değil, sosyal içerikli etkinlikler ile eğitim ve kültür faaliyetleri yürüttükleri anlaşılmaktadır. Avusturya'da din ve inanç toplulukları, muhtelif tarihlerde devlet tarafından yasalarla desteklenmiştir. İslâmiyet de söz konusu yasal güvencelerden istifade etmiştir. Hatta Avusturya, Avrupa'da İslâmiyet'i en erken tanıyan ülkedir. 1912'deki İslâm Yasası ile birlikte ülkede yaşayan Müslümanlara yönelik kamusal ve sosyal alanda birçok hak ve özgürlük tanınmıştır. 1979'da teşkil edilen Avusturya İslâm Teşkilâtı da söz konusu ayrıcalıkların yasal örneğini temsil etmektedir. Ancak, Avusturya'da son yıllarda, İslâm'a yönelik pozitif bakış açısında politika değişikliğine gidilmiştir. 2015'te ilân edilen yeni İslâm Yasası, söz konusu tutum değişikliğinin

yasal dayanağı ve göstergesi haline gelmiştir. Nihayetinde Avusturya, din ve inanç topluluklarına göstermiş olduğu hoşgörü ile örnek bir ülke konumundayken son yıllarda İslâmofobi'nin en çok cereyan ettiği bölgelerden birisi durumuna gelmiştir. Araştırma ile ülkedeki din anlayışı, devletin bunlara karşı tutumu, İslam'ın ülkedeki tarihi ve mevcut statüsü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Kavramsal Çerçeve

Avusturya, tarihsel süreçte çok uluslu bir imparatorluk olarak varlığını sürdürmesi dolayısıyla ülkedeki siyasî gelişmeleri din ve kültür çatışmalarından ayırarak incelemek mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada öncelikle Avusturya'nın tarihî ve burada hâkim dinlerin konumu belirlenmiştir. Ülkede mevcut din ve din topluluklarının tarihsel geçmişi ve güncel statüleri, faaliyetleri incelemeye tabi tutulmuştur. Ancak, diğer dinlerle alâkalı bilimsel bulgularla birlikte 'Avusturya'da İslâm dünden bugüne nasıl konumlanmıştır?' sorusuna da cevap aranmıştır. Avusturya'da dinler tarihine yönelik hazırlanmış olan bu çalışma, herhangi bir tarihsel dönemin kesiti olmadığı, güncelliğini koruduğu için araştırmada özellikle kurumlar, yasalar, politikalar, tutumların tespiti noktasında internet kaynaklarından da istifade edilmiştir. Dolayısıyla konunun aktüel olmasının kaynakların da güncel olmasını gerekli kılması, araştırmanın avantajı olarak karşımıza çıkmış, ancak gündemin devam ediyor olması ise çalışmaya zamansal bir çerçeve çizmeyi zorlaştırmıştır. O nedenle çalışma, günümüzde İslâmofobi bölümüyle sonlandırılmış, araştırmanın genel bulgularını değiştirmeyecek değerdeki güncel değişikliklere yer verilmemiştir.

Çalışmada hem Avrupa'da din-devlet münasebetlerinin hem de Müslümanların Avusturya ile olan ilişkilerinin başlangıç tarihleri 15. yüzyıl ile sınırlı tutulmuştur. Zira ülkede önceleri din ile devletin birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olup, zamanla dengelerin değişmeye başlaması, dinî alanlarda reformasyon sürecine gidilmesi gibi olayların başlangıç noktası 15. yüzyıl olarak karşımıza çıkmıştır. Müslümanların Avusturya ile olan münasebetinin 15. yüzyıl ile birlikte başlatılması hususu da Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa üzerindeki fetih faaliyetlerinin yoğunlaşmasının söz konusu yüzyılla alâkalı olmasındandır.

Araştırmanın Kaynakları

Avusturya’da dinlerin tarihi, dini hak ve özgürlüklerin değerlendirilmesi adına literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın desteklenmesinde, konuyla alakalı hazırlanmış telif eserlerden istifade edilmiştir. Bunlardan Luise Schorn-Schütte tarafından kaleme alınan “Die Reformation, Vorgeschichte, Verlauf, Wirkung” adlı eser Reform olaylarını sadece Almanya tarihî açısından değil, Avrupa tarihine katkıları açısından ele almıştır. Reformla birlikte başlayan modern çağı Kilise ekseninde işleyen eser 1517 yılındaki Reform hareketlerini 1555 tarihindeki Augsburg Barışına kadar değerlendirmiştir. Kaynaklardan bir diğeri ise Karl Vocelka tarafından hazırlanmış olan “Geschichte Österreichs, Kultur, Gesellschaft-Politik” adlı çalışmadır. Vocelka, eserde Avusturya’nın tarihini en başından itibaren ele alarak, ülkenin AB’ye üye olana kadar geçirmiş olduğu sosyal, kültürel ve politik evrelerini, analizleriyle birlikte tespit etmiştir. Anna Ehrlich tarafından kaleme alınmış olan “Heiden, Christen, Juden und Muslime: Eine Geschichte der Religionen in Österreich” adlı eseri, Avusturya’nın dinler tarihini herhangi bir mezhep veya dini inancın şemsiyesine girmeden kronolojik ve tematik olarak ele almıştır. Dolayısıyla Avusturya’nın din ve inanışlarla alakalı tarihi mücadelelerinin incelenmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Araştırmaya önemli katkı sağlaması amaçlanan önemli isimlerden birisi de Richard Potz’dur. Yazarın “Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi, Hukûkî Yapı/ Din Eğitimi/Din Hizmetleri” adlı eserinde yayımlanmış olan “Avusturya” makalesi, çalışma konusuyla oldukça örtüşen bir yapıda olması itibari ile önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca Avusturya’da Müslümanların güncel sorunlarını ele alan, “Perspektif” dergisinde muhtelif yazarlar tarafından yayımlanmış olan makaleler de bu çalışmada başvurulan çalışmalar arasında yer almıştır. Avusturya’da İslam’ın güncel sorunları ile alakalı çalışmalarıyla günümüz Avusturyasında Müslümanların siyasî, politik ve sosyal sorunlarını ele alan Fared Hafez, özellikle “Perspektif” dergisinde kaleme aldığı konularla çalışmamıza ışık tutmuştur. Bir başka araştırma “Avusturya’da İnsan Hakları Uygulamaları: 2014 Raporu” adlı komisyon çalışmasıdır. Araştırma, ülkedeki göçmen siyaseti, dinî ve kültürel imkânlar, eğitim ve sosyal alandaki haklar ile azınlık konularını inceleyen raporların bir araya getirilmesiyle

oluşturulmuş olup, çalışmamızı zenginleştirecek başvuru kaynaklarından birisi olmuştur.

Çalışmanın günümüzle alakalı kısımları aktüelliğini koruması münasebetiyle, verileri güncel haliyle değerlendirebilmek adına elektronik kaynaklardan istifade edilmiştir. Özellikle çalışmada bahsi geçen kurumlar ve bunların çalışma sistemleri, güncel durumları, çeşitli istatistiklerin sunulması adına ilgili kurumların elektronik sayfalarından derlenmiştir.

Avusturya'nın Tarihçesi

Avusturya'nın bilinen ilk yerli halkı Keltler (Galatlar)'dir. Keltler'in ilk yerleştikleri bölge, Ren Nehri boyları olup arkeolojik çalışmalarda ilgili halkın bıraktığı iki önemli kültür merkezi tespit edilmiştir. Bunlardan, daha eski olanı Avusturya'daki Halsstat, diğeri ise İsviçre'deki La Tene kültürleridir. Keltler, bu kültür bölgelerinden Avrupa'nın hemen her yerine göç etmişlerdir.¹

Avusturya'da bilinen ilk devlet teşekkülü, Noricum Krallığı tarafından kurulmuştur (M.Ö. II. yy). Krallığı, İlyrler ve Keltler'in karışımından oluşan halk teşkil etmiştir. Noricum Krallığı'nın, diplomatik yakınlıkla başlayan Roma İmparatorluğu ile olan münasebetleri, söz konusu imparatorluğun hâkimiyetine girmesiyle sonuçlanmıştır. Norikler'in Roma İmparatorluğu hâkimiyetindeki varlığı, Batı Roma'nın 5. yüzyılda bölgedeki hakimiyetinin zayıflamasına değin devam etmiştir. Avusturya topraklarında 6. yüzyıla kadar Hun Devleti, Cermenler, Gotlar, Bavyeralar, Slavlar ve Avarlar hüküm sürmüştür.²

Roma İmparatorluğu yıkılınca (476) bir otorite boşluğu ortaya çıkmıştır. Frank Kralı Şarlman (742-814), söz konusu boşluğu ilk olarak dolduran önemli bir devlet adamı olarak bilinmektedir.³ Günümüzde, Almanya ve Fransa köken itibari ile Batı Alman Frenklerinden olmaları dolayısıyla, kendi millî tarihlerini yazarken başladıkları

¹ M. Ali Kaya, "Keltlerin Anadolu'ya Göçü: Göç Nedenleri, Yolları ve İlk On Yıl", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, C. 10, S. 13, 2012, s. 2.

² Fahri Bakırcı, "Avusturya Parlemtosu Üzerine", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVII, S. 1-2, 2013, 1182-1183.

³ Arnulf Zitelmann, *Die Geschichte der Christen*, Campus Verlag, Frankfurt 2004, s. 94.

dönem ve önemli karakter Karl der Große (Büyük Karl ya da Kral Şarlman) olmaktadır. Söz konusu devletler, Şarlman'ı ataları olarak kabul etmektedir. Şarlman, askeri ve siyasi zaferlerinden sonra Roma'daki Papa'nın izni ile Kutsal Roma Kayzer'i⁴ ilân edilmiştir. 800'de Şarlman'ın kurduğu krallık Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak kabul görmüştür. I. Otto (912-973), kendisini Kutsal Roma German Kayzeri (*Heilige Römische Reich Deutsche Nation*) ilân etmiştir.⁵ Böyle bir unvanı almasının nedeni Avrupa'nın önemli bir kısmının Roma-Latin kültürüne sahip olması ve dolayısıyla bu şekilde kendi meşruiyetini sağlamaktır.⁶ I. Otto, 10 Ağustos 955'te Macar ordusunu imha ederek Otsmark adıyla Avusturya'yı yeniden teşkilâtlandırmış olup söz konusu tarih Avusturya'nın kuruluşu olarak kabul edilmiştir. Akabinde Bavyeralılar yeniden Avusturya'ya göç etmişlerdir. Otsmark, Bavyera Dükalığı'na bağlı bir kontluk haline dönüşüp (976), yönetimi Habsburgların selefi Babenger Sülalesi'ne verilmiştir.⁷

Habsburg Hanedanı'nın Avusturya'nın yönetimini ele almasına kadar Avusturya'yı, sırayla Frankların hâkimiyetindeki Bavyeralılar, Babengergler ve Ottokarlar yönetmişlerdir.⁸

Habsburglar, Avusturya'da 13-20. yüzyıllar arasında hüküm sürmüş bir hanedanlıktır. Habsburg adı, Habichtsburg Kalesi'nden gelmiştir. Ancak Habichtsburg Kalesi, Avusturya'da olmayıp Habsburglar da Avusturya'lı değildir. Zira burası, Aare Irmağı yakınlarında İsviçre'nin Aargau (Kanton) bölgesinde yer almaktadır.⁹ Habsburgların bilinen ilk ataları Norgau Kontu 3. Everard, 898 tarihinde Lothringen

⁴ Caesar'ın Latince okunuşu, 'Kayzer'dir. Fransızcadan Türkçeye 'Sezar' olarak geçmiştir. M.Ö 3. yüzyıldan itibaren ünlenmiş olan Roma'nın önde gelen ailelerinde Ceaserların tarihe mâl olmuş şahsiyeti Caius Iulius'tur. Başarılı bir asker ve devlet adamı olduğu için sonraki Roma imparatorlarının unvanı olarak kalmıştır. Havarilerden Luka'ya göre Hz. İsa dünyaya teşrif buyurduğunda, Roma İmparatorluğu'nun tahtında oturan İmparator Augustus Ceaser (M.Ö. 63- M.S 14) idi. Sezar, dünyevi hükümdar ve devlet mânâlarına gelmektedir, bkz, Ş. Teoman Duralı, *Çağdaş Küresel Medeniyet, Anlamı/Gelişimi/Konumu*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010, s. 95.

⁵ Karl Vocelka, *Geschichte Österreichs, Kultur-Gesellschaft-Politik*, Heyne Verlag, German 2002, s. 46.

⁶ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul 2001, s. 200.

⁷ Fahri Çeliker, "Avusturya'nın ve Türk-Avusturya İlişkilerinin Tarihçesi", *Askerî Tarih Bülteni Eki [İkinci Viyana Kuşatmasının 300. Yılı Dolayısıyla]*, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara 1983, s. 5-6.

⁸ F. Bakırcı, "a.g.m.", s. 1183, 1184.

⁹ Yusuf Yıldız, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri Kanûnî-Şarlken-Busbecq*, Türk Tarih Kurumu (TTK) Yayınları, Ankara 2013, s. 43.

uç beyliğine yükselmiş, aynı zamanda kendi kalesi olan Habichtsburg nedeniyle Habsburg kontu olarak da anılmaya devam etmiştir.¹⁰

Habsburglar, Avrupa’da hüküm sürmüş en büyük hanedan olarak kabul edilmiştir. Hüküm sürdüğü yıllar içerisinde Avusturya, Almanya, Belçika, Hollanda, İspanya, İtalya, Romanya, Yugoslavya, Macaristan, Çekoslovakya, Polonya gibi ülkelerdeki yönetimlere hükümdar sağlamıştır.¹¹ Habsburglar ilk dönemlerde savaşlar yoluyla ülke sınırlarını genişletme politikası uygulamış, ancak ileriki dönemlerde söz konusu politika, yerini evlilik yoluyla kurulan akrabalıklar vasıtasıyla büyümeye bırakmıştır. Örneğin Dük 2. Albrecht (1397-1439), 1437 tarihinde Macar Kralı ilan edilmiştir. Hemen bir yıl sonra ise Alman ve Bohemya kralı seçilmiş, böylelikle üç taca birden sahip olmuştur.¹² I. Maximilian (1459-1519) devrinde, Avusturya büyük dükalığı Alman topluluğu içinde önemli bir devlet haline gelmiştir. Bu dönemde, geleneksel evlenme politikası sayesinde Burgund kontluğu, Macaristan, Hollanda, İspanya ve Bohemya tahtları Habsburg Hanedanı’nın eline geçmiştir¹³. 1438 tarihinden 1806’ya dek Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu’nun tacı Avusturya hükümdarlarının uhdesinde yer almıştır.¹⁴

Avusturya’da, VI. Karl (1685- 1740) döneminin sonuna gelindiğinde, kralın erkek çocuğu olmadığı için tahta, kızı Maria Theresia (1717- 1780) geçmiştir. Maria Theresia, 1780 tarihine dek Avusturya’yı yöneterek ülkenin tek kadın hükümdarı unvanını almıştır. Maria Theresia dönemi birçok açıdan Habsburglar için bir yenilenme süreci olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde, özellikle merkezî bürokraside yapılan reformlar, İmparatorluğu ileriki yüzyıllara taşıyacak gücün toplanmasına imkân sağlamıştır.¹⁵

---

¹⁰ Senem Gönenç, *Osmanlı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İlişkileri (1908-1914) ve Ders Kitaplarına Yansımaları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 13-14.

¹¹ Hüner Tuncer, *Osmanlı Avusturya İlişkileri (1789-1853)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2008, s. 47.

¹² F. Bakırcı, “a.g.m.”, s. 1184.

¹³ F. Çeliker, “a.g.m.”, s. 8.

¹⁴ F. Bakırcı, “a.g.m.”, s. 1184.

¹⁵ Ömer Gezer, “1522’den XIX. Yüzyıla Kadar Habsburg Mutlakiyetinin İnşası ve Militargrenze”, *Avrupa Tarihinde Türk Eli Doç. Dr. Gümeç Karamuk Armağanı*, Ed. Ramazan Acun- Serhat Küçük, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2017, s. 153.

Maria Theresia, Lothringen Dükü I. Franz (d.1708-ö.1765) ile evlilik yaptığı nedeniyle ölümünden sonra Avusturya tahtına Lothringen soyundan oğlu II. Joseph (d.1741-ö.1790) geçmiştir. Maria Theresia'nın kızı Maria Antoinette'nin Fransa Kralı XVI. Louis (1754-1793)'le evlenmesi, ileriki yıllarda Avusturya tarihine tesir etmiştir.¹⁶

13. yüzyılda Alman Krallığına seçilmiş olan Habsburglar, 1519 tarihinde Kutsal Roma-Germen İmparatoru unvanını almışlardı. Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu, Napolyon (1769-1821)'un Ren Konfederasyonunu¹⁷ kurmasına dek sürmüştür (1806). İlgili konfederasyon yasası ile 16 ülke bir araya gelerek Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'ndan ayrılmıştır. Hemen akabinde, II. Franz (1768-1835), Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu unvanından feragat ederek bundan sonra sadece Avusturya İmparatoru I. Franz unvanını kullanmıştır.¹⁸

Avusturya İmparatorluğu, 1867 tarihine dek hüküm sürmüş, bu dönemde ilki 25 Nisan 1848, ikincisi Mart 1849 tarihli olmak üzere iki kere anayasa ilân edilmiştir. Mutlak monarşinin yeniden güçlenmesiyle aynı yıl Kraliyet Kararnamesi çıkartılarak on yıl boyunca monarşik rejim sürdürülmüştür. 1859 tarihinden sonra savaş ve ekonomik kriz nedeniyle parlamento çalışmaları yeniden hız kazanmış, Ekim Deklarasyonu (1859) ilân edilmiş, ancak başarılı olunamamıştır. Macaristan'nın ayaklanma başlatması üzerine Şubat Şartı adı altında yeni bir anayasa ilân edilmiştir. Söz konusu anayasa ile 1861'de Avusturya'da parlamento kurulmuştur. Ancak parlamento, Macaristan meclisinin parlamentoya üye seçmeyi reddetmesi, Hırvatistan'ın üye seçmemesi ve Polonya ile Çekoslovakya'nın üyelerini geç gönderip sonrasında geri çekmesi üzerine 1865 yılında yeniden feshedilmiştir. Avusturya, bu dönemde siyasî arenada başarısız bir portre çizmeye başlamıştır. 1867'de Macaristan'ın baskısıyla Macaristan anayasasını kabul etmek durumunda kalan devlet, böylelikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu kurmuştur.¹⁹ Bunun sonucunda, iki

¹⁶ F. Bakırcı, "a.g.m.", s. 1184-1185.

¹⁷ Ren Konfederasyonu 12 Temmuz 1808'de Pariste, Fransızların amaçlarına hizmet etmesi amacıyla kurulmuş yapay bir oluşumdur. Kâğıt üzerinde devletler birliği şeklinde olan ilgili konfederasyonda Fransaya karşı savaşan Avusturya ve Prusya dahil edilmemiştir, bkz, Cafer Tayyar Karadağ, "Alman Federalizminin Tarihsel Süreçteki Gelişimi", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.13, S. 2, 2015, s. 123.

¹⁸ S. Gönenç, *a.g.t.*, s. 15-16.

¹⁹ F. Bakırcı, "a.g.m.", s. 1185-1187.

başkentli bir monarşi ortaya çıkmıştır. Yeni imparatorluğun dışişleri, savunma ve maliye bakanlıkları ortak olup tek bir imparator tarafından yönetilmiştir.²⁰

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, içişlerinde bağımsız, dış işlerinde tek bir imparator olarak Habsburglar tarafından idare edilmiştir. 1878 tarihinde Berlin Antlaşması gereği (25. madde), Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i işgal edip yönetmesine karar verilmiş;²¹ 1909'da buranın Avusturya-Macaristan tarafından resmen ilhak edilmesiyle Balkanlar'daki dengeler değişmeye başlamıştır. Balkanlar üzerinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun varlığı, Rusya'nın aleyhine gelişmiştir. Rusya, Japonya'ya yenilmiş olması nedeniyle duruma müdahale edecek güçte değildir²². Durumdan rahatsız olanlar sadece Rusya olmayıp, Balkanlardaki Slav'lar (Sırlar, Boşnaklar, Karadağlılar, Bulgarlar) açısından da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bölgedeki varlığı tedirginlik yaratmıştır. Bunun üzerine ileriye dönük politika geliştirmeyi göze alacak durumda olmayan Rusya, boğazlar üzerinde hâkimiyet kurma gayretinde olan Slavları destekleme yoluna gitmiştir.²³

I. Dünya Savaşı'nın kıvılcımı, 28 Haziran 1914'te Gavrilo Princip'in (Sırp milliyetçi) Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahtı Ferdinand'ı öldürmesiyle başlamış²⁴, bu vaka, çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu da parçalamıştır.

---

²⁰ Oktar Türel, "Uzun" XIX. Yüzyılda Orta Avrupa: Bir Habsburg Üçlemesi, Yordam Kitap, İstanbul 2015, s. 130.

²¹ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılap Tarihi*, C. 3, TTK Yayınları, Ankara 1963, s. 231.

²² Tanin, 3 Teşrinisani 1908.

²³ Gül Tokay, *Makedonya Sorunu, Jöntürk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)*, Afa Yayınları, İstanbul 1996, s. 41.

²⁴ Meryem Günaydın, "Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914", *Akademik Bakış*, 2014, C. 8, S. 15, s. 3.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVUSTURYA'DA DİN-DEVLET MÜNASEBETLERİNİN TARİHİ

1.1. Fransız İhtilali'ne Kadar Avusturya'da Din ve Siyasî Otorite

Avusturya'daki din ve devlet münasebetlerine baktığımızda, tarihsel süreçte din, söz konusu devletin siyasetinde, askerî alanında, ekonomisinde ve nihayet sosyal hayatında iç içe geçmiş bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Avusturya'nın genel tarihinin dışında, çok kültürlü bir yapıya sahip olan devletin dini alandaki tarihi sürecini bu açıdan ele almak zorunluluktur. Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra birçok prenslik, krallık ortaya çıkmış olup, bunlar henüz hâkim bir otorite altında toplanamışlardı. Hegel'in de işaret ettiği üzere söz konusu siyasi oluşumlar bir medeniyet teşkil edecek felsefi ve dini alt yapıya sahip değillerdi.²⁵

Avrupa'da din-devlet münasebetleri açısından İncil'in esas alındığı zamanlar, Hıristiyanların siyasî otoriteye bağlılığı ön plânda olmuştur. Aziz Pavlus'un siyasî otoriyete bağlılığı öneren sözleri ve özellikle Hz. İsâ'nın İncil'de konuya işaret etmesi bu bağlılıkta etkili olmuştur. Din- devlet ilişkilerinde bu ilkenin benimsenmesinde Roma'nın Hıristiyanlığa karşı olan tutumu etkili olmuştur. Çünkü Roma, bu yeni dini baskı altında tutarak onun yayılmasını önlemeye çalışmaktadır.²⁶

Din-devlet münasebetlerinde Batı Roma'nın dağılmaya başlaması önemli bir gelişme olarak kabul edilmiştir. Çünkü aynı dönemde Hıristiyanlık, siyasî bir güç olarak yükselmeye başlamıştır. Bizans, 4. yüzyılın sonlarında Batı Roma'da ayrılarak Hıristiyanlığı devlete tabi ve ona hakim bir şekilde teşkilâtlandırarak Ortodoksluk'u esas almıştır. Batı Roma'nın zayıflamasıyla imparatorluğun batısında kalan ve yıllarca eziyetlere maruz kalmış Hıristiyanlar ise Avrupa'da neredeyse bin yıl hakim olacak yeni bir öğretiyi ortaya çıkarmışlardır. Hz. İsâ'nın ölümünden sonra çeşitli bölgelere dağılmış olan havariler teşkilâtlanarak, Hıristiyanlığın başlangıcında olmayan ruhban sınıfını meydana getirmişlerdir. Söz konusu sınıf aralarında işbölümü, yardımlaşma

²⁵ A. Davutoğlu, a.g.e., s. 200.

²⁶ O. Zahid Çiftçi, "Batıda Din-Devlet İlişkilerinde Ortaya Çıkan Dönemler", *İstem*, 2012, C. 10, S. 19, s. 196-197.

esas olan, ibadetlerin gerçekleştirilmesinde organizasyonu sağlayanların en eski Hıristiyanlardan seçildiği bir teşkilâttir. Ruhban sınıfı böylece Kilisenin hiyerarşik bir şekilde teşkilatlanmasında ilk adımı oluşturmuştur. Organizasyonları düzenleyenlere Piskopos denilmiş olup, bunların kendi aralarında örgütlenmesi ise Katolik Kilisesi'nin kurulmasını sağlamıştır.²⁷

Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra, batıda siyasi birliği ilk sağlayan İmparator Şarlman olmuştur.²⁸ Şarlman, Karolenj Hanedanlığı'na mensup olup söz konusu hanedanlık, Frank olarak tabir edilen Batı Almanya, Fransa'nın doğu kesimi ile bu iki bölgenin aşağı kısmında yer alan Austrasia bölgesinde hakim olmuştur.²⁹ Şarlman 785'ten sonra Roma İmparatorluğu'nun Avrupa'da hakim olduğu topraklar kadar geniş bir alanı ele geçirmiştir.³⁰ Papa III. Leo (750-816) ise, o sırada seleflerinden farklı bir politika izleyerek Kilisenin ve makamının gücünü artırmaya çalışmaktadır. Papa III. Leo, Kiliseye ödenecek vergilerin artırılması, Kilisenin daha fazla toprağa sahip olması gerektiği fikirleri nedeniyle Romalı soylularla karşı karşıya gelmiştir.³¹

Şarlman, hakim olduğu dönemde Papalık ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Danışmanı Alcuin, papalara mektuplar yazarak onlardan yardım ve onay talep etmiştir. Alcuin, 796'da Papa III. Leo'ya yazdığı mektubunda amaçlarının Kiliseyi ve Hıristiyanlığı korumak olduğunu, Papalığın ise bu mücadelede duaları ile kendilerine destek olmaları konusunda beklenti içerisinde olduklarını vurgulamıştır.³² Bu şekilde Roma ile iyi ilişki içerisinde olmaya gayret eden Şarlman, bu ilişkiyi siyasî gücü için kaçınılmaz bir fırsat olarak kabul etmiştir. Şarlman, farklı amaçlara yönelik düzenli ziyaretleri, hediyeleşmeleri ve gerektiğinde Papa'yı koruma gibi faaliyetleriyle

---

²⁷ O. Z. Çiftçi, "a.g.m.", s. 197.

²⁸ Mayke De Jong, "The State of the Church: Ecclesia and Early Medieval State Formation", *Der Frühmittelalterliche Staat: Europäische Perspektiven, Forschungen Zur Geschichte Des Mittelalters*, V. 16, Ed. Walter Pohl-Veronika Wieser, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2009, s. 247.

²⁹ Seda Demir, "Karolenj Rönesansı Bağlamında Kütüphaneler, Manastırlar ve Karolenj El Yazmaları", *Türk Kütüphaneciliği*, C. 35, S. 2, 2021, 185.

³⁰ Peter Brown, *The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity, A.D. 200-1000*, 10th Anniversary Revised Edition, Wiley-Blackwell, 2013, S. 434.

³¹ Susan W. Bauer, *Ortaçağ Dünyası*, Çev. Mehmet Morali, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 428-429.

³² Janet Nelson, "Kingship and Empire", *The Cambridge History of Medieval Political Thought 350-1450*, Ed. James Henderson Burn, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 221.

neredeşye Roma'yı etkisi altında tutmaya gayret göstermiştir. Halkı tarafından papalıktan azledilen III. Leo'yu düşmanlarına karşı koruyarak şehre getirip, onun yeniden makamına geçmesini sağlamıştır.³³

Şarlıman, gerçekleştirmiş olduğu fetihler neticesinde Papa tarafından Kutsal Roma-Germen Kayzer'i olarak ilân edilmiştir. Söz konusu dönemin şartlarında Hıristiyanlık toplumsal düzenin metafizik alt yapısını oluşturmaktadır. Roma (Vatikan) Hıristiyanlığın Avrupa'daki merkezidir. Vatikan'ın Başpiskopos'u ise Papa olarak aynı zamanda Katolik Kilisesi'nin en yetkili dinî otoritesi olarak kabul edilmiştir. Papa ve Roma Katolik Kilisesi de Kayzer'in taç takma töreninde dünyevî otoriteyi meşrulaştırma yetkisini uhdesinde bulundurmaktadır. Böylelikle Avrupa tarihinde dualist (ikili) bir yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu yapılanmada uhrevî otoriteyi Papa, dünyevî otoriteyi ise Kayzer temsil etmiştir. Papa, dini olarak Kayzer'in meşruiyetini onaylarken, Kayzer de Papa'yı maddî ve askerî olarak desteklemiştir. 15. yüzyıl itibari ile Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun hükümdarlığı Habsburg Hanedanlığı'nın uhdesinde bulunmuştur. Kayzer, tahta bulunmasının garantörü ve sağlayıcısı durumundaki Kilise'ye daima minnet duymuştur. Kilisenin tarih boyunca gücünü sağlamlaştıran etmen de söz konusu siyasi otorite olan müttelikliği olmuştur. Orta Çağ boyunca idari anlamda Kilise ile Habsburg Hanedanlığı arasındaki bu iş birliğine bağılı olarak eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler kilise tarafından gerçekleştirilmiştir.³⁴

Bütün dinler kendi mensuplarına riayet edilmesi gereken bir takım dinî, ahlâkî kural ve vazifeler emretmiştir. Ancak, insanlığın günah ve suçlara iştirak etme potansiyeli de göz önünde bulundurularak onlara pişman olma hakkı tanımıştır. Pişmanlık uygulaması Hıristiyanlıkta da söz konusudur. Fakat Hıristiyanlık günahkâr kulların bağışlanması noktasında Tanrı ile kul arasına bir aracılık kurumu tahsis etmiştir. Bu aracı kurum kilise, papalık ve ruhban sınıfı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir süre sonra söz konusu aracı kurumlar, Tanrı ile günahkâr kullar arasındaki

---

³³ S. Demir, "a.g.m.", s. 186.

³⁴ Sinan Ertuğrul, "Avusturya'da Din ve Devlet İlişkileri", Ed. Sinan Ertuğrul, *Avusturya'da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 13-16.

bağışlanma meselesini istismar eder duruma gelmişlerdir. Hıristiyanlık içerisinde tesis edilen bu istismar meselesi Ortaçağ'da had safhaya ulaşmıştır.³⁵

Ortaçağ'da Endüljans³⁶ uygulaması, günahların bağışlanması noktasında istismar meselesinin en bariz örneğini teşkil etmiştir. Endüljans uygulaması 11. ve 12. yüzyıllarda başlamış, 13. yüzyılda ise meşru hale gelmiştir. İlk zamanlar bir bağışlanma aracı olarak, usulüne uygun şekilde gerçekleşen Endüljans uygulaması zamanla amacından uzaklaşmış, para karşılığı bu belgelerin satışları yapılmaya başlanmıştır.³⁷

Katolik Kilisesi'nin zamanla harcamaları artmıştır. Papa IV. Sixtus (1414-1484), 1476'da masrafları karşılayabilmek adına Endüljans satışında uygulama değişikliğine giderek, kişilerin arafta kalan ölmüşleri için de söz konusu belgeyi satın alabileceklerini ilân etmiştir. Bu dönemde Endüljans satışı bir gelir kapısı haline gelmiş olup, Papa II. Julius (1443-1513), Aziz Petro Kilisesi'nin inşaatı için gerekli parayı tedarik etmek amacıyla Endüljans belgelerinin satışına devam etmiştir.³⁸

Peter Kilisesi için halktan Endüljans (Alm.Abläss) toplanması, topraklarında birçok derebeyinin hoşuna gitmeyen bir uygulama haline gelmiştir. Netice olarak büyük miktarlardaki paralar, derebeylerinin kasasından çıkmakta olup, kimse duruma karşı çıkamamıştır. Hatta Orta Çağ'ın en büyük zengini olan Jacob Fugger (1459-1525) zenginliğini Endüljans ile elde etmiştir. Habsburg Hanedanı ise Kilise ile olan ilişkisi dolayısıyla Endüljans faaliyetlerine müdahale etmemiştir.³⁹

Papa X. Leo (1475-1521) da kilisenin inşaatını sürdürmüştür. İnşaat masrafları için yeniden Endüljans satışına devam edilmiştir. Papalık o dönemde sadece Rönesans

---

³⁵ Hakan Olgun, "Katolik Kilisesi'nin Endüljans Uygulaması ve Protestan Reformuna Etkisi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 18, 2005, s. 327-328.

³⁶ Endüljans bağışlanma ve günahların affedilmesine yönelik bir belge olup Katolik Kilisesi'ne mahsus bir uygulamadır. Buna göre işlenen günahın bir kısmı ya da tamamı bedeli ödenmek koşuluyla Kilise tarafından affedilir, bkz, Ahmet Hikmet Eroğlu, *Dinler Tarihi II, Kavram Atlası*, Ed. Bülent Akot-Ahmet Hikmet Eroğlu, Gazi Kitabevi, Ankara 2020, s.83.

³⁷ Ö. Faruk Harman, "Endüljans", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) Yayınları, İstanbul 1995, s. 210.

³⁸ Ali Erbaş, *Hıristiyanlık'ta Reform ve Protestanlık Tarihi*, 1. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015, s. 21.

³⁹ Luise S. Schütte, *Die Reformation. Vorgeschichte, Verlauf, Wirkung*, Verlag CH Beck, München 2000, s. 31.

sanatkârlarının yürüttüğü inşaat giderlerinin yanında, ayrıca sarayındaki görkemli ve savurgan yaşantısını sürdürmek için maddî sıkıntılar içerisine girmiştir. Papalık ayrıca siyasî alanda da etkin olabilmek için maddî güce ihtiyaç duymaktadır. O sıralarda gündemde olan Osmanlı tehlikesine karşı koyabilmek için bir Haçlı gücü teşkil etmek, Kutsal Roma-Cermen imparatoruna yakın bir prensin seçilmesi gibi konularda maddî olarak güçlü olmaya öncelik vermiştir.⁴⁰

Hıristiyanlığın en eski dönemlerinden itibaren başlayan karşıt ve reformcu düşünceler, Ortaçağ boyunca tesirini hissettirmeye başlamıştır. İngiltere, Fransa, Bohemya ve Avusturya gibi ülkelerde Kilise karşıtı düşünceler artmaya başlamıştır. Kilise ve uygulamalarına karşı Reformu savunan, fikirleri ile etrafında taraftar bulan muhaliflerden ön plâna çıkan isim Jan Hus (1369-1415) olmuştur. Ancak, Hus'tan önceki dönemlerde de Reform yanlısı muhalifler, Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde fikirleri ve çalışmalarıyla toplum üzerinde etkili olmuşlardır. Bunlardan Konrad Waldhauser (1326-1369), Bohemya'da reform görüşlerini savunan, Avusturya'lı bir vâizdir. Waldhauser, kendisinden sonra aynı çizgide ilerleyecek olan Hus'u da fikirleriyle etkilemiştir. Waldhauser, Viyana'da vaizlik yapmış olup Aziz Augustin Tarikati'ne mensuptur.⁴¹

Ortaçağ'ın sonlarında Kilise'nin hiyerarşik düzenine en etkili muhalefet, Jan Hus ve onun görüşlerini savunanlardan gelmiştir. Hus ve taraftarları meselesi Bohemya'da Kral Venceslas devrinde (1370-1415) toplumsal, siyasî ve dinî sorunlara yol açmıştır. Çünkü Hus hareketi, Ruhban sınıfın çöküntü içerisinde olduğunu, dinin materyalleştirilmemesi ve vaaz konularının serbest olması gerektiği fikirlerini ileri sürmüştür. Bu görüşler çerçevesinde şekillenen hareket, ulusalcı bir nitelik

---

⁴⁰ H. Olgun, "a.g.m.", s. 332.

⁴¹ Karolina Vackova, *Jan Hus Jako Nabozensky Myslitela Reformator*, Diplomova Prace, Univerzita Palackeho V Olomouci Pedagogicka Fakulta, Katedra Spolecenskych Ved, Olomouc 2018, s.10.

kazanmıştır. Ancak neticede Hus, 1409'da Engizisyon⁴²'da yargılanmış, 1410'da aforoz edilmiş ve 1415'te yakılmak suretiyle idam edilmiştir.⁴³

Ortaçağ boyunca Batı'da egemen olan Hıristiyanlık, Rönesansla birlikte gücünü yitirmeye başlamıştır. Katolik Kilisesi ise mevcut otoritesini devam ettirebilmek adına bazı tedbirler almıştır. Kilise, bağımsız ve hür biçimde çalışmaya devam eden filozofları, bilim insanlarını Engizisyon mahkemeleri vasıtasıyla insanî olmayan yöntemlerle cezalandırmıştır.⁴⁴

Katolik bir keşiş⁴⁵ olan Martin Luther (1483-1546), 1517 yılında Wittenberg şehrinde kilisenin kapısına Protestanlığın çıkış noktası olan 95 Tez'ini asmıştır. Martin Luther, Tez'inde Kilisenin o dönemde içinde bulunduğu dinî ve toplumsal çöküntüleri tenkit etmiştir. Luther'in görüşleri, yeni icâd edilen matbaa sayesinde hızlı bir şekilde yayılma olanağı kazanmıştır.⁴⁶ Luther'in görüşleri ilk defa ortaya atılmış orjinal reform görüşleri değildir. Ondan önceki dönemlerde de Kilise içinden, lâik görüşlü kesimden benzer görüşler ileri sürüp reform talep edenler olmuştur.⁴⁷ Luther'in görüşleri, Papalık tarafından yürütülen yaptırımlardan hem dinî hem de ekonomik açıdan muzdarip olan kesimler tarafından kabul görmüştür. Halk, Papalık yönetiminin adaletsizliklerine karşı çıkarak bunun intikamını almaya âdeta hazır duruma gelmiştir.⁴⁸ Luther'i birçok Alman prensliği de desteklemiştir. Fakat bu prenslerden en önemlisi Saksonya Prensi Frederick (1722-1763) olmuştur. Prens, o dönemin siyasî açıdan en güçlü ve sürece en fazla dâhil olan kişisi olarak kaynaklarda yer almıştır.

---

⁴² Ortaçağ'da, Kilisenin inanç biçimine, görüş ve uygulamalarına aykırı inanç taşıyanların cezalandırılması amacıyla oluşturulmuş mahkemelerdir. Ancak bu mahkemelerde amaç adaleti sağlamak değil verilen cezalarla insanları dehşete düşürerek caydırıcılığı artırmaktır, bkz, A. Hikmet Eroğlu, *a.g.e.*, s. 84.

⁴³ Evrim Akkuş, *Desiderius Erasmus ve Martin Luther'in Reform Görüşlerinin Avrupa Kültürel Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005, s. 30.

⁴⁴ Mustafa Yıldırım, "Rönesans ve Reformasyon", *KAREFAD, ÇAKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2020, C. 8, S. 1, s. 188.

⁴⁵ Martin Luther, Augustin Manastırı'nda iki yıl kaldıktan sonra rahip olmuştur. Akabinde Wittenberg Üniversitesi felsefe kürsüsünde profesör unvanını almıştır. 1512 yılına kadar her iki görevi sürdürmüş, ayrıca teoloji doktorasını almıştır. Martin Luher ve Kalvinizm konusunda detaylı bilgi için bkz, Ahmet Aras, *Protestanlık Tarihinde Kalvinizm*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya 2005.

⁴⁶ L. S. Schütte, *a.g.e.*, s. 12.

⁴⁷ Roland H. Bainton, *Erasmus of Christendom*, Collins, London 1969, s.185.

⁴⁸ Andrew Johnston, *The Protestant Reformation in Europe*, Longman, London 1991, s. 11.

Frederick, siyasî ve ekonomik gücüyle Luther'in fikirlerini serbestçe ifade edebilmesine destek olarak, reformun tüm aşamasına katkıda bulunmuştur.⁴⁹

Luther, inanç noktasında Katolik Kilisesi'nden tamamen farklı bir görüş ileri sürmemiştir. Luther, Katolik Teoloji Fakültesi'nde eğitimini tamamladıktan sonra manastırda keşiş olarak yaşamını sürdürmüştür. Dolayısıyla Luther Katolik kültürünü en iyi şekilde öğrenip o döneme dek buna göre yaşamıştır. Luther'in Katolik Kilisesi'ne aykırı olan tek görüşü, kurtuluşun yalnızca Tanrı'dan geleceği, bu noktada Kiliseye ihtiyacın olmadığıdır. Ayrıca bireylerin, Tanrı'ya ibadetlerinde herhangi bir aracıya ihtiyaçları olmadığını ileri sürerek, "her inanan kişinin bir rahip olduğu" düşüncesini savunmuştur.⁵⁰

Papalık, oluşturmuş olduğu komisyonda Luther'in yazdıklarını değerlendirerek onu Katolik Kilisesi'nin temel yasalarını ihlâl etmekle suçlamıştır. 1518'de Augsburg'da Roma Kardinali Cajetan (1469-1534) tarafından sorgulanmış olan Luther, kendi tezinde ileri sürdüğü fikirlerini burada da yinelemiştir.⁵¹ Luther görüşleri konusundaki kararlılığını, 1519'da Papalık makamının Almanya temsilcisi olan Johan Eck (1486-1543) ile yaptığı Leipzig Görüşmesi'nde de sürdürmüştür. Luther, fikirlerinde ve tutumunda olan ısrarını sürdürmesi, Kilise'nin tövbe isteğini reddetmesi üzerine Papa X. Leo tarafından 1520'de aforoz edilmiştir.⁵²

Martin Luther, temel hedef olarak Kiliseyi bölmek değil onu reforme etmek istemiştir. Ancak 95 Tezin yayımlanmasından sonra olayın kontrolden çıkmasıyla, Katolik Kilisesi'nin ve Papa'nın Luther'e olan tepkisi Jan Hus'a yapılandan farklı olmamıştır. İlk önce, Martin Luther'e söylediklerini geri alması yoksa idam edileceği bildirilmiştir. Ancak sonradan Luther'in de bizzat ifade ettiği üzere bir anda yayılan görüşlerinden istese de geri adım atamamıştır.⁵³ 1521'de toplanan Worms

---

⁴⁹ Carter Lindberg, *Avrupa'da Reform Tarihi: Ortaçağ Avrupası'ndan Modern Avrupa'ya Reformların Tarihçesi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2010, s. 60.

⁵⁰ Mehmet Özey, *Sekülerleşme ve Din*, İz Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 87.

⁵¹ Christopher Spehr, *Luther und das Konzil*, Mohr Siebeck, Tübingen 2010, s. 72.

⁵² Peter Marshall, *The Reformation: Very Short Introduction*, 1st Edition, Oxford University Press, New York 2009, s. 15-16.

⁵³ L. S. Schütte, *a.g.e.*, s. 12.

Meclisi⁵⁴nde Luther konusu görüşülmüştür. Meclis, siyasî konuların haricinde din konusunun gündeme alındığı ilk toplantı olarak kabul edilmektedir. Luther aforoz edildiği için kendisinin adil yargılanmadığına dair itirazda bulunmuştur. Kilisenin hükmettiği cezanın, siyasî otorite tarafından infaz edilmesinin zorunlu olması nedeniyle Luther, ifade vermek üzere Worms Meclisi'ne çağırılmıştır.⁵⁵ Meclis, Luther açısından bir mahkeme şeklinde geçmiş olup kendisi ve taraftarlarının aleyhinde kararlar verilmiştir. Buna göre Luther'in eserleri imha edilecek, destekçileri de cezalandırılacaktır.⁵⁶

Luther, 1521-1522 yıllarını Thuringen Dağı'nda bulunan Wartburg şatosunda geçirmiştir. Burada, bazılarında muhalifleri eleştirdiği, bazılarında ise kutsal kitaptan yorumladığı kurtuluş yollarını ifade eden Patmos başlıklı mektupları yazmaya başlamıştır. Yazdığı vaaz kitabı ile çevirisini yaptığı İncil, tüm Protestanlar tarafından fazlasıyla ilgi görmüştür.⁵⁷

1522'de Luther'in "Manastır yeminleri Üzerine Martin Luther'in Yargısı" adlı kitabı yayımlanmıştır. Kitaptaki tavsiyelere uyan birçok keşiş ve rahibe, Katolik yasağına rağmen evlenmeye başlamışlardır. Luther de eskiden rahibe olan Katherina von Bora (1499-1552) ile 1525'te evlenerek kendi fikirlerini bu şekilde hayata geçirmeye başlamıştır. Altı çocuk sahibi olan Luther çifti, din adamlarının evlenmesi konusunda ilk örnek sayılmışlardır.⁵⁸

---

⁵⁴ Papa'nın isteği doğrultusunda Alman İmparatoru Şarlken tarafından toplanmış olan meclistir. Worms Meclisi 17-18 Nisan 1521'de Şarlken, prensler ve Papalık elçisinin huzurunda toplanmıştır. Luther, bu mecliste sorgulanmıştır. Luther sorgulama süresince fikirlerinden vazgeçirilmeye çalışılmış, ancak başarılı olunamamıştır. 6 Mayıs 1521'de ise Luther'in durdurulması ve fikirlerinden vazgeçirilmesi gerektiği, onunla iş birliği içerisinde olanların cezalandırılacağına ilişkin Worms Fermanı çıkartılmıştır, bkz, Meryem Önder, *Augsburg İtikatnamesi ve Oluşum Süreci*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018, s. 22, 24.

⁵⁵ Kaan H. Ökten, *Reformasyon Dönemi Siyasal ve Dinsel Düşünce Tarihine Giriş*, Alfa Yayınları, İstanbul 2003, s. 81.

⁵⁶ P. Marshall, *a.g.e.*, s. 111.

⁵⁷ Ali Erbaş, "Protestan Reformu ve Martin Luther", 2000. *Yılında Hıristiyanlık: Dünü, Bugünü ve Geleceği. Dinler Tarihi Araştırmaları III Sempozyumu (9-10 Haziran)*, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara 2002, s. 204.

⁵⁸ Huriye Abaydın, *Lutherci Protestan Teolojide Kadının Yeri ve Reform Sürecindeki Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017, s. 54-58.

1526 ve 1529'da Kutsal Roma-Cermen topraklarından Speyer'de gündem konusu Luther, görüşleri ve eserleri olan iki ayrı meclis toplanmıştır. Söz konusu mecliste, o dönemde Osmanlı tehlikesi ortaya çıktığından, Worms Meclisi'nde alınan kararların uygulanması noktasında esnek davranılması kararı alınmıştır. Hatta meclis kararlarından bir tanesi de her prensliğe kendi bölgesinin inanış biçimini belirleme hakkı tanınmasına yönelik olmuştur.⁵⁹ Speyer'de yapılan ikinci meclis toplantısında ise Katolikler, Worms Meclisi'nde alınan kararların uygulanması konusunda ısrar edince Luther destekçisi olan temsilcilerin meşhur protestosuyla karşılaşmışlardır. Özellikle önceki mecliste kendilerine dinî özerklik tanınmış prensliklerden bazıları da bu protestonun içerisinde yer almışlardır. Netice olarak söz konusu protesto ciddi boyutlara ulaşmış olup, *Protestan kelimesi* Luther ve onun görüşlerini benimseyenler için söz konusu meclis itibari ile kullanılır hale gelmiştir.⁶⁰

1555'de Habsburg Kayzeri V. Karl (1500-1558), Protestan prensleri ile Augsburg/Augsburger⁶¹ Din Barışını (*Alm. Augsburger Religionsfrieden*) imzalamıştır.⁶² Augsburg dinler arası barış anlaşması, bireysel din özgürlüğü temel hakkının çıkış noktası olmuştur. Böylece, siyasî dayanakla insanların kendi mezheplerini seçme hakkı verilmişti.⁶³

Augsburger barışına göre Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nda dinî özgürlük ve tolerans sağlanmış; bu sayede her derebeyi kendi bölgesinde hâkim olacak dini belirleme hakkına sahip olmuştur. Anlaşmayla birlikte Habsburg Kayzeri, Protestanlığın ilerlemesinin önüne geçmiştir. Ancak, o zamana kadar oluşan mezhep

---

⁵⁹ Mehmet Ali Ağaoğulları-Levent Köker, *Tanrı Devletinden -Kral Devlete*, İmge Kitabevi, Ankara 1997, s. 92.

⁶⁰ James Atkinson, *Reform, Hıristiyanlık Tarihi*, Çev. Sibel Sel-Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2004, s. 369-371.

⁶¹ Roma-Germen İmparatorluğu meclisi tarafından 25 Eylül 1555 tarihinde Katoliklik gibi Lutherciliğin de varlığını yasal olarak tanımıştır. Adı geçen meclis kararına Augsburg Barışı denilmektedir, bkz, Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Damla Ofset, Konya 2005, s. 67; Augsburg, Güney Almanya'daki Bayern Eyaleti'nin bir şehridir. Antlaşma bu şehirde imzalandığı için Augsburg Din Barışı diye adlandırılmıştır, bkz, <https://www.augsburg.de>.

⁶² Jonathan Wright, *Die Jesuiten: Mythos – Macht – Mission*, Magnus Verlag, German/Essen 2005, s. 85-93.

⁶³ Axel F. Campenhausen, "Almanya'da Devlet ve Kilise", *Din Devlet İlişkileri- Farklı Modeller, Konseptler ve Tecrübeler*, K.A.V Yayını, Ankara 2003, s. 17.

ayrımı da kalıcı hale gelmiştir. 1534’de ise Cizvit Tarikatı⁶⁴ kurulmuş olup, tarikat kendisini tekrar Katolikleştirmeye (*Rekotolisierung*) adanmıştır.⁶⁵

1555’te gerçekleştirilen Augsburg Din Barışı sonucunda imparatorluk dahilinde bulunan Katoliklerin yanında Protestanların da kendi inanç öğretilerine göre yaşamaları teminat altına alınmıştır. Ancak, söz konusu barış süreci Otuz Yıl Savaşlarının⁶⁶ başlamasıyla sekteye uğramıştır. Netice itibari ile Reform hareketleri Hıristiyan toplumlarında yaklaşık bin senedir süren birliğin sonunu getirmiştir. Luther 1546’da öldüğünde Hıristiyanlık birbiriyle mücadele halinde olan çeşitli mezheplere bölünmüş durumdadır. Söz konusu bölünme sadece Katolik-Protestan ayrışmasıyla sınırlı kalmamış, Protestanlık içerisinde de bölünmeleri ve ulusal kiliselerin kurulmasını beraberinde getirmiştir.⁶⁷

Otuz Yıl Savaşları (1618-1648), Avrupa’da dinî ve siyasi otoriteye dair bazı dengelerin değişmeye başladığı önemli savaşlardır. Netice itibari ile savaş günümüz modern devlet anlayışından, uluslararası hukuka kadar birçok kurumun ve yapının ortaya çıkmaya başladığı süreçtir.⁶⁸ Ortaçağ’a mahsus Skolastik düşünce anlayışının, Aydınlanma Çağı ve Reform hareketleriyle sorgulanmaya başlaması, Avrupa’da mevcut din-devlet anlayışı sisteminde bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Sürecin son halkası olan Reform hareketleri, Avrupa’da 17. yüzyıla kadar devam edecek olan hanedanlar arası mezhep savaşlarını önemli bir boyuta taşımıştır.⁶⁹

Jan Hus’la (1369-1415) başlayan Martin Luther ile doruğa ulaşan Protestanlık, Avrupa’da yeni bir çağın başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Kutsal Roma-Germen

---

⁶⁴ Cizvit Tarikatı, Türkiye’de İsa’nın askerleri olarak bilinmekte olup 1534 yılında Ignacio de Loyala tarafından kurulmuştur. Ortaya çıkmaya başladığı tarihlerde Roma Katolik Kilisesi tarafından Protestanlar gibi hoş karşılanmamış; mensupları afaroz edilmiştir. Bugün Almanya, Avusturya ve İsviçre, tarikate ait üyelerin sayıca en fazla olduğu ülkelerdir, bkz., J. Wright, *a.g.e.*, s. 85-93.

⁶⁵ J. Wright, *a.g.e.*, s. 85-93.

⁶⁶ Otuz Yıl Savaşları, din (kilise)-devlet arasındaki ayrılmanın neticesi olarak Protestanlar ile Katolikler arasında 1618’de Orta Avrupa’da başlamış ve 1648’de sona ermiştir. Avrupa’da ulus-devlet modeli denilen yeni bir anlayışı, “Westphalia-Sistemi”ni doğurmuş, önemli savaşlardır, bkz., Kemal Çiftçi, “Westphalia-Sistemi”ne Karşı “Millet-Sistemi” Söylemi ve Soğuk Savaş Sonrası’nda “Uluslararası Siyaset”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, S. 19, 2018, s. 685.

⁶⁷ E. Akkuş, *a.g.t.*, s. 141.

⁶⁸ L. S. Schütte, *a.g.e.*, s. 95.

⁶⁹ E. Fuat Keyman, “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 3, S. 9, 2006, s. 4.

İmparatorluğu'nda Martin Luther'in etki kuramadığı coğrafyalarda Johannes Calvin (1509-1564)⁷⁰ etkili olmuştur. Augsburg Din Barışı ile Habsburg kayzeri, Protestanlığın yayılışını durdurma imkanına kavuşmuştur. Ancak aynı anlayışla Protestanlığın meşru zemini de hazırlanmıştır. İsviçre, dağlık bir coğrafyaya sahip olması nedeniyle antik çağlardan beri istilâcılardan uzak olmuştur. 14. yüzyılda öncelikle üç kentin birleşmesi ile Habsburg Hanedanına karşı isyan başlatmış, sonradan bu ittifaka başka şehirlerin de katılmasıyla günümüzdeki İsviçre ortaya çıkmıştır. İsviçre, çevresindeki büyük Avrupalı devletlere karşı bağımsızlığını ilân etmiş olup, Protestanlık döneminde de birçok Protestan hareketinin hem başladığı yer, hem de diğer bölgelerdeki akımların destekçisi olmuştur. Bunların arasında en önemlisi Johannes Calvin'dir. Calvin'in oluşturduğu Protestan teolojisi İsviçre, Fransa, Hollanda ve İngiltere'de etkili olmuştur.⁷¹

Protestanlığın ilk çıktığı sıralarda Martin Luther'in haricinde kiliseye karşı görüşler üreten birçok din adamı ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlisi Thomas Müntzer⁷² (1489-1525) dir. Müntzer'in hedefinde sadece Katolik Kilisesi yoktur. Müntzer, Kilisenin destekçisi konumundaki derebeylerine de karşı olunması gerektiğini savunmuştur⁷³. Bu durumda Luther'i destekleyen derebeyleri, Müntzer'e karşı gelmişlerdir. 15. yüzyıl Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nda ortaya çıkan çiftçi isyanları Müntzer'in liderliğinde yayılma olanağı bulmuştur. Martin Luther, başlangıçta söz konusu isyanları desteklemiştir. Ancak derebeyleri isyan nedeniyle kendisini desteklemekten vazgeçince, sonradan isyana karşı çıkmıştır. Katolik bölgelerindeki Protestan hareketini destekleyen derebeyleri, söz konusu isyanları kanlı

---

⁷⁰ Johannes Calvin 1509'da Noyon (Fransa'da) şehrinde doğdu. Calvin, Paris ve Sarbon gibi şehirlerde iyi bir eğitim gördü. Eğitiminden sonra Cenevre'ye (İsviçre'de) yerleşen Calvin, Protestan mezhebi olan Kalvinizmi kurdu. Kalvinizm sadece İsviçre'de değil, İngiltere, Hollanda ve Fransada'da etkili oldu. Max Weber, Kapitalizmin Protestan ahlakından çıktığını ileri sürdüğü eserinde Kalvinizmin 'kaderin bilinemezliği' (Predestination) anlayışından doğduğunu belirtmiştir, bkz., Georg Plasger, *Johannes Calvins Theologie-Eine Einführung*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2008, s. 15-23.

⁷¹ L. S. Schütte, *a.g.e.*, s. 95.

⁷² Thomas Müntzer 1489'da Kutsal Roma İmparatorluğu zamanında doğdu. Luther gibi Katolik teolojisi eğitimi aldı. Reform hareketlerinin başlangıcında Luther ile aynı görüşlere sahip olan Müntzer, daha sonra radikalleşerek Çiftçi Ayaklanması'nın başlamasına öncülük etti. Çiftçi Ayaklanması esnasında İncil'in eşitlikçilik anlayışından yola çıkarak çiftçilerle derebeylerini karşı karşıya getirdi. Söz konusu ayaklanmalara protestan derebeyleri ile Kayzer, askerî olarak müdahale etti. Böylece ayaklanmalar, kan dökülerek bastırılabilirdi, bkz., Bessing Manfred, *Thomas Müntzer*, German/Leipzig: Bibliographisches Institut Leipzig, 1965, s. 18-25.

⁷³ L. S. Schütte, *a.g.e.*, s. 49.

bir şekilde bastırılmış; Thomas Müntzer idam edilmiştir. Bunun yanında daha birçok küçük vaftizci grup da ortaya çıkmıştır. Söz konusu vaftizci Protestan gruplar, yetişkin bir birey olmadan vaftiz olunamayacağını savunmuşlardır. Vaftizciler, her türlü şiddete karşı olup, her türlü otoriyete bağlılığı reddetmişlerdir. İlk dönemlerde otorite boşluğunun olmasından istifade eden bu gruplar, değişik bölgelerde küçük bağımsız köyler kurmuşlardır. Ancak, neticede hepsi ya idam edilmiş ya da Amerika'ya sığınmak durumunda kalmışlardır. Günümüzde Amerika'nın orta kesimlerinde ve hâlâ at arabaları ile yaşayan Protestanlar (Amish Tarikatı)⁷⁴ söz konusu vaftizcilerin devamıdır.⁷⁵

Avrupa kıtasında, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nda Augsburg Din Barışı sayesinde Martin Luther; İsviçre'nin bağımsızlığına kavuşması sayesinde ise Johannes Calvin, Protestanlığı yayma olanağı bulmuşlardır. Luther ve Calvin, Protestan olmalarına rağmen teolojik olarak farklı anlayışlara sahip olmaları dolayısıyla, günümüzde Kalvinizm ve Protestanlık farklı mezhepler olarak varlıklarını idame ettirmektedir. Avusturya'da hem Habsburg Hanedanlığı devrinde, hem de Cumhuriyet'ten sonra Protestanlar, Helvetik (*Alm.helvetisch*)⁷⁶ ve Augsburg (*Alm.Augsburgische*) olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Helvetik inancında (*Alm.Helvetische Bekenntnis*) olan Protestanlar Kalvinci; Augsburg inancında (*Alm.Augsburgische Bekenntnis*) olanlar ise Luther inancındaki Protestanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁷

Luther'in fikirleri bugünkü Avusturya topraklarında özellikle de entellektüel kesimde geniş bir yankı bulmuştur. Salzburg'ta, Kuzey Tirol'de ve Viyana'daki etkilenmeler en sonunda " Augsburg İtirafı " ile Luther anlayışını da kapsayan karma bir öğreti halinde yayılmaya devam etmiştir. Hümanizm de Roma Katolisizmini

---

⁷⁴ Anabaptist Mennonite'den ayrılarak 1690'da kurulmuş bir tarikattır. Kurucusu Alman Jacob Amman'dır. Tarikat üyeleri Amerika'ya göç etmişlerdir. Bunlar modern yaşam ve teknolojiye dair hiçbir şeyi kabul etmezler. Kapalı bir cemaat yaşamı şeklinde varlıklarını idame ettiren Amishler eski Almanca dilini konuşup halen XVIII. yüzyılda Avrupa'da köylülerin giydiği elbise türlerini tercih etmektedir, bkz, M. Aydın, *a.g.e.*, s. 24.

⁷⁵ Bertrand Russel, *Philisophie der Abendland*, Europa Verlag, München 2000, s. 19.

⁷⁶ Literatürde Augsburg İtikatnamesi, Augsburg itirafı olarak da geçmektedir. Lutherci kiliselerin müşterek ana inanç esaslarının belirlendiği beyannamedir. 25 Haziran 1530'da Augsburg Meclisinde V. Karl'a sunulmuştur, bkz, M. Aydın, *a.g.e.*, s. 67.

⁷⁷ Maja Sticker, *Sondermodell Österreich (IGGiÖ)*, Drava Verlag, Kalgenfurt 2008, s. 32.

eleştiren bir akım olarak ilgili dönemde etkili olmuştur. O dönemdeki Hümanistler günümüzdekinden farklı olarak Hıristiyanlığın içinde kalarak Hıristiyanlığı eleştirmişlerdir.⁷⁸

Avrupa’da Katolik Kilisesi’nden kopuşlar Otuz Yıl Savaşlarından önce çoktan başlamıştır. İngiltere Kralı VIII. Henry (1457-1509)’nin Kraliçe Katherine ile olan evliliğinin geçersiz sayılması girişimleri sadece İngiltere için değil müttefiki Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu açısından da ciddi bir gelişmedir. Çünkü Kraliçe Katherine, Kutsal Roma-Germen İmparatoru V. Charles (1500-1558)’in halası idi. O sırada papalık vazifesini yapmakta olan VII. Clement (1478-1534) ise imparator tarafından tahakküm altında tutulduğu için onun izni olmadan boşanmaya onay verecek durumda değildi. Boşanma, kraliçenin İngiliz siyasî hayatındaki etkisini azaltacağından müttefikliği de bitirme noktasına getirdi. VIII. Henry, 1534 yılında Roma Kilisesi ile bağlarını kopararak kendisini İngiliz Kilisesi’nin (Anglikan)⁷⁹ başı ilân etmiştir.⁸⁰

Anglikan Kilisesi’nin Katolik Kilisesi’nden ayrılması teolojik olmanın haricinde siyasi bir ayrılımdır. Ayrıca Kıta Avrupasındaki Protestan kiliseleri de hem siyasî hem de çok derin ve farklı dini ayrılıklara sahiptir. Avrupa’da Orta Çağ’da başlayan bu şekildeki din-otorite çatışması günümüzde modern Avrupa’nın şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Dönemin en büyük siyasi otoritesi Habsburg Hanedanlığı ise bu güçler arası çatışmada önemli bir rol oynamıştır. Avusturya tarihindeki din ve devlet otoritelerinin münasebetlerini kavrayabilmek için güçler arasındaki gelişmelerin tarihini incelemek gerekmektedir. Çünkü günümüzde Avusturya’da din ve devlet ilişkilerinin geldiği nokta bahsi geçen bu tarihî arka plân ve süreçte ortaya çıkmıştır.⁸¹

⁷⁸ Şinasi Gündüz, *Hıristiyanlık*, İstanbul-Ankara: İSAM Yayınları & TDV Yayınları, 2006, s. 106.

⁷⁹ İngiltere’nin milli kilisesi olup 16. yüzyılda İngiliz Kralı VIII. Henry’nin Katolik Kilisesi ile olan fikir ayrılıklarına istinaden İngiltere’nin Katolik Kilisesi’nden ayrılmasıyla birlikte kurulmuştur. Reform dönemlerinde kurulmuş olan kilise, Katoliklikle Protestanlık arasında bir yolu takip etmiştir, Bkz, A. Hikmet Eroğlu, *a.g.e.*, s. 106.

⁸⁰ V. Şafak Yamı, *Çağdaş Anglikan Kilisesinin İdari ve Dinî Yapısı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007, s. 28-30.

⁸¹ S. Ertuğrul, “a.g.m.”, s. 21.

Fransa'da Orta Çağ'da süren kanlı mezhep savaşları özellikle Protestanlara karşı Huguenot (Kalvinist) Fransız Kralı IV. Henry'nin (1553-1610) tahta çıkması ile son bulmuştur.⁸² Kral IV. Henry aslında Kalvinist bir Protestan olarak Fransa'daki mezhep savaşlarının galibi olmuştur. Bu şekilde Fransa'da Katolik Kilisesi etkisini kaybetmiş, ancak hem Fransa'daki asillerin desteği hem de komşu hanedanların itirazlarını yumuşatmak ve Fransa Krallığı'nı almak için IV. Henry, 1593 yılında yeniden Katoliklik mezhebine geçmiştir. IV. Henry'nin mezhep değiştirmesi ve Fransız kralı oluşu kendisinin meşhur sözüyle şöyle ifade edilir:" Paris bir âyine değer" (frz. *Paris vaut bien üne messe*). Bunun yanında o zamanlar Habsburgların egemenliğinde olan Hollanda'daki Kalvinistler ayaklanmaya başlamıştır. Bu noktada Seksen Yıl Savaşları (1568-1648), Hollandalıların Habsburglara karşı direnişi olan Kalvenizm'in kabul edilme çabalarıdır. Aslında Otuz Yıl Savaşlarının arifesinde Avrupa'daki güçler ayrımı Katolik Kilisesi ve onun destekçisi Kutsal Roma-Germen İmparatoru ile Habsburg Kayzeri arasındaki otorite mücadelesi olarak başlamıştır. Savaşların ana nedeni böylece her gücün kendi mensup olduğu inancın daha doğru diğer inanç biçimlerinin kabul edilemez olduğunu ileri sürüp bunun mücadelesinin verilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Habsburg Hanedanlığı, kendi egemenliğinin devamı adına ayrılıkçı inançlara ve güçlere karşı siyasî, askerî ve teolojik olarak karşı koymuştur. Avrupa'nın kuzeyinde yayılan Protestanlıkla birlikte İskandinav ülkeleri ve Kuzey Alman topraklarının hepsinde kayzere karşı savaş ilan edilmiştir. Savaşlara Kuzey Almanları ve İskandinavlıların haricinde İngiltere de mezhep kardeşlerine destek vermek amacıyla katılmıştır. Fransa ise bu savaş süresince temkinli davranarak hiçbir gücün nihâi sonuç elde etmemesi için daima ittifaklar oluşturarak savaşın devam etmesini sağlamıştır.⁸³

Habsburg Hanedanlığı Otuz Yıl Savaşı boyunca, ayrılıkçı Protestan güçlerle olan mücadelelerinde Cizvit Tarikatı'nın da desteğini almıştır. Cizvitler, Yeniden Katolikleştirme (*Alm.Re-Katholisierung*) dedikleri bir çalışma ile kendi toprakları dahilindeki tüm Protestanlar üzerinde baskı kurmaya gayret etmişlerdir. Otuz Yıl Savaşlarının başladığı sıralarda günümüz Avusturya topraklarında bulunan halkın

---

⁸² K. Vocelka, *a.g.e.*, s. 112.

⁸³ K. Vocelka, *a.g.e.*, s. 152.

%70, Bohemya'nın ise %90'ı Protestan mezhebine mensuptur. Ancak kanlı süren Otuz Yıl Savaşları bitiminde, Cizvitlerin de başarılı propagandaları sayesinde, nüfusun yaklaşık %90'ı tekrar Katolik mezhebine geçmiştir.⁸⁴

Habsburglar Protestanlarla olan mücadelelerinde Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu, İtalya ve İspanya ile ittifak oluşturarak savaşmışlardır. Ancak bu kanlı savaşlar boyunca Avrupa'da modernitenin de ilk adımları atılmaya başlanmıştır. Sürekli devam eden savaşlar, devleti sadece askerî değil aynı zamanda siyasî olarak merkezîleştirip sistematikleştirmeye başlamıştır. Katolik ve Protestan ittifakı bu savaş süresince modernitenin oluşmasını sağlayan reformları yaparak mücadelelerine devam etmişlerdir. Güçler dengesi hiçbir tarafın kesin bir başarısı ya da yenilgisine müsaade etmemiştir. Devam eden yıkıcı savaş ekonomisinin ayakta durması adına yeni gelir kaynakları ile bu kaynaklarının sevk ve idaresine başlanmıştır. İlk defa Roma İmparatorluğu'ndan bu yana Avrupa'da sürekli silah altında bulunan bir askerî yapı meydana gelmiştir. Bu askerî yapı, ayrıca iyi bir lojistikle desteklenmeye başlanmış, bunu gerçekleştirmek için de daha etkili çalışan bir devlet bürokrasisi oluşturulmuştur.⁸⁵

Savaş, 30 yıl devam ettikten sonra savaşın müdahillerinden hiçbirine nihâî bir sonuç getirmeyince bütün taraflar barış üzerine yoğunlaşmaya başlamışlardır. Savaşa katılan bütün güçler Westfelya'da buluşup bir barış temin etmeye çalışmışlardır.⁸⁶ Barış görüşmelerine en fazla muhalefet Katolik Kilisesi'nden gelmiş, ancak Kilisenin bütün itirazlarına rağmen hem Habsburg Kayzeri hem de diğer taraflar barış antlaşmasına imza atmışlardır. Tarihte Westfelya Barış Antlaşması (1648)⁸⁷ olarak geçen antlaşma günümüzde Avrupa'da geçerli olan kuvvetler dengesini ortaya çıkarmıştır. Halen geçerli olan ulus temelli devlet modeli, söz konusu antlaşma ile

---

⁸⁴ K. Vocelka, *a.g.e.*, s. 116.

⁸⁵ Hannes Wimmer, *Evolution der Politik, Von der Stammesgesellschaft zur Modernen Demokratie*, Wuv Verlag, Wien 1996, s. 311.

⁸⁶ L. S. Schütte, *a.g.e.*, s. 67.

⁸⁷ Otuz Yıl Savaşlarının sona ermesiyle imzalanmış olan antlaşmadır. Antlaşmayla birlikte Avrupa'da yeni uluslararası ilişkiler düzeni ortaya çıkmıştır. Söz konusu düzenle birlikte şehir devletleri ve imparatorluklardan müteşekkil dağınık siyasi örgütlenmeler veya feodal bağlılıklar yerine modern ulus devlet modeli ön plana çıkmıştır, bkz, Berrin Koyuncu Lorasdağı, Westphalia Sistemi, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/westphalia_sistemi, Erişim Tarihi: 21.10.2023.

birlikte şekillenmiştir. Yeni Çağ denilen devrin başlangıcı kabul edilen antlaşma, yönetim anlayışlarında bazı değişiklikleri bereberinde getirmiştir. Artık iktidar uygulaması şahıs temelli değil egemen adı verilecek daha soyut bir kavram üzerinden ilerlemeye başlayacaktır.⁸⁸

Orta Çağ felsefesi, kaynakları ve düşünce tarzı olarak dinî, teolojik bir felsefe idi. Bu felsefe, kaynağını Aziz Augustin ve Aquinalı Thomas'tan almış olup iyi teşkilatlanmış bir kilise yapısını temsil etmekteydi. Yeni Çağ'da ortaya çıkan Avrupa Aydınlanma felsefesi ise hem Protestanlıktan aldığı yeni yaklaşımları Calvin ve Luther ile hem de yeni ortaya çıkan şehirli tüccar kesimin desteği ile Descartes (1596-1650) ve Hobbes (1588-1679)'in düşünceleri üzerine yeni bir felsefe oluşturmaya başladı.⁸⁹ Aydınlanma felsefesi, Hıristiyan dünyasında etkisini günümüze kadar getirmiş köklü değişikliklerin oluşmasında öncü bir güç oldu. Değişimle birlikte din mefhumunda da eski geleneksel mutaassıp bağlardan kopmalar meydana geldi. Bunun yerine akıl ve bilimsel bilgilere dayalı sonuçlar yol gösterici olmaya başladı. Dinî kitaplar, özellikle İncil ve Tevrat yeniden tenkîdî bir araştırmaya tabi tutuldu. Kiliselerde halk dilinde âyin yapılması, Latince âyin ve duaların millî bir dile aktarılması aklın bir tezahürü olarak yaygınlık kazandı. Kilise hiyerarşisi ve piskoposların kayıtsız şartsız Roma'ya bağlı olmaları eleştirildi. Eğitim ve ibadetlerin millî dillerde yapılması, Avusturya gibi çok uluslu imparatorlukları tehdit eden yeni bir çağın başlangıcı oldu.⁹⁰

Otuz Yıl Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan Mutlakiyetçilik (*Alm.Absolutismus*) rejimi, iktidarın Kilise ile paylaşılması anlayışına son vermiştir. Ortaçağ'da kayzerleri aforoz eden, Haçlı Seferleri düzenleyen Papalardan sonra kayzerlerin ve kralların inisiyatifinde kaderlerine razı gelen Papalar dönemine geçilmiştir. Otuz Yıl Savaşları, dünyevî anlamında kullanılan ve Latineden gelen sekülerleşme⁹¹ kavramını ortaya çıkarmıştır. Sekülerleşme, Katolik teolojisine göre uhrevî olanın karşılığı anlamında kabul edilmiştir. Otuz Yıl Savaşlarında krallar ve derebeyleri, o zamana dek kayzere

---

⁸⁸ H. Wimmer, *a.g.e.*, s. 163.

⁸⁹ B. Russell, *a.g.e.*, s. 21.

⁹⁰ Kemal Beydilli, "Avrupa", *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991a, s. 140.

⁹¹ Sekülerleşme, modernleşme süreciyle beraber gündelik yaşamın dini içeriğinden ayrıştırılması anlamında kullanılmaktadır, bkz, M. Özay, "Sekülerleşme", <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sekulerlesme>, Erişim Tarihi:11.07.2022.

bağlı olan çoğu Haçlı Seferleri'nde kurulan, tarikatlara ait bütün kilise mallarına ve manastırlarına el koymuştur.⁹² Bu sekülerleşme, Kilise ve Katolik tarikatlerin o zamana dek edindiği bütün mal varlıklarının el değiştirmesi anlamını taşıyordu. Uzun süren savaşları finanse edebilmek için çözüm bulmaya çalışan otoriteler (Alm.Souverän) ellerinin altında olan, vergi muafiyetleri bulunduğu için zenginleşmiş Kilise mallarını müsadere ettiler. Bunu uygulamaya ilk koyan İngiliz Kralı VIII. Henry oldu. Kendisini Anglikan Kilisesi'nin başı ilân ettikten sonra o zamana kadar Kilisenin edinmiş olduğu bütün mallara el koyarak, bu kaynakları devleti ve askeri finanse etmek için kullanmıştır. Böylece diğer Protestan ülkeleri ile Habsburglar'da Kilisenin mallarına el konulmuştur. O dönemde mezhep savaşları ve sekülerleşme faaliyetleri siyasî, ekonomik ve askerî olarak güçlü olan Kilisenin yağmalanması anlamına geliyordu. Avrupa'da en son sekülerleşen tarikat Haçlı Seferleri'nde kurulan Töton Şövalyeleri⁹³ olmuştur (*Alm.Deutsch Orden*). Töton Şövalyeleri, Haçlı Seferleri'nden sonra Baltık Bölgesi'ne hareket ederek bu bölgelerin fethini ve Hıristiyanlaşmasını sağlamışlardır. Kayzere bağlı olan bu şövalyeler Otuz Yıl Savaşları sırasında 1644 yılında Prusyalıların galibiyeti ile bölgedeki güçlerini kaybetmişlerdir.⁹⁴ Şövalyelerin, Kutsal Roma Germen İmparatorluğundaki mal varlıkları ise zaman içinde dönemin kayzeri tarafından tek tek ellerinden alınmıştır. Bunlar varlıklarını sadece dinî bir tarikat olarak devam ettirmişlerdir.⁹⁵

Habsburgların en meşhur kayzerlerinden olan Maria Theresia (1717-1780), 1745 yılında Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun kayzeri olunca hem devlet yapısında reforma gitmiş hem de iktidarının ilk yıllarında bir kadın olarak o zamanki

---

⁹² B. Russell, *a.g.e.*, s. 22-24.

⁹³ Haçlı Seferlerinden sonra Müslümanların Kudüs ve çevresini geri almasına karşı bölge topraklarını müdafa edebilmek adına birçok tarikat kurulmuştur. Totön Şövalyeleri söz konusu tarikatlardan birisi olup savaş esnasında sağlık hizmetleri sağlama, insani yardım çalışmalarında bulunma amaçlarına yönelik faaliyet göstermişlerdir, bkz, Halil Yavaş, "Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı ve Geç Ortaçağ'da Kuzey Avrupa'da Tesiri", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, 2018, s. 1.

⁹⁴ B. Russell, *a.g.e.*, s. 32-35.

⁹⁵ Şövalye tarikatleri Haçlı Seferleriyle birlikte Orta Çağda kalmış bir oluşum değildir. Aksine günümüze dek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Avusturya'da 1790 tarihinde Anton David Steiger tarafından Wildestein Mavi Gökyüzü Şövalyeliği Tarikati kurulmuştur. Tarikat, 1823 tarihinde Meternic tarafından kapatılsa da üyeleri, faaliyetlerine gizli olarak devam etmişlerdir. Tarikat, 19. yüzyılın ortalarında Avusturya ve Bavyerada çok sayıda şövalye birlikleri ile birlikte yeniden ortaya çıkmıştır. 2016 tarihinde Avusturya topraklarında 21 adet şövalye tarikatı olduğu kayıtlara geçmiştir, bkz, https://diplomatikgozlem.com/_haber/avrupa-tapinagin-in-sovalyeleri, Erişim Tarihi: 06.11.2016.

Avrupa'daki güç dengelerinde kendini ispat etmek durumunda kalmıştır. Maria Theresia, iktidarının ilk senelerinde Prusya ile savaşmak zorunda kalarak o zamana kadar Habsburglar için önemli olan Silezya'yı (*Alm.Schlesien*) kaybetmiştir.⁹⁶

Maria Theresia zamanında eğitim ve yönetim alanında olduğu gibi din alanında da bazı reformlar gerçekleştirilmiştir. Kilise ve din alanında yapılan reformlarla doğrudan toplumsal alanda da reformlar amaçlanmıştır. Bu dönemde Katolik Kilisesi, devlet kilise örgütü şeklinde düzenlenmiştir. Reform döneminde yeni rahip portresi, manastır karşıtı bir kimlik olarak kabul edilmiştir. İdeal rahip, etkin bir biçimde Hıristiyanlığı uygulayacak, derinlemesine gerçek bir teolojik anlayışa sahip olacak ve saf gelenekleri koruyarak dünyevî duygulardan arınacaktır. Maria Theresia döneminde Lombardiya bölgesinde 80 adet manastır bu yeni anlayışa göre teşkilatlandırılmıştır. 1773 tarihinde Cizvit Tarikatı başta olmak üzere, kutsal mekân ziyaretleri ve bayramlar kaldırılmıştır. Ruhani topluluğun kurulması hükümdarlık iznine tabi tutulmuştur.⁹⁷

Habsburglar içerisinde Yeni Çağ'ın en önemli reformları Maria Theresia'nın oğlu olan Kayzer II. Joseph zamanında gerçekleştirilmiştir. Kayzer II. Joseph (1741-1790) Aydınlanmacı mutlakiyetçiliğin (*Alm.Aufgeklärte Absolutismus*) en önemli temsilcisi olarak hem Avrupa'da hem de Habsburglar'da çok önemli reformlar gerçekleştirmiştir. Hâlâ Avusturya'da geçerli olan birçok kanun ve kurum Kayzer II. Joseph zamanınının eseridir.⁹⁸ Maria Theresa eski gelenekte bir inanç birliğinden yana görüşlere sahip olmasına rağmen Kayzer II. Joseph din alanında yaptığı reformlarla farklı topluluklara din ve ibadet özgürlüğü tanıyan reformlar gerçekleştirmiştir. Aydınlanmacı, mutlakiyetçi devlette egemenlik yoğunlaşması ile devletin menfaati vurgusu bu dönemde din alanında önemli reformlara neden olmuştur. Bunlar Kilisenin devletin aracı haline gelmesiyle devlet görevi olarak inanç birliğinin korunması

---

⁹⁶ Hellmut Andics, *Das Österreichische Jahrhundert*, Wilhelm Goldmann Verlag, Wien 1974, s. 99.

⁹⁷ Efkan Canşen, *Avusturya Düşüncesi, 19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda Toplumsal Gelişmeler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001, s. 35.

⁹⁸ B. Russell, *a.g.e.*, s. 163.

anlayışıdır.⁹⁹ Böylelikle çok uluslu bir yapının biricik temsilcisi gibi görülecek olan Kilise dışarıya karşı korunmuş ve içeriden de kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır.¹⁰⁰

Uzun süren mezhep savaşlarından sonra halkın çoğunluğu Katolikleştirilip Protestan ve Yahudiler baskılara maruz bırakılmışlarken, 1781’de çıkartılan Hoşgörü Fermanı ile dengeler değişmeye başlamıştır.¹⁰¹ Kayzer II. Joseph çıkardığı Hoşgörü Fermanı (*Alm.Toleranzpatent*) ile Habsburg Hanedanlığı’na tabi bölgelerdeki Protestanların dini vecibelerini yerine getirmelerine yasal imkân sağlamıştır. Protestanlar için dinî özgürlükleri içeren bu kanun sadece Vestfalya Antlaşması’na (1648) taraf olan Protestan mezheplerini yani sadece Helvetik (İsviçre’de yayılan Kalvinizm) ve Augsburg inancını (Almanya’daki Lüteryan) kapsamıştır. Bohemya’daki Protestan mezhepleri bu kanunun kapsamı dışında bırakılmıştır. Kayzer II. Joseph, Otuz Yıl Savaşlarından sonra değişen Avrupa’yı takip eden ve çağının felsefî akımlarını bilen bir idareci olarak hüküm sürmüştür. Kendisi ayrıca Kilisede birçok yapısal reform gerçekleştirmiştir. Okul veya hastanesi olmayan yani kurumsallaşmamış bütün kilise yapılarını ortadan kaldırarak, bunların mallarını sekülerleştirmiştir. Çok eski tarihli birçok manastır ve kilise bu kategoriye göre kapatılmış veya taşınmıştır. Kayzer II. Joseph tarafından kilisenin sekülerleşen mallarından bir “din fonu” (*Alm. Religionsfon*) kurulmuş, bu fon devlet görevlisi olan din adamlarının giderlerini karşılayan bir kaynak haline getirilmiştir. Bu sistem 1938’de Nazilerin Avusturya’yı işgaline kadar yürürlükte kalmıştır.¹⁰²

Kayzer II. Joseph, idari reformlarla kilise bünyesinde küçük cemaatler oluşturmuştur. O zamana dek dağınık vaziyette çalışmış olan piskoposlukları ve başpiskoposlukları yeniden düzenleyerek bunların görev alanlarını daha kesin bir şekilde sınırlamıştır. Protestan kanunu ile artık o zamana kadar yasak olan Protestanlık açık bir şekilde uygulanır hale gelmiştir. Ancak bu kanunla Protestanlar dinî bir azınlık kabul edilmiş olsa da Katolik Kilisesi ile eşit hak ve imkanlara sahip olamamışlardır.

---

⁹⁹ E. Canşen, *a.g.t.*, s. 60.

¹⁰⁰ Anna Ehrlich, *Heiden, Christen, Juden und Muslime: Eine Geschichte der Religionen in Österreich*, Amalthea Signum, Wien 2009, s. 185.

¹⁰¹ Edip Asaf Bekaroğlu vd., *Avrupa’da Göç Azınlıklar ve Siyaset, Avusturya Örneği*, Vadi Yayınları, İstanbul 2015, s. 58.

¹⁰² K. Vocelka, *a.g.e.*, s.163.

Bu kanuna göre bir kişi kendisini hem sosyal hem de kamusal alanda Protestan olarak ilân edebilecektir. Protestanların kilise açmalarına müsaade edilmiş olup ancak yapıların kilise mimarisi düzeninde olmasına müsaade edilmemiştir. Protestan kilisesi inşa edilmesine yönelik bazı yasaklar getirilmiştir. Buna göre Protestan Kiliseleri'nin oval pencere yaptırması, ibadethanenin ana caddenin üzerinde açılması, giriş kapısının yol üzerinden olması yasaklanmıştır. Ayrıca Protestan Kilisesi'nin açılacağı yerde en az 100 Protestan ailesinin ikâmet etmesi zorunlu tutulmuştur. Evlilik akdi ise Katolik Kilisesi'nin uhdesinde bulunacaktır. Yani bir Protestanın kilisesi inşâ edilebilir, faaliyet gösterebilir, ancak evlilik işlemleri sadece Katolik Kilisesi'nde gerçekleştirilecektir. Katolik Kilisesi'nin evlilik işlemlerindeki belirleyici rolü 1938 yılına kadar Avusturya'da geçerliliğini korumuştur. Naziler Avusturya'yı işgal edince bu uygulamaya son vererek, ilk olarak sivil evliliği mümkün hale getirmişlerdir. Tolerans Kanunu'ndan sonra o zamana kadar inancını gizlemiş olan birçok insan kendisini Protestan olarak açıkça ilân etme imkanına kavuşmuştur. Gizli Protestanların birden ortaya çıkması Kiliseyi rahatsız edince 1787 yılında yeni bir kanunla Katoliklikten Protestanlığa geçme hususunda değişikliğe gidilmiştir. Buna göre kişi Katolik iken Protestan olmak isterse öncelikle altı hafta boyunca inanç kursuna tabi tutulacaktır. Böylelikle Protestanlığa geçiş zorlaştırılmaya çalışılmıştır.¹⁰³

1781'deki Hoşgörü Fermanı, Yahudileri de Avusturya'da önemli bir konuma getirmiştir. Her ne kadar Katolikler kadar yeterli hakları elde edememişlerse de o güne kadar Avusturya'da edindikleri ilk önemli iyileştirmelere sahip olmuşlardır. Yahudiler, kendilerine yasaklanan mesleklerle alâkalı engellerin kalkmasıyla birlikte ekonomide canlanma meydana gelmiştir.¹⁰⁴ Söz konusu ferman ile Yahudiler, belirlenen bölgelerin dışında yerleşebilme, ticaret ve sanayi alanında iştigal edebilme, çocuklarını devlet okullarında okutabilme ve özel kıyafetler giymeye zorlanmama gibi daha önce elde edemedikleri pek çok hakka sahip olmuşlardır.¹⁰⁵

---

¹⁰³ K. Vocelka, *a.g.e.*, s.163.

¹⁰⁴ E. Canşen, *a.g.t.*, s. 60.

¹⁰⁵ Hilary L. Rubinstein vd., *The Jews in the Modern World: A History Since 1750*, Oxford University Press, London 2002, s. 24.

1.2. Fransız İhtilâli 'nden I. Dünya Savaşı'na Kadar Avusturya (1789-1912)

Fransa Kralı Napolyon (1769-1821) ihtiyacı olan toplumsal desteği aldıktan sonra çok kısa bir sürede Viyana kapılarına dayanmıştır. Girdiği bütün savaşları kaybeden Habsburglar ise Napolyon karşısındaki çaresizliklerine Avrupa'da müttefik aramakta çözüm bulmuşlardır. Aradıkları müttefikler de Napolyon'un askerî gücü karşısında yetersiz kalınca, Habsburglar çareyi Napolyon ile akraba olmakta bulmuşlardır. Fransız İhtilâli'nin ve Napolyon'un yayılması ile Avrupa'da yeni bir dünya anlayışı başlamıştır. Hem Habsburg Hanedanlığı'ndan hem de diğer bölgelerde halk, Cumhuriyet fikrini benimseyerek kendi monarşilerine karşı direnmeye ve ayaklanmaya başlamışlardır. Çünkü Fransız İhtilâli ile gelen vatandaşlık kavramı insanlara daha fazla hak ve özgürlükler vadetmiş olup bahsi geçen vatandaşlık haklarından bir tanesi de din ve vicdan hürriyeti olmuştur.¹⁰⁶

Fransız İhtilâli'nden sonra Avusturya'da devlet kilisesi sistemi, 1792-1848 yılları arasında da ilkesel olarak devam etmiştir. 1815 yılı itibari ile kısmi bir serbestlik getirilmiştir. Bunlardan bir tanesi yasaklanmış olan bazı tarikatlerin tekrar faaliyet göstermesine izin verilmesi olmuştur. Ayrıca bazı manastırların tekrar açılmasına izin verilip manastırlara giriş daha kolay hale getirilmiştir. Bunun sebebi ise ihtilâlden sonra gelişen liberal-demokratik fikirlere karşı Katolik Kilise'nin güçlü bir duruş sergileme çabası olmuştur. Bu arada Protestan kiliseleri için II. Joseph zamanından gelen bazı kısıtlamalar devam etmiştir.¹⁰⁷

Fransız İhtilali ve Napolyon'un en önemli yaptırımı, Kutsal Roma-Germen İmparatoru olan II. Franz'ı 1806 yılında kayzer unvanından feragat etmeye zorlaması olmuştur. O döneme kadar Kutsal Roma-Germen İmparatorları, Tanrı adına hüküm sürmüş olup onun bu meşruiyetini de Katolik Kilisesi desteklemiştir. Bu sistem 1806 yılında Napolyon'un baskısıyla sona ermiştir.¹⁰⁸

Napolyon, hakimiyeti süresince Avrupa'nın mevcut sistemlerini, kendi amaçlarına uygun olacak şekilde değiştirmiştir. Napolyon, 1804-1814 yılları arasında

---

¹⁰⁶ K. Vocelka, *a.g.e.*, s.170.

¹⁰⁷ E. Canşen, *a.g.t.*, s. 86-87.

¹⁰⁸ K. Vocelka, *a.g.e.*, s.172.

çoğu Avrupa ülkesiyle savaşmış, hepsinin bir şekilde menfaatine zarar vermiştir. Neticede Fransa 1814'te barış imzalamış ve yapılacak Viyana Kongresi şartlarını kabul ederek teslim olmuştur. 1815'te yapılan Viyana Kongresi'nde Avrupa devletleri, kendi çıkarları doğrultusunda kongreden istifade etmeye çalışmışlardır. Uzun süren savaşlar nedeniyle, Avrupalı devletler yeni topraklar kazanma arzusu yerine statükolarını koruyabilme gayreti içerisinde olduklarından diplomasiyi kullanmayı tercih etmişlerdir. Buna istinaden Rusya, Avusturya ve Prusya, Kutsal İttifakı oluşturmuştur (26 Eylül 1815). İttifakın amacı, Ortaçağ ideolojisini sürdürmektir. Mezhep ayırımı gözetmeksizin büyük bir Hıristiyan birliği kurulmuştur. Ancak bu ittifak Hz. İsa'nın yeryüzündeki vekili olarak Kutsal Roma-Germen İmparatorunu ya da Papa'yı değil, Rus Çarı I. Alexander'ı kabul etmektedir. Dolayısıyla Papa ittifaka dâhil olmamıştır.¹⁰⁹

1848'de Prusya ve Habsburg Hanedanlığı'nda, Napolyonun getirmiş olduğu yeni dünya anlayışı ve Karl Marx (1818-1883) gibi devrimci söylemlerin de etkisi ile halk iktidara karşı ayaklanmıştır. İmparatorluğun birçok bölgesinde çok kanlı geçen bu ayaklanma askerî müdahalelerle bastırılrsa da halkın talepleri artık göz ardı edilecek boyuttan çıkmıştır. Gelişmeler karşısında Habsburg Hanedanlığı'nda Şansölye (*Alm.Kanzler*) olan Metternich (1773-1859) kaçmış, Kayzer I. Ferdinand (1793-1875) ise iktidardan çekilmek zorunda kalmıştır. Kayzer I. Ferdinand'ın yerine yeğeni olan I. Franz Joseph (1830-1916) iktidarı eline almıştır.¹¹⁰ I. Franz Joseph, Habsburg tacı altında mutlakiyetçi Avusturya İmparatorluk düzenini yeniden inşa etmeye çalışmıştır. Bu yeni mutlakiyetçilik anlayışı ordu, bürokrasi ve Katolik Kilisesi temelli olmuştur. Söz konusu yeni anlayış 1848 olayları çıkmadan önceki Avusturya yönetim anlayışından daha aktif ve verimlidir. Yeni sistemde iktisadî liberalizmle siyasî tutuculuk harmanlanmıştır. Toplumun her kesimi kendisine uygun yeni düzenleme arayışına girmiştir. Katolik Kilisesi de devletin getirmiş olduğu kısıtlamaları kaldırmak suretiyle, azalmış olan toplumsal itibarını yeniden kazanma gayretine

---

¹⁰⁹ Verda Yiğit, *1648 Vestfalya Barışından 1815 Viyana Kongresine Kadarki Dönemde Uluslararası Sistemin Dönüşümü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008, s. 63-64.

¹¹⁰ K. Vocelka, *a.g.e.*, s. 202.

girmiştir. Bu talebine 1855 tarihli Papalık Sözleşmesi (konkordat)¹¹¹ ile kısmen kavuşmuştur.¹¹²

Mutlakiyetçi bir eğitim alan Kayzer I. Franz Joseph halktan gelen talepleri yavaş yavaş gerçekleştirmeye çalışmıştır.1861 yılında çıkarılan Protestan Kanunu (*Protestan t Patent*)¹¹³ ile Protestanlar Katolik Kilisesi ile eşit haklara sahip olabilmişlerdir. 1867'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, hazırladığı anayasa ile herkesin dinî hak ve hürriyetlerini garanti altına almış ve bu şekilde sadece Protestanlar değil diğer dinî gruplar da serbest hale gelmişlerdir.¹¹⁴

Avusturya tarihindeki en önemli gelişmelerden birisi de 1884'te toplanan Berlin Konferansı'ndan sonra idarî olarak Habsburg Hanedanlığı'na geçmiş olan Bosna-Hersek'in durumu meselesi olmuştur. 1878'de Osmanlı toprağı olarak kalması şartı ile Habsburglar tarafından idare edilen Bosna Hersek'te, Osmanlı Devleti ile yaptığı anlaşma gereği Habsburglar, Osmanlı parasını kullanacak, Osmanlı memurları görevlerine devam edecek ve Bosnalıların dinî özgürlükleri garanti edilecek, ayrıca cuma namazlarında Sultan adına hutbe okunacaktır. Habsburglar bu antlaşmanın son maddesi hariç diğerlerini uygulamamışlardır. 1908'de Habsburglar Bosna-Hersek'i ilhak ederek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu topraklarına dahil etmişlerdir. Bosna-Hersek'in ilhaki ile birlikte Habsburg Hanedanlığı'nın bir anda 600.000 Müslüman tebası olmuş ve Müslüman nüfusun ya da dinî cemaatin kanûnî olarak idare edilebilmesi için Kayzer I. Franz Joseph tarafından 1912 yılında İslâm Kanunu (*Alm.İslâm Gesetz*) yürürlüğe konulmuştur.¹¹⁵ I. Dünya Savaşı'nda birçok farklı milletleri hâkimiyeti altında barındıran imparatorluklar gibi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da parçalanmıştır.

---

¹¹¹ 18 Ağustos 1855 tarihinde Papa IX. Pius ile I. Franz-Joseph arasında imzalanmış olan antlaşmadır. Antlaşma, Katolik Kilisesi'nin II. Joseph devrinde gerçekleştirilen reformlar neticesinde elinden alınmış olan bazı haklarını yeniden elde etmesine yönelik hükümler içermektedir. Kilise, evlilik hukuku, ruhban sınıfının elde ettiği bazı imtiyazlar ve eğitim konularını içermektedir, bkz, RGBI.Nr. 195/1855, Belge Nr. 1855_0195_00635.

¹¹² E. Canşen, *a.g.t.*, s. 143-144.

¹¹³ RGBI.Nr 41/1861, Belge Nr. 1861_0041_00337.

¹¹⁴ K. Vocelka, *a.g.e.*, s. 202.

¹¹⁵ M. Sticker, *a.g.e.*, s. 33.

1.3. Avusturya’da Birinci Cumhuriyet Dönemi (1912- 1945)

Avusturya -Macaristan İmparatorluğu 1. Dünya Savaşı’na dahil olurken hâlâ çok uluslu bir devlettir. Fransız İhtilâli’nin yaymış olduğu ulus devlet modeli ise geleceğin dünyasının nasıl şekilleneceğinin habercisi olmuştur. Modernite denilen kavram yalnızca etnik yapılardaki farklılıkları değil aynı zamanda din ve mezhep konusundaki görüş ayrılıklarını da ortaya çıkarmıştır. Etnik kimliğe dayanan farklılaşmalarda din ve mezhep, belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Habsburg Hanedanlığı’nın egemenliği altındaki Balkanlarda etnik kökeni Slav olan farklı dinî gruplar yer almaktadır.¹¹⁶ Slovenler, 1918’e dek Avusturya-Macaristan İmparatorluğu hâkimiyeti altında Carniola, Styria, Carinthia düklikleri ile Gorizia idarî bölgesi, İstria Markiliği ve Trieste gibi çeşitli idarî birimlere bağlı olarak hüküm sürmüşlerdir.¹¹⁷ Panslavizm¹¹⁸ ile bütün Slavları bir devlet çatısı altında toplama hayali kuran Sırp lar ise o dönemde diğer Slavların din ve mezhep ayrılıklarını dikkate almamaktadır. Avusturya’da 1919’da Karnten Eyaleti’nde Birleşmiş Milletlerin (*Alm.Völkerbund*) yaptırdığı bir referandumda etnik olarak Slav olan Slovenlerin çoğunluğu Avusturya’da yaşamaya devam etme kararı almışlar ve Slavlardan oluşan Yugoslavya Krallığı’nı istememişlerdir.¹¹⁹

I. Dünya Savaşı’nı başlatan kıvılcımı bir Sırp Ortodoksu başlatmıştır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde savaş sonrası bütün ayrılıkçı yapılarda bölünmeler başlamıştır. 10 Eylül 1919 yılında Fransa’da imzalanan St. Germain Antlaşması¹²⁰ ile yeni Avusturya Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu yeni kurulan Cumhuriyetin federal bir yapısı olup dokuz eyaletten oluşmaktadır. Avusturya

¹¹⁶ K. Vocelka, *a.g.e.*, s. 273.

¹¹⁷ Carole Rogel, *The Slovenes and Yugoslavism, East European Quarterly*, Columbia University Press, New York 1977, s. 10.

¹¹⁸ Rusya çatısı altında tüm Slavları bir araya toplayarak büyük bir Slav devleti teşkil etme amacını taşıyan anlayışın temel adıdır. Kavram 17. ve 18. yüzyıllarda dini birlik mahiyetinde iken 19. yüzyılda ırk esasına dayalı bir anlayışa dönüşmüştür, bkz, Ayşegül Ketenci, “Panslavizm ve Başarısızlık Sebepleri”, *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı 1, 2018, s. 345.

¹¹⁹ K. Vocelka, *a.g.e.*, s. 273.

¹²⁰ I. Dünya Savaşı’nın sonunda Avusturya ile İtilaf Devletleri arasında 10.09.1919’da imzalanan ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun mevcut topraklarının akıbetine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı antlaşmadır. Buna göre Avusturya, toprakları üzerinde Macaristan, Çekoslovakya ve Yugoslavya devletlerinin bağımsızlığını kabul etmiştir. Avusturya ayrıca, Milletler Cemiyetinin onayı olmadan Almanya ile birleşmeyecek ve ordusu 30.000 kişi ile sınırlandırılacaktır, bkz, Davud Dursun, “Avusturya”, *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 177.

Cumhuriyeti kurulurken sınır bölgelerinden bazı toprak talepleri olmuş ancak Karnten’da Slovenlerin desteği ile sınır bölgesini alabilmiştir. Avusturya’nın diğer talepleri İtilaf Devletleri (Fransa, İngiltere, İtalya, Amerika) tarafından reddedilmiştir. Avusturya çok uluslu imparatorluğu parçalandıktan sonra, kalan toprak parçasında yeni anlayışa uygun olarak homojen etnik ve dinî yapısı bulunan bir devlet kurmak istemiştir. I. Dünya Savaşı’nın sonunda Avusturya parlamentosunun baskısıyla iktidarından vazgeçen Habsburg Kayzeri I. Karl (1887-1922) sürgüne gönderilmiştir. Bu şekilde Avusturya, monarşiden bir cumhuriyete dönüşmüştür. Kayzer’in teolojik destekçisi olan Katolik Kilisesi ise daha da zayıflamıştır.¹²¹

Fransa’da yapılan St. Germain Antlaşması’na göre Avusturya’nın sınırları belirlenmiştir. O sırada Avusturya’da Birinci Cumhuriyet (Alm. I. Republik) dönemi başlamıştır. Yeni cumhuriyet döneminde Kiliseye yakın olan Halk Partisi, Hıristiyan Demokratlar (*Alm. ÖVP- Christ Demokraten*) ve Sosyal Demokratlar (*Alm.SPÖ- Sozialistische Partei Österreichs*) iktidarın yeni sözcüleri konumuna gelmişlerdir. Yeni cumhuriyet, savaş sonrası ortaya çıkan kaos nedeniyle ortaya çıkan ekonomik krizle mücadele halinde olduğu için yasama ile alakalı yeni girişimlerde bulunacak durumda değildir. Bu nedenle Kilise ile ilgili kanun ve yönetmelikler Habsburg Hanedanlığı’ndan devralınan şekli ile yürürlükte kalmıştır. Bosna-Hersek’in kaybedilmesi ile birlikte artık Müslüman nüfusu bulunmayan Avusturya Cumhuriyeti’nde, İslâm Kanunu geçerliliğini yitirmiştir. Avusturya Cumhuriyeti kurulduğunda ülkedeki dini yapıyı Katolik, Yahudi ve Protestanlar oluşturmakta olup hala din ve inanç çeşitliliğine sahip bir ülke konumundaydı. Ülkedeki etnik unsurları ise Karnten’de Slovenler, Burgenland’da Hırvatlar ve Macarlar, Niederösterreich’deki Bohemyalı Çekler ve büyük bir kısmı Viyana’da yaşayan Yahudilerle birlikte Avusturya Cumhuriyeti çok uluslu olma özelliğini korumaktaydı. Çoğunluğu Viyana’da yaşayan, geneli asimile olmuş olan Yahudilerin Viyana’daki nüfusu 300.000’di. Eskiden dinî temelli bir Yahudi düşmanlığı varken, bu durum artık ulusal

---

¹²¹ K. Vocelka, *a.g.e.*, s. 275.

milliyetçi bir Yahudi düşmanlığına dönüşmüştü. Yahudiler ve Protestanlar için Kayzer zamanından kalma kanunlar hâlâ geçerliliğini koruyordu.¹²²

1933 yılında Almanya’da Adolf Hitler iktidara gelince milliyetçi Almanların birleşme istekleri daha şiddetli bir politikaya dönüşmüştür. Hitler, Avusturya’nın Alman yurduna geri dönmesini istemiştir. Avusturya’da Hitler ile aynı düşünceyi paylaşan milliyetçi bir grup olmasına rağmen Katolikler, Yahudiler ve bazı Sosyalist gruplar söz konusu birleşmeye karşı olmuşlardır. Avusturya’da milliyetçiler Almanya’nın da desteğini alarak Hıristiyan-Sosyalist olan şansölye (Kanzler) Engelbert Dollfuss’u (1892-1934) düşürmek için harekete geçtiler. Hıristiyan-sosyalist, Heimwehr ve çiftçi partilerinin koalisyonundan müteşekkil hükümetin başbakanı (Şansöyle) Engelbert Dollfuss, Avusturya’daki milliyetçilerin hareketini kırmak adına bazı önlemler aldı. Meclisi feshedip, bunların basın ve toplanma özgürlüklerini kısıtladı. Avusturya’daki Nazileri sınırdışı ederek partilerini kapattı.¹²³ Ancak Almanya’nın Avusturya üzerindeki baskı ve kışkırtma faaliyetleri devam etti. Avusturya bu süreçte İtalya ile imzalamış olduğu dostluk anlaşması (1930) sonucu Musollini (1883-1945) rejimiyle yakınlığını artırdı. Ancak söz konusu yakınlık, Avusturya’da diktatörlük rejiminin tesisinde etkili oldu. 1934’te Engelbert Dollfuss, Avusturya’da tüm siyasî partileri kapatarak kendi diktatörlüğünü ilân etti.¹²⁴

1934 yılında Avusturya, Katolik Kilisesi’nin temsil ettiği baskın unsur olan Vatikan ile ikili bir devlet antlaşması imzaladı.¹²⁵ Söz konusu antlaşmaya göre Avusturya’daki Katoliklerin hamisi durumundaki Vatikan’a bazı hak ve imtiyazlar tanındı. Buna göre Avusturya’daki ilahiyat fakültelerinin finansmanı devlete ait olacak, ancak bunların idaresi ve eğitim programlarının düzenlenme yetkisi Vatikan’a bağlı olacaktı. Okullardaki zorunlu din derslerinin Katolik Kilisesi tarafından verilmesi, din dersi öğretmenlerinin maaşlarının devlet tarafından finanse edilmesi ve

---

¹²² S. Ertuğrul, “a.g.m.”, s. 34.

¹²³ Oğuzhan Ekinci, “Kültürün İlhakından İlhakın Kültürüne: Almanya ile Avusturya’nın Birleşmesi (Anschluss)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 22, S. 3, 2018, s. 1605-1606.

¹²⁴ Otmar Jung, *Plebisit und Diktatur: Die Volksabstimmung der Nationalsozialisten. Die Falle “Austritt aus dem Völkerbund” (1933), “Staatsoberhaupt” (1934) und “Anschluß Österreichs” (1938)*, JCB Mohr Verlag, Tübingen 1995, s. 109.

¹²⁵ Hüdai Şencan, “Bazı Avrupa Devletlerinde Din ve Devlet İlişkisi”, *TBMM Araştırma Merkezi Raporları*, TBMM Araştırma Merkezi Müdürlüğü, Ankara 2011 (Kasım), s. 13.

Katolik Kilisesi'nin rahip, piskopos ve başpiskopos atamalarında bağımsız karar verebilmesi gibi imtiyazlar tanındı. Bu imtiyazlarla birlikte Katolik Kilisesi, Avusturya faşist rejimini destekledi. Avusturya'nın İtalya ile yakınlaşması, onu Alman Nazi istilâsından koruyamadı ve 1938 yılında Adolf Hitler (1889-1945) Avusturya'yı ilhak etti. Bu ilhaktan sonra teorik ve pratik olarak Avusturya uluslararası hukuka göre varlığını kaybetti. Bununla birlikte bütün kanûnî haklar ve uluslararası antlaşmalar da geçerliliğini kaybetmiş oldu.¹²⁶

Alman Nazi istilâsı Avusturya tarihinde çok önemli bir konudur. Zira işgal yıllarında Naziler ülke genelinde, din ve devlet işleri konularında birçok yeni yaptırımlar uyguladılar. Alman Nazi ideolojisine göre Germenler Hıristiyanlık'tan önce çok tanrılı dine mensuptular ve Almanların gözünde Hıristiyanlık netice itibarı ile Yahudilikten gelen semitik bir Ortadoğu dinî idi. Dolayısıyla Katolik Kilisesi'ne karşı her türlü önlemi aldılar. Nazilerin ilk icraatı Katolik Kilisesi ile yapılan Konkordat'ı iptal etmek olmuştur.¹²⁷

Naziler, Avusturya'yı ilhak ettikten sonra burada en fazla inanç sistemi konusunda dengeleri altüst etmişlerdir. Ancak, ülkede en çok etkilenmiş olan kesim daha çok Katolikler olmuştur. Katolikler dışındaki kiliseler Nazilerle iş birliği içerisinde oldular. Hattâ Avusturya-Almanya birleşmesini destekleyen Avusturyalı Piskopaslar, yönetimi ele geçirdiklerinde Ruhban sınıfını teşkil edebilmek için Nazilerin desteğini aldılar. Bütün bu gelişmeler ise Katolik Kilisesi'ni zor durumda bıraktı.¹²⁸

Naziler, Kayzer'in kiliseye verdiği bütün hakları ellerinden aldılar. Kayzer II. Joseph (1741-1790) tarafından 1783 yılında kurulan "din fonu"na (*Alm. Religionsfonds*) el koyup kiliseyi maddî olarak zor durumda bıraktılar. Naziler, birçok Katolik rahip ve rahibeyi ya sürgüne gönderdiler ya da idam ettiler. Naziler, Katolik Kilisesi'ni zor durumda bırakmak amacıyla 1939 yılında Kilise Vergisi'ni (*Alm.*

---

¹²⁶ K. Vocelka, *a.g.e.*, s. 298.

¹²⁷ H. Şencan, "a.g.m.", s. 13.

¹²⁸ Maximillian Liebmann, *Kardinal Innitzer und der Anschluss Kirche und Nationalsozialismus in Österreich 1938*, Band 1, Institut für Kirchengeschichte der Theologischen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz.Graz 1982, s. 124.

Kirchensteuer) yürürlüğe koydu. Bununla birlikte Katolik Kilisesi kendi üyelerinden aldıkları maaşlardan bir miktar aidat alıp bu şekilde kendisini finanse etmeye başladı. Nazilerin vergi konusundaki amacı, kilisenin üye sayısının azalması ve kilisenin kendiliğinden kapanmasıydı. İlk etapta yaklaşık 80.000 kişi Katolik Kilisesi ile bağını kesti ancak genel çoğunluk kilise vergisine rağmen Katolik Kilisesi'ne bağlılıklarını sürdürdüler. Kilise vergisi sadece Katolikleri değil diğer Hıristiyan mezheplerini de içerisine alıyordu. Nazi rejimi Avusturya'da yaşayan diğer önemli bir dinî azınlık olan Yahudileri ise geçmişten gelen ideolojik kinle öncelikli olarak 1938'de gerçekleştirdikleri pogrom¹²⁹ (*Alm. Reichskristallnacht*) ile yok etmeye başladılar. Yahudilerin herhangi bir meslekle uğraşmalarının yasaklanması, buldukları devlet görevlerinin ellerinden alınması, dinî özgürlüklerinin yasaklanması ve sonrasında her Yahudi'nin Sarı Davud Yıldızı'nı kolunda taşıması gibi uygulamalar mecburi kılındı.¹³⁰

1.4. Avusturya'da İkinci Cumhuriyet Dönemi (1945-)

Avusturya- Macaristan İmparatorluğu, I. Dünya Savaşı sonunda dağılıncı 1918 yılında Avusturya Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak 1938 yılında Avusturya'nın Naziler liderliğindeki Almanya tarafından ilhak edilmesiyle Cumhuriyet rejimi yeniden ortadan kalkmıştır.¹³¹ 17 Nisan 1945'te Viyana, Kızılordu tarafından ele geçirilince aynı ayın 27'sinde Karl Renner (1870-1950) liderliğinde kurulan geçici hükümet tarafından Avusturya'da II. Cumhuriyet ilân edilmiştir. 1920 Anayasası 1929'daki değişikliklerle birlikte yeniden yürürlüğe konularak Avusturya'da fiilî olarak Cumhuriyet rejimi yeniden yürürlüğe girmiştir. Viyana 1945'te dört ayrı yönetim bölgesine ayrılarak hükümetin faaliyetleri burada oluşturulan 'Müttefik İşgal Komisyonu' tarafından gerçekleştirilmiştir. II. Cumhuriyet'in ilk on yıllık icraatı işgallere tamamen son vermek üzerine olmuştur. Sonunda Avusturya, 15 Mayıs 1955'te SSCB, ABD, Fransa ve İngiltere ile Belvere Sarayı'nda bir antlaşma

¹²⁹ Pogrom (katliam), eziyet etmek, şiddet yoluyla ortadan kaldırmak anlamında kullanılan Rusca terimidir, bkz, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/pogroms>, Erişim Tarihi: 18.12.2022.

¹³⁰ Andreas Nachama vd., (Ed.), *Fire! Anti-Jewish Terror on Kristallnacht in November 1938*, Topography of Terror Foundation, Berlin 2008, s. 85-99; Karl Heussi, *Kompendium der Kirchengeschichte*, Mohr Siebeck, Tübingen 1979, s. 40-45.

¹³¹ <https://www.mfa.gov.tr/avusturya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 11.09.2022.

imzalayarak 1 Ocak 1938'deki sınırlarına yeniden kavuşmuştur. Böylece Avusturya Oberösterreich (Yukarı Avusturya), Niederösterreich (Aşağı Avusturya), Steiermark, Kaernten, Tirol, Salzburg, Voralberg, Burgenland, Viyana gibi dokuz eyaletten müteşekkil bağımsız ve bağlantısız bir Cumhuriyet olarak varlığına devam etmiştir.¹³²

II. Cumhuriyet döneminde gündemde olan en önemli problemlerden bir tanesi Nazi dikta rejimi esnasında Avusturya'nın Vatikan ile imzalamış olduğu ikili antlaşma olmuştur. Antlaşma siyasi partiler arasında da farklı şekilde değerlendirilmiştir. Sosyal Demokratlar (SPÖ), söz konusu antlaşmanın imzalanması sürecinde parti liderlerinin bazılarının hükümlü, bazılarının da sürgünde olması münasebetiyle antlaşmanın geçersiz olmasına dikkat çekmişlerdir. Ancak Hıristiyan Demokratlar (ÖVP) ise Avusturya'nın uluslararası hukuka da taraf olduğunu ileri sürerek antlaşmanın geçerli olduğunu savunmuşlardır. 1957'de Hıristiyan Demokratlar ve Sosyal Demokratlar, söz konusu ikili antlaşmayı yeniden düzenleyerek mecliste onaylayıp kabul etmişlerdir. Akabinde Avusturya, 1961'de Protestanları, 1967'de ise Ortadoksları yasal olarak kabul ederek, haklarını kabul etmiştir. İlgili yasalarla sadece dini vecibelerin yerine getirilmesi konusundaki örgürlüğün haricinde Konkordat ile sağlanmış olan okullarda görevli din öğretmenlerinin maaşlarının devlet tarafından ödenmesi hususu güncellenmiştir.¹³³

Günümüzde Avusturya'nın devlet başkanı federal cumhurbaşkanı, hükümet başkanı ise federal başbakan (şansölye) olarak tabir edilmektedir. Cumhurbaşkanı 6 yıllığına halk oylamasıyla seçilmektedir. Avusturya Meclisi Ulusal Meclis (Nationalrat) ve Federal Konsey (Bundesrat) olmak üzere iki meclisten müteşekkindir. Ulusal Meclis'in 183 vekili halk tarafından seçilmektedir. Federal Konsey'e ise eyaletler sayıları oranında vekil gönderebilmektedir. Avusturya'da en son seçim, 2019'da gerçekleştirilmiştir. Seçimlere katılım oranı %75,6 olup seçimlerde en yüksek oyu Sebastian Kurz liderliğindeki ÖVP (Halk Partisi) almıştır. Aşırı sağcı Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) ise büyük bir oy kaybı yaşamıştır. Sosyal Demokrat Parti (SPÖ) o güne kadar olan en kötü seçim sonucunu almıştır. Yeşiller Partisi ise ÖVP

---

¹³² F. Bakırcı, "a.g.m.", s. 1189-1190.

¹³³ M. Sticker, *a.g.e.*, s. 32.

gibi büyük bir başarı elde etmiştir. ÖVP ve Yeşiller Partisi kurmuş oldukları koalisyon hükümeti ile 7 Ocak 2020'den beri ülke yönetimini elinde bulundurmaktadır.¹³⁴

---

¹³⁴ <https://www.mfa.gov.tr/avusturya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>.

İKİNCİ BÖLÜM

AVUSTURYA'DA DİNLER, İNANÇ TOPLULUKLARI ve STATÜLERİ

2.1. Yasalarda Din ve Vicdan Hürriyeti

"Avusturya'da Dinî Yapı" üst başlığı altında dinlerin bölgedeki vaziyetlerini izah etmeden evvel Avusturya toplumunun kültürel bağlamda da incelenmesi faydalı olacaktır. Zira din olgusunu, söz konusu toplumun tarihi, kültürü ve sosyolojik yapısından soyutlayarak izah etmek konunun anlaşılabilirliği bakımından yetersiz kalacaktır.

Her dönemde ve istisnasız her toplumda farklı yansımalar edinmiş bir kavram olarak din, Avrupa dillerinin hemen hepsinde Latince kökenli bir kelime olan "**religion**" ile karşılık bulmuştur. Türkçe'de din kelimesi ceza, itaât ve mükâfat gibi anlamlara sahipken, Avrupa dillerindeki "**religion**" kelimesinin kök anlamı "bağlamak, bir araya getirmek" anlamında kullanılmıştır. Din kavramının modern zamanlar algısında da kültürel kurumları ihtiva eden bir yapısı bulunmaktadır.¹³⁵ Kısa izahatla yapılan bu tanımlamaların, toplumlarda hâkim olan din algısını yeterince anlatması tabi ki mümkün değildir. Çünkü dinlerin kendilerine mahsus akideleri tek yönlü bir din tanımlamasını zaten imkânsız kılmaktadır.

Din kelimesi çağımızda artık herhangi bir sosyal bilimin sadece bir alanı/bölümü olarak algılanabilmektedir. Din Felsefesi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi, Din Psikolojisi gibi alanlar dinin kendisinden daha fazla öneme haizdir. Bunu sekülerizm ve bireyselcilik akımları ile birlikte değişen dünya algısının bir sonucu olarak görmek mümkündür. Uhrevî ile dünyevî arasındaki dönüşümü sembolize eden sekülerleşme kavramı dünyevî olanın baskın gelmesi ile modern zamanlarda ziyadesiyle yer bulmuştur. Ahlâk-etik, hak-hukuk gibi değerlerin din başlığı altında değil de devlet eliyle devlet yönetiminde oluşu bu değişimi ispatlar niteliktedir.¹³⁶

¹³⁵ Clifford Geertz, "Religion as a Cultural System", *Religion and Ideology*, Ed. Der. Robert Boccock-Kenneth Thompson, Manchester University Press, Manchester 1987, s. 66.

¹³⁶ Michael Mann, *Geschichte der Macht. Vom Römischen Reich bis zum Vorabend der Industrialisierung*, (Bd. 2), Campus Verlag, Frankfurt 1994, s. 321.

Dinî yasalarca kişinin özeline has kılınması onu aynı zamanda görünmez hale de getirmiştir. Alman kökenli din uzmanı Luckmann da dinî insan hayatında artık etkin ve gerekli bir evrim süreci olmadığını sadece *conditio humana*'nın (*İnsanın var olmasının şartları ve insan doğası*) beynelmilel bir emaresi olduğunu vurgular.¹³⁷ Pollack¹³⁸ ise dinî modern toplum içerisindeki öneminin günden güne kaybedildiğini, inancın yerini endüstrileşme, şehirleşme, coğrafi hareketlilik ve bilimselleşmenin aldığı ileri sürmektedir. Ancak, modernite, teknolojik gelişmeler, insan yaşantısındaki köklü dönüşümlerin ulaştığı merhale ne olursa olsun din olgusunu bir akım veya öğreti çerçevesinde değerlendirerek onun zaman içerisinde geri planda kalacağını ileri sürmek bilimsellikten uzak bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlığın varoluşundan bu yana olagelmiş, siyasi ve toplumsal alanlarda mücadelelere konu olmuş, bazen siyasetle bazen de bağımsız olarak tek başına tarihe yön vermiş olan din kavramı, insandan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği için toplumlar var oldukça güncelliğini idame ettireceğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır.

Avusturya'da din devlet münasebetleri adına gelişen yapılanmaların temeli esasında ülkeyi yüzyıllar boyu idare etmiş Habsburg mirası ile Katolik Kilisesi esasına dayanır. Ortaçağ boyunca sadece dinsel alanda değil siyasî anlamda da etkin olan Kilisenin kaderi Yeniçağ'da modern devlet kavramının yaygınlık kazanmasıyla birlikte değişmiştir.¹³⁹ Avusturya'da devlete ait resmî bir kilise bulunmamaktadır. Devlet, kiliseler ve dinî cemaatler, kurumsal olarak ayrılmış vaziyettedir. Anayasada herhangi bir dine atıfta bulunulmaz. Ancak burada din ve inanç serbestliği teminat altına alınmıştır.¹⁴⁰

Avusturya'da 1867'den itibaren din ve devlet yapısı, işleyişi ayrıdır. Devlet, 21 Aralık 1867 tarihli Temel Vatandaşlık Hakları Anayasası'yla tüm dinî azınlıklara örgütlenme hakkı tanımıştır.¹⁴¹ Aralık Anayasası adı verilen anayasanın 14.

---

¹³⁷ Thomas Luckmann, *Die Unsichtbare Religion, Suhrkamp Taschenbuch Wissenschaft*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt 1991, s. 34.

¹³⁸ Detlef Pollack, "Religionssoziologie", *Einführung in die Praxisfelder der Soziologie*, Eds. Hermann Korte- Bernhard Schafers, Leske & Budrich, Opladen 1997, s. 203-222.

¹³⁹ E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 58.

¹⁴⁰ Richard Potz, "Avusturya", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi*, Ed. Talip Küçükcan-Ali Köse, İsam Yayınları, İstanbul 2008, s. 81.

¹⁴¹ E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 58.

maddesiyle¹⁴² özel ve tüzel kişilerin, dinî özgürlükleri koruma altına alınmıştır. 1874 yılında Tanınma Kanunu getirilerek din ve inançla ilgili haklar genişletilmiştir. İlgili kanunun ilk paragrafına göre daha önce resmî olarak tanınmayan din topluluklarının hukûkî varlığı, şayet dinî öğretileri, ibadet biçimleri, tüzük ve adları ahlâka ve hukuka mugayir bir durumları söz konusu değilse yasal teminat altına alınacaktır.¹⁴³ Söz konusu kanun kapsamında dinî cemaat olarak kabul edilmek, geniş bir uygulama alanını beraberinde getirmiştir. Kanunla kilise katkı programlarına zorunlu katılma, kamu okullarında dinî eğitimi sağlamaya yönelik papaz, misyoner ya da öğretmen görevlendirilmesi kanunlaştırılmıştır. Ayrıca kanunla dinî cemaatler kamu tüzel kişiliği statüsü kazanmışlardır. Bu statü onlara kamusal ve yarı kamusal bazı aktivitelere müdahil olma hakkı tanımıştır.¹⁴⁴ Bu yasanın ilk uzantısı, 1877’de Eski Katolik Kilisesi’nin tanınması olmuştur.¹⁴⁵

Temel Vatandaşlık Hakları Anayasası (1867) dinî konularda tarafsız bir sistem getirmiştir. 1867 Aralık Anayasası, beş temel kanunu içermektedir. Burada parlamento ve hükümetin yanında temel hak ile kişi haklarına ait düzenlemelere yer verilmiştir. Söz konusu anayasa, monarşinin sonuna kadar Avusturya’da kullanılmıştır. Avusturya’da yürürlüğe giren modern anlamda ilk anayasa olup anayasal devletin kurulması için temel teşkil etmiştir.¹⁴⁶

Bu anayasal teminatın ve müteakip hukûkî düzenlemelerin temel amacı, diğer din veya mezheplerin eşitliğini, özgürlüğünü sağlamaktır. Fakat bu gerçekleştirilirken mevcut Katolik Kilisesi’nin yasal konumu da korunmuştur. Din-devlet ilişkisini belirleyen esas, Temel Vatandaşlık Hakları Anayasası’nın (1867) 15. maddesinde yer verilmiş olan eşitlik ilkesidir. Yasaya göre, resmen tanınmış her kilise, kendi iç işlerini

---

¹⁴² Din ve vicdan özgürlüğü her bir birey için garanti altına alınmıştır. Vatandaşlık haklarından ve politik haklardan yararlanma dinî inançtan tamamen bağımsızdır. Pek tabii, vatandaşlık görevleri dinî inanç yüzünden sekteye uğramamalıdır. Yasal bir yaptırım gücü olmadığı takdirde hiç kimsenin kilise vecibeleriyle ilgili tutumu ve bir kilise âyinine iştiraki mecburî kılınamaz., bkz, Bundeskanzleramt, Rechtsinformationssystem, Cumhurbaşkanlığı, Yasalar Bilgi Sistemi, <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=100000>, Erişim Tarihi: 01.07.2016.

¹⁴³ R. Potz, “a.g.m.”, s. 85.

¹⁴⁴ H. Şencan, “a.g.m.”, s. 14.

¹⁴⁵ RGBI.Nr. 99/1877, Belge Nr. rgb1877_0099_00210.

¹⁴⁶ RGBI.Nr. 142/1867, Belge Nr. 142/1867.

bağımsız olarak düzenleyip yönetebilmektedir. Aynı madde, o güne kadar tanınmış olan bütün kilise ve din topluluklarını aynı statüde göstermekle eşitlik ilkesini sağlamıştır. Bu madde; isimleri, dinî öğretileri ve her bir üyesiyle dinleri ve ibadethaneleri korumaktadır. Avusturya’da kilise ve devlet ayrı birer kurum olarak varlığını sürdürüp, her birinin muhtariyetleri ve bağımsızlıkları tanınmıştır. Aralarındaki olası herhangi bir uyuşmazlık noktası tamamen yasal düzenlemelerle belirlenmek üzere hazırlanmıştır. Neticede, Avusturya’da din-devlet münasebetlerini belirleyen yasal düzenleme iki temel esasa dayanmaktadır. Bunlardan ilki, inanç konusunda bireysel özgürlük hakkı; diğeri ise, din topluluklarının kamusal alanda toplu faaliyet hakkıdır.¹⁴⁷

Avusturya Anayasası’nda din ve inançla alakalı diğer hükümler şunlardır:

“Madde 7: (1) Tüm yurttaşlar (Avusturyalılar) kanun önünde eşittir. Hiç kimse doğum, cinsiyet, varlık, sınıf veya din sebebiyle ayrıcalıklı muamele göremez”.¹⁴⁸

“Madde 14: (6) Devlet okulları doğum, cinsiyet, ırk, statü, sınıf, dil, din ve kanûnî gereklilikler sınırları dâhilinde başka herhangi bir ayırım olmaksızın herkese açıktır. Anaokulları, çocuk yuvaları ve öğrenci yurtları için de aynı hüküm geçerlidir”.

149

Avusturya’da anayasa, dinî özgürlükleri tanımış ve garanti altına almıştır. Ülke ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini kabul etmesi münasebetiyle dinî hak ve özgürlükleri buna uygun bir biçimde tanımaktadır. Zira Avusturya’da kanunlar, kiliseye ve dinî gruplara negatif tutumu reddetmektedir.¹⁵⁰

Dini hak ve özgürlüklerin tasarrufu açısından, devletin din/mezhep konularında tarafsız olması anayasal bir zorunluluktur. Böyle bir sistemin ana fikri, dinî topluma çoğulcu bir şekilde intibak etmesi ancak devletin bu noktada hükümler olmaması esasına dayanır. Devlet yetkilileri dinî cemaatlerle olan münasebetlerinde kesinlikle

¹⁴⁷ R. Potz, “a.g.m.”, s. 81-82.

¹⁴⁸ RGBI.Nr. 142/1867, Belge Nr. 142/1867; H. Tahsin Fendoğlu, *Toplumsal Cinsiyet Açısından Anayasa Konulu Komisyon Raporu*, TBMM Basımevi, Ankara 2012, s. 14.

¹⁴⁹ RGBI.Nr. 142/1867, Belge Nr. 142/1867; H. Şencan, “a.g.m.”, s. 16

¹⁵⁰ Sabri Çap, *Avusturya’da Din ve Dinî Kuruluşlar*, Salzburg/Avusturya 2012, s. 11-12.

tarafsız olmalıdır. Devlet diğer faaliyetlerinde, özellikle eğitim ve sosyal yardım alanlarında insanlara dinlerini uygulama imkânı sunmakla beraber, hiçbir dinî ya da felsefi inançla özdeşleşmemelidir.¹⁵¹

Avusturya’da din ile devlet münasebetleri, tarihsel arka plânda dinî guruplara hoşgörü çerçevesinde şekillenmiştir. Avusturya’daki lâiklik modeli, Birleşik Krallık, Danimarka ve Norveç’teki gibi resmî bir devlet klisesi temelinde şekillenmemiştir. Ancak, diğer taraftan bakıldığında Amerika, Fransa’daki gibi din ile devlet işlerinin keskin çizgilerle ayrıldığı bir lâiklik modeli de söz konusu değildir. Avusturya’daki lâiklik modelinde, mesafeli ve katılımcı bir tarafsızlık prensibi yer almaktadır.¹⁵²

Avusturya’da her din, kurumsal ve toplumsal haklara sahip olabilmektedir. Ayrıca dinlere özel statüler tanımak normal karşılanmaktadır. Ancak, göçmen toplulukların dinî hakları çerçevesinde Avusturya anayasasında bir çelişki söz konusudur. Bir yandan çoğulculuğu destekleyen ve teşvik eden liberal, dâhil edici bir din yasası söz konusuysen, diğer yandan bunun tam tersi yönünde bir göç yasası hüküm sürmektedir. Esasında Avusturya anayasası, çoğulcu anayasa ve tolerans ilkesine binaen dinî çeşitliliğin koruma altında olduğuna vurgu yapmaktadır. Ancak bu koruma, Avusturya’nın II. Cumhuriyeti’nde yer alan daimî liberal tutumundan çok Habsburg monarşisi mirasından kaynaklanmaktadır. Göçler yoluyla sürekli sayıları artan Müslümanlar da hep söz konusu mirasa atıfta bulunarak hak taleplerinde bulunmuşlardır. Yani monarşinin bitişi ile birlikte hükmü geçersiz olan İslâm Yasasının reaktivasyonu, Avusturya’nın bir kararı olmaktan çok Müslümanların inisiyatifi ile gerçekleşmiştir.¹⁵³

Avusturya, 20. yüzyıldaki sekülerleşme politikasına rağmen hâlen Katolik bir ülkedir. 1855 tarihli konkordant, söz konusu ülkenin hâlen din hukukunun en önemli

---

¹⁵¹ R. Potz, “a.g.m.”, s. 82.

¹⁵² Richard Potz- Brigitte Schinkele, *Religionsrecht im Überblick*, Falustas Verlags und Buchhandels AG, Wien 2007, s. 13; E. A. Bekaroğlu, *a.g.e.*, s. 58.

¹⁵³ Sieglinde Rosenberger- J. Mourao Permoser, “Religiöse Staatsbürgerschaft: Widersprüche der Governance von Diversität”, *Religion in Europa Heute, Sozialwissenschaftliche, Rechtswissenschaftliche und Hermeneutisch Religionsphilosophische Perspektiven*, Hg. Kurt Appel etc., Vienna University Press, Wien 2012, s. 69

referansdır. Fakat 1855 tarihinden bu yana ülkenin siyasî ve demografik dokusunda birtakım değişimler meydana geldiği ortadadır. Katolik ve Protestanlar arasındaki mezhepsel siyasî mücadeleler, Nazi rejimi altında geçen Yahudi katliamı ve sürgünler, sekülerleşmenin ve 1960'lı yıllardan itibaren göçlerle birlikte ülkeye yeni din topluluklarının katılımı Avusturya'da din- devlet münasebetlerinde birtakım yapılanmaları beraberinde getirmiştir.¹⁵⁴

Avusturya'da çocuk 10 yaşına gelene kadar dinî, ebeveynleri tarafından belirlenmektedir. Ayrıca 10-12 yaşlarında her çocuğa kendi inancına yönelik söz sahibi olma hakkı tanınmaktadır. 12-14 yaşları arasında artık çocuğun rızası olmadan dinînin değiştirilmesi mümkün olmamaktadır. Çocuk, 14 yaşından itibaren mensup olmak istediği dinî, cemaati kendisi özgürce belirleyebilmektedir. Dinî bir cemaate dâhil olma işlemi, söz konusu cemaatin yetki alanına girmektedir. Katılım bilgisinin herhangi bir resmî makama bildirimimin yapılması beklenmemektedir. Sadece, katılımcı söz konusu cemaatin kendi kayıtlarına (kilise defteri gibi) işlenmektedir. Tüm vatandaşlar dinî inançlarını ya da bu konudaki değişiklikleri kendi ikametgâh belgelerine işlettirme konusunda da serbestliğe sahiptir. Dinden ayrılmak, resmî makam kanalıyla gerçekleşmektedir (Viyana'daki ilçe belediye dairesi). İlgili makam, ayrılma bildirimini dinî cemaate tebliğ etmektedir. Çocuk, eğitimin başlamasından itibaren 10 gün içerisinde okuldaki din dersinden kaydını alabilmektedir. Ayrıca 14 yaşından itibaren birey, din dersi kaydını bizzat kendisi sildirebilmektedir.¹⁵⁵

Kamusal alanda Avusturya'da dinînin konumu ve dinî gruplara verilen haklar farklı düzeylerde düzenlenmiştir. Anayasanın 14. maddesiyle bireysel din özgürlüğü, 15. maddesi ile de kilise ve cemaatler konu edilip toplu ibadet olanağı yasal güvence altına alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesine istinaden kurumsal din özgürlüğü yani dinî cemaatlerin kurulup dünya görüşleri için benzer hakların bulundurulması konu edilmiştir. Böylece Avusturya'da dinî haklar bireysel, grup temelli ve kurumsal olarak üç farklı başlık altında düzenlenmiştir.¹⁵⁶

---

¹⁵⁴ E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 57.

¹⁵⁵ <https://www.wien.gv.at/tr/birarada/din>, Erişim Tarihi: 01.01.2021.

¹⁵⁶ E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 60.

Bireysel hakların kullanımı devletin kendi anayasası, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Temel Haklar Şartnamesi ile desteklenmiştir. Bireysel haklar sadece pozitif değil negatif hakları da içerisine almaktadır. Mesela birey, inancı gereği bazı taleplerde bulunabilir, herhangi bir dine mensup olmayabilir. Grup temelli dinî haklarda dinî kıyafet ve sembolleri kullanma, ibadet vakitleri ve dinî bayramlarda izin kullanma, kamu okullarında İslâm din dersi okutulması bu türdendir. Tanıma yasası ile birlikte dinî cemaatlere ayrıcalıklı kamu kurumu olarak tüzel kişilik statüsü verilmesiyle Avusturya’da din kurumsal bir nitelik de kazanmıştır.¹⁵⁷ Avusturya Anayasası’nın 15. maddesi kiliseler ve dinî cemaatlere yönelik yasal düzenlemeleri içermektedir. Devlet tarafından tanınmamış olmak söz konusu cemaatin ferdi özgürlüklerinin kısıtlanması anlamına gelmemektedir. Ancak tanınmış olmak da birçok hak ve özgürlüğün kullanılmasına imkân sağlamaktadır. Devlet yasal olarak tanıdığı kilise ve din topluluklarının kendisiyle olan ilişkilerini düzenleyerek onları kamusal düzenin paydaşı olarak kabul etmektedir. Kilise ve din toplulukları ile ilgili yasal dayanak sayesinde aleni ibadet hakkı, kendi üyelerini temsil edebilme, devlet kurumu olarak kabul edilme, iç meselelerinde özerklik, vakıf ve diğer fonlarını koruma gibi imkânları elde etmişlerdir.¹⁵⁸

Avusturya’da dinî alandaki yasal düzenlemelerde iki temel farklılık bulunmaktadır. Ülkede dinler, yasal olarak tam tanınmış kilise ve din toplulukları ile ön tanıma sağlanmış tüzel kişilik kazanmış dinî cemaatler şeklinde iki farklı düzeyde yasal düzenlemeye tabidir. Her iki grubun da hak ve özgürlükleri, yasal imkânları birbirinden farklı olarak belirlenmiştir.

Yasal olarak tam tanıma hakkına sahip olabilmek için belirli koşulları sağlamak gerekmektedir. Konuya ilişkin 1998 tarihli federal yasada ek olarak dinî cemaatlerin tam tanıma koşullarına ilişkin diğer şartlar da tanımlanmıştır. Söz konusu yasada cemaatin 10 yıl organize bir şekilde, en az 5 sene federal yasaya göre tüzel kişiliğe (ön tanıma) sahip bir mezhep topluluğu olması maddesi yer almaktadır. Ancak söz konusu maddedeki ‘20 yıl ve 10 yıl’ ibareleri 1998 tarihli yasaya aykırı

---

¹⁵⁷ E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 61.

¹⁵⁸ Ednan Aslan, “Avusturya’da İslâm ve İslâm’ın Kurumsal Temsili”, *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, C.17, S.15, 2019, s. 51.

olduğu gerekçesiyle kaldırılmıştır. İlgili değişiklik 30 Eylül 2011'den sonra yürürlüğe girmiştir.¹⁵⁹ 1998 tarihli yasaya istinaden ilgili cemaatin, en az 100 yıllık geçmişi olup Avusturya'da en az 10 yıldır teşkilâtli biçimde aktif bulunan dinî bir topluluğa mensup olması gerekmektedir. Ayrıca mensubu olduğu dinin en az 200 senedir uluslararası düzeyde örgütlü bir yapıya sahip olması şartı bulunmaktadır. Söz konusu cemaat mensuplarının son nüfus sayımına göre Avusturya nüfusunun %2'sini oluşturma koşulunu sağlamalıdır. Şayet nüfus sayımından yeterli kanıt bulunamıyorsa ilgili cemaat, geçerli başka yöntemlerle söz konusu şartı yerine getirebilmektedir.¹⁶⁰

Yasal olarak tam tanınmış olmak, bir kilise ya da din topluluğuna, hukuksal alanda kamu tüzel kişiliği kazandırır. Devlet tanınmış olan kilise ve din topluluklarına maddî destek sağlamaktadır. 1874 tarihli kanun kapsamında din topluluğu olarak tanınmış olmakla kazanılmış olan kamu tüzel kişiliği statüsü, kilise katkı programlarına zorunlu katılma, kamu okullarında kendi dinlerine yönelik eğitimi sağlama, din görevlilerini getirebilme hakları sağlar.¹⁶¹ Kamu tüzel kişiliğe sahip olmalarına istinaden her birey, inancının gereği olan dinî vecibelerini özgürce gerçekleştirebilme hakkına sahiptir. Yasal olarak tanınmış olma, kilise/din topluluklarına bazı avantajlar sağlar. Örneğin tanınmış bir kuruluşa mensup olanlar, okullardaki din dersi eğitiminin ücretini devlet kanalıyla karşılayabilmektedir.¹⁶²

Avusturya'da ön tanınma hakkı kazanmış dinî cemaat olabilmeyen yasal zemini de 1874¹⁶³ ve 1998'deki dinî mezhep topluluklarının tüzel kişiliğine dair federal yasa ile düzenlemeye tabi tutulmuştur.¹⁶⁴ Buna göre Ocak 1998'den itibaren başvuru tarihine dek yasal olarak tanınmış cemaat statüsü taşımayan dinin mensupları bir araya gelerek resmî olarak tanınma hakkına sahip olabilmektedir. Söz konusu cemaatler, başvurularının kabul edilmesiyle birlikte farklı bir tüzel kişilik kazanmış olmaktadır.¹⁶⁵ Federal yasaya göre dinî cemaatlerin tanınması için Federal Eğitim,

¹⁵⁹ BGBl. I Nr. 84/2010, Belge Nr. BGBlA_2010_I_84.

¹⁶⁰ BGBl. I Nr. 19/1998, Belge Nr. 1998_19_1.

¹⁶¹ S. Çap, *a.g.e.*, s. 23.

¹⁶² <https://www.wien.gv.at/tr/birarada/din>, Erişim Tarihi: 01.01.2021.

¹⁶³ RGBl.Nr. 68/1874, Belge NR. rgb1874_0068_00151.

¹⁶⁴ BGBl. I Nr. 19/1998, Belge Nr. 1998_19_1.

¹⁶⁵ https://www.berufsanerkennung.at/fileadmin/content/Downloadmaterial/En_basidan_itibaren_Avusturya.pdf, Erişim Tarihi: 21.10.2022.

Sanat ve Kültür Bakanlığına söz konusu cemaat liderinin başvurusuyla yasal işlem süreci başlamaktadır. Başvuruda cemaatin dinî öğretileri ve uygulama biçimlerini belirten tüzük ve ek belgeler ibraz edilmelidir. Tüzükte cemaatin, yasal olarak tanınmış diğer kilise, dinî topluluk, cemaat ve kurumlardan belirgin biçimde ayıracak bir isme ve dinî öğretiye sahip olması gerekmektedir. Ayrıca Avusturya’da kalıcı olarak ikamet etmekte olan en az 300 mensubunun olması ve bunların imzalarıyla durumu ispat etmeleri gereklidir. Tüzükte cemaatin, dinî amaç ve vazifeleri ile mensuplarının hak ve ödevleri tanımlanmalıdır. Ayrıca yönetim organlarının atanma biçimi, vazifeleri, görev alanları ve devlete karşı sorumlulukları belirtilmelidir. Cemaat, kendisini hangi kaynaklardan ne şekilde finanse edeceğini de ibraz etmek durumundadır. Tüzel kişiliğinin faaliyetlerini yasaya uygun olarak icra etmesi de tüzükte yer alması gereken hususlardandır. Cemaat tüzüğünde gerekli şartları yerine getirmek koşuluyla, kendisine bağlı bölgesel kurumlarının tüzel kişilik kazanabilmesine olanak sağlama imkânına sahiptir.¹⁶⁶ Ön tanınma hakkı kazanmış olan dini cemaat mensupları birtakım haklara sahip olmaktadır. Buna göre ön tanınma hakkı elde etmiş cemaat mensupları kendilerine mahsus mezar yeri edinme, din adamları ve önderleri ile ibadethanelerinin kabul görmesi, nüfus cüzdanı ve karnelerine inançlarının yazılabilmesi, cemaat mensuplarının dini ve özel günlerde izinli sayılması haklarına sahip olmaktadır.¹⁶⁷ Cemaat mensupları ayrıca, kendi adlarına taşınmaz edinme ile mal ve hizmet anlaşması yapabilmektedir. Derneklerin mal edinme hakkı ise dernekler kanununda verilen haklarla sınırlıdır.¹⁶⁸

Avusturya’da yasalarca tanınmış kilise ve din topluluklarının bu statüye sahip olmaları farklı dönemlerde gerçekleşmiştir. Avusturya’da yasal tanınmayı en erken gerçekleştirmiş kilise Eski Katolik Kilisesi’dir (1877).¹⁶⁹ İsrail Din Topluluğu, 21 Mart 1890’da resmen tanınmış din topluluğu olarak kabul edilmiştir.¹⁷⁰ İslâm Din

¹⁶⁶<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10010098>, Erişim Tarihi: 16.08.2022.

¹⁶⁷ <https://eskimiyen.com/avusturyada-azinlik-dinlerin-resmi-taninma-statuleri>. Erişim Tarihi:21.09.2022.

¹⁶⁸ Hale Akay, “Uygulamada Laiklik: Devlet-Din Ekseninde Özgürlükler, Hizmetler ve Finansman”, *Toplum ve Bilim*, S. 120, 2011, s. 18.

¹⁶⁹ RGBI.Nr. 99/1877, Belge Nr. rgb1877_0099_00210.

¹⁷⁰ RGBI.Nr. 57/1890, Belge Nr. rgb1890_0057_00109.

Toplululuğu ise 1912’de yasal olarak tanınmıştır.¹⁷¹ Avusturya Katolik Kilisesi ise yasal zemindeki haklarını 1934’te Vatikan ile Avusturya Cumhuriyeti arasında yapılan konkardoto ile kazanmıştır.¹⁷² Evanjelik Kiliseleri (A. & HB), 6 Temmuz 1961 tarihli federal kanun ile tanınmıştır. 1781 tarihli Hoşgörü Yasası ile Augsburg ve Helvetik inanç mensuplarına yasal ayrıcalık yolları açılmış, 1961 tarihli Protestan Yasası ile Evanjelik Kilisesi (A.&HB) Katolik Kilisesi ile aynı haklara sahip olmuştur. 1961’deki Protestan Yasasıyla, Augsburg ve Helvetik inanca sahip söz konusu kiliselerin (A.&HB) devlet karşısında tek bir kilise olarak hareket etmesi kabul edilmiştir.¹⁷³ Avusturya Methodist Kilise mensupları ise yasal olarak 1951’de tanınmıştır.¹⁷⁴ 2004’te yapılan değişiklikle kilise, Avusturya Evanjelik Methodist Kilise adını almıştır.¹⁷⁵ Avusturya Ortodoks (Grek Doğu) Kilisesi, 23 Haziran 1967 tarihinde söz konusu kilisenin dış hukûkî münasebetlerine ilişkin çıkartılan yasa ile tanınmıştır.¹⁷⁶ Avusturya Doğu Ortodoks kiliselerinden Ermeni Kilisesi, Süryani Ortodoks Kilisesi ve Mısır Ortodoks kiliseleri 2003’te yasal olarak tanınmışlardır.¹⁷⁷ Diğer din topluluklarından Mormonlar (Avusturya Son Gün Azizleri İsa Mesih Kilisesi) 1955,¹⁷⁸ Yeni Apostolik Kilise 1975,¹⁷⁹ Budist Din Topluluğu 1983,¹⁸⁰ Yehova Şahitleri 2009’da yasal tanınma haklarına kavuşmuşlardır.¹⁸¹ Alevî İnanç Topluluğu ise 2013’te Alevî İslâm İnanç Topluluğu adı altında tanınmıştır.¹⁸² 2013’te Avusturyada Baptist Cemaatleri Federasyonu, Evanjelik Cemaatleri Federasyonu, Elaia Hıristiyan Cemaatleri, Serbest Hıristiyan Cemaati- Pentekostal Cemaati ve Avusturya’daki Mennonite Özgür Kilisesi mensupları “Özgür Kiliseler” adı altında dinî bir topluluk olarak tanınmıştır.¹⁸³

---

¹⁷¹ RGBI.Nr. 159/1912, Belge Nr. rgb1912_0159_00875.

¹⁷² RGB II.Nr. 2/1934, Belge Nr. bg1934_0002_00033.

¹⁷³ BGBI. Nr. 182/1961, Belge Nr. NOR 12118336.

¹⁷⁴ BGBI. Nr. 74/1951, Belge Nr. 1951_74_0.

¹⁷⁵ BGBI. II Nr. 190/2004, Belge Nr. BGBLA_2004_II_190.

¹⁷⁶ BGBI, Nr.229/1967, 1967_229_0.

¹⁷⁷ BGBI, 20/2003, Belge Nr. 2003_20_1.

¹⁷⁸ BGBI. Nr. 229/1955, Belge Nr. 1955_229_0.

¹⁷⁹ BGBI. Nr. 524/1975, Belge Nr. 1975_524_0.

¹⁸⁰ BGBI. Nr. 72/1983, Belge Nr. 1983_72_0.

¹⁸¹ BGBI. II Nr. 139/2009, BGBLA_2009_II_139.

¹⁸² BGBI. II Nr. 133/2013, Belge Nr. BGBLA_2013_II_133.

¹⁸³ BGBI. II Nr. 250/2013, Belge Nr. BGBLA_2013_II_250.

Avusturya’da resmî olarak tanınmış tüzel kişiliğe sahip kilise ve din toplulukları ile ön tanınma haklarına sahip dinî cemaatler için, bkz, Tablo 1.¹⁸⁴

Tablo 1: Avusturya’da Resmen Tanınmış Kilise ve Din Toplulukları ile Cemaatler

Resmî Olarak Tanınmış Tüzel Kişiliği Olan Kiliseler ve Din Toplulukları	Resmî Olarak Ön Tanınma Hakkına Sahip Cemaatler
Avusturya Eski Katolik Kilisesi	Avusturya Bahâî Dinî Cemaati
Avusturya Ermeni Kilisesi	Avusturya Baptist Din Cemaati
Avusturya Protestan Kiliseleri (A.B ve H.B)	Avusturya Protestan Federasyonu
Avusturya Protestan Medhodist Kilisesi	Hıristiyan Cemaati Avusturya’da Dinî Yenilik Hareketi
- Rum-Ortodoks Kilisesi - Kutsal Trinity için Rum-Ortodoks Kilisesi - Kutsal Georg için Rum-Ortodoks Kilisesi - Kutsal İwan Rılski için Bulgar-Ortodoks Kilisesi - Kutsal Diriliş için Romanya-Rum-Ortodoks Kilisesi - Kutsal Nikolaus için Rus-Ortodoks Kilisesi - Kutsal Sava için Sırp-Rum-Ortodoks Kilisesi	Elaia Hıristiyan Cemaatleri
Avusturya İslâm Din Topluluğu	Serbest Hıristiyan Cemaati/Pentekostal Cemaati
Musevi Din Topluluğu	Avusturya Hint Dinî Cemaati
Katolik Kilisesi Roma Katolik Kilisesi Rum Katolik Kilisesi Ermeni Katolik Kilisesi	Avusturya İslâmi-Alevî İnanç Topluluğu
Mormonlar Kilisesi	Yedinci Gün Adventistleri Kilisesi
Avusturya Mısır Ortodoks Kilisesi	Avusturya Mennonite Özgür Kilisesi
Avusturya Yeni Apostolik Kilisesi	Avusturya’daki Tanrı’nın Kilisesi
Avusturya Budist Din Topluluğu	
Avusturya Süryani Ortodoks Kilisesi	
Yehova Şahitleri	

2.2. Avusturya’da Mevcut Dinler ve Statüleri

2.2.1. Avusturya’da Hıristiyanlık

Bugünkü Avusturya topraklarında hâkim olan en eski din ve inanç biçimleri hakkında yeterince bilgi sahibi değiliz. Avusturya’nın en eski yerlilerinin Kelt’ler olduğu kabul edilirse, bölgedeki en eski inanın da söz konusu medeniyete ait olduğu düşünülebilir. Keltler, Druidlikle¹⁸⁵ ilgilenmişlerdir. Druidler, ruhların

¹⁸⁴https://www.berufsanerkennung.at/fileadmin/content/Downloadmaterial/En_basidan_itibaren_Avusturya.pdf, Erişim Tarihi: 21.10.2022

¹⁸⁵ Druidler, Kelt ırkı ve geleneklerinin koruyucusu olan ruhban sınıfa verilen addır. Bunlar kendi toplulukları içerisinde oldukça saygı ve itibar sahibi sınıf olup sözleri emir hükmünde olmuştur. Bu dini

ölümsüzlüğüne, ölümden sonra ikinci bir hayatın olduğuna inanmışlardır. Keltler, çok tanrılı dine mensup olmuşlardır. Ancak, Roma İmparatorluğu ile birlikte Keltler de Hıristiyanlığı seçmişlerdir.¹⁸⁶

Kökleri bugünkü Aşağı Avusturya bölgesine dayanan Aziz Florian (250-304) bölgede din adına ölen ilk Hıristiyan olarak kayıtlara geçmiştir. Aslen Roma İmparatorluğu'nda görevli bir komutan olduğu bilinen Aziz Florian, Hıristiyanları Pagan tanrılarına kurban etme emrini reddettiği için boynuna bir değirmen taşı bağlanarak bugünkü Yukarı Avusturya Eyaleti'nin Enns Nehri'nde boğulmuştur (304). Aziz Florian'ın ölümünden 9 yıl sonra İmparator Konstantin (288-337) tarafından çıkartılan Milano Fermanı (*Alm. Mailänder Vereinbarung*) Hıristiyanlık tarihindeki dönüm noktalarından birisidir. Konstantin dönemine kadar hiçbir şekilde özgürlük tanınmayan Hıristiyanlık, adı geçen ferman ile ilk defa yaşam alanı bulmuştur.¹⁸⁷ 313 yılında Roma'da İmparator Konstantin devrinde söz konusu ferman ile serbest bırakılan Hıristiyanlık, bundan sonra Roma'daki diğer dinlerin önüne geçerek 380'de Büyük Theodosius (347-395) döneminde resmi din olarak ilan edilmiştir.¹⁸⁸

Hıristiyanlık Roma'da resmî din ilân edildikten sonra Avrupa'da hızla yayılmaya başlamıştır. İmparator Theodosius (347-396) ve oğlu İmparator Flavius Honorius (384-423) dönemlerinde ise çıkarılan yasalarla pagan inancına ait tüm tapınaklar kapatılmış ve pagan kültürü Hıristiyanlığın tanrısının adıyla tahrip edilmiştir. Batı Gotlarının piskoposu olarak bilinen Wulfila (311-383) İncil'i Gotçaya çevirerek Alman kavimlerinin Hıristiyanlaşma sürecinin en önemli adımını atmıştır.¹⁸⁹

---

zümre ayrıca birer büyücüdür, bkz, <https://www.dinveitoloji.com/2018/06/druidler-kelt-rahipleri.html>, Erişim Tarihi: 14.07.2019.

¹⁸⁶ Owen Jarus, *Keltlerin Tarihi*, Çev. Haşim Durak, <https://www.gorgondergisi.com/keltlerin-tarihi>, Erişim Tarihi:03.12.2021.

¹⁸⁷ A. Ehrlich, *a.g.e.*, s. 20.

¹⁸⁸ Etem Çalık "Hıristiyan Medeniyeti'nin Siyasi Kaynakları", *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S. 7, 2020, s. 85.

¹⁸⁹ A. Ehrlich, *a.g.e.*, s. 21.

Kavimler Göçü'ne denk gelen dönem Hıristiyanlık tarihindeki ilk kırılmaları doğurmuştur. Literatürde Aryüsçülük¹⁹⁰ olarak bilinen anlayış, bu dönemde ortaya çıkıp İznik Konsili¹⁹¹ ile dinen reddedilmiştir.¹⁹²

Hıristiyanlığın yayılmaya başladığı yıllarda bugünkü Avusturya topraklarının büyük kısmı Roma İmparatorluğu'na dâhildi. Hıristiyanlığın Avusturya'daki izleri 174 yılına kadar gidebilmektedir. Avrupa'nın bugünkü siyasal ve sosyal yapısını büyük ölçüde belirleyen 4. yüzyılın ortalarında başlayan Kavimler Göçü'nden hemen sonra günümüzdeki Avusturya coğrafyasının batı bölgesindeki Hıristiyanlaşma süreci başlamış oldu. Nitekim doğu ve güney bölgeleri, Salzburg Diözese'si (Piskoposluk) (798 yılından itibaren Erzdiözese/Başpiskoposluk oldu) ve Passau Diözese'si tarafından Hıristiyanlaştırıldı. 8. yüzyıl sonu 9. yüzyıl başlarında bugünkü Avusturya'nın doğusunda kiliselerin veya manastırların kurulması gerçekleşmiştir. Aşağı Avusturya'da bulunan St. Pölten'deki Hippolyt Manastırı (Kloster Hippolyt) ve Viyana'daki Ruprecht Kilisesi (Ruprechtskirche) bu anlamda örnek teşkil eder.¹⁹³

Avusturya topraklarında Hıristiyanlığın önemli bir güç durumuna gelmesi, Frankların imparatoru Şarlman (747-814) zamanında gerçekleşmiştir. Şarlman sırf Frankların değil Avrupa tarihinin en önemli krallarından birisi olarak kabul edilmiştir.

---

¹⁹⁰ Aryüsçülük olarak tabir edilen anlayış Hıristiyanlıktaki ilk ciddi ihtilafın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Aryüsçülük, 318-321 tarihleri arasında ortaya çıkmış olup, Aryüs'ün fikirleri doğrultusunda teslis (Baba-Oğul-Kutsal Ruh) üyeleri arasındaki bağlantıyı hedef noktası haline getirmiştir, bkz, Turhan Kaçar, "Ebioniteler'den Arius'a: Eskiçağ Doğu Hıristiyanlığında İsa Teolojisi Tartışmaları", *AÜİFD*, C. XLIV, S. 2, s. 200; Aryüs'ün fikirlerinin temel kaynağını Tanrı oluşturmuştur. Ona göre Tanrı tektir, ezeli ve ebedidir. İsa Mesih'in Tanrı gibi kabul edilmesinin çift Tanrı inancı manasına geldiğini ileri sürmüştür. Aryüs'e göre Tanrı tüm kâinatı yaratmadan önce bunu gerçekleştirebilmek için önce İsa Mesih'i yoktan yaratmıştır. İsa Mesih de Tanrının isteğine riayet ederek ondan aldığı güçle kâinatı yaratmıştır. Dolayısıyla İsa Mesih ezeli değildir. Yaratılmış olduğu için Tanrı değildir. Bu durumda Tanrı ile aynı özden olamaz. Ancak İsa Mesih beşer bir varlık da olmayıp Tanrıya olan itaati sayesinde özel bir konuma sahip olmuştur. Kutsal Ruh ise İsa Mesih tarafından yaratılmış olup ondan derece açısından daha aşağıdadır, bkz, Bilal Baş, Monoteist bir Hıristiyanlık Yorumu: Aryüsçülük Mezhebi", *Divan*, S. 2, 2000, s. 170-170.

¹⁹¹ Konsil'in Hıristiyanlık tarihinde önemli bir yeri olup piskoposlar, yüksek mevkideki din adamları ve kilise yöneticilerinin kilise hayatı ya da kilise ile alakalı konuları müzakere etmek tartışmak için bir araya geldikleri toplantılardır, bkz, M. Aydın, *Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya 1991, s. 1.

¹⁹² Ş. Gündüz, "a.g.m.", s. 106.

¹⁹³ S. Çap, *a.g.e.*, s. 32.

Şarlman'ın adı Hıristiyanlığın geleceği adına önemli vazifeler üstlenmiş Bizans İmparatorları Konstantin ve I. Theodosius ile eşdeğer tutulmaktadır.¹⁹⁴

Literatüre "Tayin ve Terfi Kavgası" (*Alm. Investitur Streit*) olarak geçen hadise Hıristiyanlık tarihinde önemli gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Kral Şarlman'ın (Karl der Große/Kral Karl) ölümünden sonra Kilise, otorite boşluğunu doldurma hevesiyle bazı politik yetkilere el atmaya başlamıştır. Aslında bu kavga, Kilise ile yönetim arasındaki yüzyıllık gerilimin doruk noktası olmuştur.¹⁹⁵ Bunun bir sonucu olan manastırlardaki Reform hareketleri de Kilise genelindeki reformları hazırlamıştır. Azizlerin ve diğer kilise insanların kutsallaştırılması ve her birinin bir fenaliğe karşı koruyucu görevi ifa ediyor olması, Ortaçağ başlarında büyük önem kazanmıştır.¹⁹⁶

Macarların Hıristiyanlaşma süreci de tarih boyunca uzun yıllar müşterek yönetimle yaşamış Avusturya-Macaristan'ın Hıristiyanlık tarihi açısından önemlidir. Macarların Hıristiyanlaşması, devlet dinlerinin Hıristiyanlık olması yolundaki ilk adımları, Kral Geza (1040-1077) zamanında atılmıştır. Geza, Hıristiyan bir kadınla evlenince Hıristiyanlık Arpad sülalesinde yer edinmiştir. Geza, babasından sonra tahta geçince, Macarlar arasında Hıristiyan misyonerlik faaliyetleri başlamıştır. Geza ve eşinin Macarların eski yaşam ve inanış biçimlerini bırakıp Hıristiyanlığı kabul etmelerinin, merkezî otoriteyi sağlayacağı düşünülmesi, Macarların Hıristiyanlığa geçişini hızlandırmıştır. Geza, bunun için önce içeride Arpad soyundan olanları ortadan kaldırmış, dışarıda ise Almanlar ve Hıristiyan çevreyle yakınlaşmıştır. Politik bir hamle yaparak Otto'dan bir din adamı talep etmiş, gelen Piskopos Bruno, Macar topraklarında Geza dâhil beş bin Macarı vaftiz etmiştir. Vaftizden sonra Geza, Istvan adını almıştır.¹⁹⁷

---

¹⁹⁴ Murat Tural, "Şarlman Zamanında Hıristiyanlığın Yayılışı: Çifte Kılıç mı, Gönül Dili mi?", *History Studies*, C. 12, S. 3, 2020, s. 1217.

¹⁹⁵ Johannes Laudage, *Der Investiturstreit: Quellen und Materialien (Böhlau Studienbücher)*, Böhlau, Köln 1990, s. 40-42.

¹⁹⁶ Werner Goetz, *Kirchenreform und Investiturstreit 910-1122*, W. Kohlhammer GmbH, Stuttgart/Berlin/Köln 2000, s. 108.

¹⁹⁷ Metehan Aydın, *Macarların Hıristiyanlık Öncesi Dinî İnanışları ve Hıristiyanlaşma Süreci*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020, s. 90-92.

2.2.1.1. Avusturya Katolik Kilisesi

Katolik sözcüğü, Kitab-ı Mukaddes¹⁹⁸'te geçmemekle beraber en eski devirlerden bu yana Yahudiliğin millî karakteri ile mahallî kiliseler karşısında kilisenin evrenselliğini, zamanla ortaya çıkan fırka ve heretik¹⁹⁹ akımlara karşı kiliseyi, tüm kiliseler tarafından müşterek kabul gören doktrini tanımlamak için kullanılmıştır. Kavram bu haliyle kilise için kullanılan niteliklerden birisi olmaktadır. Katolik Kilisesi kavramını ilk kullanmış olan Antakyalı St. İgnace (Ö.107) olup, Ortaçağ'da bu kavram Heretikin tezadı olarak kullanılmıştır. 1054 tarihindeki bölünmeyle birlikte Batı kilisesi kendisini Katolik, Doğu Kilisesi ise Ortodoks olarak nitelendirmiştir.²⁰⁰

Roma şehrinde yer alan Vatikan, Katolik dünyasının merkezidir. Roma Katolik Kilisesi'nin ilk olarak kurumsallaşması, Miladî 1. yüzyılın sonunda Roma Başpiskopozu I. Celemele zamanında gerçekleşmiştir. Bu dönemde kilise düzeni yeni esaslara bağlandı. Kilise, İmparator Konstantinos ile birlikte Roma devlet kilisesi olarak gelişme imkânına kavuştu.²⁰¹

Roma Katolikliği, hiyerarşik olarak bir piramide benzetilmektedir. Kilisenin başında İsa'nın vekili olan Petrus'un halefi ve İsa'nın yeryüzündeki vekili olan Papa bulunur. Vatikan, diğer kiliselerin ruhânî merkezidir ve hepsinden üstündür. Nitekim tüm dünya Katolikleri, Papa'ya bağlıdır.²⁰² Taban kısmında rahipler, tepe ile taban arasında zorunlu araçlar olan kardinaller ile piskoposlar yer almaktadır. Buradaki din adamları sınıfı güçlü bir yapıya sahiptir. Söz konusu sistemde kilise yanlılığı ve monarşi etkisini bariz bir şekilde hissettirmektedir. 2. Vatikan Konsili (1962-1965)

---

¹⁹⁸ Hıristiyan ve Yahudilerin kutsal kitaplarının, Eski Ahit ve Yeni Ahit adı altında toplanmış olduğu kitabın adıdır, bkz. M. Aydın, *Ansiklopedik Dinler...*, s. 396.

¹⁹⁹ Heretik, Heteredoksluk içerisinde dine ve dinsel inançla alakalı değerlere getirmiş oldukları farklı bakış açısı ile genel din anlayışından sapma göstermiş kişilere verilen sıfat anlamındadır, bkz. Ş. Gündüz, "Dinlerde Ayrılık ve Çatışma, Ortodoksi Heresi Kavgası", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 9, 2004, s. 10-11.

²⁰⁰ Ö. Faruk Harman, "Katoliklik", *DİA*, C. 25, TDV Yayınları, İstanbul 2002, s. 56.

²⁰¹ Mahmut H. Şakiroğlu, "Vatikan", *DİA*, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 564.

²⁰² S. Çap, *a.g.e.*, s. 31.

toplantısından sonra her ne kadar Roma Katolikliği, lâikliği geliştirme çağrısında bulunsa da katı hiyerarşiyi sürdürmeye devam etmiştir.²⁰³

16. yüzyıla kadar misyoner hareketlerle yayılımını gerçekleştiren Katoliklik 1570'te Protestanlığın hüküm sürdüğü bir toplumda azınlık konumuna gelmiştir. Zira Habsburg hanedan ailesi Katolik kalırken, ülkede Protestanlık yayılmıştır. Ancak Hanedanın Katolik oluşu karşı reformu tetiklemiş, bu durum başarıyı büyük oranda etkilemiştir. Avrupa'daki dengeleri değiştiren Otuz Yıl Savaşları ile de karşı reform döneminin başarısı pekiştirilmiştir.²⁰⁴

1750'li yıllardan itibaren devletin kilise üzerindeki etkisi II. Joseph (1741-1790) döneminin Reformasyon hareketleriyle doğru orantılı olarak bir artış gösterdi. II. Joseph piskoposluk yapısını bütünüyle düzenleyen reformlar gerçekleştirdi. Kilisenin bütün ihtiyaçları devlet tarafından üstlenildi. II. Joseph, reformları ve çıkardığı fermanlar ile dünyevî varlığın önderliğini temsil eden devletin gücünü garanti altına almak istiyordu. Diğer mezhep ve dinlerin varlığının yasallaştırılması ve kilisenin devletin bir kurumu olarak tanınması da bu gücü pekiştirmek içindi. Papaz, bir devlet memuru, kilise de bir devlet kurumuydu.²⁰⁵

Fransız İhtilâli ve Napolyon Savaşları'ndan sonra Avusturya'da kilise ve din ile alâkalı yapılanmalar sona erdi. Ancak, II. Joseph'in reformlarının etkileri, Avusturya kilisesinde devam etti. Josephinizm²⁰⁶ olarak adlandırılan söz konusu reformlar, o dönemde geleneksel Katolik öğretisi ile modern dünyanın lâikliği arasında bir denge kurmaya çalışmaktaydı.²⁰⁷

1855 yılında Avusturya Hükümdarlığı ile Papalık (heiliger Stuhl) arasında Josephinizmi kaldıran Konkordato yapıldı. Fakat bu Konkordato 1870 yılında

---

²⁰³ A. Erbaş, "a.g.m.", s. 237.

²⁰⁴ S. Çap, *a.g.e.*, s. 31.

²⁰⁵ Harm Klueing, *Der Josephinismus*, WBG, Darmstadt 1995, s. 45.

²⁰⁶ Avusturya'da II. Joseph döneminde gerçekleştirilen reformlara istinaden adı geçen imparatorla özdeşleştirilen anlayıştır, bkz, Muhammet Tacettin Kutay, *Sekülerleşmenin Teolojik ve Siyasal Temelleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019, s. 25.

²⁰⁷ Scott M. Berg, *In the Shadow of Josephinism: Austria and the Catholic Church in the Restoration, 1815-1848*, Thesis of MBA, Louisiana State University and Agricultural and Mechanical College, Louisiana/USA 2010, s. 7.

Avusturya tarafından feshedildi.²⁰⁸ 1869-1870 yıllarında 1.Vatikan Konsili toplandı. Hıristiyan toplumunda ve Kilise etrafında gittikçe yaygınlaşma olanağı bulan natüralizm, liberalizm ve rasyonalizm gibi fikir akımlarına karşı gerekli tedbirleri almayı amaçlayan Konsil toplantısı, Vatikan’da bütün piskoposların katılımıyla gerçekleştirildi. Konsil’in gündemine daha sonraki dönemlerde Fransız İhtilâli’nin tesiriyle ortaya çıkan din-devlet ilişkilerinin reforme edilmesi, son ekümenik konsilden (Trent Konsili) (1545-1563) o güne dek 300 sene zarfında cereyan eden gelişmelere bağlı olarak Kilise hukukunda yapılması gereken değişiklikler ilâve edildi. Bahsi geçen konsil Katolik dünyasında liberal ve modernist Katolikler ile gelenekçi Katoliklerin yoğun tartışmalarına neden oldu. Netice olarak konsil, özellikle Almanca konuşulan ülkelerde endişeye neden oldu. Konsil, Hıristiyanlar arasında birliği sağlayamadığı gibi Papa’nın yanılmazlığı konusunu ön plâna çıkararak daha çok ayrılcı düşüncelerin artmasına neden oldu.²⁰⁹

1860 ve 1870’li yıllarda, kilisenin baskın gücüne karşı liberalizm akımı ortaya çıktı. Bu dönem, kilise ile liberal düşünce arasındaki mücadele ile geçti. Kanûnî bazı tedbirlere ihtiyaç duyularak, Avusturya Federal Anayasası’nın bir kısmını oluşturan vatandaşların temel haklarını içeren anayasa kabul edildi. Katolik Kilisesi de bu kanuna istinaden kamusal alanda dinî uygulamalar hakkına sahip olmuştur. Buna göre Kilise tebliğ, öğreti, inanç, rehberlik ve diğer işleri konularında serbest çalışacaktır. Devlet kilisesi anlamında kiliseye zeval getirecek ya da ayrıcalık tanıyacak her türlü yaklaşım yasaklanmıştır. Taht-kilise arasındaki ittifakın zayıflamasına rağmen kilise otoritesini her zaman korumuştur.²¹⁰

II. Dünya Savaşı sırasında Avusturya’nın Nasyonal Sosyalist Hitler Almanyası tarafından ilhakı Avusturya’da Kilise ile alakalı düzenlemeler geçerliliğini yitirdi. Katolik okul ve organizasyonlar feshedildi, resmî nikâh zorunlu hale getirildi. Nasyonal Sosyalistler 1939’da kilisenin mal varlığına, gelirlerine ve kiliseye dair diğer bütün mülkiyete el koyarak Alman Devleti’ne devretti. Yönetime karşı çıkan birçok

---

²⁰⁸ S. Çap, *a.g.e.*, s. 32.

²⁰⁹ Mahmut Aydın, “Vatikan Konsili”, *DİA*, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 568.

²¹⁰ S. Çap, *a.g.e.*, s. 32-33.

Katolik rahip ve stajyer rahip (Priester ve Laie/henüz kutsanmamış rahip) takibata uğradı, toplama kamplarına götürülerek idam edildi.²¹¹

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, küresel demokratikleşme akımından Katolik Kilisesi de etkilenmiş, Kilise parlamenter sisteme entegre olmaya çalışmıştır.²¹² Hıristiyan sosyal demokrat partiler batı Avrupa ülkelerinin çoğunda olduğu gibi Avusturya'da da iktidara gelmiştir. Yönetici kesim olan sosyal demokratlar ile Kilise arasındaki iletişim iyileştirilmiştir. Avusturya'nın ilhaki döneminde askıya alınmış olunan Avusturya Devleti ve Papalık makamı arasındaki antlaşma zaman aşımı göz önünde bulundurularak yenilenmiş, 1957 yılında koalisyon hükümeti tarafından tanınmıştır. Burgenland'daki Papa Vekilliği (*Alm. Apostolischen Administratur Burgenland*) makamı Piskoposluk olarak değiştirilmiştir. İkinci olarak da mal varlığı edinmeyle ilgili haklar düzenlenerek Kilisenin, Nasyonal-Sosyalizm zamanındaki mülkî ve hukukî zararlarına karşılık yıllık 100 milyon Şilin ödeme yapılmıştır.²¹³ 1960'lı yıllarda Kilise büyük dönüşüm yaşayarak modern toplumlarla aynı platformda olacak zihinsel ve yapısal bir yenilenme sürecine girmiştir. Bu durum, Hıristiyan demokrat kesimin talepleriyle de şekillenmiştir. Hıristiyan demokrat kesim bu dönemde hukukun üstünlüğü, insanî, sivil ve siyasî haklarının korunmasına yönelik isteklerini demokratik mecralardan talep etmeye başlamıştır.²¹⁴

1962'de Avusturya Cumhuriyeti ve Papalık makamı arasında öncekinin devamı niteliğinde bir başka antlaşma daha imzalandı.²¹⁵ Buna binaen öncelikle 1934 yılındaki antlaşmanın geçerliliği muhafaza edilerek devlet okullarındaki din derslerinin varlığı zorunlu olmakla birlikte derse katılım isteğe bağlı tutuldu. Devlet özel Katolik okullarının öğretmen kadrosu masraflarının %60'ını karşılama sorumluluğunu üstlendi. 1964 ve 1968 yıllarının ek antlaşmaları ile Innsbruck-

---

²¹¹ S. Çap, *a.g.e.*, s. 33.

²¹² İbrahim Sarıtaş, "Katolik Kilisenin Yeni Dünya Düzeni ile İmtihanı: 19. Yüzyılda Siyasal Katolisizm", *Liberal Düşünce Dergisi*, C. 24, S. 94, 2019, s. 21.

²¹³ S. Çap, *a.g.e.*, s. 34.

²¹⁴ İ. Sarıtaş, "a.g.m.", s. 20.

²¹⁵ Sonrasında beş defa değiştirilen Avusturya- Papalık arasındaki uzlaşma ilk olarak 1933 yılında gerçekleşmişti. Her biri farklı bir konuyu ele alan diğer antlaşmalar sırasıyla 23. Haziran 1960 (BGBl. Nr. 195/1960), 9. Temmuz 1962 (BGBl. Nr. 273/1962), 7. Temmuz 1964 (BGBl. Nr. 227/1964), 7. Ekim 1968 (BGBl. Nr. 417/1968) tarihlerinde imzalanmıştır.

Feldkirch'teki Papa vekilliği makamının piskoposluk olarak idame ettirilmesine ve nihayet Feldkirch Piskoposluğu'nun kurulmasına karar verildi. Nikâh akdinin geçerliliği meselesi de devlet ile papalık arasındaki antlaşmanın aksine -isteğe bağlı değil- mecburi tutuldu. 1971 yılından beri Katolik okullarındaki öğretmenlerin ücretlerinin tamamı devlet tarafından karşılanmaktadır.²¹⁶

II. Dünya Savaşı'nın akabinde tekrar bir araya gelmeye çalışan Katolikler değişen ve gelişen dünyanın bilinciyle 1962-1965 yılları arasındaki II. Vatikan Konsili'nde kilise ile ilgili düzenlemelerde bulundular. Konsil boyunca toplam dört oturum gerçekleşti. 2300'den fazla rahip, kardinal ve din adamının katılımıyla gerçekleşen oturumlardan sonra pek çok yeni düzenlemeler getirildi.²¹⁷

II. Vatikan Konsili'nde hem kiliseyi hem de çağdaş dünyayı ilgilendiren konular ele alındı. Söz konusu konsilde çağdaş dünyada kilisenin kendisini nasıl algıladığı, aklanma, ayin ve ibadetler, din adamı olmayanların rolü, din özgürlüğü, Hıristiyan dışı dinlerle olan münasebetler gibi konular tartışılmıştır.²¹⁸ Konsil'de ele alınan yeni düzenlemelerden sonra Katolik Kilisesi'nin, dış dünyaya yönelik anlayışında önemli değişiklikler ortaya çıkaracak kararlar alınmıştır. Buna göre ibadetlerde herkesin kendi dilini kullanabilmesine yönelik yasal düzenleme yapılmıştır. Kitab-ı Mukaddesin her Hıristiyan tarafından okunup incelenebilmesi teşvik edilmiş, ayrıca farklı dillere tercüme edilmesi desteklenmiştir. Kilisenin idare edilmesinde Papa ile Piskoposlar arasında iş birliği kurulması yasalaştırılmıştır. Kilisenin misyonunu gerçekleştirebilmesi için cemaati ile iş birliği içerisinde olmasına vurgu yapılarak, din adamı olmayan laiklerin de Kiliseye hizmette etkili rol oynaması amaçlanmıştır. Konsilde alınan en önemli kararlardan bir tanesi de Katolik olmayan Hıristiyanların da kilise cemaatine kabul edilmesidir. Hatta kilise bununla kalmayarak diğer kiliselerle birleşme yoluna gidilebileceğine vurgu yaparak yeni bir açılım gerçekleştirmiştir. Katolik Kilisesi, kendisinin haricinde kurtuluş yolu tanımazken, Konsil ile birlikte Hıristiyanlık dışındaki dinlerin de takdir edilmesi gerektiğini ileri

---

²¹⁶ S. Çap, *a.g.e.*, s. 34.

²¹⁷ Hans Pühretmayer, *Das passive Wahlrecht für Migranten und Migrantinnen zum Betriebsrat der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich: Ein Vergleich*, Studie im Auftrag der AK Wien, Wien 2000, s. 85.

²¹⁸ M. Aydın, "a.g.m.", s. 570.

sürerek İslamiyet, Yahudilik, Hinduizm gibi dinlere vurgu yapmıştır. İslamiyetteki esaslarından bahsederek Haçlı Seferlerinden kaynaklı düşmanlıkların unutulmasını önermiştir.²¹⁹ 2. Vatikan Konsil’inde bahsedilen en önemli konu dini hürriyet kavramı olmuştur. Papa XXIII. Jean, liyakatın sadece devlet değil cemiyet için de temel teşkil ettiği konusunu savunarak insan haklarının listesini sunmuştur.²²⁰ Buna göre hiç kimseye kendi hakikati dışında bir din veya inanç biçiminin zorla kabul ettirilemeyeceğine vurgu yapılmıştır. Hakikatin içeriğinde mevcut olan doğruluğun gücüyle kendisini başkalarına kabul ettirebileceğine değinilmiştir. Bu yeni anlayış Katolik Kilisesi’nin bundan böyle başkalarını zorla Hıristiyanlaştırma stratejisinden vazgeçeceği şeklinde yorumlanmıştır.²²¹

2001 yılı nüfus sayımına göre Avusturya’da yaşayan Katolik sayısı (Roma ve bağlı kiliseler hariç) 5.915.421’di. Bu sayı Avusturya’da ikamet eden toplam nüfusun %73,6’sına tekabül etmekteydi. 2008 yılında, Avusturya Piskoposlukları tarafından yapılmış istatistik Avusturya’daki Katoliklerin net sayısını 5.579.493 olarak belirlemiştir. Ancak son yıllarda Katolik Kilisesi mensuplarının sayısında ciddî bir azalma ortaya çıkmıştır. 2001 ve 2008 yılları arasında yaklaşık %7’lik azalma söz konusudur.²²² 2020 yılında 4.091.000 olan Katolik sayısı, 2021’de 4.083.000 kişi olarak belirtilmiştir. 31 Aralık 2021 tarihî itibari ile Katolik sayısında %1,6 azalma meydana gelmiştir.²²³

---

²¹⁹ İsmail Taşpınar, “Katolik Kilisesi’nin Modern Dünyaya Uyum: II. Vatikan Konsili ve Katoliklerin Yaklaşımı”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 41, S. 2, 2011, s. 114-117.

²²⁰ M. Aydın, *a.g.e.*, s. 171.

²²¹ İ. Taşpınar, “a.g.m.”, s. 117.

²²² <https://www.integrationsfonds.at/statistiken>, Erişim Tarihi: 06.12.2019.

²²³ <https://www.katholisch.at/site/kirche/sl/kircheinoesterreich/statistik>, Erişim Tarihi: 01.09.2017.

Tablo 2: 2020-2021 Yılı Katolik Kilisesi'nde Üye Hareketliliği

Avusturya Katolik Kilisesi Bölgesel İstatistikleri	Toplam Katolik		Ayrılan		Tekrar Kayıt Yapılanlar	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Viyana Başpiskoposluğu	1.135.072	1.113.043	16.500	19.767	833	805
Salzburg Başpiskoposluğu	453.423	446.262	5.177	6.335	374	390
Linz Piskoposluğu	927.906	914.916	10.108	12.865	717	790
St. Pölten Piskoposluğu	474.496	468.606	5.351	6.466	348	286
Graz-Seckau Piskoposluğu	781.081	768.858	9.821	11.970	1.179	1.090
Gurk Piskoposluğu	350.767	344.758	3.901	4.349	318	334
Innsbruck Piskoposluğu	369.76	365.151	3.662	5.076	288	372
Feldkirch Piskoposluğu	226.003	222.014	2.898	3.508	147	145
Eisenstadt Piskoposluğu	186.800	184.458	1.309	1.719	98	89

Tablo 2'deki birimlere ait genel Katolik sayısı nihâî rakam olmayıp ayrılma, yeniden kayıt olma gibi resmî işlem sayısını vermektedir. Söz konusu verilerin haricinde birden fazla çıkış-yeniden giriş işlemleri de gerçekleşmiş olup tabloya yansıtılmamıştır.

Günümüzde Katolik Kilise'nin Avusturya'daki en yüksek mercii Viyana ve Salzburg'ta başpiskoposluklar ile askerî mânevî destek kurumları bulunan "Avusturya Piskoposlar Müzakere Kurumu"dur (*Alm.Österreichische Bischofskonferenz*). Bunların dışında Linz, Feldkirch, Graz-Seckau, Gurk-Klagenfurt piskoposlukları bulunmaktadır. Viyana ve Salzburg başpiskoposluklarının diğer piskoposluklar üzerinde herhangi bir yetkileri bulunmamaktadır. Sadece piskoposluklar üzerinde belirli denetleme yetkileri bulunmaktadır. Her piskopos, kendi piskoposluğunda özerktir. Sadece Papa'ya bağlıdır.²²⁴ İçerisinde piskoposlukları barındıran eyalet-kiliselerinden (*Alm.Kirchenprovinz Wien*) biri de Viyana'dır. Viyana Başpiskoposluğu (*Alm. Erzdiözese Wien*) 1469 yılında kurulmuştur. 54 başpapazlık makamı (*Alm.*

²²⁴ <https://www.integrationsfonds.at>, Erişim Tarihi:02.03.2021.

Dekanaten) ve ortalama 660 mahalle papazlığı ile (*Alm. Pfarren*) hizmet vermektedir.²²⁵

Salzburg (Tirol Eyaletinin bir kısmı da dâhil) ve Viyana Başpiskoposlukları (Aşağı Avusturya da dâhil) hariç tutulmak üzere diğer piskoposlukların ekserisi varlıklarını Avusturya'nın diğer eyaletlerinin himayesi altında idame ettirmektedir.²²⁶

Mânevî bakım (Seelsorge) faaliyetleri dışında Katolik Kilisesi geniş ölçüde eğitim-öğretim (Katolik okullarda, okul dışı gençlik eğitimi, yetişkinler eğitimi gibi) alanlarında, hastane hizmetlerinde (Kilise hastanelerinde), yardım hareketlerinde ve ihtiyaç sahiplerine destek olma gibi alanlarda faaliyet yürütmektedir. Stajer rahiplerin (Laie) sorumluluğu Kilise içi hayatta olduğu gibi belirlenen Papaz Gemeinde Konseylerinde ve çeşitli Diözese komisyonları gibi Katolik Kilise faaliyetlerinde de sürmektedir. Bunun yanında kiliseler ve dinler arasında diyalog faaliyetlerinde bulunan bazı organizasyonlar da mevcuttur. Avusturya'da Kiliseler Konseyine bağlı, aralarında 1994 yılından beri Roma Katolik Kilisesi'nin de bulunduğu 14 kilise ve 10 topluluk bulunmaktadır. Bunun yanında "Pro Oriente" Vakfı, 1964'den beri Katolik Kilisesi'nin Ortodoks ve Eski Doğu kiliseleri ile verimli diyalog çalışmalarını yürütmektedir.²²⁷

Günümüzde Katolik Kilisesi, 3000 cemaatten oluşan bir ağa sahiptir. Avusturya'da yaklaşık 4000 rahip kayıtlıdır. Bunlara aktif olarak çalışmayanlar da dâhildir. 2015 yılında yapılmış olan araştırma sonuçlarına göre mahallelerde toplam 354.000 kişinin gönüllü olduğu, tüm ülkede 4700 civarı ibadethane ve sosyal, kültürel eğitim alanlarında faaliyet gösteren kurumların mevcudiyeti tespit edilmiştir.²²⁸

Katolik Kilisesi uluslararası hukuka göre geçerli olan uluslararası hukukî temsil konumundaki Papa'dan faydalanmaktadır. Kilisenin Papa'dan sonraki en yüksek yönetim ve mahkeme mercii Vatikan'daki Papalık Mahkemesi'dir (*Alm.*

²²⁵ <https://www.erzdioezese-wien.at>, Erişim Tarihi: 01.02.2020.

²²⁶ Walter Reichel-Thomas Eder, *Religionen in Österreich*, 2009, <https://www.bundesregierung.de/bregde/bundesregierung/bundeskanzleramt>, Erişim Tarihi: 02.03.2013.

²²⁷ S. Çap, *a.g.e.*, s. 35.

²²⁸ <https://www.integrationsfonds.at>, Erişim Tarihi: 02.03.2021.

Kurie). Vatikan'ın Avusturya'daki temsilcisi protokolde diğer bütün elçilerden önde gelen ve Apostolik Nuntius²²⁹ olarak isimlendirilen kurumdur.

2.2.1.2. Avusturya Protestan Kiliseleri

Protestan terimi ilk olarak 1529 tarihinde Speyer'da toplanan siyasi bir mecliste kullanılmıştır. Alman İmparatoru V. Karl (Şarlken/Charles, 1500- 1558) bu tarihten üç yıl evvel Lutherci Reformları destekleme konusunda Alman Prensleriyle anlaşmış olmasına rağmen, söz konusu mecliste bu düşüncesinden vazgeçerek herkesin Roma'ya bağlı kalmak mecburiyetinde olduğunu açıkladı. İmparator V. Karl, siyasi açıdan oldukça kötü durumda olması nedeniyle vermek zorunda olduğu bu tavizden, 1529'da vazgeçti. İmparatorun bu kararı üzerine, Luther yanlısı prensler bir deklarasyon yayınladılar. Deklarasyonu imzalamış olanlara o gün itibari ile Protestan prensler adı verildi. Ancak Protestanlığın esas kullanılmaya başlanması Luther'in başlatmış olduğu Reform hareketleri ile birlikte oldu. Protestan ifadesi çok erken tarihlerde kullanılmasına rağmen Protestanlık, Reform hareketleriyle birlikte doğan yeni anlayıştaki kiliseler ve akımları ifade edebilmek için 17. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren kullanılmaya başlanmıştır.²³⁰

Protestanlık inancı, Ortodoks ve Katolik kiliselerinin haricindeki birçok topluluk ve dini yapıyı ifade eden geniş bir Hıristiyan mezhebini içermektedir. Protestanlar Teslis, yani Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşan inancı, İsa'nın kefareti olarak çarmıha gerilip tekrar dirileceğini kabul ederler. Ayrıca kutsal metnin otoritesini, vaftiz ve Evharistiya/Abendmahl'dan oluşan temel sakrament²³¹leri de kabul ederler.²³²

---

²²⁹ Papanın herhangi bir devlet nezdindeki temsilcisi; papalık büyükelçisidir, bkz, <http://www.nuntiususa.org>, Erişim Tarihi: 19.12.2022.

²³⁰ A. Erbaş, "a.g.m.", s. 205.

²³¹ Sakrament Latince and, vaad, bağ anlamlarına gelen sakramentum sözcüğünden türetilmiştir. Hıristiyanlık inancına sahip olanların kutsalla karşılaşarak kutsallaşması manasına gelen birtakım uygulamalardır. Bu uygulamalar İsa Mesih tarafından meydana getirilmiş sırlar (sakrament) olarak kabul edilir. Tanrının insanlar için gerçekleştirdiği bazı gizemli faaliyetler, sakrament olarak kabul edilen bazı uygulamalarda ortaya çıkmaktadır, bkz, Durmuş Arık, *a.g.e.*, 98.

²³² S. Çap, *a.g.e.*, s. 44.

Avusturya'da iki farklı inanca dayanan Protestan Kiliseler Birliği mevcuttur. Bu birliği oluşturan iki kilise bulunmaktadır; Bunların ilki "Evangelische Kirche A.B. (Augsburger Bekenntnis), yani Avusturya Lutheran Protestan Kilisesi'dir (evangelisch-lutherische Kirche Österreichs)". Diğeri, Evangelische Kirche H.B. (Helvetisches Bekenntnis), yani Avusturya Reformist Protestan Kilisesidir (evangelisch-reformierte Kirche Österreichs)". Bunlardan ilki Augsburg, diğeri Helvetik inanca sahip Protestan kiliselerdir. Her ikisi de Evanjelik anlayışa sahiptir.

Evanjelik Hıristiyanlık, değişik isimler etrafında oluşmuş olan Protestan doktrinine tabi kiliseler topluluğunun adıdır. Reform hareketlerinden sonra kendilerini Evanjelik olarak adlandıran pek çok kilise kurulmuştur. Evanjelikler, inanış ve ibadet mevzularında Protestan temel inanış biçimi olarak Tanrının kelamı olan kutsal kitabın en güvenilir kaynak ve din alanındaki en büyük otorite olduğuna inanırlar. İsa Mesih'in mucizelerinin (bakire doğumu, çarmıha gerilme, yeryüzüne ikinci kez gelme) doğruluğuna inanırlar. Kefaret doktrini de diğer Hıristiyan mezheplerinde olduğu gibi temel teolojik görüşlerindedir. Ancak, Evanjeliklerin en çok üzerinde durdukları nokta, İncil'in mesajlarını yaymak ve yaymayı teşvik etmektir. Dolayısıyla Evanjelizm, bireysel ve örgütsel misyonerlik göreviyle diğer inanç sahibi Hıristiyanları ikna ederek kazanma gayretinde olmuştur.²³³

Reform döneminin başlaması ile kilise, toplum ve Habsburg Hanedanı toprakları içinde yenilikler yapılmasına gayret edildi. Sık sık değişen reform faaliyetleri Avusturya'da, Otuz Yıl Savaşları ile Evanjelik inancın yasaklandığı bir sürece girdi. Tam bu dönemin bir getirisi olarak gizli Protestanlık başlamış oldu. 150 yılı aşkın bir süre zarfında Evanjelikler imparatorluğun doğusuna kısmî mecburi göçe zorlanmalarına, İncil'lerinin yakılmasına ve engellenmelerine rağmen herhangi bir organizasyonları ve mabedleri olmaksızın inançlarına sadık kaldılar. İstisnaî bir durum olarak imparatorluğun başkenti ve devlet kapısı olan Viyana'da diplomatik ilişkiler nedeniyle elçilik şapelleri (*Alm. Gesandtschaftskapellen*) açılması kararlaştırıldı.²³⁴

²³³ ř. Faruk Bedir, "Reformasyon'dan Günümüze Evanjelik Hıristiyanlık", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 2, 2013, s. 75-76.

²³⁴ Schaper Annegret, *Ein langer Abschied Vom Christentum, Johann Christian Edelmann (1698–1767) Und Die Deutsche Frühaufklärung*, Tectum Verlag, Marburg 1995, s. 43.

II. Joseph tarafından 1781’de ilân edilen Hoşgörü Fermanı ile Evanjelicler sınırlı sayıda da olsa dua evleri kurup ibadet edebilecekleri kiliselere kavuştular. Evanjelic kilisesi, 19. yüzyılda iş, bilim ve sanayi çevrelerinden pek çok üye edinmişti.²³⁵

Hoşgörü adına son nokta, İmparator I. Franz Joseph’in 1861 yılında Evanjeliclere bazı haklar tanıyıp onları Katoliklerle eşit bir konuma getirmesiydi. Devletin başmüfettişliği altında kurulan Evanjelic kilise ilk olarak II. Cumhuriyet Dönemi’nde, 1961’de çıkarılan Protestan Yasası ile özgür bir kilise olarak kabul gördü.²³⁶ Söz konusu kanuna dek devlet kontrolü altında kalan Protestanlar yasa (1961) ile birlikte bağımsız bir ülkede kanunen kabul edilmiş bir kilise haline geldiler.²³⁷

Kilise yasaları, Augsburg ve Helvetik inanç sistemlerinin ikisini de muhafaza ederek Avusturya toprakları üzerinde birbirlerine din ve inanç uğrunda yardımcı olabilmeleri için gerekli ortamı vermiş oldu. Reformasyonun önderliğini yaptığı yolda beraber yol alan bu iki inanç sisteminin ortak noktasında Tanrı ve İsa’nın kutsallığı vardı. Augsburg ve Helvetik grupları ancak inançla tecrübe edilebilecek olan Tanrı’nın kayıtsız şartsız sevgisini insanlara ulaştırmayı hedefliyordu.²³⁸

Avusturya’da Evanjelic anlayışa sahip kiliselerden Lutheran Protestan Kilise’nin inanç temeli, 1530 tarihindeki Augsburg Diyeti’ne dayanır. İmparator V. Karl’ın isteği üzerine Melancthon (1497-1560) tarafından hazırlanan uzlaşma belgesine Augsburg İman İkrarı adı verilmiştir. Belge, Protestan yöneticiler tarafından imzalanarak Lutherci inanın temeli olarak kabul görmüştür. 1555 tarihli Augsburg Barışı ile Protestanlık ile bir uzlaşma sağlanmış, ancak Protestanlığın Luthercilik kolu dışındaki varyantları göz ardı edilmiştir.²³⁹

²³⁵ <https://www.evangelische-kirche-oesterreich.at/>, Erişim Tarihi: 06.11.2016.

²³⁶ W. Reichel-T. Eder, *a.g.e.*, s. 19.

²³⁷ S. Çap, *a.g.e.*, s. 45.

²³⁸ W. Reichel-T. Eder, *a.g.e.*, s. 19.

²³⁹ Nihan Taşmerdivenli, *Erken Modern Dönemde Toplumsal Bölünmeler Ulusal Kiliselerin Oluşumu Anaglikan Kilisesi Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 75-76.

Eyaletler içinde Augsburg inanç sistemine sahip olan pek çok cemaat ortak menfaatleri gereği tek bir başpapaz altında birleştiler. Presbiteryen²⁴⁰ yönetim, vekil, rahip ve rahibelere teşekkül eden başpapazlık toplantılarıdır. Düzenlenen toplantılar başkanın yönetimi altında gerçekleştirilir. Grup üyeleri arasında istişare yapılır ve yönetimin maddî- mânevî çıkarları ön planda tutularak kararlar alınır. Başkanın görevi her şeyden önce rahip ve rahibelere emredilen konuların teftişidir. Augsburg inanç sistemine mensup Evanjelic kilise içerisinde yedi adet denetleme kurumu bulunmaktadır. Viyana denetleme kurumu, Aşağı Avusturya'nın doğu kısmını da kapsamaktadır. Kilisenin dış temsilcisi, resmî işlerin yürütülmesinden ve kilisenin yönetiminden sorumlu olan piskopostur. Augsburg Evanjelic-Luther Kilisesi kendi içinde üçe ayrılır. Bunlar, Papaz Cemaati (Pfarrgemeinde), Başpapazlar Topluluğu (Superintendentialgemeinden) ve Augsburg dâhilindeki bütün cemaatler (Gesamtgemeinde A.B)'dir.²⁴¹

Avusturya'da Evangelische Kirche A.B. (Augsburger Bekenntnis), yedi bölgede kiliseleri ile faaliyettedir. Bunlar Burgenland, Karintiya/Doğu Tirol, Salzburg/Tirol, Aşağı Avusturya, Yukarı Avusturya, Steiermark ve Viyana'dır. Günümüzde Burgenland bölgesinde 29 mahallede 30.373 kişi kiliseye kayıtlıdır. Bu sayı söz konusu bölgenin yaklaşık %13'üne tekabül etmektedir. Burgenland'ın kendi piskoposluğu 1950'de kurulmuştur. Bölgedeki kurumsallaşma faaliyetleri, 1781'deki Tolerans Yasası'ndan sonraki ilk on yılda 15 topluluğun kurulmasıyla birlikte başlamıştır. Eğitim öğretim faaliyetleri, 1845'te Papaz Gottlieb August Wimmer tarafından Oberschützen'de yoksullar için öğretmen seminerleri düzenlenmesiyle desteklenmiştir. Burgenland Piskoposluğu, kendisine bağlı cemaatlerin bölgedeki en üst mercî olarak geleneksel halk kilisesi dindarlığının temsilcisidir.²⁴²

Burgenland Piskoposluğu çeşitli kamu kuruluşlarına, ailelere ve bireylere mânevî rehberlik hizmetleri vermektedir. Hizmet verdiği birimler hastaneler,

---

²⁴⁰ Presbiteryenler, piskoposluğu kabul etmeyen, ihtiyar meclisi tarafından idare edilen, Reform Kilise mensuplarının genel adıdır, bkz, Günay Tümer ve Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, 2. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara 1993, s. 289.

²⁴¹ R. Horst Balz, *Theologische Realenzyklopadie*, C. XXV, Haz. Gerhard Müller- Gerhad Krause, Walter de Gruyter, Berlin 2003, s. 97.

²⁴² <https://evang.at/kirche/ueberblick/burgenland>, Erişim Tarihi: 06.16.2022.

hapishaneler, polis ve askeriye'dir. Bölgede Eisenstadt, Oberwart, Oberpullendorf Bölge Hastanesi, Güssing ve Kittsee hastaneleri bu hizmetten faydalanmaktadır. Hapishanede mânevî rehberlik hizmeti, Burgenland Eyaleti'nin başkenti Eisenstadt'taki hapishanede sağlanmaktadır. Polis ve askeriyedeki vaizlik hizmeti ise birer merkezde verilmekte olup başkenttedir. Piskoposluk ayrıca acil danışma; evlilik, aile ve yaşam danışmanlığı; telefonla danışma gibi diğer mânevî rehberlik hizmetlerini yürütmektedir.²⁴³

Piskoposluk, Burgenland Eyaletinde eğitim kurumları, dernekler ve çalışma grupları vasıtasıyla çeşitli sosyal, kültürel ve dinî etkinlikler gerçekleştirmektedir. Evanjelic Kadın Çalışma Grubu, bölgede Evanjelic inancına sahip kadınların çeşitli sosyal, dinî ve kültürel etkinlikleri organize eden bir kuruştur. Çalışma gurubu üyeleri 8 kişi olup dört yıllığına seçilmektedir. Piskoposluk bünyesinde yetişkinlere yönelik bir eğitim kurumu yer almaktadır. Concentrum adlı kurum, 1992 yılından bu yana sosyo-politik alanlarda çalışmalar yürütmektedir. Kurumun odak noktası, eyalet genelindeki etnik gruplar, dünya dinleri, kadınların sosyal statüsü ve sınır ötesi Ekümenizm'dir²⁴⁴. Piskoposluk, Evanjelic Eğitim Kurumu adı altında yetişkinlere yönelik eğitim hizmeti sunmaktadır. Verilen eğitimin genel amacı adaleti, barışı temin edip, Tanrı'nın yarattıklarını koroyarak özgür, ortaklığa dayalı bir toplum oluşturmak böylece önce bireyi sonra toplumu geliştirmektir.²⁴⁵

Burgenland Piskoposluğu, sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla sosyal sorumluluk hizmetleri gerçekleştirmektedir. Bunlardan Gustav Adolf Derneği, Avusturya'da sekiz bölgede şubeleri bulunan bir kuruştur. Dernek, Avusturya'da 1861'de kurulmuş olup Evanjelic Kilisesi'nin ülkedeki en eski derneğidir. Adını, Otuz Yıl Savaşlarında Evanjeliclerin yanında yer almış olan İsveç Kralı Gustav Adolf (1594-1632)'dan almıştır.²⁴⁶ Dernek, dünyanın her bölgesindeki Evanjeliclere hizmet

---

²⁴³ <https://evang.at/kirche/ueberblick/burgenland>, Erişim Tarihi: 06.16.2022.

²⁴⁴ Hıristiyan mezheplerini birleştirmeye yönelik ideolojik bir anlayış olup Protestanlar tarafından başlatılmıştır. Ancak kiliselerin birleştirilmesi konusunda başarı sağlanamamış olsa da Hıristiyan mezhep yetkililerinin en azından bir araya gelerek müşterek sorunlarını görüşebilme, gelecekteki sorunlarını tartışabilme olanağı sağlanmıştır, bkz, A. Hikmet Eroğlu, *a.g.e.*, s. 122; <https://evang.at/kirche/ueberblick/burgenland>, Erişim Tarihi: 06.16.2022.

²⁴⁵ <https://www.bukeb.at/%C3%BCber-uns>, Erişim Tarihi: 21.12.2021.

²⁴⁶ <https://gav.evangel.at>, Erişim Tarihi: 21.08.2022.

sağlamaktadır. Gelirini paydaşlarından, düzenlenen çeşitli etkinlikler ve bağışlardan sağlamaktadır. Dernek okullara, toplum merkezleri ve kiliselere destek sağlamaktadır. Derneğin Burgenland teşkilâtı başkan (rahip), başkan vekili, sayman, sekreter ve 6 yönetim kurulu üyesinden oluşmaktadır.²⁴⁷ Diakonie, Avusturya’da Protestan Kiliseleri’nin sosyal yardımlaşma ve dayanışma derneğidir. Yaklaşık 150 yıldır zor şartlar altında bulunan ve desteğe ihtiyaç duyan kişilere destek vermektedir. Diakonie hem yerel hem de uluslararası düzeyde eğitim, rehabilitasyon, sosyal yardımlaşma, rehberlik gibi pek çok alanda Protestan Kiliselerin sivil toplum kuruluşudur. Ancak kurumda çalışabilmek veya buradan destek sağlayabilmek için Evanjelik olma şartı söz konusu değildir. Diakonie, Avusturya’da 620 lokasyonda 30 ayrı dernek ve kuruluşla hizmet veren kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur.²⁴⁸ Diakonie’nin Burgenland bölgesindeki merkezinde bir başkan ile yardımcısı hizmet vermektedir. Derneğin bölgede huzurevleri, evde bakım ve yemek ile rehabilitasyon hizmetleri sağlayan kuruluşları bulunmaktadır.²⁴⁹

Burgenland’ta toplam 29 kilise kayıtlıdır. Bunlar; Bad Tatzmannsdorf, Bernstein, Deutsch Jahrndorf, Deutsch Kaltenbrunn, Eisenstadt, Eltendorf, Gols, Großpetersdorf, Holzschlag, Kobersdorf, Kukmirn, Loipersbach, Lutzmannsburg, Markt Allhau, Mörbisch, Neuhaus am Klausenbach, Nickelsdorf, Oberschützen, Oberwart, Pinkafeld, Pöttelsdorf, Rechnitz, Rust, Siget in der Wart, Stadtschlaining, Stoob, Unterschützen, Weppersdorf ve Zurndorf kiliseleridir.²⁵⁰

Karintiya’da (Doğu Tirol) Evanjelik Kilisesi (A.B) kendisine bağlı 33 mahalle cemaatiyle hizmet vermektedir. Kiliseye 45.670 kişi kayıtlıdır. Karintiya’nın yaklaşık yarım milyondan fazla nüfusu bulunmakta olup bunun 45.000’den fazlası Protestan dır (%12). Protestan nüfusun büyük çoğunluğu Yukarı Karintina’da yaşadığı için Piskoposluk denetim ve yönetim merkezi başkentte değil Villach’tadır. Denetim merkezinin idarî teşkilâtlanmasına göre yönetim 8 kişiden oluşmaktadır. Bunlar

²⁴⁷ <https://evang.at/kirche/ueberblick/burgenland>, Erişim Tarihi: 06.16.2022.

²⁴⁸ <https://www.diakonie.at/ueber-uns/die-diakonie>, Erişim Tarihi: 11.02.2020.

²⁴⁹ <https://evang.at/kirche/ueberblick/burgenland>, Erişim Tarihi: 06.16.2022.

²⁵⁰ <https://evang.at/kirche/ueberblick/burgenland>, Erişim Tarihi: 06.16.2022.

müdür, 3 müdür yardımcısı, denetim müdürü ve yardımcısı ile sayman ve terapistten oluşmaktadır.²⁵¹

Karintiya'daki Evanjelik Kilisesi (A.B) dinî, sosyal, kültürel etkinlikleriyle aktif olarak hizmet sağlamaktadır. Çocukları ve gençleri, faaliyetlerinin merkezine alarak bunlara yönelik faaliyetler düzenlemektedir. Evanjelik Akademisi uzmanlar vasıtasıyla işsizlik gibi güncel konularda seminelerler düzenlemektedir. İçişleri Bakanlığı'nın da desteğiyle yıllardır sığınmacı, göçmen ve tutuklulara destek sağlamaktadır. Diakonie, Karintiya Bölgesinde de aktif olarak hizmet sunan bir sivil toplum kuruluşudur. Kuruluş bölgede engelli/engelsiz çocuklar ve gençler için yetiştirme evleri, sağlık merkezi, huzurevi, özel eğitim amaçlı eğitim merkezi, misafirhane ve sosyal etkinlik atölyesi gibi hizmetlerle toplumun dezavantajlı kesimlerine destek olmaktadır.²⁵²

Aşağı Avusturya Eyaleti'nde, Protestanlık eski bir geçmişe sahiptir. 16. yüzyılda bölgenin %90'ının Protestan olduğu manastır ve vakıfların ellerinde bulunan İncil'den, vaaz kitaplarından, okullar için düzenlenmiş yönerge ve kilise mevzuatından anlaşılmaktadır. Günümüzde ise Aşağı Avusturya'da 37.000 Evanjelik (%3), 28 mahalle cemaati kayıtlıdır. Bunlar; Amstetten-Waidhofen/Ybbs, Bad Vöslau, Baden, Berndorf, Bruck/Leitha-Hainburg/Donau, Gloggnitz, Gmünd-Waidhofen/Thaya, Horn-Zwettl, Klosterneuburg, Korneuburg, Krems an der Donau, Melk-Scheibbs, Mistelbach, Mitterbach, Mödling, Naßwald, Neunkirchen, Perchtoldsdorf, Purkersdorf, Schwechat, St. Aegydt am Neuwald-Traisen, St. Pölten, Stockerau, Strasshof-Marchfeld, Ternitz, Traiskirchen, Tulln cemaatleridir.²⁵³

Wiener Neustadt Güney hattı boyunca yer alan cemaatler, endüstrileşme sürecinde Perchtoldsdorf'tan Gloggnitz'e kadar Evanjelik yaşamın odak noktasını oluşturmaktadır. Mödling'de yaklaşık 4.500 üyesiyle ülkedeki en büyük Protestan topluluğu yer almaktadır.²⁵⁴

²⁵¹ <https://evang.at/kirche/ueberblick/kaernten-osttirol>, Erişim Tarihi:03.02.2021.

²⁵² <https://www.evangel-kaernten.at/kirche>, Erişim Tarihi: 03.02.2021

²⁵³ <https://evang.at/kirche/ueberblick/niederoesterreich>, Erişim Tarihi: 21.03.2022.

²⁵⁴ <https://evang.at/kirche/ueberblick/niederoesterreich>, Erişim Tarihi: 21.03.2022.

Aşağı Avusturya'daki Evanjelik Kilise, vaftiz ve komünyon olmak üzere iki temel sakramenti kabul etmektedir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı ön plânda tutmaktadır. Dolayısıyla engellilere yönelik tesislerin idaresi, hastaneler, mülteciler ve sığınmacılara yönelik destekler, huzurevlerinin inşası bu anlayışın yansımasıdır. St. Pölten, Traiskirchen, Mödling'deki danışma merkezleri ile Hirtenberg'deki reşit olmayan mülteciler için bir ev ve çeşitli cezaevlerinde verilen gözetim desteği ve Aşağı Avusturya'da mülteci çalışmaları kilisenin çalışma alanlarındandır. St. Pölten'de Evanjelik Eğitim kurumları ile yetişkinlere yönelik kurumsal eğitim hizmetleri sunulmaktadır.²⁵⁵

Aşağı Avusturya'da Evanjelik Kilisesi, çeşitli kurumlar, gruplar vasıtasıyla sosyal, kültürel ve dinî alanlarda destek hizmetleri vermektedir. Diakonie, bu bölgede de etkili olarak faaliyetlerini ve hizmetlerini sürdürmektedir. Diakonie NÖ grubu, tüm dünyadaki ve bölgedeki kiliselerin ve topluluk odalarının, okulların, yardım kuruluşlarının, toplum merkezlerinin, evanjelik azınlıklara ait tesislerin inşaat ve tefrişatını, bakım onarımını dernek gelirleriyle sağlamaya çalışmaktadır. Evanjelik Birliği adı altında örgütlenmiş kulüp niteliğindeki teşkilât ise bölgedeki dinî ve kültürel faaliyetleri organize etmektedir. Kulübün faaliyetlerine bakıldığında yılda dört kez dergi çıkardığı, konferanslar düzenlediği, Evanjelik öğrencilere burslar verdiği, İspanya'daki Evanjelik okullarına yardım sağladığı görülmektedir. Bölgede Kilise, mülteciler için önemli destekler sağlamaktadır. Özellikle hukûkî danışmanlık, sağlık, konaklama ve entegrasyon alanlarında mülteci ve göçmenlere yönelik birimleriyle hizmet sağlamaktadır. Evanjelik Kilise bölgede kadınlarla alâkalı aktif çalışmalar yürütmektedir. Aşağı Avusturya Piskopsluğunda geleneksel olarak kadınlar dünya dua günü toplantısı, kadınlar yardımlaşma günü, tanışma günü, yaz kampı (iki yılda bir) ve yılda iki kez bülten çıkartma faaliyetleri gerçekleşmektedir. Kilise cezaevleri, hastaneler, polis merkezleri ve askeriyede mânevî rehberlik ve eğitim hizmetleri sunmaktadır. Stein, Krems, St. Pölten, Göllersdorf, Sonnberg, Korneuburg, Hirtenberg, Wiener Neustadt, Gerasdorf ve Schwarza'u'daki cezaevlerinde Evanjelik kişilerin mânevî rehberlik görevini Kilise üstlenmiştir. Bölgedeki tüm hastanelerdeki

---

²⁵⁵ <https://evang.at/kirche/ueberblick/niederoesterreich>, Erişim Tarihi: 21.03.2022.

Evanjelik hastaların mânevî rehberliği de Kilisenin görev alanı içerisinde. Kilisenin askerî alana verdiği destek ise askerî papaz tarafından sunulmaktadır. Askerî papazlar, aşağı Avusturya'da Avusturya Silahlı Kuvvetlerine ait birimlerde Evanjelik anlayışa sahip asker, memur ve rütbelilere mânevî rehberlik, dinî ayinler, eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Kilise'nin Gençlik Konseyi, gençler ve çocuklara yönelik çalışmalarını 26 mahallede yaklaşık 300'den fazla gönüllü çalışan üstlenmiştir. Konsey, 6 piskoposluk gençlik lideri, 23 delege ve 12 temsilciden oluşmaktadır. Yılda iki kez hizmetleri, projeleri ve faaliyet plânlarını görüşmek üzere toplanan konseye Aşağı Avusturya Gençlik Papazı başkanlık etmektedir. Sadece Evanjelik Kilisesi (A.B) mensuplarına yönelik mahalleler Modling, Purkersdorf, Perchtoldsdorf, Korneuburg, Strasshof-Marchfeld ve Mistelbach kiliseleridir.²⁵⁶

Yukarı Avusturya Bölgesi'nde Evanjelik Kilisesi (A.B)'ne 46.497 kişi kayıtlıdır. Bölgede 34 mahalle papazlığı, 45 vaaz mekânı yer almaktadır. 2020 Ocak ayı verilerine göre Piskoposluk'un idarî teşkilâtlanması 50 tam zamanlı papaz, 3 gönüllü papaz, yaklaşık 400 presbyter²⁵⁷, yaklaşık 1000 topluluk temsilcisi, 160 öğretim görevlisi, 100 din öğretmeni, 70-80 orgcu, 1 kantor, 15-20 civarı toplum eğitimcisi ve gençlik sorumlusu, 1 piskoposluk gençlik sorumlusundan oluşmaktadır.²⁵⁸

Yukarı Avusturya'da Evanjelik Kilisesi eğitim faaliyetlerini ön plânda tutmaktadır. Eğitim bireysel, gönüllü ya da belirli gruplardan çok kurumsal teşkilâtlar vasıtasıyla sağlanmaktadır. Anaokulundan yükseköğretime kadar eğitim veren kurumlar faaliyet göstermektedir. Bölgede çocuklara yönelik işletilen 9 anaokulu hizmet vermektedir. Okullara kayıt yaptırmak için Protestan olma zorunluluğu olmayıp farklı kültür ve inançlara sahip ailelerin çocukları da kabul edilmektedir. Yukarı Avusturya'da Protestan din eğitimi faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla Evangelisches Schulamt adlı kurum oluşturulmuştur. Kurum, din eğitimi ile alâkalı

²⁵⁶ <https://evang.at/kirche/ueberblick/niederoesterreich>, Erişim Tarihi: 21.03.2022.

²⁵⁷ Presbyterler 6 yıllığına seçilip yeniden seçilme imkanları bulunmaktadır. Belediye meclisi tarafından kendi üyeleri arasından seçilirler. Papazlar ve diğer din görevlileri, tam zamanlı diğer çalışanlar ile gönüllülerle birlikte bölge çalışmalarının mânevî ve örgütsel yönetimi temel görevleridir. Ayrıca insan kaynakları, finans, gayrimenkul ile alâkalı olmak üzere cemaatin idaresi ve yasal temsili görev tanımlarındandır, bkz, <https://www.evang-ooe.at>, Erişim Tarihi: 23.02.2022.

²⁵⁸ <https://evang.at/kirche/ueberblick/oberoesterreich>, Erişim Tarihi: 12.10.2022.

konularda kilise ile devlet arasındaki arayüzdür. Tüm zorunlu okullar ile yüksekokullardaki Protestan din eğitimi konularını düzenleyerek denetlemektedir. Yukarı Avusturya Evanjelic Eğitim Enstitüsü, yetişkin eğitimi vermekte olan eğitim kurumudur. Okul, kendisiyle aynı adı taşıyan ve Avusturya'da Evanjelic Kilisesi (AB ve HB.)'nin kâr amacı gütmeyen derneğine bağlıdır. 1999'dan bu yana Linz'de faaliyettedir. Evanjelic Kilisesi, Yukarı Avusturya'da eğitimi, öğrencilere konaklama imkânı sunarak desteklemektedir. Linz'de faaliyette bulunan öğrenci yurdu ücretli olup maddî desteğe ihtiyacı bulunan öğrencilere konaklama için ayrıca burs temin etmektedir. Kilise aynı zamanda çocuklar, gençler ve kadınlara yönelik etkinlikleri, düzenlemekte oldukları ilahiyat kurslarıyla dinî, sosyal ve kültürel alanlarda Protestanlık mezhebine hizmet etmektedir.²⁵⁹

Salzburg/Tirol'de Protestanlar'ın kurumsallaşması 19. yüzyılın sonlarında gerçekleşmiştir. Württemberg ve Bavyera'dan gelen Protestan tüccarlar Salzburg'a yerleşerek bir Protestan topluluğu oluşturmuşlardır. Salzburgtaki ilk Evanjelic kilisesi olan "Christuskirche" inşa edildi. Böylece bölgede ilk cemaat, Salzburg'ta, ilk topluluk 1876'da Innsbruck'ta oluşturulmuştur.²⁶⁰

Günümüzde Salzburg/Tirol Piskoposluğuna 26.000 Protestan kayıtlıdır. Salzburg ve Tirol Piskoposluğu ortalama 20.000km² bir alanı kaplamaktadır. Protestanların, 15.000'i Salzburg'ta, yaklaşık 11.000'i Tirol'de kayıtlıdır. Piskoposluğa bağlı 1'i Innsbruck merkez piskoposluğu olmak üzere 16 mahalle kilisesi faaliyet göstermektedir. Bunlardan 7 kilise Tirol, 10 kilise Salzburg bölgesindedir. Tirol bölgesindekilere Innsbruck (2 tane), Jenbach (1 tane), Kitzbühel (1 tane), Oberinntal (1 tane), Reutte (1) ve Kufstein (1 tane)'de konumlanmıştır. Kufstein'deki AB ve HB olarak birleşik kilisedir. Salzburg bölgesindeki kiliseler ise Salzburg (5 tane), Bischofshofen (1 tane), Bad Gastein (1 tane), Hallein (1 tane), Saalfelden (1 tane), Zell am See (1 tane) olmak üzere hizmet sunmaktadır.²⁶¹

²⁵⁹ <https://www.evangelisch-ooe.at/glaube-leben/typisch-evangelisch/bekenntnisse-abhbmethodistisch>, Erişim Tarihi: 03.12.2022.

²⁶⁰ <https://evangelisch.at/kirche/ueberblick/salzburg-tirol>, Erişim Tarihi: 06.06.2022.

²⁶¹ <https://evangelisch.at/kirche/ueberblick/salzburg-tirol>, Erişim Tarihi: 06.06.2022.

Salzburg/Tirol Piskoposluğu, idarî teşkilâtlanma açısından bölgeye ayrılmaksızın tek bir komisyon tarafından yönetilmektedir. Denetim ve yönetim 6 kişiden oluşmaktadır. Salzburg ve Tirol'deki Evanjelik hayat, söz konusu idarî komisyon tarafından koordine edilmektedir. Merkez önce Salzburg'ta iken sonradan Innsbruck'a taşınmıştır. Ancak bazı hizmet noktaları hâlen Salzburg'ta çalışmalarına devam etmektedir.²⁶²

Piskoposluk bölgede çeşitli imkânlar sağlamaktadır. Çeşitli kurum ve gruplar vasıtasıyla gençler, mülteci- göçmenlere yönelik etkinlikler ve destekler sunmaktadır. Ayrıca seminerler, toplantılar, eğitim kursları düzenlemektedir. Mânevî rehberlik hizmetleri oldukça kapsamlı biçimde verilmektedir. Evanjelik Piskoposluk Gençliği, Tirol'de mülteciler için kurulmuş Evanjelik Gönüllü Ofisi ve Tirol'deki Evanjelik Eğitim Enstitüsü ile geniş destek imkânları sağlamaktadır.²⁶³

Salzburg ve Tirol'de Diakonie sosyal ve sağlık alanlarında gençler, çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler, mülteci ve göçmenler ile her türlü desteğe ihtiyacı bulunan kesimlere yönelik destek faaliyetlerini yürütmektedir. Ayrıca Salzburg'ta Evanjelik Yardım Derneği, bünyesinde bulunan okullarla farklı yeteneklere sahip çocuklara bireysel ve sosyal destek vermektedir. Kamu haklarına sahip olan ve her düzeyde eğitim veren okullar Evanjelik Kilise tarafından da tanınmaktadır.²⁶⁴

Steiermark'ta Evanjelik Kilisesi (A.B)'ne bağlı 35.000 protestan kayıtlıdır. Çoğunluğu eyaletin başkenti Graz'de olmak üzere 35 mahallede hizmet verilmektedir. Steiermark'ta Evanjelik kilise, eğitim, kültür, sosyal sorumluluk ve dinî hizmetler alanında çeşitli kurumlar bünyesinde faaliyet göstermektedir. Eğitim ve sosyal sorumluluk alanlarında çalışan Evanjelik Gençlik, 34 mahallede 300'den fazla gönüllü ile hizmet vermektedir. Graz'daki üniversite topluluğu, buradaki üniversiteler ve teknik okulların öğrenci ve çalışanlarına yönelik çeşitli etkinlikler gerçekleştirmektedir. Evanjelik yetişkin eğitim kurumu, düzenlemiş olduğu kurslar, seminer ve konferanslarla Evanjelik Protestanlara yönelik eğitimler vermektedir.

²⁶² <https://evang.at/kirche/ueberblick/salzburg-tirol>, Erişim Tarihi: 06.06.2022.

²⁶³ <https://evang.at/kirche/ueberblick/salzburg-tirol>, Erişim Tarihi: 06.06.2022.

²⁶⁴ <https://evang.at/kirche/ueberblick/salzburg-tirol>, Erişim Tarihi: 06.06.2022.

Kurumun Enns ve Paltental, Voitsberg bölgesinde ve Graz'da şubeleri yer almaktadır. Ayrıca Graz'da Evanjelic akademisyenler tarafından 1974'te öğrenci yurdu açılmıştır. Yurt tüm ülkelerden gelen ve her türlü inanca sahip öğrencilerin konaklayabildiği kültürlerarası buluşma merkezi konumundadır.²⁶⁵

Steiermark'ta Evanjelic Kilisesi (A.B), Grazda'ki birimi vasıtasıyla hapisaneler, hastaneler, huzurevleri, polis ve askerî birimlere mânevî danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Ennstal'de sağırılar için mânevî rehberlik ve vaaz hizmetleri sağlanmaktadır. Ortalama 45 yıldır verilen hizmet, Schladming'deki Evanjelic kiliseninde başlamış olup 1970'de Gröbming'deki Evanjelic toplum merkezine yöneltilmiştir. Diakonia, diğer bölgelerde olduğu gibi Steiermark'ta da faaliyet göstermektedir. Dernek bölgede yaşlılar ve engellilere yönelik destek sağlamakta olup, ayrıca bir hastane tesis etmiştir.²⁶⁶

Viyana'da Evanjelic piskoposluk (A.B) 23 kilise ile hizmet vermektedir. Piskoposluğun Viyana'daki en eski cemaati 1782'de Viyana-Innere Stadt adıyla kurulmuştur. Viyana'da Evanjelic (A.B) inanca ait kilise ve şapeller 1. Bezirk Lutherische Stadtkirche, 2. Bezirk Verklärungskirche, 3. Bezirk Pauluskirche, 6. Bezirk Gustav-Adolf-Kirche, 7. Bezirk Auferstehungskirche, 9. Bezirk Messiaschapel, 10. Bezirk Thomaskirche, 10. Bezirk Christuskirche, 11. Bezirk Glaubenskirche, 12. Bezirk Kirche am Wege, 13. Bezirk Friedenskirche, 14. Bezirk Trinitatiskirche, 16. Bezirk Markuskirche, 18. Bezirk Lutherkirche, 19. Bezirk Weinbergkirche, 21. Bezirk, 21. Bezirk Erlöserkirche, 22. Bezirk Bekenntniskirche, 23. Bezirk Johanneskirche adlarıyla Viyana'nın çeşitli bölgelerinde konumlanmıştır.²⁶⁷

Viyana'da Evanjelic Piskoposluğu (A.B)'nun oldukça geniş bir hizmet alanı bulunmaktadır. Dinler arası diyalog ve iş birliğine yönelik çalışmalar yürütmekte olan Piskoposluk Hıristiyan-Yahudi, Hıristiyan-İslâm iş birliğine dayalı etkinlikler düzenlemektedir. Ekümenizm-Dünya Kiliseler Konseyi, Dinlerarası Buluşmalar

²⁶⁵ <http://www.evang.st/ueber-uns/zahlen-und-fakten>, Erişim Tarihi: 03.09.2022.

²⁶⁶ <http://www.evang.st/ueber-uns/zahlen-und-fakten>, Erişim Tarihi: 03.09.2022.

²⁶⁷ <http://www.evang-wien.at/wiener-pfarrgemeinden-ab>, Erişim Tarihi: 11.07.2022.

Platformu, Mezheplerarası Evlilik Birimi gibi teşkilâtlarla farklı din ve inanışların kaynaşmasını, kültürel alışverişi ön plânda tutmaktadır. Viyana bölgesinde piskoposluk çeşitli kurumlar vasıtasıyla sosyal, kültürel faaliyetler ve yardımlaşma dayanışma etkinlikleri gerçekleştirmektedir. Kilise, kadınlar ve aile birimini toplumun esas ögesi olarak kabul ettiği için söz konusu kesimlere yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla çeşitli birimler teşkil etmiştir. Evlilik, Aile ve Yaşam Danışmanlığı Merkezi, bu birimlerden biridir. Viyana Protestan kadın çalışmaları birimiyle kadınların sosyal ve aile yaşamlarından bireysel sorunlarına kadar birçok konuda destek sağlanmaktadır.²⁶⁸

Piskoposluk Viyana bölgesinde dernek ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sosyal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerini yürütmektedir. Evanjelik Kilise Derneği, kilise katkısına yönelik toplanan aidatlar ve bağışlarla Evanjelik Kilise'nin finansmanını sağlamaktadır. Evanjelik Yetimler Derneği ise kâr amacı gütmeyen, dinî bir sosyal yardımlaşma ve dayanışma derneğidir. Hedef kitlesini genel olarak yetimler oluşturmaktadır. Çalışanları gönüllülük esasına göre ücretsiz görev almaktadır. Yetimlere veya ailesinden destek göremeyen çocuk ve gençlere sosyal yardım, konaklama, danışmanlık, eğitim desteği sağlamaktadır.²⁶⁹ Uluslararası derneklerden Gustav Adolf Derneği, Viyana'da da hizmet vermekte olan bir sivil toplumu kuruluşu olup bölgedeki Evanjeliklere yönelik sosyal, kültürel ve eğitim başta olmak üzere Protestanların ihtiyaç duyduğu pek çok alanda destek sağlamaktadır.²⁷⁰ Martin Luther Birliği (MLBiÖ) tüm Avusturya'da şubeleri bulunan bir dernektir. Derneğin temel görevi, yurtiçinde ve yurtdışında Diasporadaki Augsburg İtirafının Evanjelik Kilisesi'ne hizmet etmektir. Dernek kamu hizmeti için çalışan ve kâr amacı taşımayan sivil toplum kuruluşu statüsündedir. Hıristiyan yardımseverliğini ve misyonerlik vazifelerini desteklemektedir. Dernek, görevini gerçekleştirirken Martin Luther Federasyonu'nun yabancı Evanjelik Lüteriyan kiliselerindeki tüm çalışmalarıyla birlikte topluluk içinde yerine getirmektedir.²⁷¹

²⁶⁸ <http://www.evangelische-kirche-oesterreich.at>, Erişim Tarihi: 02.11.2022.

²⁶⁹ <http://www.evangelische-kirche-oesterreich.at>, Erişim Tarihi: 02.11.2022.

²⁷⁰ <https://gav.evangelische-kirche-oesterreich.at>, Erişim Tarihi: 10.02.2020.

²⁷¹ <http://www.martin-luther-bund.at>, Erişim Tarihi: 06.11.2017.

Viyana'daki Evanjelik Piskoposluk, kilise misyonunu gerçekleştirmeye yönelik eğitim faaliyetlerini ön plânda tutmaktadır. Buna yönelik olarak anaokulu, ortaöğretim, lise, üniversite ve yetişkin eğitimi gibi çeşitli düzeylere yönelik okullar teşkil edilmiştir. Evanjelik Piskoposluk, aile, kadın, çocuk ve gençleri misyonun temel ana öğeleri olarak kabul etmektedir. Buna istinaden çocukların erken yaşlardaki eğitimini ön plânda tutmaktadır. Viyana'da 9 adet anaokulu bu amaca uygun olarak faaliyet göstermektedir. İlkokul kademesinde ise Karlsplatz, Gumpendorf, Leopoldstad, Währing'teki okullarda eğitim hizmeti sunmaktadır. Ortaokul kademesinde ise Karlsplatz Evanjelik Okulu, bir ortaokul ile teknik okuldan oluşmaktadır. Ortaokul kademesi 10-14 yaş gurubu çocuklara yöneliktir. Teknik okul kısmı ise zorunlu eğitimin dokuzuncu yılını tamamlamak suretiyle bir üst okula geçebilme hakkı sağlamaktadır. Viyana'da ayrıca Evanjelik anlayışa göre kurulmuş liseler açılmıştır. Bunlar dil, spor, zenaat eğitimi, müzik, ekolojik çevre, küresel kalkınma ve sosyal alanlarda eğitim vermektedir. Viyana'da Evangelik anlayışa hizmet eden 3 gündüz bakım evi ile bir öğrenci yurdu yer almaktadır.²⁷² Johann Sebastian Bach Müzik Okulu da Viyana'da her kademeye hitap eden çok programlı bir müzik okuludur.²⁷³

Viyana'da engelli veya dezavantajlı kabul edilen öğrenciler için kurulmuş okulda ise mesleki eğitim verilip özel eğitim desteği sağlanmaktadır. Okulun hedef kitlesi zorunlu eğitim sürecini bitirdikten sonra dışlanma riski bulunan veya sosyal olarak dezavantajlı durumda olan engelli ve engelsiz gençlerdir. Öğrenciler eğitimleri sırasında bağlı kuruluşların işletmeleri ile harici işletmelerde staj yaparak uygulamalı iş eğitimi görme imkânına sahiptir.²⁷⁴

Viyana/Krems Kilise Pedagojik Yüksekokulu'nun (KPH), öğretmenleri pedagoji ve teoloji eğitimi alanlarında mesleğe hazırlayan, Aşağı Avusturya ile Viyana'da toplam yedi yerleşkede faaliyet gösteren üniversitedir. Ekümenik anlayışa sahip olan okul sadece Evanjeliklerle değil farklı din ve inanç gruplarıyla iş birliği

---

²⁷² <http://www.evangelische-kirche-oesterreich.at>, Erişim Tarihi: 02.11.2022

²⁷³ <https://www.bach-musikschule.at>, Erişim Tarihi: 06.11.2019.

²⁷⁴ <http://www.ifit.or.at>, Erişim Tarihi: 06.11.2018.

içerisinde eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir.²⁷⁵ Viyana Üniversitesi Protestan İlahiyat Fakültesi ise Protestan kültür ve tarihî ile alakalı tüm dinî alanları bilimsel bir anlayışla öğretme, yaşatma ve geliştirme misyonunu taşımaktadır.²⁷⁶

Avusturya'da 31 Aralık 2019 tarihî itibari ile yaklaşık 269.000 Lutheran Protestan (A.B), 12.000 civarında Reformist Protestan kaydedilmiştir. Lutheran Protestan kilisesi 7 piskoposluğa ayrılmış olup bunlara bağlı 200 mahalle kayıtlıdır.²⁷⁷

Evanjelik Kilise H.B. (Helvetisches Bekenntnis), Avusturya Reformist Protestan Kilisesidir (evangelisch-reformierte Kirche Österreichs). Kilise varlığını 16. yüzyıldaki Reform hareketlerine borçludur. İlgili yüzyılın sonlarına gelindiğinde nüfusun ¾'ü Protestandır. Tirol köylü ayaklanmalarının lideri Michael Gaismain ve Yukarı Avusturya'daki direnişin lideri Georg Erasmus Tschernembl, Zwingli ve Calvin'in fikirleri de Avusturya'da oldukça etkili olmuştur. Kilise hâlen teolojik ve yapısal anlamda İsviçreli reformcular Ulrich Zwingli ve Johannes Calvin'in fikirlerine bağlıdır. Evanjelik Kilise'nin Avusturya genelinde 9 hizmet bölgesi bulunmaktadır.²⁷⁸

Reformist Helvetik grup ikiye ayrılır: Bunlar, Papaz Cemaati (Pfarrgemeinde) ve Helvetik grup dâhilindeki bütün cemaatlerdir (Gesamtgemeinde H.B.).²⁷⁹

Kilisede gerçekleşen faaliyetler kilise ilâhisi, kutsal okumalar, dua, vaaz, ikramlardır. Kilisede dinî anlamda iki temel faaliyet gerçekleşir. Bunlar vaftiz ve ayindir. Vaftiz; günahların affedilmesinin, Mesih'in bedene girmesinin, kutsal ruhun yaşama eşlik etmesinin, yenilenmenin sembolüdür. Vaftiz papaz tarafından, bebeğin doğduğu ilk aylarda (ebeveynlerin takdirine bağlı olarak) gerçekleşir. Ancak, vaftiz edilmede zaman sınırlaması olmayıp her yaşta vaftiz işlemi yapılabilmektedir. Gençler kilise tarafından 14-15 yaşlarında onaylanır. Böylece vaftiz esnasında ebeveynlerin vadettikleri doğrulanmış sayılmaktadır. Onaylanmış olanlar artık kilisede oy kullanma hakkına sahip olabilmektedir. Düğünler papaz tarafından yürütülen kilise hizmetleriyle gerçekleşmektedir. Cenaze törenleri de papaz tarafından

²⁷⁵ <https://kphvie.ac.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

²⁷⁶ <https://etf.univie.ac.at>, Erişim Tarihi: 11.02.2020.

²⁷⁷ <http://www.evang-wien.at/evangelische-kirche-oesterreich>, Erişim Tarihi: 02.11.2022.

²⁷⁸ <https://reformiertekirche.at/%20grundlagen/kurzgeschichte>, Erişim Tarihi: 01.11.2022.

²⁷⁹ R. H. Balz, *a.g.e.*, s. 97.

yürütülmektedir. İbadetler, pazar günleri yapılmaktadır. Palm Pazar (Paskalyadan önce olan büyük perhizin 6. ve son pazarı), Kutsal Cuma (Paskalyadan önceki son Cuma), Paskalya, Reformasyon Günü (31 Ekim) ve Noel’de kilise tatildir.²⁸⁰

Lutheran ve Reformist inancına sahip Protestan kiliseleri, müşterek hareket edebilmek adına anlaşma yapmışlardır. Kilise yönetimi ve dış temsili, Viyana’da bulunan Lutheran ve Reformist Üst Kilise Konseyi (Oberkirchenrat A. U. H. B.)’ne aittir. Lutheran ve Reformist Protestan Kilisesi Üst Konseyi (Oberkirchenrat A. U. H. B.)’nin görevleri arasında yönetmelikleri hazırlamak, kilise teşkilât mevzuatını (Kirchenverfassung) hazırlamak, her iki üye kilisenin din derslerinin okutulmasını sağlamaktır.²⁸¹

Protestan Kiliseleri ortak menfaatlerini korumak adına birçok alanda müşterek çalışmaktadır. Burada yönetim meseleleri iki kilise ile birlikte ele alınmaktadır. Kiliselerin ortak bir tüzüğü bulunmakta, din dersi ve kilise aidat işlerini birlikte yürütmektedirler. Oluşturulan bu birlik ise Evangelische Kirche A. U. H. B.dir. Yani Avusturya Lutheran (lutherisch) ve Reformist (reformiert) Protestan Kilisesi Birliği’dir.²⁸²

Helvetik inanç sistemine mensup Evanjelik kilise cemaati temsilcisini direkt olarak kilise meclisine gönderir. Bu anlamda Augsburg inanç sisteminin eyalet içindeki yönetim makamı Helvetiklere benzemektedir. Her ikisi de üç tane kilise dışından, iki tane ruhanî ve bir de başkan olmak üzere toplam 6 üye barındırır. Eyalet bölgesi içindeki en üst makam olan başpapazın görevi Helvetik inancın ruhanî liderliğini yapmaktır.²⁸³

İki kilisenin ortak meselelerine dair yasa çıkarma işlemleri kilise meclislerinde sonuçlanır. Keza her iki kilisenin dış dünyadaki temsilcisinin durumu ve konumu ile ilgili müzakere ve karar süreçleri kilise meclislerinde netleşir. Kilisenin benzer her aşamadaki dünyevî ve uhrevî işlevi sorgulanmaya, takip edilmeye açıktır. Evanjelik

²⁸⁰ <https://reformiertekirche.at/%20grundlagen/kurzgeschichte>, Erişim Tarihi: 01.11.2022.

²⁸¹ S. Çap, *a.g.e.*, s. 47.

²⁸² <https://www.evangelische-kirche-oesterreich.at/>, Erişim Tarihi: 06.11.2016.

²⁸³ R.H. Balz, *a.g.e.*, s. 97.

kiliseler birliğinin en önemli sorumluluk alanları mânevî destek programları, din dersleri, kilisenin sosyal aktivite programları ve misyonerliktir. Evanjelik kilisenin bütün idari yönetimi seçimle belirlenir. Kilisenin prensibine uygun olarak tayin ve atamalar yukarıdan aşağıya değil aşağıdan yukarı yapılır. Augsburg ve Helvetik sistemleri sadece Avusturya Kiliseleri Ekümenik Konseyi²⁸⁴'nin kurucu ortakları olmayıp aynı zamanda Luther ve Reform Kiliselerinin de üyeleridir. Yine Avrupa Kiliseleri Müzakere Kurulu²⁸⁵ ve Avrupa Evanjelik Kiliseler Topluluđu²⁸⁶ üyeleri arasındadırlar. Federal devlet kanunları Avusturya'da Evanjelik Kilise'nin harici yapısını 1961'deki Protestan Yasası ile kilise-devlet ilişkileri üzerine inşa etmiştir²⁸⁷

Evanjelik Kiliselerin her ikisi de (Helvetik ve Augsburg) organizasyon tanzim ve tertip etmede öncü rol oynamaktadır. Cemaatler birer yönetim organı olarak cemaat önderlerini seçerler. Her bir cemaatten seçilen önderler de üst bir organda toplanarak mevcut işlerin yürütülebilmesi için aktif rol oynar.²⁸⁸

2.2.1.3. Avusturya Ortodoks Kiliseleri

Avusturya'da ortalama 400.000 ile 450.000 arasında Hıristiyan, Ortodoks mezhebine mensuptur. Ortodoks kiliseleri ülkede 7 piskoposluğa tabidir. Bunlar İstanbul Patrikhanesi (Rum Ortodoks), Antakya Patrikhanesi, Rus Ortodoks Kilisesi, Sırp Ortodoks Kilisesi, Rumen Ortodoks Kilisesi, Bulgar -Ortodoks Kilisesi ve Gürcü Ortodoks Kilisesidir.²⁸⁹

2.2.1.3.1. Avusturya Grek Doğu Kilisesi

Ortodoksluk, daha fazla Orta Avrupa ülkeleriyle Anadolu'da hâkim olan Hıristiyanlığın Katolik, Protestan mezheplerinden sonra üçüncü büyük mezhebidir. Günümüzde Hıristiyanlığın bir mezhebi olarak tanımlanması, 11. yüzyıl ve sonrasındadır. Ortodokslar kendilerini daha çok Ortodoks Katolik olarak ifade ederler.

²⁸⁴ Ökumenischen Rates der Kirchen (ÖRKÖ)

²⁸⁵ Konferenz Europäischer Kirchen (KEK)

²⁸⁶ Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa (GEKE)

²⁸⁷ R.H. Balz, *a.g.e.*, s. 98.

²⁸⁸ R.H. Balz, *a.g.e.*, s. 98.

²⁸⁹ <https://www.metropolisvonaustria.at>, Erişim Tarihi:03.03.2022.

Bu düşünce, mezhebin hem doğu görüşünü yansıttığı hem de evrensel (Katolik) olduğu anlamındadır. Daha çok Anadolu coğrafyasında büyüyüp gelişme imkânı bulan mezhep, karakteristik yapısını Hıristiyanlaşan Grek kültüründen almıştır.²⁹⁰

İstanbul'un fethi ile göç eden bilim adamları, tacirler sayısız okul ve kilisenin kurulmasına vesile olmuşlardır. Bu sürecin doğal bir neticesi olarak bölgedeki Grek-Hıristiyanlar kendi okullarına ve kiliselerine sahip olma amacıyla Keşiş ve Rahipler Topluluğunu kurmuşlardır. Kral VI. Karl, Savoyen Prensi Eugen'in (1663-1736) araya girmesiyle Ortodoksluğun özü ve gerekleriyle ilgili sorumluluğu "Aziz George Kardeşliği" adıyla kurulmuş keşişler topluluğuna teslim etmiştir. Kral VI. Karl'ın kızı Maria Theresia zamanında yeniden teyid edilip genişletilen bu imtiyaz, II. Joseph zamanının Hoşgörü Fermanı ile de varlığını bugüne kadar idame ettirmiştir. Bu cemaate ve kiliseye Osmanlı Ortodoksları da katıldıkları zaman Habsburg Ortodoksları "Kutsal Üçleme" yani "Teslis" adına yeni bir kilise daha kurdular. Viyana Ortodoksları 1804 yılında bir saray karnamesi ile tanınan, düzenli dil, din eğitimi veren ve dünya üzerindeki en eski Grek-Ortodoks kimlikli millî-okul unvanına sahip okulu kurmuşlardır.²⁹¹

Ortodoks Kiliselerin merkezî bir otoriteleri yoktur. Her bir kilise iman esasları ve sakramentler bakımından benzer özelliktedir. İstanbul'un fethinden önce 1448 tarihinde, Moskova Metropolitliği bağımsızlığını ilân etmiştir. İstanbul Patrikliği ve Moskova Metropolitliği arasındaki ilişkiler bozulmuş, bu durum 1588 tarihine dek sürmüştür. 1589 tarihinde Moskova Metropolitliği patriklik olarak, İstanbul Patrikliği tarafından kabul edilmiştir. Rusya bu tarih itibari ile İstanbul Patrikliğinden ayrılmıştır. 1590 tarihinde Moskova Patrikliği, Ortodoks Patrikler Meclisi, Moskova Patrikliği'ni 5. Patriklik olarak onaylamış; 1593 tarihinde ise Moskova Patrikliğini bütün doğu Ortodoks kiliseleri kabul etmişlerdir. Rus Ortodoks Kilisesi 1700 tarihine dek patrikler tarafından yönetilmiştir.²⁹²

²⁹⁰ Kürşat Demireci, "Ortodoksluk", *DİA*, C. 33, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s. 409.

²⁹¹ W. Reichel-T. Eder, a.g.e., s. 22.

²⁹² Şir Muhammed Dualı, "Fener Rum Patrikhânesi'nin Moskova Patrikliği'yle İlişkilerinde Ortaya Çıkan Gerginlikler (1922-1925): Tarihçesi ve Sebepleri", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S. 31, 2014, s. 127.

Rus Ortodoks Kilisesini, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla bağımsızlıklarını elde eden Balkanlar'daki diğer millî kiliseler takip etmiştir. 1833'te Grek Kilisesi, 1872'de Bulgar Kilisesi, 1879'da Sırp Kilisesi, 1885'te Romen Kilisesi Fener Patrikhanesi'nden ayrılarak bağımsızlıklarını ilân etmiş ve bir süre sonra da Fener Patrikhanesi bu millî kiliselerin yeni statülerini kabul etmiştir. Nitekim Ortodoks Kiliselerden dördü tarihî patriklik merkezi durumundadır. Bunlar İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüs kiliseleridir. Ancak Rusya, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan, Romanya, Polonya, Arnavutluk, Gürcistan gibi diğer kiliseler ise bağımsız kiliselerdir.²⁹³

Viyana'da merkezi bulunan Avusturya Rum (Grek) Doğu Metropolü, 1963'te İstanbul Patrikhanesi tarafından kurulmuştur. Avusturya'da Rum -Ortodoks Metropoliti aynı zamanda Avusturya'daki Ortodoks Kilisesi'nin en yüksek temsilcisi konumundadır. Macaristan Eksarhlığı²⁹⁴ da Avusturya Metropolü'ne bağlıdır. Rum-Ortodoks Metropoliti aynı zamanda Macaristan'daki Rum Ortodoks inancına mensup olanların sorumlusu durumundadır.²⁹⁵

Aziz George ve Kutsal Üçleme kiliselerinin yakın tarihte oynadığı en önemli rolü Osmanlı Devleti'ne karşı başlatılan Yunan isyanının hem maddî hem de manevî boyutunda oynamışlardır. Dünya üzerindeki bütün Grek-Ortodokslar gibi Viyana'daki Ortodokslar da İstanbul'daki Patriklik makamını, kilisesini önderleri ve millî yaşamlarının merkezi olarak görmektedirler. Viyana'daki mensuplarının sayısı 10.000 ve Avusturya genelindeki nüfusu da 18.500'i bulan kilise ayrıca "Pro Oriente"²⁹⁶ ile ifade edilen hareketin temsilcisidir. Viyana Kardinali Franz König tarafından kurulan

---

²⁹³ S. Çap, *a.g.e.*, s. 56.

²⁹⁴ Eksarh kelimesi Ortodoks Kilisesi'nin teşkilat yapısı içerisinde Patrik ile Metropol arasındaki pozisyonda yer alan, bağımsız herhangi bir kilisenin rûhânî başkanını işaret eden din adamı için kullanılmıştır, bkz, Aşkın Koyuncu, *Bulgar Eksarhlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 1998, s. 101.

²⁹⁵ <https://www.oekumene.at/mitglieder/1511/griechisch-orthodoxe-kirche>; <http://www.orthodoxe-kirche>, Erişim Tarihi:20.10.2021.

²⁹⁶ Pro Oriente,4.11.1964'te 2. Vatikan Konsili esnasında Kardinal Franz König tarafından kurulmuş bir kilise vakfidir. Vakfın temel amacı Doğu ve Batı kiliseleri arasında iş birliği ve diyalogu geliştirmeye yöneliktir, bkz, <https://www-pro--oriente-at.translate.google/en/about>.

"Pro Oriente" Ortodokslar ile Roma-Katolik Kilisesi arasındaki ilişkileri olumlu yönde teşvik etme amacı gütmektedir.²⁹⁷

23 Haziran 1967'de Ortodoks Yasası (Orthodoxengesetz)'ni çıkartan Avusturya Parlamentosu, sadece Avusturya-Grek Ortodoks Kilisesi'nin dış hukûkî şartlarını güçlendirme ve bir Hıristiyan kilisesini tanımakla kalmadı, aynı zamanda Viyana'daki Grek Ortodoks Kilisesi'nin yüzyıllardır eskiye dayanan varlığını da takdir etmiş oldu.²⁹⁸ Grek Hıristiyanlığı, Avusturya bölgesinde ve Viyana'da ilk olarak Babenberg Hanedanı'nın üyeleri ile evlenen Grek prensesleri ile ortaya çıkmıştır. Maiyetleriyle birlikte bölgeye gelen bu prenseslerin "Griechentum" olarak ifade edilegelen Grek Hıristiyanlığını ve kültürünü bölgede ciddî bir şekilde tesis ettiği muhakkaktır.²⁹⁹

Avusturya'da Ortodoks Piskoposlar Birliğine bağlı olan, Viyana ve diğer eyalet başkentlerinde faaliyetlerini sürdüren Ortodoks cemaatleri kayıtlıdır. Bunlar Aziz George (Viyana), Kutsal Trinity (Viyana), Ukrayna Ortodoks Aziz Vladimir ve Aziz Olga (Viyana), Aziz Johannes Chrysostomos (Viyana), Arzte Kosmas ve Damian (Graz), Aller Heiligen Cemaati (Klagenfurt), Laufende Hilfe (Leoben), Aziz Dimitrios (Salzburg), Begegnung des Herrn (Linz), Dreifaltigkeit (Kufstein), Heiligen Johannes des Vorlaufers (Innsbruck), Kongregation der Drei Heiligen Hierarchien (Bregenz) olarak buldukları bölgede Ortodoks inancı mensuplarına dini, sosyal, ekonomik alanlarda hizmet sağlanmaktadır.³⁰⁰

Avusturya Metropolü kendisine bağlı eğitim kurumları ile eğitim, kültür ve din hizmetleri sağlamaktadır. Bunlardan Grek Milli Okulları kreş, ilkökul lise ve her kademenin din eğitimi alabildiği kurs programı ile faaliyet göstermektedir. Okul bünyesinde koro, tiyatro, din eğitimi ve dini rehberlik hizmetleri de verilmektedir.³⁰¹ Viyana'da Metropole bağlı olarak Bizans ve Geleneksel Müzik Okulu adlı kurumda kilise müzikleri ve Eski Bizans kültürüne dair müzik alanında eğitim verilmektedir.

²⁹⁷ T. Percevic Piffel- Alfred Stirnemann, *Ökumenische Hoffnungen*, Tyrolia-Verlag, Wien 1984, s. 56.

²⁹⁸ BGBl, Nr.229/1967, 1967_229_0; S. Çap, *a.g.e.*, s. 57.

²⁹⁹ S. Çap, *a.g.e.*, s. 57

³⁰⁰ <https://www.metropolisvonaustria.at>, Erişim Tarihi:03.03.2022.

³⁰¹ <https://teg-es-viennis-new.europe.sch.gr>, Erişim Tarihi:21.06.2022.

Adı geçen okul her yaş gurubuna hitap edecek şekilde programlanmıştır.³⁰² Ortodoks mezhebinin üniversite düzeyindeki eğitimi ise Viyana Üniversitesi çatısı altında gerçekleşmektedir. Ortodokluk eğitimi, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında önce Yüksek Lisans programı olarak açılmıştır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılı tıbari ile de aynı programın lisans eğitimi verilmeye başlanmıştır. Ayrıca Avusturya'daki okullarda Ortodoks din öğretmeni olarak görev yapabilmek için KPH Viyana/Krems okullarında ilkokul öğretmenliği programı bulunmaktadır. Okul, Hıristiyan kiliseleri için Avrupa'nın tek ekümenik öğretmen yetiştirme koleji olarak faaliyet göstermektedir.³⁰³

2.2.1.3.2. Avusturya Mısır Kilisesi

Yunanca'da Mısırlı anlamına gelen Kıptiler tarafından kurulmuştur. Mensuplarının çoğunluğu Mısır'da bulunan Ortodoks Kilisesi, İskenderiye'deki patriklik tarafından yönetilmektedir. Burası Hıristiyanlık tarihindeki ilk keşiş kilisesi olarak kabul edilir. İskenderiye'deki kilisenin 61 yılında havari Markos tarafından kurulduğu kabul edilmektedir.³⁰⁴

Mısır Kilisesi'nin müstakil ve bağımsız bir patriği bulunmaktadır. Patrik Kahire'de oturur. İskenderiye Başpiskoposluğu'nun tarihî unvanını sürdürür. Mısırlılar patriği, İskenderiye'nin ilk piskopos ve misyoneri olan St. Markos'un halefi olarak kabul etmektedir. Romalılar zamanında Roma'nın katı baskısı altında Hıristiyanlar varlıklarını sürdürmeye gayret etmişlerdir. Ancak, gizli yapılan dinî öğretilerde kontrol güçleştiği için Mısırlılar arasında da bir kopukluk meydana gelmiştir. Mısırlıların baskı altında olduğu bu dönemlerde İskenderiyeli Clement (150-214), Origene (183-252) ve onun öğrencisi Denys tarafından bir takım fikir cereyanları oluşturulmuştur. Böylece antik Yunan ilmi ile Ortodoks Hıristiyanlığın öğretilerini harmanlamada belli bir aşamaya gelinmiştir.³⁰⁵

³⁰² <http://www.byzantinischemusik.at>, Erişim Tarihi:21.06.2022.

³⁰³ <https://www.metropolisvonaustria.at>, Erişim Tarihi:03.03.2022; <https://kphvie.ac.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

³⁰⁴ W. Reichel-T. Eder, a.g.e., s. 38.

³⁰⁵ Mustafa Erdem, "Kıptî Kilisesi Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 36, S. 1, 1997, s. 148, 149, 164

Mısır Ortodoks Kilisesi, İznik Konsilindeki din itirafını kabul etmektedir. İznik Konsili'nde (ilk konsil) İskenderiye tesiri hâkimken, sonraki konsillerde Roma ve İstanbul'un siyasî hegemonyası devreye girmiştir. Devrin İskenderiye patriği tarafından 13. yüzyılda Arapça âyin dili olarak kabul edilmiştir. Mısırlılar, Meryem'in Tanrı'nın anası olduğuna inanırlar ve İsa'nın doğumunu 7 Ocak'ta kutlarlar.³⁰⁶

Doğu-Ortodoks Kiliseleri'nin de bir parçası olan kilisenin 2000 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Kilise ilk olarak 20. yy'da dünyaya açılmıştır. Bu dönemde göç alan Avrupa ülkelerinde, Amerika, Kanada ve Avustralya'da yaklaşık 150 Mısır kilisesi açılmıştır. Kilise'nin Vaftiz, Takdis, Şarap ve Ekmek Ayini, Papaz Adayının Kutsanması, Nikâh, Kutsal Yağ ile Kutsama olarak ifa edilen yedi önemli kutsal töreni bulunmaktadır. Mısır kilise takvimine göre kilise yılı 12 Eylül'de başlar ve yedi büyük bayramı kapsamaktadır. Bunlar; Yılbaşı, Epifani Yortusu, Paskalya'dan önceki Pazar Günü, Meryem Ana Yortusu, Paskalya, İsa'nın Göğe Yükselişi, Panktot Yortusu'dur. Bakire Meryem'e, havarilere, şehitlere ve diğer azizlere karşı da muhakkak bir anma töreni ile hürmetler ifade edilir. Kilise cemaatinin Avusturya'daki varlıkları 1976 yılına kadar uzanmaktadır. Kilise'ye Pater Johannes Elbaramosy önderlik etmiştir. İsviçre, Danimarka ve Almanya'daki mensuplarının ihtiyaçları da onun görev alanına girmekteydi.³⁰⁷

Yaklaşık 20 yıl boyunca kendilerine ait bir kiliseleri olmayan Avusturya Mısır Ortodoks Kilisesi, Quadenstraße 4-6 adreslerindeki mabedlerine 1998 yılında kavuşmuşlardır. Kilisenin mimarî yapısı doğu-batı sanatı sentezinin örneklerini yansıtmaktadır. Eski bir fabrikanın yeniden inşasıyla Graz'da kendi kiliselerinde ibadet etme şansı bulmuşlardır. Keşişlik (Mönchstum) Mısır cemaatinde önemli bir yer tutması nedeniyle Kasım 2001'de Aşağı Avusturya'da bulunan ve eskiden Prinz Eugen'in sahibi olduğu Obersiebenbrunn Sarayı'nı (Schloss Obersiebenbrunn) satın aldılar. Saray, günümüzde manastır olarak faaliyet göstermektedir.³⁰⁸

---

³⁰⁶ S. Çap, *a.g.e.*, s. 65.

³⁰⁷ W. Reichel-T. Eder, *a.g.e.*, s. 39.

³⁰⁸ S. Çap, *a.g.e.*, s. 66.

2003 yılında getirilen yasal düzenlemelerle (Doğu Ortodoks Kiliseleri Yasası) Mısır- Ortodoks Kilisesi de kamu tüzel kişilik kazanmıştır.³⁰⁹ Düzenlemeyle birlikte (Orientalisch-orthodoxes Kirchengesetz) Avusturya'daki Doğu Ortodoks Kiliseleri için eşit bir hukûkî temel oluşturulmuştur. Böylece Mısır Ortodoks Kilisesi, Süryani Ortodoks Kilisesi ve Ermeni Kilisesi gibi devlet nezdinde tanınmıştır.³¹⁰

2.2.1.3.3. Avusturya Süryani Kilisesi

Süryani³¹¹ inancına sahip olan olan kilise teşkilâtının temelleri 17 Mart 1974'te Viyana'da Mor Afrem Kilise Meclisinin kurulmasıyla atılmıştır. Aynı yıl Katolik Kilisesi, eski Lainz Cemaat Kilisesi'nin kullanım hakkını Süryani cemaate devretmiştir. Kilisenin ruhani papazı Emanuel Aydın olmuştur.³¹²

Süryaniliğin tarihi Pavlus, Barnabas ve Petrus zamanına dek dayandırılmaktadır. Bunlardan Pavlus, misyonerliğin ilk temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Aziz Pavlus (?- ö. 67), Hıristiyanlık inancını başka milletlere ulaştırabilmek adına seyahatlerde bulunmuş, pek çok coğrafyayı gezmiş; ulaşamadığı milletlerin otoritelerine mektuplar göndererek misyonerlik faaliyetlerini yoğun bir şekilde sürdürmüştür.³¹³

Süryanilik, Antakya Patrikhanesi'ne mensup olup günümüzde de Antakya Patrikhanesi'ni temsil eden en eski cemaatlerden birisidir. Kilise, 6. yüzyılın ortalarına dek doğu Hıristiyanlığının liderliğini temsil etmiştir. Ancak, kilise bir yandan da teolojik bir takım içsel çatışmalara, diğer yandan Bizans kilisesinin mezhepsel farklılık nedeniyle baskılarına maruz kalmıştır. Dolayısıyla zamanla gücünü kaybetmiş,

³⁰⁹ BGBl, 20/2003, Belge Nr. 2003_20_1.

³¹⁰ <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002664>, Erişim Tarihi:03.02.2021.

³¹¹ Süryani isminin kökeniyle alakalı yaygın görüş, Aramilerin Hıristiyanlığı benimsedikten sonra kendilerini Hıristiyan olmayan Aramilerden ayırt etmek amacıyla Suriyeli anlamında kullandıkları Süryan kelimesinden geldiği yolundadır, Bkz, Durmuş Arık, *Dinler Tarihi I, Kavram Atlası*, Ed. Bülent Akot-Durmuş Arık, Gazi Kitabevi, Ankara 2020, s. 183.

³¹² Gabriel Rabo, "Batı Diasporasında Süryaniler ve Süryani Kilisesi", *Mukaddime*, S. 7, 2013, s. 107.

³¹³ İllir Rruqa, "Aziz Pavlus'un Seyahatleri Çerçevesinde Arnavutların Hıristiyanlıkla İlk Temasları Konusundaki İddiaların Değerlendirilmesi", *Amasya İlahiyat Dergisi*, S. 12, 2019, s. 267.

İslâm'ın bölgede yayılmasıyla mensuplarını yavaş yavaş kaybederek günümüzdeki halini almıştır.³¹⁴

Avusturya'daki temsilcisi bir papaz vekili olan Emanuel Aydın, teoloji, kilise hukuku ve sivil hukuk gibi bölümlerde tahsilini yapmıştır. Avusturya'da yayın yapan Yeni Vatan Gazetesi'nde yayımlanan röportajına göre Aydın'ın gazetelerde çıkan yazılarının dışında toplam 12 adet kitabı bulunmaktadır. Patrik Mor Ignatius Yakub III.'ün kutsaması ile ruhbanlığa adım atan Aydın, Avusturya ve Orta Avrupa'daki Süryanileri bir araya toplama görevi ile Viyana'ya gelmiştir.³¹⁵

1970'li yıllarda sayıları 500'e yükselen kilise üyelerinin son yıllarda 5.000'den fazla olduğu ileri sürülmektedir. Avusturya Federal Devlet kanunlarına göre Ortodoks bir kilise olmayıp aksine Eski doğu kiliselerinden biri olarak kabul edilmektedir. Cemaatin sorumluluk alanı bütün Viyana'yı kapsamaktadır.³¹⁶

Avusturya'daki Süryani Kilisesi hakkında da bilgiler veren Aydın, toplamda 6.000 nüfusu olan cemaatin 2.000 kadarının Türkiye'den göçen Süryaniler olduğunu belirtmiştir.³¹⁷

Avusturya'da Süryanilerin dinleri ve dilleri konusunda eğitim verebilmelerinin yasal onayı 1987 tarihinde verilmiştir. Hafta sonları kilise öğretmenleri tarafından karşılıksız ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın genç nesillere Süryanice ve din eğitimi hizmeti vermeye başlanmıştır. Çünkü din eğitimi verebilmenin en temel koşulu Süryanice bilmektir. Avusturya'da Süryani Ortodoks Kilisesi, 25.02.1988 tarihinden bu yana din topluluğu (ön tanınma) statüsü kazanmış olup kamu kurumu hukuku ile "Avusturya'da Süryani Ortodoks Kilisesi" adıyla tanınmıştır.³¹⁸ 2003 yılında çıkartılmış olan Doğu Ortodoks Kiliselerinin Dış Hukuki İlişkileri Hakkında Federal

³¹⁴ Mehmet Çelik, "Süryaniler", *DİA*, C. 38, İstanbul 2010, TDV Yayınları, s. 175.

³¹⁵ https://www.yenivatan.at/wp-content/uploads/yvg_135.pdf, Erişim Tarihi: 02.03.2018.

³¹⁶ W. Reichel-T. Eder, a.g.e., s. 36.

³¹⁷ https://www.yenivatan.at/wp-content/uploads/yvg_135.pdf, Erişim Tarihi: 02.03.2018.

³¹⁸ G. Rabo, "a.g.m.", s. 115-116.

Kanun ile devlet nezdinde tam tanınma statüsü kazanmış kilise olarak varlığını sürdürmektedir.³¹⁹

Avusturya’da Süryani Ortodoks Kilisesi Viyana’da Aziz Efrahim Kilisesi’nde hizmet vermektedir. Kilise Konseyi 8 kişiden oluşmaktadır. 2006’dan bu yana görev yapan başpiskopos, aynı zamanda İsviçredeki Süryanilerin de başpiskoposudur. Kilise kadın ve gençlik komisyonları kurmuş olup söz konusu komisyonlar aracılığıyla sosyal yardım, eğitim ve danışmanlık faaliyetlerine destek sağlamaktadır.³²⁰

2.2.1.3.4. Avusturya Ermeni Kilisesi

Kilise, Ermeni Kilisesi veya Ermeni Ortodoks Kilisesi olarak adlandırılmıştır. Ermeniler, kilisenin temelini koruyucu ve aydınlatıcı aziz Gregoryen’e dayandırmaktadır. Ancak ilk aydınlananlar olarak iki havari Apostel Judas Taddeus ve Apostel Bartholomew’i esas kabul etmektedirler.³²¹ Ermenilerin Avusturya topraklarına ilk gelme amaçları, tamamen siyasî amaçlı olup bağımsız Ermenistan projesinde Avusturya’nın dikkatini çekmeyi amaçlamışlardır. Ancak Ermenilerin Avusturya’nın sempatisini kazanması 2. Viyana Kuşatması esnasında Avusturya’ya vermiş oldukları desteklerin akabinde olmuştur.³²²

Ermeni Kilisesi’nin Avusturya’ya yerleşmesi, günümüzde Romanya sınırları dâhilinde bulunan eski bir Ermeni Ortodoks Kilisesi olan Suczawa Ermeni Apostol Kilisesi’nin Avusturya idaresine dâhil olmasıyla başlamıştır (1774-1775). Kral II. Joseph 19 Haziran 1783’te, söz konusu cemaate ziyarette bulunarak artık kendilerinin de Katolik Ermenilerle aynı haklara sahip olduklarını tebliğ etmiştir. Söz konusu ziyaret sonunda sunulan belgeye göre Ermeni Kilisesi mensupları dinî faaliyetlerinde serbest olup, yerleşme ve bağımsız ticaret yapma özgürlüğüne sahip olacaklardır. 4 Temmuz 1783 tarihinde ise söz konusu belge kararname olarak yayımlanarak kilise,

³¹⁹ BGBl, 20/2003, Belge Nr. 2003_20_1.

³²⁰ <https://www.morephrem.at>, Erişim Tarihi: 09.09.2022.

³²¹ https://aakg.at/oesterreich-armenische_gemeinde/armenisch-apostolische-kirche, Erişim Tarihi: 06.02.2022.

³²² Ramazan Yıldız, “Avusturya’da Ermeni Diasporası”, *Ermeni Araştırmaları*, S. 33-34, 2009, s. 155.

yalnızca Burkowina’da değil tüm Avusturya’da resmen tanınmış bir inanç topluluğu statüsüne kavuşmuştur.³²³

Judas Taddeus ve Apostel Bartholomew’in Hıristiyanlığı Ermeni topraklarına getirdiğine ve bu kiliseyi kurduğuna inanılır. Köklü ve temellere sahip olan kilisenin Avusturya topraklarındaki tarihi 16. yüzyıla kadar inmektedir. Genelde Habsburg Hanedanı’nın hizmetinde bulunan tacir kilise nüfusu daimî bir gelişim ve artış göstermiştir. 18. yüzyıldan itibaren faal duruma geçen kilise 19. yüzyılda kendi ibadethanesini tesis etme çabaları içine girmiştir. Aralık 1912’de Papaz Aristakes Fesslian başkanlığında birinci Viyana’da ev- kilise şeklinde bir ibadethane edinen kilise 28 Haziran 1964 yılında ilk kilise için adımı atmıştır. Dünya çapında destek gören bu kilise yapısı 21 Nisan 1968’de tamamlanarak halkın ibadetine açılmıştır. Ermeni-Apostolik Kilise’nin Viyana’da resmî bir din olarak tanınması 12 Aralık 1972 tarihine denk düşer. 1981 yılında da "Hovhannes Shiraz" okulunu kuran kilise, Ermeni kökenli çocukların eğitimini temin etmiştir. 2007 yılından bu yana Avusturya Ermeni Kilisesi’nin papazı Ter Andreas Isakhanyan’dır.³²⁴

Avusturya’nın Viyana, Graz, Linz ve Salzburg gibi hemen hemen bütün şehir ve kasabasında Ermeniler yaşamaktadır. Ermenilerin ortalama 7000 civarında olduğu tahmin edilmekte olup ekserisi Viyana’dadır. Bunların yaklaşık 5000 civarı Ermeni Kilisesi’ne mensuptur.³²⁵

Kilisenin Avusturya’da tam olarak tanınması 2003 yılında gerçekleşmiştir.³²⁶ . Kilise, Avusturya sınırları dâhilindeki ve uluslararası statüdeki pek çok kardeş kurumla, mezheple ve inanç sistemiyle ittifak halindedir. "Avusturya Kiliseleri Ekümenik Konseyi"nin bir üyesi olan kilise "Pro Oriente"³²⁷’in destekçisidir.³²⁸ Kilise, Avusturyada vermekte olduğu hizmetleri, ibadet hizmetleri (Aziz Hripsime Kilisesi

---

³²³ R. Yıldız, “a.g.m.”, s. 161-162.

³²⁴ W. Reichel-T. Eder, a.g.e., s. 23.

³²⁵ R. Yıldız, “a.g.m.”, s. 162.

³²⁶ BGBl, 20/2003, Belge Nr. 2003_20_1.

³²⁷ 4 Kasım 1964’te İkinci Vatikan Konsili esnasında dönemin Viyana Başpiskoposu Kardinal Franz König tarafından dini bir vakıf olarak kurulmuştur. Dernek merkezi Viyana’da olup, Salzburg, Graz ve Linz’de şubeleri bulunmaktadır, <https://www.pro-oriente.at>, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

³²⁸ W. Reichel-T. Eder, a.g.e., s. 23.

öncelikli merkez); cenaze, düğün ve vaftizler; Ermeni dini, kültürü, edebiyat ve tarihine yönelik eğitim vermekte olan Hovhannes Shiraz Okulu'nun işletilmesi, Avusturya'daki Ermeni öğrencilere burs desteği ve mensuplarının birarada olabilmesine yönelik geleneksel ve kültürel etkinliklerin organizasyonu şeklinde açıklamıştır. Kilisenin kadınlar komisyonu gönüllülük esasına göre hizmet etmekte olup cemaatin her türlü etkinliğinde görev almaktadır³²⁹

2.2.1.4. Yeni Apostolik Kilise

Fransız İhtilâli'nin sonuçlarına bir tepki olarak Avrupa'da 19. yüzyılın başlarında birçok dinî çevrede entelektüel yaşamda bir canlanma ve hareketlilik meydana gelmiştir. Hıristiyan inananların bir kısmı kutsal ruhun yeniden filizlenmesi ve Havarilerin tekrar yeryüzüne gönderileceği inancını taşımaya başlamışlardır. 1832-1835 yılları arasında peygamberlik yeteneğine sahip oldukları düşünülen kişiler tarafından on iki havarinin çağırılmasının ardından dinî yapıları devralan havariler hareketi ortaya çıkmıştır. Yeni Apostolik Kilisesinin Katolikler içindeki farkı da havariler tarafından idare edilme inancını taşımalarıdır. 1863 yılında Hamburg'ta kurulan Apostolik Cemaati ile bu inanca ait ilk kurumsal temel atılmıştır. Avusturya'da kurulan Yeni Apostolik Kilise ile inanç biçimi gelişmiştir. Avusturya'da yaklaşık 100 yıldır Apostolik inanç hüküm sürmektedir. 1975 yılında devlet tarafından resmî olarak tanınmışlardır.³³⁰

Kilisenin misyonu "Kutsal Kitap" aydınlığında Tanrıya hizmet etmektir. İlk Hıristiyan kilisesine ait olan kutsal vaftiz ve son akşam yemeği törenleri bugün Yeni Apostolik Kilise tarafından ifa edilmektedir. İbadetlerde başka herhangi bir Hıristiyan kaynağı değil, sadece İsa'nın kitabı olan İncil vaaz edilir. "Babamız" duası ve bütün günahların affı için yapılan dualardan sonra gelen "Son Akşam Yemeği" âyini içlerinde en çok önem arz edenidir. Müzikal donanım koronun ve orkestranın katkılarıyla âyini zenginleştirir.³³¹

³²⁹ <https://aakg.at/vereine>, Erişim Tarihi: 06.02.2022.

³³⁰ Religionen in Österreich, Übersicht der in Österreich anerkannten Glaubensgemeinschaften, Wien 2020, s. 43, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at>, Erişim Tarihi: 02.03.2020.

³³¹ Religionen in Österreich, Übersicht der in Österreich anerkannten Glaubensgemeinschaften, Wien 2020, s. 43, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at>, Erişim Tarihi: 02.03.2020.

Cemaate kabul töreni, nişan, nikâh ve evlilik yıldönümü gibi kutlamalar aracılığıyla kişinin daha yüce lütuflara mazhar olacağına inanılır. Nikâh dinî yetkinliği olan bir rahip ya da bir temsilci tarafından kıyılır. Ölülerini anma ve onlar için dua etme de âyinler içinde önemli bir yer tutar. Toplumsal tutum ve algıları oldukça kapsayıcıdır. İnsanları diline, dinine, ırkına bakmadan kabul eder ve insan hayatının korunması ve idamesi konuları ile de yakından ilgilenirler. Hz. İsa aracılığıyla kurtuluşa ermek ve Tanrı ile ebedî bir beraberliğe kavuşmak cemaatin dünyadaki en büyük motive sebebidir.³³²

Kilisenin herhangi bir politik ya da ekonomik amacı yoktur. Düzenli herhangi bir ödenek almayan kilise, gönüllü yardımlarla finanse edilir. Ülke genelinde 7 bölgede 45 cemaati ve yaklaşık 5000 üyesi ile hizmet vermektedir.³³³

Kilise, 1975'te Avusturya tarafından resmen tanınmıştır.³³⁴ Yeni Apostolik Kilisesinin Avusturya'daki teşkilatlanmasına göre Piskopos, İsviçre'deki başpiskopos tarafından atanmaktadır. Avusturya'nın yedi bölgesinde kilise cemaatleri hizmet vermektedir. Kilise sosyal ve kültürel alandaki pek çok faaliyetini gönüllülük esasına göre çalışan mensupları vasıtasıyla sürdürmektedir. Kilise korosu üyelerinden, kilise çatısı altında yürütülen eğitim projelerindeki öğretmenlere kadar çoğu görevli gönüllü olarak çalışmaktadır. Ayrıca gönüllüler gençlere yönelik etkinliklerin sürdürülmesinde ve yaşlılara yönelik bakım hizmetlerinde aktif olarak yer almaktadır. Kilise ve cemaatlerde görev alan manevî rehberlik işlerini yürüten papazlar da gönüllülük esasına göre hizmetlerini yürütmektedir. Kilise çocuklar, gençler, yaşlılar, madde bağımlıları gibi gruplara yönelik faaliyetler yürütmektedir. Kilise söz konusu etkinliklerini organize gruplar vasıtasıyla sağlamaktadır.³³⁵

2.2.1.5. Eski Katolik Kilise

Papanın yanılmazlığı ve evrensel karar verici olduğu dogmasını kabul etmeyen bütün Katolikler "Eski Katolikler" olarak isimlendirilirler. Eski Katolik Kilisesi, 1870

---

³³² W. Reichel-T. Eder, *a.g.e.*, s. 41.

³³³ Religionen in Österreich, Übersicht der in Österreich anerkannten Glaubensgemeinschaften, Wien 2020, <https://www.bundestkanzleramt.gv.at>, Erişim Tarihi: 02.03.2020.

³³⁴ BGBl. Nr. 524/1975, Belge Nr. 1975_524_0.

³³⁵ https://nak.at/kirche?_id=1, Erişim Tarihi: 20.09.2022.

tarihinde Roma Katolik Kilisesi'ne karşı yerel kiliselerin bağımsız olma mücadelesi sonucu ortaya çıkmıştır.³³⁶ Avusturya'da 6 Ekim 1871 tarihli cemaat kararı ile I. Viyana'daki belediye şapeli "Antivatikan Katolikler"in kullanımına tevdi edildi. Kilise 15 Ekim 1871 tarihinde Alois Anton (1853-1930) rehberliğinde ilk dinî ayinini gerçekleştirdi.³³⁷

1877 tarihî itibari ile de devlet tarafından resmî olarak tanınan bağımsız bir kuruluştur. Piskoposlar ve papazlar demokratik bir yaklaşımla kilise üyeleri tarafından seçilmektedir. Kilise, Roma'ya bağlı olmayıp diğer bağımsız Katolik kiliselerle ortak hareket etmektedir. Ekümenizm taahhütü, kilisenin kuruluşundan itibaren kaygılarından birisi haline gelmiştir. Günümüzde kiliseye bağlı 13 cemaat faaliyet göstermektedir. Bunlardan 5'i Viyana, 2'si Yukarı Avusturya, diğerleri 1'er tane olmak üzere Aşağı Avusturya, Sytria, Carinthia, Tirol, Salzburg ve Vorarlberg'tedir.³³⁸

Piskopos da kilise meclisi tarafından seçilir. Seçimin sonucuna göre kişi apostolik yetkiye sahip bir başpiskopos ya da hâlihazırda iki başka piskoposun yardımıyla bir piskopos tarafından kutsanır. Piskopos, kilisenin ruhani görevlerinden sorumludur. Günah çıkarma ve ayinlerin yürütülmesi işlerini yürütür. Mânevî ofis üç kısımdan oluşmaktadır: Papaz, rahip ya da rahibe ve piskopos. Synode olarak bilinen kilise meclisi eski Katoliklerin en yüksek yasama organı olup üç yılda bir toplanır. Eski Katolik Kilise "Utrecht Birliği"nin mensubudur. Millî-Eski Katolik Kiliselerin birliğinden oluşan Utrecht her bir eyaletten bir mümessil barındırmaktadır.³³⁹

Eski Katolik Kilise bugün Avusturya'da 9500 üyesiyle millî bir kilise olma unvanına sahiptir. Başkanlık, idare piskoposlarca ve kilise meclisi tarafından seçilmiş kişilerce yürütülmektedir.³⁴⁰

---

³³⁶ <https://alkatholiken.at>, Erişim Tarihi: 06.11.2016.

³³⁷ W. Reichel-T. Eder, a.g.e., s. 41.

³³⁸ <https://alkatholiken.at/unsere-gemeinden>, Erişim Tarihi: 06.11.2016.

³³⁹ Religionen in Österreich, Übersicht der in Österreich anerkannten Glaubensgemeinschaften, Wien 2020, s. 37-38, <https://www.bundestkanzleramt.gv.at>, Erişim Tarihi: 02.03.2020.

³⁴⁰ Religionen in Österreich, Übersicht der in Österreich anerkannten Glaubensgemeinschaften, Wien 2020, s. 37, <https://www.bundestkanzleramt.gv.at>, Erişim Tarihi: 02.03.2020.

2.2.1.6. Methodist Kilise

Methodizm, Protestan Hıristiyanlıkla ilgili bir mezhep ve sosyolojik bir gruptur. Temeli, İngiliz kilisesi içerisinde 18. yüzyılda Wesley kardeşlerin de bulunduğu bir cemaatle atılmıştır. İlk Methodist kilise Amerika’da 1784 tarihinde kurulmuş olup daha sonra pek çok ülkede yaygınlaşmıştır. 1968 tarihinde Methodist inanca sahip kiliseler tek çatı altında toplanmışlardır. Methodistler hem pre-milenyumcu³⁴¹ Evanjelik bir anlayış hem de misyonerlikte etkili bir yöntem olan eğitimi kullandıkları için kiliseleri dünyanın pek çok ülkesinde önemli bir yer edinmiştir.³⁴²

Dua ve oruç ibadetlerinde yeni bir yöntem tutmaları, Oxford Hapishanesindeki mahkûmları düzenli olarak ziyaret etmeleri, fakir öğrencilerin eğitim-öğretim masraflarını üstlenmeleri, dinî ve diğer özel günlerde metodik bir düzen takip etmeleri gibi nedenlerle methodist adını almışlardır.³⁴³ Günümüzde methodistler Amerika’daki hâkim rolleri sayesinde dünya siyasetinde önemli bir yere sahip oldukları gerçektir.³⁴⁴

Avusturya Methodist Kilisesi, 1951’de gerçekleştirilen yasal düzenleme ile ön tanınma hakkına sahip bir inanç topluluğu olarak tanımlanmıştır.³⁴⁵ 2004’te çıkartılan yasa ile kilisenin adına Evanjelik ibaresi ilave edilmiştir.³⁴⁶ Kilise Avusturya’da 9 farklı noktada hizmet vermektedir. Bunlar Viyana, Salzburg, Pölten, Linz, Graz, Bregenz ve Ried im Innkreis kiliseleridir. Methodist Kilise hizmetlerini Avusturya’nın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirmekte olan tek topluluktan oluşmaktadır. Kilisenin yasama organı başpiskoposun başkanlığında senede bir defa toplanmaktadır. Yıllık toplanan söz konusu kurul, kilise meclisini seçmektedir. Kilise meclisi ise seçimle

---

³⁴¹ Bu görüşe mensup olanlar, kilise çağının büyük sıkıntı dönemine kadar süreceğine, dönemin sonunda İsa Mesih’in yeryüzüne inerek bin yıl sürecek egemenliğini tesis edeceğine, İsa’nın o döneme dek imanla ölmüş kimseleri dirilteceğine, imanla ölmemiş olanların da İsa Mesih’e dönerek kurtuluşa ereceklerine, böylelikle yeryüzünde huzur ve refah dönemi başlayacağına inanmaktadır, bkz, Bayram Polat, “Evanjelizm ve Türkiye”, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1800>, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

³⁴² B. Polat, “Methodist Kilisesinin Kuruluşu, Ayrışması ve Bütünleşmesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 2, 2007, s. 405-406.

³⁴³ A. Erbaş, “a.g.m.”, s. 216.

³⁴⁴ B. Polat, “a.g.m.”, s. 405-406.

³⁴⁵ BGBl. Nr. 74/1951, Belge Nr. 1951_74_0.

³⁴⁶ BGBl. II Nr. 190/2004, Belge Nr. BGBlA_2004_II_190.

atanmış olan başkan yönetiminde kiliseyi harici ilişkilerde temsil etmektedir. Avusturya’da kilisenin ortalama 1500 mensubu bulunmaktadır.³⁴⁷

Kilise, 1963’de “Diaconia Center Spattstrasse” adlı yardım kuruluşunu oluşturmuştur. Sosyal yardımlaşma alanında çocuklar, gençler ve genç yetişkin gruplara başta tıbbi destek olmak üzere sosyal ve psikolojik yardım sağlamaktadır. Söz konusu merkez fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimi ön planda tutmaktadır. Merkez bünyesinde psikolog, pedagoğ, erken tanı uzmanı, psikiyatrist gibi çeşitli meslek çalışanları bulunmaktadır.³⁴⁸

Kiliseye bağlı bir bölge cemaati tarafından her sene sonbaharda kilisenin mevcut konuları ve sosyal alanlara dair konularda konferanslar düzenlenmektedir. Ayrıca sadece erkek ve kadınlar için yaz kampları düzenlenmektedir. Gençler, çocuklar ve orta yaş gruplarına yönelik çeşitli etkinlikler düzenlenerek, böylelikle kilise mensuplarının kaynaşması, kilisenin tanıtılması amaçlanmaktadır. Kilisenin eğitim ve kültür alanlarında sunduğu olanaklar sadece inanç mensuplarını değil kendi çalışanlarını da kapsamaktadır. Çeşitli kurslar ve modüller vasıtasıyla özellikle vaaz verme alanında görev yapacak personel adayları işe başlamadan eğitimlerini tamamlamaktadır. Kurslar kilise bünyesinde düzenlenip iki yıldan fazla sürmektedir.³⁴⁹

Kilise 1950’den bu yana muhtaç durumdaki mensuplarına düşük fiyatlı konutlar sağlamaktadır. Söz konusu dönemlerde savaş mağdurlarına yönelik olarak başlatılan bu hizmet, günümüzde ihtiyaç sahibi methodistlere aynı hizmeti vermektedir. Konuyla ilgili faaliyet gösteren birimin Viyana, Linz, Graz ve Salzburg’ta da büroları bulunup kilise mülklerini idare etmenin yanında ihtiyaç sahiplerine konaklama hizmeti sunmaktadır.³⁵⁰

---

³⁴⁷ <https://www.emk.at/de/ueber-uns/basisinformationen>, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

³⁴⁸ <https://www.emk.at/de/ueber-uns/basisinformationen>, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

³⁴⁹ <https://www.emk.at/de/ueber-uns/organisation>, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

³⁵⁰ <https://www.emk.at/de/gemeinden>, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

2.2.1.7. Mormonlar

Mormonizm, Hıristiyanlık dinine mensup bir inanç topluluğu olmakla birlikte Katolik ya da Protestan olarak da tanımlanmamaktadır. Hatta bazı Hıristiyan gruplar Mormonları Hıristiyan olarak görmemektedir.³⁵¹ Mormonizm, Hıristiyanlığa yeni bir şekil vermek amacıyla ortaya çıkıp, söz konusu yeni anlayışın peygamberler vasıtası ile olacağına inanan, yaşayan peygamberleri bulunan, misyonerlik etkinlikleri ile bilinip dünyanın pek çok bölgesinde aktif çalışan Evanjelik bir harekettir.³⁵²

Mormon hareketi, New York Eyaleti'nin batısında 19. yüzyılın başlarında çeşitli grupların ortaya çıkardığı bir oluşumdur. Grupların arasında en yaygın olanı, İsa Mesih'in Son Dönem Azizleri Kilisesi'dir.³⁵³ Mormonizmin ilk kurucusu Joseph Smith (1805-1844) olarak kabul edilir. Joseph Smith, 1830 tarihinde New York eyalet kanunlarına dayanarak İsa Kilisesi'ni kurmuştur.1838'de kilisenin adı İsa Mesih'in Son Dönem Azizleri Kilisesi olarak değiştirilmiştir. Mormonların kutsal kitabı İncil ile eşdeğer kabul edilen Mormon Kitabı (The Book of Mormons) da 1830'da yayımlanmıştır. Ayrıca vahiy ürünü olduklarına inanılan Doktrin ve Ahitler ile Büyük Ödülün İncisi adlarını taşıyan iki farklı kutsal kitapları daha bulunmaktadır. Kilisenin başkanlığını yürütenler, seçilmiş yaşayan peygamber olarak kabul edilmektedir.³⁵⁴

Avusturya'da Mormonizm'in yayılması amacıyla gerçekleşen ilk misyonerlik faaliyeti 1841 tarihinde İsa Mesih'in Son Dönem Azizleri Kilisesi'nin 12 Havariler Kurulu Orson Hyde (1805-1878)'nin burayı ziyareti olmuştur. Daha sonra Havari Orson Pratt (1811-1881) ve misyoner William W. Ritter misyonerlik amacıyla Avusturya'yı ziyaret ettiler. Avusturya'da Mormonlarla alâkalı ilk önemli gelişme, 1883 tarihinde Paul Haslinger'in Yukarı Avusturya bölgesinde yer alan Lambach'ta misyoner Paul Hammer tarafından vaftiz edilmesidir. Kilise gelişmeye başladıkça 1901 tarihinde Haag am Hausruck'ta küçük bir cemaat teşkil edildi. 1909'da ikinci bir

³⁵¹ L. Claudia Bushman, *Contemporary Mormonism*, Preager, Westport 2006, s. 16.

³⁵² Davis Bitton-Thomas G. Alexander, *The A to Z of Mormonism*, The Scarecrow Press, Lanta/Toronto 2009, s. 89; Yıldız Kızılabdullah, Şahin Kızılabdullah, "Mormon Kilisesinde Eğitim", *Dini Araştırmalar*, C. 15, S. 41, 2012, s. 37.

³⁵³ Lindsay Jones (Ed.), *Encyclopedia of Religion*, 2th Edition, V. 9, Thomson Gale, USA 2005, s. 6192.

³⁵⁴ Mahmut M. Aslan, *Mormon Kilisesi, Doğuşu, Tarihsel Gelişimi, Öğretisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2004, s. 1-3.

cemaat daha oluşturuldu. Ülkenin başka bir bölümünde kilise üyeleri, Almanya'da haftalık ibadete katılabılmışlarsa de hükümetin kısıtlamaları sonucu kilisenin misyonerlik faaliyetleri bir süre sekteye uğradı. I. Dünya savaşı sonları, kilisenin misyonerlik faaliyetleri yeniden ivme kazandı. Kilise mensuplarının sayısı artış gösterdi. 1920'de Avusturya'daki ilk bölge inşa edilip, akabinde kilisenin kadın örgütü olarak Yardımlaşma Cemiyeti kuruldu. Ülkenin çeşitli yerlerinde cemaatlerin sayısı artmaya başladı. İlk şapel, 1937'de Haag am Hausruck'ta yapıldı. 27 Eylül 1955'de kilise, Avusturya hükümetince resmen tanındı. Bu tarih itibari ile kilise, gelişmeye devam etti. 1980-90 yılları boyunca kilise, Doğu Avrupa'da insanî ihtiyaçların karşılanmasına yönelik sosyal faaliyetlerde bulundu. Eski Yugoslavya'da savaş mağduru olanlara gıda, giyecek gibi çeşitli yardımlarda bulundu.³⁵⁵

Mormonlar, Avusturya tarafından 1955'te tam tanınma hakkı elde etmişlerdir.³⁵⁶ 2019 yılı sonunda kilisenin tüm dünyadaki üye sayısı yaklaşık 16.3 milyon kişidir. Bunun yaklaşık 4700 kişisi Avusturya'da kaydedilmiştir. Avusturya'daki Mormonlar 5'i Viyana'da olmak üzere toplam 17 cemaatle temsil edilmektedir.³⁵⁷

Mormon Kilisesi, inanç öğretilerini yayma ve mensuplarına daha iyi bir hizmet sunma adına eğitimi, faaliyetlerinin merkezine almıştır. Eğitimin sadece resmi boyutu değil informal biçimini de önemsemektedir. Aileyi toplumun temel ögesi olarak kabul ettikleri için eğitim programlarını ve etkinliklerini aile, çocuk ve gençlere yönelik tasarlamaktadır. Eğitim içeriklerinde sadece din değil sağlıklı bir toplum inşa edebilmek adına uyuşturucu ile mücadele, madde bağımlılığı gibi konulara yer vermektedir. Kilise, yaş ve cinsiyet ayırımı olmaksızın toplumun her kademesinden inananlarla gönüllük esasına göre desteklenmektedir.³⁵⁸

---

³⁵⁵ <https://newsroom.churchofjesuschrist.org/facts-and-statistics/country/austria>, Erişim Tarihi: 21.01.2022.

³⁵⁶ BGBl. Nr. 229/1955, Belge Nr. 1955_229_0.

³⁵⁷ Religionen in Österreich, Übersicht der in Österreich anerkannten Glaubensgemeinschaften, Wien 2020, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at>, Erişim Tarihi: 02.03.2020, s. 42.

³⁵⁸ Religionen in Österreich, Übersicht der in Österreich anerkannten Glaubensgemeinschaften, Wien 2023, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at>, s. 41-42.

2.2.1.8. Avusturya Yehova Şahitleri

Kurucusu Amerikalı Charles Taze Russel olup mensupları tarafından “Bin Yıllık Krallığın Peygamberi” olarak kabul edilmektedir.³⁵⁹ 1870’lerin sonlarında Amerika’nın Pensilvanya Eyaleti’nde (Allegheny) ortaya çıkmış bir akımdır. Babtist Papaz William Miller (1782-1849)’in oluşturduğu Millerite gurubunun dünyanın sonuna ilişkin öğretilerine dayanmaktadır. Diğer Hıristiyan gruplarıyla olan inanç farklılıkları ve grup üyelerinin gerçek inananlar olduğuna inanılması nedeniyle tarikat 1931’de Yehova Şahitleri adını almıştır.³⁶⁰

‘Yehova’ adı ilk kez Tevrat’ta geçmekte olup Tanrı anlamına gelmektedir. Yehova Şahitleri kendilerini Tanrının şahidi olarak tanımlamaktadır. Yehova Şahitleri, 1914 yılında İsa’nın Tanrının kralı olarak dünyanın son devrini başlatmak üzere yeniden dünyaya geldiğine, bu tarihten sonra da dünyadaki tüm kötülüklerin sona ereceğine inanırlar. İnanışlarına göre dünyada yaşam sona erdiğinde dünyevi ve göksel cennetler oluşacak; Yehova Şahitleri de İsa ile birlikte göksel cennete yükselecektir.³⁶¹

Yüzlerce ülkede aktif olan Yehova Şahitleri’nin Avusturya kısmı "Yehova Şahitleri Uluslararası Birliği"nin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Grup üyeleri yaşantılarını İsa’nın halifesi gibi, İncil’in ana prensiplerine uygun bir şekilde sürdürmeye gayret etmektedir. Grup, düşüncelerini ve bildiklerini başka insanlara aktarma fikriyle 1879 yılında Gözcü Kulesi adında, bugün 174 farklı dilde ortalama 37,2 milyon baskı adedi olan ve dünya çapında bilinen gazeteyi çıkarmıştır. Yehova Şahitleri Avusturya’da 1911 yılından beri faaliyet göstermektedir.³⁶²

Grubun ilk bürosu 1923 yılında Viyana’da açıldı. Nasyonal Sosyalizm’in Avusturya’da hüküm sürdüğü zamanlarda Hitler selamı vermemeleri ve askerî aktivitelere katılmamaları sebebiyle hakları ellerinden alınmış, bunlara yönelik yasaklamalar ve takipler çıkartılmıştır. O dönemde Yehova Şahitlerinin % 90’a yakını hapishanelere ya da toplama kamplarına hapsedilmiştir. Çocuklar ve gençler dâhil

³⁵⁹ Mustafa Sami Baybal, *İslâm Kaynaklarına Göre Hz. İsa’nın Âkıbeti Meselesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1999, s. 74.

³⁶⁰ Nuri Tınaz, “Yehova Şahitleri”, *DİA*, C. 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 391.

³⁶¹ <https://www.kutsalkitap.org/yehova-sahitleri>, Erişim Tarihi: 02.04.2020.

³⁶² W. Reichel-T. Eder, a.g.e., s. 64.

olmak üzere Yehova Şahitleri'nin bir üyesi olmak, başlı başına bir meydan okuma olarak kabul edilmiştir.³⁶³

Yehova Şahitleri, 1945 yılından sonra organizasyon faaliyetlerinde bazı değişiklikler gerçekleştirmiştir. Yehova Şahitleri, 1998 yılında devlet tarafından tanınan tüzel kişilik haline gelmiştir. 7 Mayıs 2009'dan beri de Yehova Şahitleri Avusturya'da tanınan dinî bir cemaatt statüsüne kavuşmuştur.³⁶⁴ Topluluğun dünya çapında yaklaşık 9 milyon üyesi bulunduğu,22.000'den fazla üyesinin olduğu belirtilmektedir. Yehova Şahitleri Avusturya'nın tüm bölgelerinde ev ziyaretleri ve sokakta vermekte oldukları vaazlarıyla tanınmaktadır.³⁶⁵

Yehova Şahitleri, Avusturya hükümeti tarafından resmî olarak tanınan topluluk statüsündedir.³⁶⁶ Ancak, söz konusu topluluğun gerçek bir Hıristiyan olarak görülmediği, hükümet tarafından negatif ayrımcılığa maruz bırakıldığı anlaşılmaktadır. Buna ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Yehova Şahitlerinin haklarını aradıklarına ilişkin mahkeme kararları mevcuttur. Söz konusu mahkeme, 25 Eylül 2012 tarihinde Avusturya Hükümeti'nin Yehova Şahitleri'ne karşı ayrımcılık suçu işlediğine hükmetmiştir. Ayrıca mahkeme, dava masraflarının ödenmesi için hükümet tarafından 13.000 Euro tazminat ödenmesine karar vermiştir.³⁶⁷

Avusturya Hükümeti'nin Yehova Şahitlerine karşı negatif ayrımcılık politikasına ilişkin olup Avrupa İnsan Hakları Mahkeme'sine intikal eden vaka 2002 yılında gerçekleşmiştir. Buna göre Filipinler'den gelen iki Yehova şahidi, Tagalog dilini (Filipin dili) konuşan Yehova Şahitleriyle ilgilenmek istemiş ve oraya taşınıp oturma izni talep etmiştir. Ancak talepleri Avusturya Hükümeti tarafından kabul görmemiştir. 1999 senesinde meydana gelen başka bir vakada, hükümet dinî bir bağıştan vergi talep etmiştir. Hükümetin her iki durumda da böyle bir tutum sergilemesinin nedeni, Yehova Şahitlerini dinî bir dernek gibi değil dinsel bir topluluk

---

³⁶³ W. Reichel-T. Eder, a.g.e., s. 64.

³⁶⁴ <https://www.jw.org/tr/yehovanin-sahitleri/iletisim/Avusturya>, Erişim Tarihi:11.10.2020.

³⁶⁵ <https://www.jehovas-zeugen.at>, Erişim Tarihi: 01.09.2022.

³⁶⁶ BGBl. II Nr. 139/2009, BGBlA_2009_II_139.

³⁶⁷ <https://www.jw.org/tr/yehovanin-sahitleri/iletisim/Avusturya>, Erişim Tarihi:11.10.2020.

olarak görmeye çalışıp, diğer kurumsallaşmış dinlere gösterdiği ayrıcalığı Yehova Şahitlerine tanımamasıydı. Mahkemenin 2012’de vermiş olduğu karar, Yehova Şahitlerinin lehine vermiş olduğu sekizinci hüküm olup, aslında 2008’deki mahkeme kararlarının teyidi niteliğindedir. Çünkü 2008 tarihli hükümde Yehova Şahitlerinin uzun zamandan beri uluslararası varlıklarını sürdürdüğü, köklü bir geçmişe sahip oldukları ve aslında çok uzun zaman önce dinî bir dernek olarak tanınması gerektiği yönündedir.³⁶⁸

Tablo 3: Avusturya’da 2021 Yılında Bölgelere Göre Tercih Edilen Kilise, Din ve İnanç Topluluklarına Dair İstatistik. 369

Avusturya’da 2021 Yılında Bölgelere Göre Tercih Edilen Kilise, Din ve İnanç Topluluklarına Dair İstatistik										
	Avusturya	Burgenland	Karintya	Aşağı Avusturya	Yukarı Avusturya	Salzburg	Steier-mark	Tirol	Vorarlberg	Viyana
	% (Yüzde)									
Hristiyanlık	68,2	80,3	77,2	73,4	73,4	74,2	71,7	73,2	68,3	49,0
Katolik Roma	55,2	65,5	63,4	58,1	62,3	57,5	63,3	66,2	60,7	31,8
Evanjelik A.B. ve H.B.	3,8	11,4	7,4	3,3	3,2	3,0	3,2	3,0	2,5	3,7
Ortodoks	4,9	2,7	3,7	2,9	2,9	5,0	2,7	3,1	3,8	11,2
İslâm	8,3	2,2	5,5	4,9	8,4	6,5	5,1	8,7	12,2	14,8
Diğer din, Mezhep veya İnanç Mensubu	1,1	0,7	0,7	1,3	0,9	1,2	0,7	0,3	0,6	2,0
Hiçbir Din, Mezhep veya İnanca Mensup Olmayan	22,4	16,8	16,5	20,5	17,3	18,2	22,6	17,8	18,9	34,1

2.2.2. Avusturya’da İslâmiyet

2.2.2.1. Müslümanların Avusturya’ya Gelişindeki Tarihsel Süreç

Avusturya’da İslâmiyetin ve Müslümanların geçmişinin 895 yılına dek uzanabileceği tahmin edilmektedir. Söz konusu tarihte Ponan Ovalarında mevcut

³⁶⁸ <https://www.jw.org/tr/yehovanin-sahitleri/iletisim/Avusturya>, Erişim Tarihi:11.10.2020.

³⁶⁹ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung/weiterfuehrende-bevoelkerungsstatistiken/religionsbekenntnis>, Erişim Tarihi: 21.03.2022.

Asyalı Türk köylerinin olduğu bilinmektedir. Osmanlıların Avrupa'daki fetihlerinden önceki devirlerde de Avusturya topraklarında Müslüman tüccarların ve zanaatkârların ticaretle iştiğal ettiğı anlaşılmaktadır.³⁷⁰ Avusturya'nın gerçek anlamda İslâmiyetle teması, Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasından Avrupa içlerine kadar ilerlemesi, akabinde Habsburg-Osmanlı münasebetlerinin hız kazanması ile başlayan süreçtir.³⁷¹

Osmanlı Devleti'nin tarih boyunca Avusturya ile münasebetlerini belirli periyodlara ayırarak incelemek gerekmektedir. Tarihçilerin genel paradigması, Osmanlı-Avusturya münasebetlerinin 1526 tarihli Mohaç Meydan Savaşıyla birlikte başlaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak, iki devlet arasındaki münasebetlerin bu tarihten daha eski olduğı görülmektedir. Osmanlıların Avusturya ile olan siyasî münasebetleri 1463-1479 Osmanlı-Venedik Savaşları esnasında başlamıştır. Osmanlı orduları bu dönemde akınlarıyla Avusturya içlerine kadar ilerlemiştir. 1477-1478 yıllarında Osmanlı akınları Drau Nehri'nin yukarı kısımlarına kadar ulaşmıştır.³⁷²

Avusturya, I. Maximilian döneminde 1493 yılının Eylül ayında Hırvatlara destek olmak amacıyla Türk Seferi'ni gerçekleştirmiştir. Avusturya askerî mücadeleler açısından Osmanlılarla olan münasebetlerini, savunma (1493-1664) ve saldırı (1683-1791) dönemleri şeklinde ele almaktadır.³⁷³ I. Maximilian döneminde Osmanlı ile Avusturya arasında diplomatik münasebetler başlamıştır. Avusturya'dan İstanbul'a 1500 tarihinde bir elçi gönderilmiş olup konuya ilişkin detaylı bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, 1504'te yollanan ikinci elçiye Osmanlılar tarafından bir anlaşma teklifinde bulunulduğı, kendisine ticari konularda bazı talimatlar verildiğı anlaşılmaktadır.³⁷⁴

---

³⁷⁰ E. Aslan, "a.g.m.", s. 42.

³⁷¹ https://insamer.com/tr / Avusturya_3046.html, Erişim Tarihi: 21.08.2022.

³⁷² Georg Wagner, "Otuz Yıl Savaşları Döneminde Osmanlı ve Avusturya İmparatorluklarının Politikası", *The Journal of Ottoman Studies*, S. 2, 1981, 147.

³⁷³ G. Wagner, "a.g.m.", s. 147.

³⁷⁴ Kari Teply- Bekir S. Baykal, "Nemçe İmparatorlarının İstanbul'a Yolladığı Elçi Heyetleri ve Bunların Kültür Tarihi Bakımından Önemli Tarfları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 12, 1969, s. 248-249.

1526- 1606 yıllarında iki devlet arasındaki mücadelelerde her iki tarafın da Macaristan toprakları üzerindeki hakimiyet kurma çabası ve Habsburgların Osmanlıları Orta Avrupa'dan çıkarma amacı göze çarpmaktadır. Ancak söz konusu dönemde Osmanlıların Habsburglara karşı bariz bir üstünlüğü söz konusudur.

Avusturya, 16.-20. yüzyıllar boyunca Habsburg Hanedanı idaresi altında Avrupa'da Osmanlı Devleti'nin kuzey ve kuzeybatısındaki komşusu olarak varlığını sürdürmüştür. Avusturya, Kutsal Roma-Germen (Alman) İmparatorluğu dahilinde yer alarak Türkler ile olan mücadeleleri bizzat üstlenen bir arşidüklük olarak faaliyet göstermiştir. Avusturya tarihî süreç içerisinde farklı isimlerle adlandırılmıştır. 1804-1867 yılları arasında Avusturya İmparatorluğu, 1867-1918 yılları arasında ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. 1526'daki Mohaç Meydan Savaşı'yla Macaristan Krallığı'nın parçalanması, Macaristan'a ait olan kuzey ve kuzeybatıdaki toprakların Avusturya'nın elinde kalmasıyla dengeler ve mücadelelerin seyri değişmiştir. Bu durum 16. yüzyıl boyunca Osmanlı-Avusturya münasebetlerini karşılıklı mücadeleler şeklinde seyredecek bir hale getirmiştir.³⁷⁵

Kanûnî Sultan Süleyman döneminde Osmanlı Devleti'nin fetih siyaseti Batı üzerinde cereyan etmiştir. Belgrad'ın fethi bu siyasetin ilk adımını oluşturmuştur.³⁷⁶ Belgrad Kalesi'nin fethi, Macarlara ait Tuna-Sava savunma hattının çökmesine neden olurken Belgrad bundan sonra Avrupa seferleri için önemli bir merkez haline gelmiştir. Macarlar açısından Belgrad'ın Osmanlı'nın eline geçmesi, bundan sonra yapılacak savaşların Macar topraklarında gerçekleşmesi anlamına gelmektedir.³⁷⁷

Mohaç Meydan Savaşı'yla birlikte Avusturya-Osmanlı arasındaki ilişkiler sıklaşmaya başlamıştır. Zira, Macaristan topraklarının büyük bir kısmının Osmanlıların eline geçmesiyle birlikte söz konusu iki devlet komşu olmuşlardır.³⁷⁸

³⁷⁵ K. Beydilli, "Avusturya", *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991b, s. 174.

³⁷⁶ Uğur Kurtaran, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Siyasî Mücadeleleri", *Tarih Okulu Dergisi*, C. 7, S. 17, 2014, s. 395.

³⁷⁷ Murat Serdaroğlu, *XVI. Yüzyılda Osmanlı Hakimiyetinde Tımsıyar Sancağı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2019, s. 14.

³⁷⁸ Halide Aslan, "Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı-Avusturya Arasındaki Hediyelerinin Entelektüel/Kültürel Boyutu", *Dini Araştırmalar*, C. 14, S. 40, 2012, s. 132.

Osmanlı Devleti'nin Mohaç'taki zaferi ve Macaristan Kralı 2. Layoş (1506-1526)'un ölümüyle birlikte Macaristan toprakları bölünmüş, buradaki idarî sistem çöküntüye uğramıştır. Akabinde Macaristan toprakları üzerinde hakimiyet mücadelesi başlamıştır. Bu mücadelede bazı Macar prensleri Erdel Voyvodası Janos Szapolyai'nin (Yanoş Zapolyo) kral olmasını uygun görürken, soylu kesimin bir kısmı Habsburg Hanedanı'na mensup V. Şarl'ın kardeşi Bohemya Kralı ve Avusturya Arşidükü Ferdinand'ı kral olarak seçmişlerdir. Böylece Macaristan'da iki farklı kral ortaya çıkmıştır. Macaristanda Habsburg taraftarı soyluların Ferdinand'ı tercih etmesinde onun V. Şarl (Almanya) tarafından desteklenmesi suretiyle Osmanlı akınlarının durdurulabileceği inancından kaynaklanmıştır.³⁷⁹ Osmanlı Devleti bu mücadelede Yanoş Zapolyo (1487-1540)'yu desteklemiştir. Netice itibari ile Macaristan üzerindeki hakimiyet mücadelesi on beş yıl boyunca devam etmiştir.³⁸⁰

Macaristan üzerinde hak iddiasında olan Habsburgların cephesinde, Osmanlıya karşı düşmanlık artmıştır. Kanûnî'nin Zapolyo'yu Macaristan tahtına oturtması, akabinde Budin'i teslim alıp vasalı haline getirmesi, Viyana önlerine kadar gelmesiyle ilişkiler gergin bir hal almıştır. Özellikle Osmanlı ordusunun İstanbul'a dönmesinin akabinde Ferdinand'ın Budin'i tekrar kuşatması, Kanûnî'yi yeni bir sefere yöneltmiştir. Bu kez sorunu tamamen çözüme kavuşturmak amacıyla Kanûnî hem Şarlken hem de Ferdinand üzerine yeni bir sefere çıkmış ancak iki devlet adamı da Osmanlı ile savaşmayı göze alamamıştır. Sefer sonrası Avusturya ile İstanbul Anlaşması (1533) imzalanmıştır.³⁸¹ Anlaşma Şarlken'i değil Ferdinand'a yönelik olmuştur. Ancak, yazılı olmadığı için üzerinde bazı tereddütleri de içeren anlaşmayla Osmanlılar, Macaristan üzerindeki haklarından vazgeçmemişlerdir. Ferdinand'ı ise iltifat niteliğindeki kararlar Macar krallığının bir parçasının kralı olarak kabul etmişlerdir.³⁸²

³⁷⁹ Mustafa Işık, "Mohaç Savaşı ve Budin'de Osmanlı Hakimiyeti'nin Tesisi Meselesi 1526- 1541", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 22, 2012, s. 274-275; M. Serdaroğlu, *a.g.t.*, s. 16.

³⁸⁰ Gabor Agoston, "Macaristan'da Osmanlı Fethi ve Osmanlı Askerî Serhaddi", *Osmanlı'da Savaş ve Serhad*, Çev. Haz. Kahraman Şakul, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 184.

³⁸¹ S. Hilmi Özkan, "Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı – Avusturya İlişkilerinde Macarların Durumu", *Avrasya Etüdleri*, C. 41, S. 1, 2012, s. 186.

³⁸² M. Feridun Emecen, "Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti", *Türkler*, C. IX, 2002, s. 509.

Zapolyo'nun 1540 tarihinde ölmesiyle birlikte Macaristan tahtındaki mücadeleler içinden çıkılmaz bir hale gelmiştir. Zapolyonun tek erkek evladı Sigismund'un yaşının küçük olması, Zapolyo'nun eşi Kraliçe İsabella'nın Osmanlı'dan sorunun çözümü için yardım istemesiyle birlikte Macaristan'da üç farklı hakimiyet birimi ortaya çıkmıştır. Bunlar Erdel'de Kraliçe İsabella naipliğinde Sigismund, Budinde Osmanlı ve Ferdinand'ın hakimiyet sahasındaki Macar topraklarıdır. Osmanlı Devleti, Budin'de tam hakimiyet sağlayarak burasını bizzat kendisine bağlı beylerbeylik halinde teşkilâtlandırmıştır.³⁸³

Avusturya-Osmanlı ilişkileri, 1526'daki savaştan sonra Ferdinand'ın (1509-1564) Macaristan üzerindeki hak iddialarıyla birlikte mücadeleler şeklinde sürdürmüştür. Macaristan'ın üç ayrı idarî birime bölünmesi, 1547'de Ferdinand'a Osmanlılara haraç vermesine karşılık dar bir toprak parçasına razı olmasıyla birlikte ilişkiler daha yoğun hale gelmiştir.³⁸⁴ Kanûnî'nin ölümünden sonraki süreçte Osmanlılar Avusturya karşısındaki eski gücünü kaybetmeye başlamıştır. 1593-1606 arasındaki Osmanlı-Avusturya Savaşları Zitvatoruk Barış Antlaşması'yla sona eren ve Avusturya-Osmanlı Devleti arasındaki diplomatik dengeleri değiştiren bir antlaşmadır. Antlaşmanın imzalanması süresinde Osmanlılarla Habsburglar arasında sıkışıp kalmış ve Habsburglara karşı ayaklanmış olan Macar soylularının da katkısı büyüktür. Antlaşmanın içeriğine bakıldığında Eğri, Kanije, Estergon kaleleri Osmanlılarda kalmış, Avusturya'nın Osmanlılara ödemekte olduğu yıllık vergiden feragat edilip tek seferlik 200.000 altın ödenmesi karara bağlanmıştır. Ancak diplomatik teamüller açısından artık Osmanlı Devleti, Hıristiyan rakibinden üstün değildir.³⁸⁵ Çünkü Kanûnî zamanında imzalanmış olan İstanbul Anlaşması'nda (1533) Osmanlı sadrazamı protokolde Avusturya arşidüküyle eşit sayılmaktayken, Zitvatoruk Antlaşması'nda Osmanlı padişahıyla arşidük eşit koşullarda antlaşma yapmıştır. Böylece Osmanlı padişahları daha önce diplomaside hiçbir devleti ve hükümdarı kendisine denk görmezken, bu anlayış söz konusu antlaşma ile sona ermiştir.

---

³⁸³ M. Işık, "a.g.m.", s. 276.

³⁸⁴ K. Teply- B. S. Baykal, "a.g.m.", s. 249.

³⁸⁵ Sandor Papp, "Zitvatorok Antlaşması", *DİA*, C. 44, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 472-474.

Osmanlı'ya tabi olan Erdel Beyi Rakoczi'nin ölümü ve akabinde Habsburgların Erdel'e müdahaleleri, Osmanlı- Avusturya savaşlarına neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin galibiyetiyle sonuçlanan savaşta Uyvar Kalesi'nin alınmasıyla Osmanlı, Macaristan topraklarındaki en geniş sınırlarına ulaşmıştır.³⁸⁶

1683-1699 yılları arasındaki askeri mücadeleler, Avusturya tarafından Büyük Türk Savaşı şeklinde adlandırılmıştır. Söz konusu savaş sürecinde Avrupa'da daha önce Haçlı seferlerinde dahi görülmemiş şekilde organize bir kutsal ittifak teşkil edilmiştir. Kendi aralarında dahi bazı sorunlar yaşamakta olan Avrupalı devletler, Hıristiyanlığın ezeli düşmanı olarak kabul ettikleri Osmanlılara karşı müşterek hareket ederek onları 1683'te kuşattıkları Viyana'dan çıkarmışlardır. Savaşlar 1699 yılına dek devam etmiştir. Bu süreçte kutsal ittifak güçleri 1685'te Yanıkkale ve Uyvar, 1686'da Budin, 1687'de Mohaç ve 1688'de Belgrat'ı Osmanlıdan geri almışlardır. 1690'da Osmanlılar Belgrat'ı yeniden ele geçirmişlerdir. Temeşvar'daki savaş sonuçsuz kalmıştır.³⁸⁷ Osmanlı'nın 1697 yılında Zenta'da alınan yenilgiyle birlikte İngiltere ve Hollanda'nın aracılığıyla Osmanlı, Venedik ve Lehistan devletleri arasında Karlofça Barış Antlaşması (1699) imzalanmıştır. Böylece Viyana kuşatmasından bu yana 16 yıl boyunca Osmanlı Devleti'nin dört cephede sürdürdüğü savaşlar sona ermiştir. Osmanlı Devleti antlaşmaya istinaden Erdel, Banat ve Temeşvar haricindeki tüm Macaristan topraklarını Avusturya'ya bırakmak zorunda kalmıştır.³⁸⁸

1683-1699 yılları arasındaki savaş süreci sadece Kutsal İttifak'la Osmanlı Devleti arasındaki siyasî ve askerî mücadele değil İslâmiyetin, Hıristiyanlığın ve Yahudiliğin hesaplaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Kutsal İttifak'ın Budin'i ele geçirdiği mücadelede, şehrin kan gölüne dönmesiyle savaş son bulmuştur. Binlerce Müslüman kadın, çocuk ve savaşamayacak durumdaki diğer insanlar bir meydanda toplanarak katledilmiştir. Budin'deki bu soykırımda 3000 Müslüman katledilip 2000 kişi de esir alınmıştır.³⁸⁹ Kuşatma esnasında büyük zarar gören

³⁸⁶ Özgür Kolçak, "Vasvar Antlaşması", DİA, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 560.

³⁸⁷ A. Fatma Türker, *Avusturyalılardan Gözüden Büyük Türk Savaşı 1683-1699*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2018, s. iv.

³⁸⁸ Virginia H. Aksan, *Ottoman Wars 1700-1870: An Empire Besieged*, Routledge, New York 2007, s. 18.

³⁸⁹ Thomas Winkelbauer, *Geschichte Österreichs*, Reclam, Leipzig 2015, s. 212.

şehirdeki Müslüman cemaatin bir kısmı katledilerek, bir kısmı ise sürülerek tamamen yok edilmiştir. Müslümanların yerine Almanlar gelmiş olup uzun süre Macarların surların içerisine yerleşmelerine izin verilmemiştir.³⁹⁰ Budin'deki katliam sadece Müslümanlara yönelik olmayıp şehirde yaşayan Yahudiler de söz konusu soykırımdan nasibini almıştır³⁹¹

Büyük Türk Savaşları, Osmanlıların yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Osmanlılar artık Avrupa'daki eski gücünü kaybetmiş, tarihindeki ilk önemli toprak ve itibar kaybını yaşadığı Karlofça Antlaşması'nı (1699) imzalamıştır. Osmanlı Devleti, bu tarih itibari ile stratejisini değiştirerek hem batının üstünlüğünü kabul etmiş hem de fetihten ziyade kaybettiği toprakları geri alma politikası izlemeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti, 18. yüzyılda takip ettiği kaybedilen yerleri geri alma politikasına istinaden Rusya ile yapmış olduğu savaştan galip gelerek 1711'de Prut Antlaşması ile Rusya'dan topraklarını geri almıştır. Ayrıca Venedikle savaşarak, Karlofça Antlaşması'yla vermek zorunda kaldığı Mora'yı geri almıştır.³⁹² Ancak, Osmanlı Devletindeki söz konusu toparlanma süreci Avusturya'yı rahatsız etmiştir. Venedik ile bir ittifak antlaşması imzayalan Avusturya, savaşa dahil olup, Sırbistan'ın Belgrad da dahil olmak üzere kuzey bölgesi, Kuzey Bosna, Küçük Eflak bölgesi ve Banat'ı Pasarofça Antlaşması'yla (1718) ele geçirmiştir.³⁹³ Pasarofça Antlaşması ile Orta Avrupa'da önemli bir üs olan Belgrad'ı kaybeden Osmanlı Devleti, kaybettiği topraklarını geri alma politikasını devam ettirmiştir. Bu anlamda 1736-1739 Osmanlı Rus ve Avusturya Savaşları âdeta bir fırsat olarak kabul edilmelidir. Zira Osmanlı Devleti, 1739'da imzalanmış olan Belgrad Antlaşması ile 22 sene boyunca Avusturya hakimiyetinde kalmış olan Belgrad Kalesi'ni geri alabilmiştir.³⁹⁴

Osmanlı Devleti 1787'de Kırım'ı geri alabilmek amacıyla Rusya'ya savaş ilân etmiş, Rusya'nın müttefiki olan Avusturya'nın da dahil olmasıyla savaş iki cepheli bir

---

³⁹⁰ Geza David, "Budin", *DİA*, C. 6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 348.

³⁹¹ T. Winkelbauer, *a.g.e.*, s. 212.

³⁹² M. Alaaddin Yalçınkaya, XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789), *Genel Türk Tarihi*, S. 7, Ankara 2002, s. 63-117.

³⁹³ Abdülkadir Özcan, "Pasarofça Antlaşması", *DİA*, C. 34, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s. 180.

³⁹⁴ Uğur Kurtaran, *Sultan Birinci Mahmud ve Dönemi (1730-1754)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012, s. 239-241.

mücadele haline gelmiştir. Söz konusu savaşlarda Avusturya cephesi ilk yıllarda oldukça başarılı bir vaziyette iken zamanla dengeler değişmiştir. Fransız İhtilâli'nin de başlamasıyla birlikte Avusturya, Osmanlılarla olan savaşın bir an önce sonlandırılmasına gayret etmiş, Osmanlılar ile Zıştovi Antlaşması'nı (1791) imzalayarak savaştan çekilmiştir. Avusturya söz konusu savaştan istediği sonuçlara ulaşamamış, bazı küçük kazançlarla yetinmek zorunda kalmıştır. Antlaşma sonunda bütün savaş esirlerinin serbest bırakılması, Avusturya'ya kaçarak yerleşmiş Osmanlı tebasının haklarının korunarak Avusturya vatandaşı olarak kabul edilmesi, Osmanlı hakimiyetindeki Katoliklerin haklarının korunması garanti altına alınmıştır.³⁹⁵

Fransız İhtilâli'yle birlikte Osmanlı-Habsburg-Macaristan ilişkileri farklı bir boyuta girmiştir. İhtilalin ortaya çıkardığı ayrılıkçı milliyetçilik sorunu 1791 yılındaki Osmanlı-Avusturya Savaşı'nı sonlandırdığı gibi iki ülkenin çok uluslu olması nedeniyle birlikte hareket etmesini de zorunlu kılmıştır.³⁹⁶

19. yüzyılda Osmanlı-Macar ilişkilerinin güven esasına dayalı ve güçlü olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu dostluk, dönemin en önemli gelişmelerinden birisidir. Macar özgürlük savaşçılarının Osmanlı Devleti'ne sığınması iki devlet arasındaki münasebetlerin seyrini değiştirmiştir. 1848-49 yıllarında Lajos Kossuth (1802-1834) liderliğinde başlayan ulusal ve sosyal içerikli Macar Özgürlük Savaşları başarısızlıkla sonuçlanınca Kossuth, Tökeli İmre ve Rakoczi'den sonra Osmanlıya sığınan üçüncü lider olarak tarihte yerini almıştır.³⁹⁷

Avrupa'da 19. yüzyılın ikinci yarısının başlarında siyasî dengeler bozulmaya başlamıştır. Avusturya, söz konusu değişikliklerden idarî ve askerî açıdan en fazla etkilenen devletlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Avusturya 1859'da Fransa'ya yenilmesiyle İtalya'daki topraklarının bazılarını İtalya'ya terketmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla İtalyan birliğinin kurulmasına neden olmuştur. 1866'da da Prusya'ya yenilen Avusturya, Almanya üzerindeki etkisini kaybetmiştir.³⁹⁸

³⁹⁵ Kemal Beydilli, "Zıştovi Antlaşması", *DİA*, C. 44, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 467-472.

³⁹⁶ <https://www.ttk.gov.tr/bilimsel-toplantilar/sempozyumlar/isoc-new>, Erişim Tarihi: 06.08.2021.

³⁹⁷ Alev Duran- İsmail Köse, "Lajos Kossuth ve Macar Mülteciler", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırma Dergisi*, S. 6, 2017 Bahar, s. 293.

³⁹⁸ S. Gönenç, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İlhakı (5 Ekim 1908) ve Müteakip Gelişmeler", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 2, 2021, s. 513.

Almanya ve İtalya'nın siyasî birliklerini elde ettiği dönemlerde Avusturya, Macaristan'ın 1848 ihtilâllerinden bu yana sürdüğü bağımsızlık talebiyle karşı karşıya kalmıştır. Neticede 1867'de Avusturya-Macaristan uzlaşmasıyla çifte monarşi yönetimi teşkil edilerek her iki devlet birleşmiştir.³⁹⁹

19. yüzyılın son çeyreğinde, Osmanlı-Avusturya arasındaki cephe savaşlarının yerini, sürekli değişen kutuplaşmaların getirdiği strateji mücadeleleri almıştır. Avusturya-Macaristan ve Rusya arasındaki Budapeşte Konvansiyonu adlı gizli anlaşmaya göre Avusturya-Macaristan, Rusya'nın Osmanlılarla yapacağı savaşlara müdahil olmayacak, Rusya Balkanlarda serbestçe yayılabilecek ve burada güçlü ve müstakil bir Slav devleti kurulmayacaktır. Buna karşılık Rusya da Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ele geçirmesine seyirci kalacaktır. Bu ittifak, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşlarına zemin hazırlamış, Osmanlı Devleti savaştan mağlup ayrılmıştır. Savaş sonunda önce Ayestefanos Antlaşması imzalanmış olup geçersiz sayılmış; daha sonra Berlin Antlaşması'yla şartlar yeniden resmiyet kazanmıştır.⁴⁰⁰ Antlaşmaya göre Avusturya-Macaristan Bosna-Hersek'i işgal edebilecek ve burada asker bulundurma hakkına sahip olacaktır. Yeni Pazar'ın idaresi Osmanlılarda kalacak, ancak Avusturya burada asker bulundurup ticari yollar açabilecektir. Avusturya, Berlin Antlaşması'na istinaden Bosna-Hersek'i işgal etmeye başlamıştır. Avusturya, işgalin kendi sınırlarında ve Bosna-Hersek sınırında uzun yıllardır süren huzursuzluğu giderip suküneti sağlamaya yönelik bir hareket olduğunu göstermeye çalışmıştır. Ancak, Avusturya yanlısı olmayan Bosna halkı özellikle Müslümanlar, ciddi bir direniş göstermiştir. Birçok Hıristiyan, Müslüman Arnavut da direnişçilere destek vermiştir. Direnişçilerin sayısı gittikçe artmış, pek çok şehirde Avusturya-Macaristan'ın işgalci güçleri ciddi mukavemetle karşılaşmıştır. Hatta Saraybosna'da Müslüman, Katolik, Ortodoks ve Yahudilerden müteşekkil bir şehir meclisi kurularak bölgenin sabık valisi Fazlı Paşa, belediye başkanı ilân edilmiştir.⁴⁰¹

---

³⁹⁹ R. Lonnie Johnson, *Central Europe: Enemies, Neighbours, Friends*, Oxford University Press, New York 1996, s. 162-163.

⁴⁰⁰ S. Gönenç, "a.g.m.", s. 515.

⁴⁰¹ Zafer Çakmak, "Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti ile Yaptığı Antlaşma", *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, S. 4, 2003, s. 17-18.

Bosna-Hersek halkı, dinî açıdan Müslüman, Katolik ve Ortodokslardan oluşmaktaydı. Etnik açıdan ise çoğunluğu Slavdı. Dolayısıyla Avusturya'nın Bosna-Hersek'i işgali konusunda muhalif olanlar sadece buranın halkı değil Sırbistan, Rusya ile Panslavistler olmuştur. Avusturya, Bosna-Hersek'i işgale başlayıp mukavemetle karşılaşınca 21 Nisan 1879'da Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan arasında on maddelik bir anlaşma imzalanmıştır. Böylece Bosna Hersek'in yönetimi Avusturya-Macaristan'a bırakılacak, ancak Avusturya bölgedeki Müslümanların ibadetine karışmayacaktır. Yeni Pazar'da Avusturya askeri bulundurulmakla beraber idarî açıdan yine Osmanlı Devleti'ne bağlı olacaktır. Bosna-Hersek, Avusturya tarafından işgal edilse de Avusturya'nın buraya hakimiyeti hemen gerçekleşmemiş olup tam hakimiyet 1908'de gerçekleşmiştir.⁴⁰²

Avusturya'nın kendi yönetiminde olan Müslümanlarla ilk münasebeti, 1878 yılında Bosna'yı Osmanlı Devleti'nden almasıyla başlamıştır. Savaşın sonra Bosnalı Müslümanların çoğu Osmanlı bölgelerine sığınmıştır. Bu dönem öncesinde Avusturya-Macaristan sınırları içerisinde herhangi bir Müslüman topluluk yaşamamıştır. Ülke içerisinde bulunan Müslümanlar sadece Osmanlı Devleti'nden gelen diplomatlar ve ticaret adamlarından oluşmaktaydı. Durum Bosna'nın ele geçirilmesiyle tamamen değişti. Bu ele geçirmeyle birlikte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu birdenbire 600.000 Müslümanı kendi yönetimi altında buldu. 1908 yılında Bosna-Hersek resmî olarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir parçası olarak ilân edildi.⁴⁰³

1912 tarihli İslâm yasası, Müslümanların sadece Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda askerî görevlerde bulunmalarına imkân sağlamakla kalmamış ayrıca Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda Müslümanların azınlık olarak hak sahibi olmalarına yardımcı olmuştur.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Avusturya'da çok az sayıda Müslüman bulunmaktaydı. Mevcut Müslümanlar daha çok bir dernek çatısı altında toplanmışlardır. 1939'a kadar Avusturya'da bir İslâm kültürü oluşmaya başlamıştır. II.

⁴⁰² Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasî Tarihî (1789-1914), TTK Yayınları, Ankara 1997, s. 538-540.

⁴⁰³ R. Potz, "a.g.m.", s. 92.

Dünya Savaşı esnasında ise resmî bir dernek oluşumu olarak "Viyana İslâm Topluluğu" (*Alm.İslâmische Gemeinschaft zu Wien*) ve "Avusturyalı Müslümanlar Derneği" (*Alm.Verein der Muslims Österreichs*) bulunmaktaydı. Bu dernekler daha çok kültürel, dinî ve sosyal işlevler görmekteydiler.⁴⁰⁴

II. Dünya Savaşı'ndan sonra 1950'li yıllarda Avusturya'da işgücü eksikliği ortaya çıktı. Savaş birçok Avrupa ülkesini tahrip ettiği gibi Avusturya da savaştan nasibini almıştı. Bunun üç temel sebebi vardı: II. Dünya Savaşı'nda Avusturya yaklaşık 247.000 asker ve 24.300 sivil vatandaşını kaybetti.⁴⁰⁵ Savaştan sonra doğum oranlarının yükselmesiyle birçok kadın, çocuklarının bakımını üstlendi, dolayısıyla kadınlar meslek hayatında aktif değildi, genç nesil ise yurt dışına göç etti.⁴⁰⁶

Avusturya, hâsıl olan işgücü ihtiyacı nedeniyle mevcut ihtiyacı karşılamak amacıyla işgücü anlaşması imzalamıştır. 15 Mayıs 1964 tarihinde imzalanıp aynı yılın eylül ayında Resmî Gazete'de yayımlanmış olan anlaşmayla Avusturya'nın yabancı işgücüne olan ihtiyacını Türk işçilerden karşılama ve iki ülke arasında ekonomik yardımlaşma amaçlamıştır. Türkiye adına yapılacak olan resmî işlemlerde yetkili kurum Türkiye İş Kurumu olmuştur.⁴⁰⁷ Resmî verilere göre 1963 yılında Avusturya'da 1.520 Türk işçisi bulunurken yapılan ikili anlaşma sonrasında bu rakam 1964 yılında 3.793'e yükselmiştir (bkz. Tablo 4).

Tablo 4: Avusturya'da Türkiye Vatandaşı İşgücü

Yıl	1963	1964	1967	1970	1974	1980	1981	1983
Türkiye	1.520	3.793	7.632	16.816	29.999	28.244	29.069	27.563
Toplam	21.500	26.100	66.200	111.715	222.327	174.712	171.773	145.347

⁴⁰⁴ R. Potz, "a.g.m.", s. 12.

⁴⁰⁵ Heinz Fassmann- Rainer Münz, *Einwanderungsland Österreich? Historische Migrationsmuster, Aktuelle Trends und Politische Massnahmen*, Jugend & Volk, Wien 1995, s. 48.

⁴⁰⁶ Die Situation der muslimischen Migranten in Österreich am Beispiel, Salzburg, Masterthesis im Fach Migrationswissenschaft. Austria: UniversitatSalzburg, http://www.integrationsfonds.at/migrationsmanagement/downloads/masterthesis_firdaous_092009.pdf, Erişim Tarihi: 21.03.2020.

⁴⁰⁷ Fazıl Aydın (Ed.), *Uluslararası İşgücü Anlaşmaları*, Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014, s. 38-39.

Avusturya resmî makamları, sürekli göçü engellemek için bir yıllık işgücü değişimi gerçekleştirmeyi plânladılar. Bir yıl değişimli prosedüre göre misafir işçiler işe başladıktan bir yıl sonra memleketlerine geri dönecekler ve yerlerine yeni işçiler gelecekti. Bunun yanı sıra bu kısa süreli oturumlar nedeniyle bir takım siyasî ve sosyal haklardan da mahrum bırakılmışlardı.⁴⁰⁸

Türkiye'den Avusturya'ya göç eden ilk misafir işçilerin Almanya'ya göç eden işçilere oranla eğitim seviyeleri oldukça düşüktü. Avusturya'da işçi ücretlerinin düşük olması nedeniyle orta ve yüksek eğitim diplomasına sahip olan birçok misafir işçi Almanya'ya göç etmeyi tercih etti.⁴⁰⁹

Türkiye'den gelenler genç ve bekar erkek göçmenlerden oluşup gelir elde etmek, Türkiye'deki yakınlarını maddî bakımdan desteklemek ve geri döndükleri takdirde bir iş kurabilmek için misafir işçi olarak Avusturya'ya göç ettiler. Misafir işçilerin kazançlarını kendi memleketlerine gönderebilmeleri için yasal kolaylık getirilerek 15 Mayıs 1964 yılında imzalanan ikili anlaşmada şu yönetmelik kabul edildi: "Madde 12: Türk İşçileri çalışma ile elde ettikleri paralardan biriktirdiklerini serbestçe Avusturya Silingi veya diğer konvertibl döviz olarak Türkiye'ye transfer ettirebilirler".⁴¹⁰

1961-1971 yılları arasında Avusturya'daki yabancı nüfus dağılımında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının oranı %0,2 gibi küçük bir orandan yaklaşık %8'e yükselmişti. Aynı süre zarfında Viyana'da %0,6'dan %7'e yükselmişti. Türkiye'den gelen misafir göçmen işçiler Vorarlberg başta olmak üzere daha çok batı eyaletlerini tercih ediyorlardı. Özellikle tekstil ve metal endüstrisi başta olmak üzere sanayileşme Avusturya'nın batı eyaletlerinde daha yoğun bir yerleşim alanına sahipti.⁴¹¹

---

⁴⁰⁸ Die Situation der muslimischen Migranten in Österreich am Beispiel, Salzburg, Masterthesis im Fach Migrationswissenschaft. Austria: UniversitätSalzburg, http://www.integrationsfonds.at/migrationsmanagement/downloads/masterthesis_firdaous_092009.pdf, Erişim Tarihi: 21.03.2020.

⁴⁰⁹ Walter H. Rechberger, *Die Segregation der Türkischen Bevölkerung in Wien Analysiert Mittels Rasterbasierter Statistik*, Diplomarbeit für Universität Wien, Wien 2008, s. 7.

⁴¹⁰ Bundesgesetzblatt, 53. Stück, 23 Haziran 1964.

⁴¹¹ W. H. Rechberger, *a.g.e.*, s. 7.

1971 yılı nüfus sayımına göre Avusturya’da yaşayan Türklerin %13’ü kadındı. 1970 yılında Avusturya’daki Türk işçilerinin rakamı 16.816 iken, bu rakam 1974 yılında 29.999’a yükseldi. 1981 yılına gelindiğinde bu rakam 29.069 idi. Toplam yabancı işgücü içerisindeki Türkiye’den gelen işçi oranı %16,9’a tekabül etti. 1983 yılında Türk işçi rakamı 27.563’e düşerken, yabancı işçilerdeki oranı %19’a yükseldi.⁴¹² 1973 yılı itibariyle Türkiye’den Avusturya’ya kadın göçmen nüfusu artmaya başladı, 1974-1978 yılları arasındaki ikinci göç dalgasında öncelikle kadınlar göç ediyordu. Viyana’daki Türkiye vatandaşı kadın nüfus oranı 1971-1981 yılları arasında %23 den yaklaşık %42’ye yükseldi.⁴¹³

1973 yılında yaşanan dünya petrol krizi sonrasında yabancı işçi alımı durduruldu ve turizm istihdamı sınırlandırıldı. Fakat yine de Türkiye’den Avusturya’ya olan göçler, aile birleşmeleri ve evliliklerin çoğunluğunun Türkiye sınırlarında iken gerçekleşmesi dolayısıyla devam etmiştir. Türkiye’den göçün devam etmesinin sebeplerini ilişkiler ağının geniş olmasına bağlamak mümkündür. Çünkü göçmenler ile hemşehrileri arasındaki, ortak kültürel ve dini etmenler göçün sürekliliğindeki en önemli unsurdur.⁴¹⁴

1974-76 ve 1981-84 yılları arasındaki yabancı işçi rakamlarının gerileme dönemlerinde Türkiye vatandaşı ve Yugoslavya vatandaşı misafir işçiler çoğunluğu oluşturuyorlardı. Bu gerilemeye rağmen 1980’li yıllarda aile birleşimi gerçekleşmeye başladı ve böylelikle aile birleşimi sonrası Avusturya’da doğan Türkiye vatandaşı çocuklarla birlikte artış yükseldi, kalıcı yerleşim böylelikle başlamış oldu. 1983 yılında Türkiye kökenli çocukların hemen hemen %42’si Avusturya’da doğdu⁴¹⁵.

Petrol Krizi’nden sonra işgücü alımının durdurulması sonrasında misafir işçiler turist olarak seyahat edebiliyorlardı. Aynı zamanda Türkiye’de 1971 ve 1980

---

⁴¹² Turgut Gümüšoğlu vd., *Türkische Migranten in Österreich*, Peter Lang Verlag, Frankfurt/Main 2009, s. 20.

⁴¹³ W. H. Rechberger, a.g.e., s. 8.

⁴¹⁴ A. Nermin Unat, *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 40; Cahit Gelekcı, “Avusturya’da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları ve Evlilik Göçü”, *Bilig*, S. 71, 2014, s. 186.

⁴¹⁵ H. Wimmer, *Ausländische Arbeitskräfte in Österreich*, Campus Verlag, Frankfurt am Main: New York, 1986, s. 23.

yıllarında ordu tarafından gerçekleştirilen askerî darbeler Türkiye'deki siyasî havayı oldukça germiştir. Bu nedenle Avusturya'ya siyasî nedenlerden göç ve iltica farklı bir anlam kazanmıştır. Türkiye'de 1970'li, 80'li yıllarda yaşanan siyasî değişiklik Avusturya'ya iltica başvurusunda bulunanların sayısını da artırdı. 1975 yılında sadece "1" Türkiye vatandaşı iltica için başvuruda bulunurken, 1978'de "49", 1979'da "100" ve 1980 yılında "120" Türkiye vatandaşı iltica başvurusunda bulundu. Bu dönemde Avusturya Türkiye'den "siyasî göç" evresini yaşadı. Siyasî sebeplerden iltica edenlerin klasik misafir işçilerden çok farklı bir konumları vardı. Misafir işçiler burada bir süre çalışıp tekrar geri dönmek üzere gelirlerken, 1980 yılında yaşanan askerî darbe sonrası sıkı yönetimden kaçmak isteyenler ise siyasî göç nitelikli olanlardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi misafir işçiler 1970 yılından sonra artık ailelerini de Avusturya'ya getirdiler, böylelikle plânlanan geri dönüşten yavaş yavaş uzaklaşıyordu.⁴¹⁶

1980'li yıllarda bir kısım göçmenler anavatanlarına geri dönmelerine rağmen işgücü rakamında önemli bir değişiklik söz konusu olmadı. Hatta aile birleşimi dolayısıyla Türk nüfusunda artış yaşandı. 1980'li yılların sonunda ise önemli bir yükselme meydana geldi. 1988 yılında Avusturya'da 34.205 Türk işgücü tespit edilirken, bu rakam 1991 yılında 56.563'e yükseldi.⁴¹⁷

Avusturya 1990 yılında Türkiye için vize yükümlülüğü getirdikten sonra Türkiye vatandaşlığına sahip iltica dilekçesi başvuruları belirgin şekilde yükseldi. 1985 yılında "56" Türkiye vatandaşı iltica başvurusunda bulunurken, 1988 yılında "644", 1989 yılında "3.263", 1990'da "1.862" ve 1991'de "2.252" Türkiye vatandaşı iltica başvurusunda bulundu.⁴¹⁸ Avusturya'ya yasal yollardan giriş yapmak zordu. Bu durum bir taraftan iltica başvurusu rakamlarını yükseltirken, diğer taraftan da yasal olmayan yollardan ülkeye girişi muazzam bir şekilde yükseltti. Tahminlere göre sadece 1991 yılında yasal olarak çalışmayan 90.000 yabancı işçinin en az 1/3'i Türkiye vatandaşıydı.⁴¹⁹

---

⁴¹⁶ H. Fassmann- R. Münz, *a.g.e.*, s. 36.

⁴¹⁷ H. Fassmann- R. Münz, *a.g.e.*, s. 44.

⁴¹⁸ H. Fassmann- R. Münz, *a.g.e.*, s. 44.

⁴¹⁹ T. Gümüšoğlu vd., *a.g.e.*, s. 22.

1990'lı yıllarda Avusturya'daki Türkiye vatandaşlarının rakamı çok hızlı yükselmeye başladı. Özellikle aile birleşimiyle gelen insanlar bu artışı hızlandırdı. Avusturya, mevcut yasalarında henüz yasal bir engel söz konusu olmadığı için aile birleşimi yoluyla olan göçün bir türlü önüne geçememişti. İşgücü göçü yasayla engellenmişti, ancak evlilikler yoluyla olan göçler devam ediyordu. Bu yolla Avusturya'ya göç olayı 1980'lerden itibaren hızla artmıştı. Avusturya soruna çözüm bulabilmek için göç ve aile birleşiminin engellenmesine yönelik yasal düzenlemelere gitti. Bu amaçla 1997'de yabancılara yönelik yasa, yeniden düzenlendi. Bu yıl itibari ile işgücü olarak gelenlerin entergrasyonuna yönelik çalışmalara ağırlık verildi.⁴²⁰

2.2.2.2. Avusturya'da Müslümanlara Yönelik Entegrasyon Çalışmaları

Türkiye 1950-1960'lı yıllarda köyden kente göçlerin artması, işsizlik ve gelir eşitsizliği gibi nedenlerle ekonomik sıkıntılar yaşamaktaydı. Söz konusu yıllarda ekonomik anlamda büyümeye başlayan ve özellikle vasıfsız işgücüne ihtiyaç duyan pek çok Avrupa ülkesi dış göçlere kapılarını açmaya başladı. Türkiye bu süreçte, Hollanda, Belçika, Almanya, Danimarka, İsveç ve Avusturya ülkeleriyle işgücü alışverişine dayanan anlaşmalar imzaladı.⁴²¹

Avusturya, Türk göçmen nüfusuna sahip olan Avrupa ülkelerinden dördüncü sırada yer almaktadır. Türkiye iş sahası yaratma ve döviz sağlama, Avusturya ise yeterli iş gücünü elde edebilme adına 1964 yılında işgücü anlaşması yapmışlardır. İlk yıllarda Türkiye'den göç etmiş çiftçi kesim, Avusturya hükümetinin belirlediği vasıfsız işlerde düşük ücretlerle istihdam edilmiştir.⁴²²

İlk senelerde Türk işçileri Avusturya'yı sürekli yerleşecekleri bir ülke olarak görmemişken 1990'lı yıllara gelindiğinde ise yerleşmeler başlamıştır. Bu dönem itibari ile artık Avusturya'daki Türk göçmenler dördüncü kuşakları oluşturmaya

---

⁴²⁰ Mehmet Soytürk, "Türkiye'den Avusturya'ya İşgücü Göçü", *Turkish Studies*, C. 7 S. 3, 2012, s. 2330.

⁴²¹ C. Geleççi, "a.g.m.", s. 180.

⁴²² Harald Waldrauch-Karin Sohler, *Migrantenorganisationen in der Grossstadt: Entstehung, Strukturen und Aktivitäten am Beispiel Wiens*, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2004, s. 30.

başlamıştır. Türkler artık söz konusu ülkede sadece işçi değil, işveren hatta sanat ve edebiyat alanında iştigal eden bireyler konumuna gelmiştir.⁴²³

Avusturya, nüfusunun neredeyse % 21'ini göçmenlerden oluşturmuş bir ülke olmasına rağmen bunu dile getirmekten kaçınmıştır.⁴²⁴ Avusturya, Türk göçmenleri kalıcı yerleşecek vatandaş olarak değil ekonomik politikalarının bir parçası olarak görmüş; söz konusu göçmenlerin ülkeye uyumu, politik ve sosyolojik hayata intibaklarına yönelik bir politika geliştirmeyi uzun yıllar ihmal etmiştir.⁴²⁵

Avusturya'nın göç ve entegrasyon politikasındaki gelişmeleri üç tarihsel dönemle tasnif edilebilir. Bunlardan ilki 1960'lı yıllarda başlayan hem Avusturya hem de göçmen Türkler tarafından misafir işçi olarak kabul edildikleri zaman dilimidir. Kalıcı yerleşme tahmin edilmediği için söz konusu dönemde herhangi bir entegrasyon politikası geliştirilmemiştir. İkinci periyod 1970-1990 yılları arasındaki nüfusun kontrolsüz bir şekilde artarak göçmen sorununun siyasî söylemlerin odağı haline geldiği zaman dilimidir. Bu dönemde göçmenlerin kalıcı oldukları, aile birleşmeleri yoluyla nüfusun artmaya devam ettiği gözlenmiştir. Göçmen sorununu tetikleyen bir diğer olay da mülteci sorunudur. Soğuk savaş döneminde Komünist Doğu Avrupa ülkelerinden kaçan mülteciler için Avusturya, sığınma veya geçiş bölgesi haline almıştır. 1988-1993 yılları arasında Avusturya'da yabancı nüfus kontrol edilemez şekilde artmıştır.⁴²⁶ Son periyod ise 1990'lı yıllarda başlayıp devam etmekte olan süreçtir. Bu dönem itibari ile Avusturya'da göçmenler üzerine olan tartışmalar kültürel ve güvenlik temalı olarak şekillenmeye başlamıştır. Aşırı sağ partilerin de etkisiyle söz konusu dönemdeki göç ve entegrasyon politikaları göçmenlerin aleyhine sertleşmeye başlamıştır. Kültürel uyum ve güvenlikçi söylemlerin esas kaynağı ülkede artan Müslüman nüfusu olmuştur. Müslüman artışı sadece Türklerdeki aile birleşmeleri yolu

---

⁴²³ M. Soytürk, "a.g.m.", s. 2322.

⁴²⁴ Charlotte Wohlfarth- Holger Kolb, "Fünf Jahre Integrationspolitik in Österreich", *Expertise für den Österreichischen Integrationsfonds*, SVR-Forschungsbereich, Wien/Berlin 2016, s. 3.

⁴²⁵ Birgit Seiser vd., *Integration von Türken: Aufstieg bleibt schwierig*, 2016, <https://kurier.at/chronik/oesterreich/integration-von-tuerken-aufstieg-bleibt-schwierig/> 189.866.566, Erişim Tarihi:02.03.2018; Monica Potkanski, *Türkische Migrant/-inen in Österreich*, 2010. Zahlen, Fakten, Einstellungen, <https://www.integrationsfonds.at>, 20.10.2022.

⁴²⁶ Albert Kraler- Karin Sohler, "Austria", *European Immigration: A Sourcebook*, Ed. Anna Triandafyllidou-Ruby Gropas, Ashgate, Hampshire 2007, s. 19; E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 8.

değil Ortadoğu ve Afrika ülkelerindeki savaşlardan kaçan mültecilerin ülkedeki cereyanıdır.⁴²⁷

2000’li yıllar itibari ile Avusturya’da göçmenlerle alakalı entegrasyon problemi bir güvenlik sorunu olarak ele alınmaya başlamıştır. Özellikle 11 Eylül 2001’de Amerika, 2014’de Madrid-Amsterdam, 2015’de Londra saldırılarıyla göçmen sorunu sorgulanıp, bu tür saldırılar çok kültürlülüğün başarısızlığı olarak kabul edilmiştir.⁴²⁸ Çünkü saldırıları gerçekleştiren Müslümanlar, ikinci veya üçüncü kuşak göçmenlerden oluşmaktadır. Avrupa’nın büyük şehirlerinde doğup büyümüş göçmen Müslümanların bu saldırıları gerçekleştirmeleri, göçmenlerin toplumdaki yerini sorgulamıştır.⁴²⁹

Göçmenlerin ülkeye olan entegrasyonlarıyla ilgili konu ilk defa 2008 yılında hükümet gündemine girebilmiştir. 2010 yılında ise tüm yerel yönetimlerle federal yönetim, göçmenlerin uyumuna yönelik eylem plânı altında hemfikir olmuşlardır.⁴³⁰ Entegrasyon sorununu kurumsal ve plânlı bir şekilde çözebilmek adına bazı düzenlemeler getirilmiştir. Entegrasyon sekreterliği 2011 yılında İçişleri Bakanlığı’na bağlı bir birim olarak kurulmuş olup, 2014 yılında Dışişleri Bakanlığı ile birleştirilerek Avrupa Entegrasyon ve Dışişleri Bakanlığı adını almıştır.⁴³¹

Göçmenlerle alâkalı sıkıntıların çözümüne yönelik ilk yasa 1992 yılında yapılmıştır. Oturum Yasası adı verilen yasa ile Avusturya’ya yapılan göçlerin sınırlandırılması amaçlanmıştır. 1997 yılında göç yasasında düzenleme yapılarak bu kez entegrasyon kavramına vurgu yapılmıştır. 2002 yılında yapılan yasa değişikliği ile ülkeye yeni gelen göçmenlerle 1988 itibari ile gelmiş olanların entegrasyon yasasını imzalamaları ve zorunlu dil dersleri almaları kanunlaştırılmıştır. Bunun sonucunda istenilen şartları sağlayan göçmenlerin Avusturya’da kalabilmesi ve çalışmalarının

---

⁴²⁷ E.A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 9.

⁴²⁸ Esra Sağlam, “Avusturya’daki Türk Göçmenlerin Entegrasyon Algıları”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, 2017, s. 146; Ayhan Kaya, “Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslâm ve Entegrasyon Tartışmaları”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, 2015, s. 48-51.

⁴²⁹ E.A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 9.

⁴³⁰ C. Wohlfarth- H. Kolb, “a.g.m.”, s. 4; E. Sağlam, “a.g.m.”, s. 147.

⁴³¹ Natalie Herold, *Integrationspolitik in Österreich, Analysen und Argumente*, 2017, <http://www.kas.de/wf/de/33.47677>, Erişim Tarihi: 14.07.2019.

daha güvenli hale gelebilmesine yönelik oturum sertifikası uygulaması başlatılmıştır. 2005 yılında, vatandaşlık alanında yapılan düzenlemelerle vatandaşlık alma sayısının azaldığı görülmektedir. 2013 yılında yapılan yasalar, bu konuda bazı kolaylıklar sağlasa da Avusturya vatandaşlığı elde etme konusu hâlen Avrupa’da en katı olanıdır. Müslümanlar açısından dinî özgürlük hakları, Avusturya’nın dinsel hoşgörü yasalarına atıfta bulunarak elde edilebilen, Müslümanların gayretleriyle elde edebildikleri bir alan konumundadır.⁴³²

2.2.2.3. Avusturya’da Türkler’in Demografik Durumu

Türkiye’den Avusturya’ya iş sahibi olabilmek, gelir elde etmek, memleketlerindeki ailelerini ekonomik olarak desteklemek için genellikle bekâr, erkek vatandaşlar göç etti. Ailelerini getirip getirmeyeceklerine daha sonra karar verdiler. Göçmenler ilk önce yalnız göç edip, tek başına yaşayan, sonra aile birleşimi ve son olarak da aile olarak göç etme sürecini yaşadı. Bu süreç genellikle Yugoslavya ve Türkiye vatandaşlarında daha yaygındı.

Avusturya’da Müslümanların büyük bir çoğunluğunu teşkil eden millet her dönemde Türkler olmuştur. Buna göre 2002-2021 yılları arasında Türklerin Avusturya’nın toplam nüfusu içerisindeki oranına göre 2002 yılında ülkede kayıtlı Türk sayısı 127.142 kişidir. Türkler, tüm Avusturya nüfusunun %1.6’sını, 2003 yılında %1.6’sını (127.156), 2004’te %1.6’sını (123.043), 2005’te %1.5’ini (116.544), 2006’da %1.4’ünü (113.068), 2007’de %1.4’ünü (108.189), 2008’de %1.4’ünü (108.762), 2009’da %1.4’ünü (109.985), 2010’da %1.4’ünü (111.302), 2011’de %1.4’ünü (112.461), 2012’de %1.4’ünü (112.917), 2013’te %1.4’ünü (113.670), 2014’te %1.4’ünü (114.740), 2015’te %1.4’ünü (115.433), 2016’da %1.4’ünü (116.026), 2017’de %1.4’ünü (116.838), 2018’de %1.4’ünü (117.297), 2019’da %1.4’ünü (117.231), 2020’de %1.4’ünü (117.607), 2021’de %1.3’ünü (117.551) oluşturmaktadır.⁴³³

⁴³² E.A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 9-11.

⁴³³ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>,
Tarihi:12.12.2022.

Türklerin Avusturya'da yaşadıkları bölgelerin istatistiklerine göre Viyana, Aşağı Avusturya ve Yukarı Avusturya'nın yerleşmek için en çok tercih edilen bölgeler olduğu anlaşılmaktadır. 2002 yılında Türklerin %31'i Viyana, %16'sı Aşağı Avusturya'da, %14'ü Yukarı Avusturya'da, %15'i Vöralberg'de, %14'ü Tirol'da, %7'si Salzburg'ta, %5'i Steiermark'ta yerleşmiştir. Burgenland ve Karintiya bölgelerinde ise %1'er yerleşim oranıyla Türklerin en az tercih ettikleri şehirler olarak görünmektedir.⁴³⁴

2003 yılında Viyana'da yerleşmiş Türk nüfusu %32, Aşağı Avusturya'da %16, Vöralberg'te %14, Yukarı Avusturya'da %13, Tirol'de %12, Salzburg'ta %7, Steiermark'ta %4'tür. Karintiya ile Burgenland %1'er oranla bir önceki yılda olduğu gibi Türkler'in en az yerleştikleri şehirlerdir.⁴³⁵

2004 tarihinde Türk nüfusunun %33'ü Viyana'da yaşamaktadır. Diğer bölgelerin oranı ise %16 Aşağı Avusturya, %13 Vöralberg, %13 Yukarı Avusturya, % Tirol, %7 Salzburg, %5 Steiermark takip etmektedir. Karintiya ile Burgenland ise %1'lik orana sahiptir. 2005 yılında Viyana Türk nüfusu %34, %16 Aşağı Avusturya, %14 Vöralberg, %13 Yukarı Avusturya, %11 Tirol, %6 Salzburg, %5 Steiermark olarak sıralanmaktadır. 2006 yılında Türklerin yerleşim oranlarına Viyana'da bakılırsa %35, Aşağı Avusturya'da %15, Vöralber'te %13, Yukarı Avusturya'da %13, Tirol'de %11, Salzburg'ta %6 ve Steiermark'ta %5'tir. Karintiya ile Burgenland %1'er oranla bir önceki yılda olduğu gibi Türklerin en az yerleştikleri şehirlerdir.⁴³⁶

2002-2006 arasındaki beş yıllık göstergelerde oranlar arasındaki sıralamada istikrar bozulmamıştır. Türklerin söz konusu yıllarda yerleşmek için en çok tercih ettikleri bölgeler sırasıyla Viyana, Aşağı Avusturya, Vöralberg, Yukarı Avusturya, Tirol, Salzburg ve Steiermark'tır. Karintiya ile Burgenland yerleşim için en az tercih edilen şehirler olarak orantısal anlamda 5 yıl boyunca %1'lik dilimin üzerine çıkamamışlardır. Yerleşim yerlerinin içerisinde Türk nüfusunun sayısında yıllara göre

⁴³⁴ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi:12.12.2022.

⁴³⁵ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi:12.12.2022.

⁴³⁶ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi:12.12.2022.

dalgalanmalar görünmektedir. Nüfusu düzenli olarak artış gösteren şehir görünmemektedir. Bunun yanında Steiermark, söz konusu beş yıl boyunca nüfusu yıllara göre çok fazla değişiklik göstermemiş yerleşim yeri olarak görülürken, Yukarı Avusturya'nın nüfusu yıllara göre gittikçe azalma gösteren bir yapı sergilemektedir.⁴³⁷

Avusturya'nın 2017-2021 yıllarına yönelik Türk nüfusu istatistiklerine göre genel anlamda şehirlerdeki yerleşme oranlarının yıllara göre istikrarlı bir biçimde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. 2017 yılı verilerine göre ülkedeki Türk yerleşimi Viyana'da %39, Aşağı Avusturya'da %13, Yukarı Avusturya'da %13, Vöralberg'te %11, Tirol'de %10, Steiermark'ta %6, Salzburg'ta %6'dır.⁴³⁸

2018 yılındaki Türk yerleşimine göre Viyana'da %39, Aşağı Avusturya'da %13, Yukarı Avusturya'da %13, Vöralberg'te %11, Tirol'de %10, Steiermark'ta %6, Salzburg'ta %6 Türk yaşamaktadır. 2019 yılı verilerine göre ise Viyana'da %39, Aşağı Avusturya'da %13, Yukarı Avusturya'da %13, Vöralberg'te %11, Tirol'de %10, Steiermark'ta %7, Salzburg'ta %6 Türk nüfusu kayıtlıdır. 2020 yılı kayıtlarına göre Viyana'da %39, Aşağı Avusturya'da %13, Yukarı Avusturya'da %13, Vöralberg'te %11, Tirol'de %10, Steiermark'ta %7, Salzburg'ta %6 Türk kayıtlıdır. 2021 yılında ise Viyana'da %39, Aşağı Avusturya'da %14, Yukarı Avusturya'da %13, Vöralberg'te %11, Tirol'de %10, Steiermark'ta %7 ve Salzburg'ta %5 Türk nüfusu kaydedilmiştir.⁴³⁹

2017-2021 yılları arasını kapsayan beş yıllık süre içerisinde Avusturya'da yaşayan Türk nüfusunun yerleşmeyi tercih ettikleri şehirler Viyana, Aşağı Avusturya, Yukarı Avusturya, Vöralbeg, Tirol, Steiermark, Salzburg şeklinde sıralanmaktadır. 2002-2006 yılları arasındaki istatistiklerle kıyaslandığında Yukarı Avusturya'nın yerleşmede üçüncü, Steiermark'ın ise altıncı sıraya yükseldiği anlaşılmaktadır. Karintiya ile Burgenland yerleşme konusunda hâlâ Türkler açısından hâlâ cazip

⁴³⁷ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi:12.12.2022.

⁴³⁸ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi:12.12.2022.

⁴³⁹ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi:12.12.2022.

şehirler değildir. Söz konusu iki şehrin nüfusları 2004 yılından bu yana 1000 kişinin altında seyretmiştir.⁴⁴⁰

Tablo 5: 1951-2021 Türkiye Vatandaşları Nüfus Sayımı

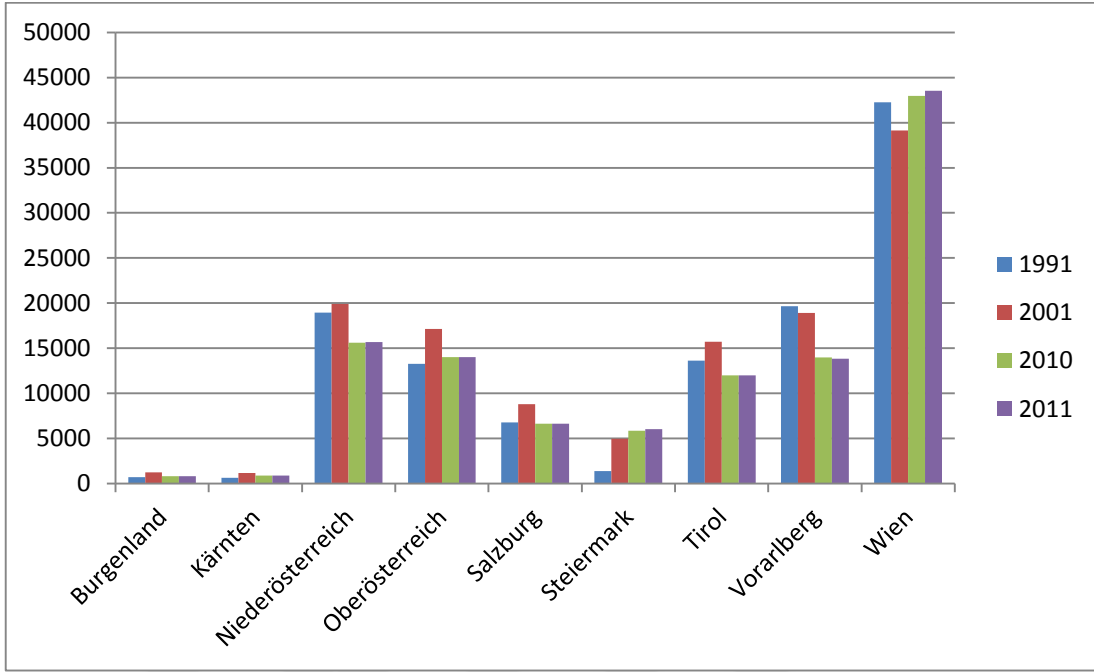
Yıl	1951	1961	1971	1981	1991	2001	2011	2021
Avusturya Toplam	6.933.905	7.073.807	7.491.526	7.555.338	7.795.786	8.032.926	8.401.940	8.933.346
Türkiye Vatandaşı	112	217	16.423	59.900	118.579	127.226	112.774	117.551

Tablo 6: 2002-2021 Yılları Arasında Avusturya'da Türk Nüfusu⁴⁴¹

	Viyana	Vöralberg	Tirol	Steier mark	Salzburg	Yukarı Avusturya	Aşağı Avusturya	Karint iya	Burgenland
2002	39.206	18.741	15.563	5.337	8.831	17.196	19.895	1.189	1.189
2003	40.310	17.698	15.486	5.813	8.485	17.045	20.035	1.192	1.092
2004	40.707	16.527	14.544	5.730	8.016	16.057	19.266	1.150	1.046
2005	39.813	15.743	13.170	5.391	7.454	14.891	18.066	1.058	958
2006	39.814	15.068	12.635	5.214	7.169	14.203	17.146	929	890
2007	38.945	14.521	12.031	5.027	6.766	13.499	15.769	829	802
2008	39.618	14.307	11.978	5.261	6.632	13.629	15.663	862	812
2009	40.648	14.119	11.992	5.456	6.605	13.843	15.602	891	829
2010	41.726	14.066	12.021	5.685	6.555	13.945	15.563	905	836
2011	42.824	13.811	11.978	5.975	6.548	13.977	15.627	884	837
2012	43.502	13.643	11.904	6.160	6.491	14.062	15.470	852	833
2013	44.115	13.557	11.805	6.385	6.413	14.191	15.496	858	850
2014	44.816	13.471	11.823	6.651	6.444	14.352	15.474	874	835
2015	45.220	13.401	11.819	6.866	6.442	14.583	15.380	873	849
2016	45.539	13.314	11.783	7.107	6.448	14.798	15.334	857	846
2017	45.838	13.287	11.774	7.315	6.481	14.985	15.454	863	841
2018	46.039	13.200	11.691	7.514	6.455	15.191	15.500	862	845
2019	45.818	13.034	11.569	7.705	6.483	15.246	15.596	887	893
2020	45.824	12.982	11.584	7.776	6.501	15.374	15.772	904	890
2021	45.708	12.857	11.434	7.886	6.442	15.453	15.917	919	935

⁴⁴⁰ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

⁴⁴¹ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung/weiterfuehrende-bevoelkerungsstatistiken>, Erişim Tarihi: 10.10.2022.

Şekil 1: 1991-2011 Eyaletlere Göre Türkiye Vatandaşı Nüfus Dağılımı

1964 yılında gerçekleştirilen anlaşma sonrası Türkiye’den gerçekleşen göçe bakılırsa göç yoğunluğunun 1971, 1981 ve 1991 yıllarında yapılan nüfus sayım sonuçlarında görebiliriz. Özellikle 1981 yılı (59.900) sonrasında mevcut Türkiye vatandaşının 1991 yılında (118.579) neredeyse iki katına ulaştığı anlaşılmaktadır (bkz. Tablo 5⁴⁴², hiç kuşkusuz ki bunda Türkiye’deki mevcut siyasî durumun büyük bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.2.4. Müslümanların Demografik Yapısı

1960’lardaki yasa değişikliği uyarınca Müslümanlar kendi ailelerini bazı şartlar çerçevesinde Avusturya’ya getirebilme şansı elde ettiler. Bununla birlikte Müslümanların Avusturya’daki oranları her geçen gün artmaya başlamıştır. 1971 yılına kadar nüfus sayımında dinî bir grup olarak gösterilmeyen Müslümanlar bu yıldan itibaren sayıca artış göstermeye başlamış ve Avusturya’da büyük bir çoğunluğu oluşturmuşlardır.

⁴⁴² <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>,
Tarihi:12.12.2022.

1971 yılı ile 2016 yılları arasındaki, 10'ar yıllık Müslüman nüfus istatistiklerine göre ülkedeki Müslüman sayısı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu istatistiklerden 2001 yılına dek olanlar, bizzat Avusturya İstatistik Kurumu'nun verileri doğrultusunda hazırlanmıştır. Ancak, ilgili kurum 2001 yılı itibari ile nüfus özelliklerine dair istatistiklerinde dinî demografya yerine etnik unsurlar, yaş, cinsiyet ve iş yaşamına dair olan verileri sunmaktadır. Bu dönemden itibaren olan Avusturya'nın dinî demografisi umumiyetle dinî topluluklar tarafından sağlanan verilerden elde edilmektedir. Dolayısıyla konu ile alakalı yapılan çalışmalarda 2001 yılı sonrasını içeren dinî demografya verileri tam net sayıdan çok tahmini rakamları vermektedir.

1971 yılı kayıtlarına göre Avusturya'nın 7.491.526 olan nüfusunun 22.267 kişisini Müslümanlar oluşturmaktadır. 1971 yılında ülke nüfusunun %0.29'u Müslümanlardan oluşmaktadır. Müslüman nüfus on yıl içerisinde 54.672 kişilik artış göstererek 1981 yılında ülkede kayıtlı Müslüman sayısı 76.939 kişi (%246) olarak ciddi bir artış göstermiştir. Bu rakam tüm ülke nüfusunun %1.018'ini oluşturmaktadır.⁴⁴³

1981-1991 yılları arasında sayı 81.837 kişi olarak artış göstererek ülkedeki Müslüman nüfusu 158.776 (%106) kişiye ulaşmıştır. 1991 yılında ülke nüfusunun %2,036'sı Müslümanlardan oluşmaktadır.⁴⁴⁴

2001-2002 yıllarında Müslüman sayısında 180.212 kişilik artışla toplam sayı 338.988 (%114) kişi olarak görülmektedir. Söz konusu yılda tüm nüfusun %4.219'u Müslümanlar oluşturmaktadır.⁴⁴⁵ Müslüman nüfusun %36,3'ü Türkler, %28,3'ü Avusturyalı Müslümanlar, %28,3'ü Bosnalılardan meydana gelmektedir. Ayrıca

---

⁴⁴³ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi:12.12.2022; <https://de.statista.com/statistik/studie/id/42754/dokument/bevoelkerung-in-oesterreich>, 21.10.2022.

⁴⁴⁴ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi:12.12.2022; <https://de.statista.com/statistik/studie/id/42754/dokument/bevoelkerung-in-oesterreich>, 21.10.2022.

⁴⁴⁵ <https://de.statista.com/statistik/studie/id/42754/dokument/bevoelkerung-in-oesterreich>, 21.10.2022.

Pakistan, İran, Tunus ve Mısır gibi ülkelerden gelen Müslümanlar ise sayıca az bir yekün tutmaktadır.⁴⁴⁶

2009 yılında Müslümanların sayısı 2001 yılına nazaran 176.926 kişi artarak 515.914 (%52,192)'e ulaşmıştır. 2009 yılında Müslümanlar, tüm ülke nüfusunun %6.20'sini teşkil etmektedir. Müslüman grup içerisinde Türkler, söz konusu oranın %21'ini, Bosnalılar %10'unu oluşturmaktadır. Bu noktada dikkat çekici olan geleneksel işçi ve göçmen gönderen ülkelerin başında Türkiye ve Balkan ülkeleri bulunmaktadır.⁴⁴⁷

2012 yılında Avusturya'da kayıtlı Müslüman sayısı 573.876 kişidir. Bu sayı tüm Avusturya nüfusunun %6.8'ine karşılık gelmektedir. 2009 yılından bu yana Müslümanların sayısında meydana gelen artış 57.962 (%11.234) kişidir.⁴⁴⁸

2016 yılında Müslümanlar tüm Avusturya nüfusunun %8.045'ini oluşturmaktadır. 2012 yılından bu yana Müslümanların sayısı 126.124 kişilik artışla yaklaşık 700.000'e ulaşmıştır. Müslümanların sayısı 2012-2016 yılları arasında %22'lik artış göstermiştir.⁴⁴⁹

2.2.2.5 Avusturya'da Müslümanların Hak ve Özgürlükleri

2.2.2.5.1. Mânevî Rehberlik Hizmetleri

Avusturya'da mânevî destek ve rehberlik hizmetlerinin verilmesi ilk etapta kolaylıkla sağlanan bir hizmet olamamıştır. Müslüman göçmenlerin Avusturya'ya entegrasyon güçlükleri, dünya görüşleri, kültürel farklılıkları, sosyal yapılarındaki değişimler, farklı din ve kültürel çevreyle tanışma, mânevî/dinî destek sağlayacak

⁴⁴⁶<https://www.integrationsfonds.at/statistiken>, Erişim Tarihi: 06.12.2019.

⁴⁴⁷ <https://de.statista.com/statistik/studie/id/42754/dokument/bevoelkerung-in-oesterreich>, 21.10.2022.

⁴⁴⁸ <https://de.statista.com/statistik/studie/id/42754/dokument/bevoelkerung-in-oesterreich>, 21.10.2022.

⁴⁴⁹ <https://de.statista.com/statistik/studie/id/42754/dokument/bevoelkerung-in-oesterreich>, 21.10.2022.

personelin mevcut beceri ve eğitim eksikliği gibi engeller, bu tür hizmetlerin alınmasını geciktirmiştir.⁴⁵⁰

Müslümanların Avusturya hastanelerinden mânevî rehberlik hizmetleri alabilmeleri 1990'lı yıllarda başlamıştır. Dönemin AİT Başkanı Ahmad Abdelrahimsai, din dersi öğretmenlerinin hastanelerde görevlendirilmesini önermiştir. Akabinde Viyana Araştırma Fakültesi (Allgemeines Kranken Haus) ile yapılan müzakereler neticesinde hastane bünyesinde bir mescit ile mânevî rehberlik ofisi açılmıştır. Hastaneye her gün farklı öğretmenler gelerek hasta ziyaretinde bulunmuşlardır. Hatta doktor, öğretmen, hemşire imam gibi farklı branşlardan öğrenciler herhangi bir derneğe bağlı olmaksızın kendi plânları doğrultusunda hastaneye gelerek hasta ziyaretlerinde bulunmuşlardır. O dönemlerde Müslümanlara yönelik mânevî rehberlik hizmeti veren herhangi bir kuruluş bulunmamaktadır.⁴⁵¹

Avusturya'da Müslüman nüfusun artışı ile birlikte Müslüman hastaların da sayısı artmıştır. İhtiyacı karşılamak amacıyla 2001 yılında AİT'in de girişimleriyle kısa adı IBS olan Müslümanları Ziyaret ve Sosyal Hizmetler Derneği kurulmuştur. Derneği kuranlar öncelikle Müslüman kadınlardır. Viyana'da AKH Hastanesi ile Kaiser- Franz-Josef Hastanesi'nde Müslüman mânevî rehberler yerleştirilerek hasta ziyaretleri gerçekleştirilmiştir. Görevliler söz konusu dönemden beri gönüllülük esasına göre hizmet vermektedir. Ancak, gönüllü rehberlerin asıl mesleklerinin farklı olması nedeniyle tam olarak profesyonelleştiklerini ve arzu edilen düzeyde hizmet sağlayabildiklerini söylemek mümkün değildir.⁴⁵²

Son yıllarda Avusturya'da psikolojik hizmetler, devlet ya da eyalet yönetimi tarafından desteklenmektedir. Bu anlamda yasal düzenlemeler mevcuttur. 2009 yılına kadar sadece Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliseleri için yasal düzenlemeler

---

⁴⁵⁰ Hızır Uzuner, "Çok Kültürlü (Modern) Toplumlarda Hastanelerde İhtiyaç Olan İslâmî Mânevî/Dinî Destek (KHS = Islâmische Seelsorge)", *Sağlık Hizmetlerinde Mânevî Danışmanlık ve Rehberlik*, Ed. Ali Ayten vd., Dem Yayınları, İstanbul 2019, s. 20.

⁴⁵¹ Avni Özalp, *Avusturya Hastanelerinde Müslüman Hastalara Sunulan Mânevî Rehberlik Hizmetleri- Viyana ve Aşağı Avusturya Bölgesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Avrupa İslâm Üniversitesi, Viyana 2018, s. 60-61.

⁴⁵² Erkan M. Erdemir, *Avusturya Hastanelerinde Mânevî Rehberlik Hizmetleri*, 2018, <https://www.mânevîsosyalhizmet.com/?p=1075#more-1075>, Erişim Tarihi: 02.01.2021.

mevcutken 2012 yılında Museviler, 2015 İslâm Yasası ile de Müslümanlar söz konusu destekten faydalanabilmektedir. Hastanelerde, cezaevlerinde mânevî destek sağlama hakkına sahiplerdir. Buna istinaden pek çok hastanede mescitler açılmıştır.⁴⁵³

2.2.2.5.2. Kılık Kıyafet

Kılık kıyafet kavramıyla ilgili ilk akla gelecek konu Müslüman kadınların İslâmî kurallar çerçevesinde giyinmeleridir. Bu, Kur'an'da kadınlara verilen bir emirdir, bu yüzden Müslüman kadınlar her nerede olurlarsa olsunlar eğer gerçekten Kur'an'a göre yaşıyorlarsa bu emirleri yerine getirmek zorundadırlar. Müslüman kadınların Avusturya'daki İslâmî kurallara uygun yaşamları yasalar tarafından garanti altına alınmış, ancak toplumsal alanda bu sorun hep devam etmiştir.

Avusturya'da özellikle okullarda başörtüsü nedeniyle dönem dönem sorunlar gündeme gelmiştir. Ancak söz konusu sorun, ilgili bakanlıkların din özgürlüğü ve eğitim hakkı çerçevesinde çözülebilmiştir. Çünkü resmî açıdan Avusturya'da okullarda başörtüsünü yasaklayan bir yaptırım söz konusu değildir. Ancak bu durum bir ikilemi de beraberinde getirmektedir. Çünkü kadın öğretmenin din özgürlüğüne istinaden örtünmesi, çocuk ve ebeveynin dinen özgürlüğü ve tarafsızlık yasasıyla örtüşmemektedir.⁴⁵⁴

Kamusal alanda başörtüsü takılması, özellikle de devlet okullarında görevli öğretmenlerin başörtüsü kullanmasıyla alakalı konular, genellikle mahkeme kararları sonrasında gündem olmaktadır. Avusturya'da kamusal alanda başörtüsü takmak kabul edilebilir bir durumdur. Çünkü başörtüsü takan bir kadının başını örtme nedeni kesin olarak bilinemeyeceğinden, konu üzerinde bir belirsizlik de ortaya çıkmaktadır. Bunun birlikte, bir bayan öğretmenin başını örtmesine izin verilmesi "Öğretmenin temel haklarını kullanması" prensibiyle alakalıdır. Dolayısıyla devlet okulunda öğretmenlik yapan bir bayan öğretmen, öğretim esnasında dini mesajlar vermeye çalışmadığı ve

---

⁴⁵³ E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 69.

⁴⁵⁴ E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 71

genel kaidelere uygun davrandığı sürece temel haklarına istinaden başörtüsü takabilir.⁴⁵⁵

Okullarda ya da herhangi bir ortamda öğretmenlerin dinî kurallara uygun olarak giyinebilme özgürlüğü kanunla desteklenmiştir. Söz konusu sorun bir yasa ile çözümlenerek okullarda başörtüsü serbest bırakılmıştır. Avusturya Eğitim Bakanlığı 2004 yılında çıkarmış olduğu genelgeyle (Z120.251/3-III/3/2004), Avusturya anayasasının 14. maddesi 1. fıkrasına ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9. maddesine okul hukukunda başörtüsü yasağına yer verilmemesini karara bağlamıştır.⁴⁵⁶ Zira başörtüsü, diğer insanlara telkinde bulunan veya misyonerlik etkisi olan ya da herhangi bir politik yaklaşımı destekleyen bir amaçla kullanılan dinî bir sembol olarak görülmemiştir.⁴⁵⁷

Öğretmenlerin derslere başörtülü olarak girmeleri ise iki açıdan ele alınmaktadır. İlki din dersi öğretmenlerinin, derslere başörtülü olarak girmeleri dersin gerekliliği olduğu için yasayla desteklenmektedir. Ancak din dersleri dışındaki derslere başörtülü olarak girebilmeleri ise öncesine göre daha kompleks bir içeriğe sahiptir. Tabii bu sadece Avusturya için geçerli olan bir konu olmayıp Avrupa Birliği üyesi ülkeler için de geçerlidir. Burada oluşan çelişki, öğretmenlerin derslere girerken olan pozitif dinî özgürlükleri, herhangi resmî bir yere girerken sahip oldukları özgürlük, buna karşılık henüz dinî yükümlülük altına girecek yaşta olmayan çocuklar ile onların velilerinin bu duruma sıcak bakmamaları, bunun sonucunda negatif dinî özgürlük oluşması, son olarak devletin benimsediği eğitim ve yetiştirme misyonunda dinî ya da dünyevî tarafsızlık gibi konular ele alındığında ortaya bir belirsizlik ve karışıklık çıkmaktadır.⁴⁵⁸

Negatif dinî özgürlük velilerin başörtüsüyle karşılaşmak istememeleri nedeniyle oluşmaktadır. Devlet bir yandan eğitim ve yetiştirme misyonunda tarafsızlığı benimserken, diğer taraftan da kendisini herhangi dinî bir sembol ile

---

⁴⁵⁵ R. Potz, "a.g.m.", s. 93.

⁴⁵⁶ Bekir B. Özipek vd., *Haklarımızı Biliyor muyuz? Kennen Wir Unsere Rechte?* Akdeniz Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2018, s. 238.

⁴⁵⁷ R. Potz, "a.g.m.", s. 93.

⁴⁵⁸ <https://www.integrationsfonds.at>, Erişim Tarihi:02.03.2021.

tanımlanmasını kesinlikle yasaklamıştır. Ama eğitim alanında dinî konuların serbest olmasını sağlayan tarafsızlığı yasalarla desteklemiştir.⁴⁵⁹

Buna karşın okullarda bu tarafsızlığın yürürlüğe konması henüz başarıya ulaşmamıştır. Bu durum diğer resmî kurumların hepsi için geçerlidir. Başörtülü bayanlar herhangi bir satış mağazasında iş bulmakta zorlanmaktadırlar. Her ne kadar devlet tarafından tarafsızlık ilkesi benimsenmişse de halk tarafından Müslümanların başörtüleri hâlen kabullenilmemiştir ve her fırsatta bu sorun halk arasında problem oluşturmaktadır. Ama doktorluk ya da üniversite hocalığı gibi mesleklerde başörtülü bayanlar rahatlıkla çalışabilmektedirler.

2.2.2.5.3. Helal Gıda

Helal Gıda Kavramı, Uluslararası The Codex Alimentarius Komisyonu'nun evraklarında, "İslâmî kurallar doğrultusunda müsaade edilen gıda" anlamında olup İslâm'a göre yasak olan unsurları içermeyip, yasaklardan arındırılmış mekânlarda ve cihazlarla işlenmesinden taşınma ve saklanmasına kadar doğrudan yasaklarla temasta olmayan ürün olarak ifade edilmektedir.⁴⁶⁰

Avrupa'da helal gıda meselesindeki en büyük problem, bilgi eksikliği ve farklı İslâmî kesimlerin helal gıdaya ilişkin anlayış farklarıdır. İslâm ülkelerinde haram veya helal olan gıda konusunda bilgi edinmek mümkündür. Ancak helâl haram konusunda âlimler arasında görüş farklılıkları olabilmektedir. Bu duruma mezhepsel yaklaşım, yorum farklılığı gibi konular sebep olmaktadır. Ancak yine de İslâm ülkelerinde halkın, konuya ilişkin bilgi edinmesi daha kolay olurken, Müslümanların daha az olduğu ülkelerde durum daha zor vaziyettedir. Özellikle gayrimüslim ülkelerde bilgi edinmek oldukça sınırlıdır.⁴⁶¹

İslâmiyette domuz ürünleri, alkol, kan ürünleri, bazı et çeşitleri kesinlikle haramdır. Ancak mahiyet değişimi kuralı sebebiyle günümüz gıdalarında kullanılan

⁴⁵⁹ <https://www.ris.bka.gv.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

⁴⁶⁰ Yıldırım Kızgın- Bekir Özkan, "Tüketicilerin Helal Gıda Tüketim Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma", *Uluslararası İşletme Yönetimi Dergisi*, C. 2, S. 1, 2014, s. 20.

⁴⁶¹ Hayreddin Karaman, "Helal Gıda Sertifikası ile İlgili Problemler", *Kur'ani Hayat Dergisi*, Y. 2, S. 7, 2009, 95-96.

tüm maddeleri helal ya da haram olarak kesin sınırlarla ayırmak kolay olmamaktadır. Nitekim problemlerin en büyüğü helal et meselesidir. Zira bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır. Helal gıdanın asıl önemli noktasını da bu oluşturmaktadır. Bir kesim islam alimi ehli kitabın kestiğinin helal olduğunu ileri sürerken, bu kural İslâm hukukunda müştereken kabul görmüşken, diğer yandan %50'si ateist olduğunu ifade eden Avrupalılara eh-i kitabın nasıl izah edileceği sorusu gündeme gelmektedir. Bu konu özellikle Güney Amerika, İspanya ve benzeri et ihraç eden ülkeler için hayati önem taşımaktadır. Bir diğer hassas konu da bazı Avrupa ülkelerinin İslâmi kurallara uygun hayvan kesimine karşı başlattıkları hukûkî mücadeledir. Hayvan hakları savunucularını arkalarına alan bu tip hareketlerin bu konudaki temel dayanağı İslâmofobidir.⁴⁶²

Avusturya'da dinî kaidelere uygun hayvan kesimi, özellikle Müslümanlar ve Yahudileri etkilemektedir. Hayvan hakları savunucuları gruplar, sözü edilen iki din cemaati tarafından hayvanlara eziyet edildiğini ileri sürererek daha insancıl yöntemler önermişlerdir. Avusturya yasalarında hayvanların dinî kaidelere uygun biçimde boğazlama veya kanı akıtılarak kesilmesi yöntemlerine müsaade edilmektedir. Hatta helal/koşer kesim işlemine getirilmek istenilen yasak 1998 yılında anayasa mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Dinî kaidelere uygun kesim Hayvan Hakları Anayasası'nın 32. maddesinin 3. ve 5. fıkralarında da belirlenerek dinî cemaatlerin kendi dinî ritüellerine uygun helal ve yasaklar kabul edilmiştir.⁴⁶³

2.2.2.5.4. Camiler

Avusturya'da Müslümanlar başlangıçta binaların kullanılmayan bodrum katları ile spor salonlarını mescit olarak kullanmışlardır. Ancak, ibadethane olarak kullanılmış olan bu nevi mekânlar tam olarak cami ya da mescit formatında değildir. Avusturya'da mescitler, Müslümanların yardımlarıyla yapılabilmektedir. Çünkü Avusturya Devleti'nin İslâmi kurumların inşası hususunda herhangi bir maddî desteği söz konusu değildir. Çünkü Avusturya, seküler bir anlayışa sahip olup, devlete bağlı

⁴⁶² Ahmet Akgündüz, "Helal Gıda Meselesi: Avrupa'da Helal Gıda Problemleri ve Çözüm Yolları", *İhracat İçin Helal Sertifikası Sempozyumu Bildirileri*, Güney Marmara Kalkınma Ajansı, Balıkesir 2012, s. 10.

⁴⁶³ E.A. Bekaroğlu, *a.g.e.*, s. 77.

herhangi bir dinî kuruluş bulunmamaktadır. Dinî kuruluşların teşekkülü dernekler kanununa bağlı olarak oluşturulmaktadır. Dernekler kamu yararına ve kuruluşunu kendiliğinden gerçekleştirenler olmak üzere iki farklı statüdedir. Avusturya'daki Müslümanlar da buna istinaden dinî kuruluşlarını söz konusu kanuna bağlı olarak teşkil etmişlerdir. 1979 Avusturya İslâm Cemiyetleri Birliği, kamu yararına hizmet veren kurum statüsünde faaliyetlerini sürdürmüştür. Müslümanlar tarafından oluşturulan tüm cemaat, birlik ve kuruluş, sivil toplum kimliğine sahip dernek statüsündedir.⁴⁶⁴

1979'da Avusturya İslâm Teşkilatı (İslâmische Glaubensgemeinschaft) kurulduktan sonra Avusturya'da ilk cami kurulmuştur. Camilerin çoğu görünür alanlarda değildir.⁴⁶⁵ Avusturya'da bulunan camiler derneklere bağlı olarak oluşturulan namaz mekânlarıdır. Avusturya'da toplam dördü minareli camii olmak üzere yaklaşık olarak 2018 yılı itibari ile 300 civarındadır.

Camilerin minareli olması sebebiyle, ezan okunma konusunda son yıllarda sorunlar gündeme gelmiş olup ülkede sadece iki camiden Cuma günleri ezan okunabilmektedir. Bunlar Viyana İslâm Merkezi'ndeki minare ile Aşağı Avusturya'da Felixdorf'daki ATİB camileridir⁴⁶⁶ 2019 yılı yaklaşık cami sayısı ve buldukları bölgeler Tablo 7'da verilmiştir.⁴⁶⁷

Tablo 7: 2019 Yılında Avusturya'da Cami Sayısı

Bölgeler	Cami Sayısı
Viyana	78
Yukarı Avusturya	46
Vorarlberg	40
Aşağı Avusturya	40
Tirol	31
Salzburg	17
Karintiya	14
Steiermark	11
Burgenland	1

⁴⁶⁴ Tarkan Tek, "Avusturya'da İslâm ve Müslümanlar", *Avusturya'da Din Devlet İlişkileri ve İslâmofovia*, Ed. Sinan Ertuğrul, Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 61-62.

⁴⁶⁵ R. Potz, "a.g.m.", s. 93.

⁴⁶⁶ R. Potz, "Avusturya'nın Sessiz Minareleri: Ezan 300 Caminin İkisinde Duyuluyor", *Perspektif*, C. 25, S. 275, 2018 Kasım, s. 45.

⁴⁶⁷ <https://de.statista.com/statistik/studie/id/11666/dokument/oesterreich-statista-dossier>, 21.10.2022.

Avusturya'daki ilk minareli cami 1975'te inşaatına başlanıp 1979'da bitirilen Viyana'nın 21. Bölgesi'ndeki "İslâm Merkezi" olarak da adlandırılmış camidir. Tek minaresi ve kubbesi olan camii Osmanlı mimarisi üslubunda inşa edilmiştir. Külliye şeklinde olan yapıda, mescit, kütüphane, konferans salonu, konaklama için lojmanlar, çocukların dinî eğitim görebileceği sınıflar ile çeşitli sosyal hizmetlere yönelik bürolar yer almaktadır⁴⁶⁸ Avusturya'da açılan diğer minareli camilerden Salzburg şehrinde 2003 yılında açılan Saalfelden'da⁴⁶⁹ Innsbruck Eyaleti'nde 2006 yılında açılan Telfs'deki Eyüp Sultan Camii⁴⁷⁰ ve Niederösterreich bölgesinde 2009 yılında açılan Bad Vöslau şehrindeki camidir.⁴⁷¹

Camiler, Müslümanların Allah'a ibadet etmeleri, öğrenim görmeleri ve müşterek hareket edebilmeleri için toplandıkları mekânlardır. Camilerin, batı ülkelerinde derneklerin ya da binaların ilk katlarında namaz için ayrılmış mekânlardan bazı farkları bulunmaktadır. Öncelikle camilerin belirli bir sahibi olmayıp bütün Müslüman âlemine aittir, ancak ibadet mekânları genellikle dernekler tarafından kurulup onların yönetmeliğine göre işletilmektedir. Bir başka fark ise camilerin her gün beş vakit namaz için açık olması, namaz mekânlarının ise dernek saatlerine göre belirli saatlerde hizmet vermesidir. İbadet mekânlarında Cuma ve Bayram namazları kılınmaktadır; Cuma hutbeleri de namazı kıldırana göre değişmektedir. Söz konusu mekânlar daha çok mescit olarak adlandırılmaktadır.⁴⁷² Avusturya'da sadece cami olarak hizmet veren yapıların sayısı 2019 yılında 278 adettir⁴⁷³ Ancak 2020 yılı kayıtlarına göre camiler ve mescitlerle birlikte AİT'e bağlı toplam 400 kuruluş hizmet vermektedir.⁴⁷⁴

---

⁴⁶⁸ Mustafa Tavukçuoğlu, "Avusturya'da İslâm Diyanet Teşkilâtı ve İslâm Din Eserleri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 3, 1994b, 209-225.

⁴⁶⁹ <https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 21.12.2021.

⁴⁷⁰ <https://www.telfs.at/eyuep-sultan-moschee.html>, Erişim Tarihi:03.02.2022.

⁴⁷¹ <https://www.atib.org>, Erişim Tarihi: 11.12.2020.

⁴⁷² <http://www.derislam.at>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁴⁷³ <https://de.statista.com/statistik/studie/id/11666/dokument/oesterreich-statista-dossier>, Erişim Tarihi: 22.07.2022.

⁴⁷⁴ <https://www.integrationsfonds.at/statistiken>, Erişim Tarihi: 06.12.2019.

2.2.2.5.5. Mezarlıklar

Müslümanlar 19. yüzyıldan bu yana Avusturya’da "Viyana Merkez Mezarlığına" (*Alm. Wiener Zentralfriedhof*) defnedilmekteydiler. 1970’e gelindiğinde ise Müslümanların defnedildiği yer bu mezarlık içerisinde sınırlarla belirlendi. Ancak Müslümanlar yine de kendileri için ayrı bir mezarlık istemektedirler. Zira Müslümanların Viyana’da kendilerine özgü mezarlıklarının oluşturulmasının gerekliliği ancak AİT’in çabalarıyla kamuoyuna aktarılmıştır.⁴⁷⁵ Proje 2001 yılında başlatılmasına rağmen mezarlık ancak 2003 yılında Viyana Belediyesi’nin Liesing’de bir arazi vermesiyle inşa edilmeye başlanmıştır. Arazinin ve mezarlık binasının sorumluluğu AİT’in sorumluluğuna bırakılmış, buranın finansmanlığını ise OPEC-Fund ve Katar Büyükelçiliği üstlenmiştir. Masrafların maliyetli olması, arkeolojik araştırmalar nedeniyle problemler yaşanması ve mezarlığı inşa eden firmanın iflasıyla mezarlığın yapımı yavaşlamıştır. 2006 yılı Nisan ayında ise burası Anti-İslâmcılar ya da herhangi bir İslâmî aktiviteye karşı olanlar tarafından yakılmış ve mezarlık bölgesi kullanılmayacak duruma gelmiştir. Ekim ayına gelindiğinde ise mezarlığın duvarları 23 tane haç işareti ile boyanmıştır. Bu 23 haç işareti ise mezarlığın bulunduğu bölgeyi temsil etmekteydi. Bütün bu engellemelere rağmen mezarlığın yapımı 2008 yılında tamamlanmış ve Ramazan ayının sonunda 3 Ekim 2008 tarihinde açılışı yapılmıştır⁴⁷⁶ Bu yeni bölgede mezarların yönü Mekke’ye doğru yapılmıştır. Buradaki altyapı cenazelerin burada İslâmî ritüellere göre yıkanıp, cenaze namazının kılınmasına uygun şekilde hazırlanmıştır.⁴⁷⁷

Avusturya’daki diğer İslâm mezarlığının inşasına Voralberg’de 2011 yılının Mart ayında başlanmıştır. Altach’taki mezarlık yaklaşık olarak 8.400 m² ve 700 mezar yeri olarak plânlanmıştır. ⁴⁷⁸ Mezarlık, Altach belediyesine bağlı olarak 2012 yılında

---

⁴⁷⁵ Potz, “Avusturya”, s. 94.

⁴⁷⁶ <http://www.derislam.at>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁴⁷⁷ VoralbergMezarlığı, <http://www.aspetos.at/news/index.php/news/friedhofkrematorium/787-1-muslimischer-friedhof-in-voralberg>, Erişim Tarihi: 14.07.2019.

⁴⁷⁸ VoralbergMezarlığı, <http://www.aspetos.at/news/index.php/news/friedhofkrematorium/787-1-muslimischer-friedhof-in-voralberg>, Erişim Tarihi: 14.07.2019.

açılmıştır. Burada bir mezar odası, cenaze yıkamak için gasilhane, cenaze namazı kılınacak ayrı bir alan ve bir mescit bulunmaktadır. Tek ve çift mezarlar mevcuttur⁴⁷⁹

Mezarlıklardaki uygulamalarla ilgili olarak Avusturya'nın yasal ve sosyal yaptırımları ön planda tutulmaktadır. Bu nedenle yasaya göre, cenazeyi aileden birinin yıkayabilmesi için özel izin alması gerekmektedir. Ayrıca cenaze aile veya ilgili dinî cemaat tarafından mümkün olan en kısa zamanda defnedilmelidir.⁴⁸⁰

2.2.2.6. Müslümanların Avusturya'da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri

2.2.2.6.1. Eğitim ve Öğretim

Avusturya, tarihi boyunca etnik çeşitliliğin fazla olduğu bir ülke olması dolayısıyla, uzun yıllar eğitim sistemini bütün vatandaşlara hitap edecek şekilde düzenleyememiştir. Ülkede eğitim-öğretim faaliyetlerinin bir sistem çerçevesine dahil edilmesi Maria Theresia tarafından 1774 yılında çıkartılan Eğitim Talimatnamesi birlikte başlamıştır. Maria Theresia zamanında okullar dini kurumlardan ayrılarak bağımsız binalarda faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır. Bu dönemde Eğitim-öğretimde cinsiyet ayırımına son verilerek kızların da okullarda eğitim görebilmesine imkân sağlanmıştır. Talimatnameye istinaden temel eğitim zorunlu hale getirilmiş, ayrıca her kademedeki okul türlerinin açılmasına özen gösterilerek birçok kurum hayata geçirilmiştir.⁴⁸¹ 1867 yılında eğitim-öğretimle alakalı yeniden düzenlemeler getirilmiş olup sosyal statü ve sınıf farkına dayalı bir model yürürlükte olmuştur. Bu dönemde alt tabaka çocukları zorunlu eğitimden sonra mesleğe atılmak üzere teknik okullarda okuyabilme hakkına sahip olurken, üst tabaka ailelerin gençleri üniversiteye yönelmişlerdir.⁴⁸² 1962 yılına kadar dönem dönem eğitimle alakalı düzenlemelere gidilmiş, ancak günümüzde Avusturya'da uygulanan modern eğitim sistemi 1962

⁴⁷⁹ <https://www.derislam.at/service/islamische-friedhofe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁴⁸⁰ Potz, "a.g.m.", s. 94.

⁴⁸¹ Gülşen İstek, *İlk Yenileşme Döneminde Avusturya'da Eğitim ve Osmanlı Sistemi ile Mukayesesi (1774-1824)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Diyarbakır, 2017, s. 77-79.

⁴⁸² H. Basri Memduhoğlu, "Avusturya Eğitim Sistemi", *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*, Ed. Ali Balcı, Pegem Yayınları, Ankara 2011, s. 71.

yılında çıkartılan eğitim kanunu ile birlikte uygulanmaya başlamıştır.⁴⁸³ 1962 yılında çıkartılan eğitim yasası devrim niteliğindedir. Bu tarih itibari ile eğitim yasaları, düzenlemeler hazırlanmadan önce öğrenci, veli, işçi-işveren, gençlik örgütleri gibi eğitim paydaşlarının görüşlerine sunulmak suretiyle düzenlenmektedir.⁴⁸⁴

Günümüzde Avusturya’da eğitim sistemi, bütün eyaletleri de içerisine alan bir bütünlük içerisindedir. Zorunlu eğitim 9 yıldır. Çocuklar ortaokulu bitirdikten sonra ya politeknik okula ya da düz liseye devam etmektedir. Lise eğitiminden sonra yükseköğrenimle birlikte resmî eğitimleri tamamlanmaktadır.⁴⁸⁵

Avusturya’da İslâm din derslerinin okutulmasının yasal dayanağı, 1949’dan bu yana geçerli olan Din Dersi Eğitimi Yasası’dır. Yasanın ikinci paragrafında din derslerinin hukuken tanınmış olan kilise veya cemaatler tarafından verileceği, yönetilip denetleneceği belirtilmektedir. Böylece ders müfredatının, kullanılacak malzemelerin ve öğretmenlerin seçimi ilgili kilise veya cemaatin yetkisine bırakılmıştır.⁴⁸⁶

Müslümanların, Avusturya’ya ilk geldikleri yıllarda birbirlerine destek olmak ve müşterek hareket edebilmek amacıyla kurdukları dernekler, aslında İslâm derslerinin de verildiği yerler olmuştur. Bunun yanında din derslerinin verildiği diğer mekânlar ise camiler, mescitler gibi ibadet alanları olmuştur. Hatta camiler, bu özelliğini hep korumuştur.

Avusturya’da devlet göçmenlerin tekrar yurtlarına geri dönmelerini beklemiş, bu yüzden de göçmen işçilerin çocuklarının Avusturya okullarında okumalarına istisnâ ve geçici bir durum olarak bakmıştır. Böyle bir durum karşısında göçmen çocuklara yönelik herhangi bir program hazırlanmamıştır. Ancak, Avusturya’da

---

⁴⁸³ Yasin Tecer, *Avusturya İlköğretim Okullarında Yapılan İslâm Dersleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2019, s. 23.

⁴⁸⁴ Şuayıp Turhan, *Avusturya’da Yaşayan Türklerin Avusturya Eğitim-Öğretim Sistemindeki Yeri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara 2012, s. 58-59

⁴⁸⁵ <https://www.wien.gv.at/tr/egitim>, Erişim Tarihi: 06.05.2018.

⁴⁸⁶ C. Amina Baghajati, “İslâm Din Dersinde Öncü Ülke: Avusturya”, *Perspektif*, C. 23, S. 266, 2017 Aralık, s. 42.

yaşayan Müslümanlar adına onların eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin bir takım kamusal düzenlemelerin de olduğu muhakkaktır.

Avusturya'daki okullarda 1982-83 eğitim-öğretim yılı itibari ile İslâm din dersi zorunlu olarak okutulmaya başlamıştır. 14 yaşını dolduran öğrenciler, ailelerinin ve kendi rızaları ile İslâm dersinden kayıtlarını sildirebilirler. İslâm dersinden kayıt silme imkânı olmasına rağmen, Müslüman ailelerin yarısı çocuklarını bu derslere göndermektedirler.⁴⁸⁷

Resmî Gazete'de belirtilen genel eğitimin amacı dahilinde yaş gruplarına ve okul kademelerine göre ders konuları ana hatlarıyla düzenlenmiş olup, din dersi öğretmenleri konuları detaylandırarak uygulamaya çalışmaktadırlar. Resmî Gazete'de yayımlanan bu çerçevede programda okul kademeleri ve yaş gruplarına göre konular sıralanmıştır.⁴⁸⁸

İslâm din derslerinin müfredata alınmasıyla velilerde de bu derslerden beklentilerinde zamanla değişiklikler meydana geldiği açıktır. İlk yıllarda din dersleri vatan bilgisi dersi gibi algılanırken, derslerin her dinî topluluğun kendi dillerinde verilmesini talep etmişlerdir. AİT, başından beri söz konusu derslerin okutulmasında Almanca'dan başka dil tercih etmemiştir. Bunun nedeni, tüm Müslümanların aynı etnik yapıdan olmaması hasebiyle ortak bir iletişim dili oluşturulmaya çalışılması gibi pratik amaçların dışında Müslüman çocukların/gençlerin kendi dinlerini Almanca ifade edebilmesi gibi pedagojik nedenler de yatmaktadır. Din dersleri eğitimiyle hem kimlik eğitimi hem de Müslümanlar arasındaki müştereklik duygusunu sağlamak mümkün görünmektedir.⁴⁸⁹

İslâm din dersini okutacak olan öğretmenlerin (Müslüman) yeterliliğini AİT belirlemektedir. Öğretmen maaşlarını Avusturya hükümeti karşılamaktadır. Öğretmenlerin yetiştirilmesini ise 1998 yılından bu yana İRPA (İslâm Din Eğitimi Akademisi) gerçekleştirmektedir. 2005 yılında Yükseköğretim Yasası ile İRPA, uzmanların yetiştirilmesine yönelik özel bir birim haline gelmiştir. 2006-2007 eğitim-

⁴⁸⁷ <https://www.wien.gv.at/tr/birarada/din>, Erişim Tarihi:01.01.2021.

⁴⁸⁸ M. Tavukçuoğlu, "a.g.m.", s. 215-219.

⁴⁸⁹ C. A. Baghajati, "a.g.m.", s. 43.

öğretim yılından itibaren Bologna çerçevesinde Viyana Üniversitesi'nde Din Eğitimi Araştırma biriminin faaliyetiyle İRPA, Almanca eğitim veren bir yüksekokul formuna girmiştir. Okullarda okutulan din dersleri içerik olarak Kur'an-ı Kerim, ahlâk bilgisi, namaz, siyer ve diğer dinlerle alakalı genel bilgilerdir.⁴⁹⁰

Avusturya'da ilkokul seviyesinde 2003/04 eğitim yılında toplam zorunlu eğitime devam eden 31890 öğrenci İslâm dersini almıştır. Ortaokul ve lise kısmında ise bu sayı 400 civarındadır. Zorunlu okullarda 279 öğretmen görev almışken, ortaokul ve lise düzeyinde ise bu sayı 52 olarak kayıtlara geçmiştir. 2009 yılında AİT, resmi okullarda eğitim görmekte olan 50000 öğrenciye İslam derslerini okutmak amacıyla 400 öğretmen görevlendirmiştir.⁴⁹¹

Eğitim-öğretim yılı esas alındığında Avusturya'da İslâm din dersi verilen okulların sayısı 2014-2015 yıllarında 2359, 2015-2016 yıllarında 2190, 2016-2017 yıllarında 2272 adet kayıtlıdır. Bu okullarda İslâm din dersi eğitimini almış olan öğrenci sayısı ise 2014-2015 yıllarında 68.913, 2015-2016 yıllarında 70.054, 2016-2017 yıllarında ise 73.346 olarak kayıtlara geçmiştir. Din öğretmenlerinin sayısına göre 2014-2015 yıllarında 566, 2015-2016 yıllarında 592, 2016 -2017 yıllarında 606 İslâm din dersi öğretmeni hizmet vermiştir. İslâm din dersleri saatlerine göre ise 2014-2015 yılında 11.098, 2015-2016 yıllarında 10.685 ve 2016-2017 yıllarında ise 11.396 saat ders verilmiştir.⁴⁹²

2016-2017 eğitim-öğretim yılından itibaren İRPA'nın İslâm Din Enstitüsü olarak öğretmen eğitimi açısından öncelik belirleme imkânı sunduğu KPH Wien-Krems iş birliği faaliyet göstermektedir.⁴⁹³

---

⁴⁹⁰ Mustafa Çakır, "Avusturya Türk Toplumunun Dinî ve Kültürel Kimlik Sorunsalı", *Türk ve İslâm Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y. 2, S. 5, 2015, s. 3.

⁴⁹¹ Yasin Tecer, *a.g.t.*, s. 64.

⁴⁹² Avusturya Entegrasyon Fonları, <https://www.integrationsfonds.at/statistiken>, Erişim Tarihi: 06.12.2019.

⁴⁹³ Christian Ratzke, *Hochschuldidaktisches Interreligiöses Begegnungslernen*, Waxmann Verlag, Münster 2021, s. 127.

2018-2019 eğitim-öğretim yılında 76.645 öğrenci, din derslerine katılmıştır. 2297 eğitim noktasında 608 öğretmen hizmet vermiştir. Bu rakama okul dışı kurumlarda verilmiş din dersleri de dahildir.⁴⁹⁴

Tablo 8: 2018-2019 Eğitim- Öğretim Yılında Avusturya’da Eğitim Gören Türk Öğrenciler⁴⁹⁵

Okul Türü	Erkek	Kız	Toplam
İlkokul	5550	2679	8229
Yeni Ortaokul	3742	1801	5543
Özel okul	475	168	643
Politeknik okul	311	114	425
Genel Yüksekokul	1149	710	1859
Meslek Okulu	1919	650	2569
Mesleki Ortaokul	889	507	1396
Meslek Yüksekokulu	1196	665	1861
Toplam	15231	7294	22525

İslâm, Avrupa’da giderek bir odak noktası haline gelmiştir. Bu bağlamda Avusturya’da yaşayan Müslümanların İslâm dinîni en iyi şekilde temsil etmeleri lazım gelmektedir. Din dersleri ile Müslüman gençliğe İslâmi bir alt yapı kazandırabilmek adına İslâmın değerleri ve bunların gerek fert gerekse toplum için önemi anlatılmaya çalışılmaktadır. Fakat en önemlisi İslâm dersleriyle öğrencilere Allah’a iman, Peygamber Efendimiz’in sünneti ve İslâm Tarihî aktarılmaya çalışılmaktadır. Müslüman öğrenciler içerisinde Türk kökenli olan öğrencilerin istatistiğine göre Avusturya’da 2018-2019 eğitim-öğretim yılında toplam 22.525 öğrenci eğitim almıştır. Bunların 15.231’i erkek, 7.294’ü kız öğrenci olarak kayıtlara geçmiştir. Buna göre eğitim görme oranı erkek öğrencilerde %68 iken, kız öğrencilerde %32’dir. Erkek ve kız öğrencilerin toplamından oluşan öğrenci sayısının %37’si ilkokul, %25’i ortaokul, %11’i meslek okulu, %8’i meslek yüksekokulu, %8’i genel yüksekokul, %6’sı mesleki ortaokul, %3’ü özel okul ve %2’si politeknik okulda eğitim görmektedir. Söz konusu istatistik verilerinden Türk öğrencilerin temel eğitimden

⁴⁹⁴ <http://www.derislam.at>, Erişim Tarihi: 20.10.2019.

⁴⁹⁵ <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung/weiterfuehrende-bevoelkerungsstatistiken>, 10.10.2022.

sonra eğitime devam etme oranlarında azalma olduğu anlaşılmaktadır, bkz, Tablo: 8.⁴⁹⁶

Türkler arasında üniversite eğitimine devam eden öğrenci sayısı esas alındığında 2018-2019 eğitim-öğretim yılında toplam 2.557 öğrenci herhangi bir okula kayıtlıdır. Bunların 2.500’ü devlet (%98) üniversitesinde, 57’si (%2) ise özel üniversitelerde eğitim görmektedir, bkz, Tablo 9. 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Avusturya genelinde devlet üniversitelerinde eğitim alan öğrenci sayısı (Avusturya dâhil) 75.459 kişi olarak kayıtlıdır. Bunların Türkiye’nin de içerisinde olduğu etnik unsurları temsil eden öğrenci sayısı 66.707, Afrika ülkelerine mensup olanlar ise 879 kişidir. Türk öğrenciler söz konusu eğitim-öğretim yılında toplam öğrenci sayısının %3’ünü teşkil etmektedir. Gerek devlet üniversitelerinde gerekse özel kurumlarda Türk öğrencilerin yükseköğrenim için en çok tercih ettikleri şehrin Viyana olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁹⁷

Tablo 9: 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılında Üniversitelerde Kayıtlı Türk Öğrenciler

2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı Devlet Üniversitesinde Kayıtlı Türk Öğrenci Sayısı ve Üniversitelere Göre Dağılımı (Tam Zamanlı)							
Viyana	İnnsbruck	Leoben	Graz	Salzburg	Linz	Klagenfurt	Toplam
2120	107	24	138	89	98	20	2500
2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı Özel Üniversitelerde Kayıtlı Türk Öğrenci Sayısı ve Üniversitelere Göre Dağılımı (Tam Zamanlı)							
Viyana	Aşağı Avusturya	Yukarı Avusturya	Tirol	Salzburg	Toplam		
38	9	6	3	1	57		

2.2.2.6.1.1. Avusturya’da Müslümanlar Tarafından Kurulmuş Okullar

İslâmi okullar olarak adlandırılan eğitim kurumları 1962 yılında çıkarılan Özel Okullar Kanunu (Privatschulgesetz) çerçevesinde kurulan dinî ya da mezhepsel kurumlardır. Bu kanunun mümkün kıldığı haklardan Müslümanlar da dinî grup statüsünde değerlendirildikleri için yararlanmışlar; AİT’in kurulmasından sonra

⁴⁹⁶http://www.stat.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/volkszaehlungen_registerzaehlungen_abgestimmte_erwerbsstatistik/bevoelkerung_nach_demographischen_merkmalen/index.html, Erişim Tarihi: 01.01.2022.

⁴⁹⁷http://www.stat.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/volkszaehlungen_registerzaehlungen_abgestimmte_erwerbsstatistik/bevoelkerung_nach_demographischen_merkmalen/index.html, Erişim Tarihi: 01.01.2022.

Müslümanların ihtiyaçlarına göre zaman içerisinde birçok anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise, yüksekokul ve üniversitede bölümler kurmuşlardır. Bu okulların çoğunluğu Müslüman nüfusun en yoğun olduğu Viyana’da kurulmuştur. Avusturya’da dini cemaatler ve bunlara bağlı sivil toplum kuruluşları tarafından her kademedede eğitim veren birçok kuruluş hizmet vermektedir. Bunların tamamı ayrı bir araştırma konusu olmakla birlikte Avusturya’da yaşayan Müslümanların eğitim ihtiyaçlarını karşılamakta olan, öğrencileri hem islam kültürü hem de çağın gereklerine uyumlu inançlı bireyler olarak geleceğe hazırlayan birçok okul ve eğitim merkezinden söz edilebilir. Bunlardan Viyana Özel İslam İlkokulu, Viyana Özel İslâm Fen Lisesi, Dr. Abdullah-Karl Hammerschmidt İslâmi ve Mesleki Sosyal Eğitim Okulu, İslâmi Din Pedagojisi Akademisi (IRPA), Avusturya İslam Enstitüsü, Viyana Üniversitesi İslam Din Pedagojisi belli başlılarıdır.

Avusturya’da Müslümanlar tarafından kurulmuş okullardan Viyana Özel İslam İlkokulu 2003 yılında eğitim-öğretim hizmeti vermeye başlamış olup ilkokul kademesine sahiptir. Okul, Avusturya’nın özel okullara ilişkin yasasına göre kurulmuştur.⁴⁹⁸ Katolik ve Protestan okullarında olduğu gibi bu okulda da din dersi eğitimi verilmektedir. Okul Avusturya’nın genel müfredatına uyumlu bir şekilde faaliyet göstermektedir. 2007 senesi itibari ile kurum, kalıcı kamu statüsüne sahip tek okul olma ünvanına sahip olmuştur. Okulun bağlı olduğu dernek, Avusturya İslami Eğitim ve Kültür Merkezi’dir.⁴⁹⁹

2022-2023 eğitim-öğretim yılında okulda 87 öğrenci (45 kız, 42 erkek) eğitim görmektedir. Öğrencilerin yaklaşık %90’ının ana dili Almanca değildir. Toplam dört sınıftan oluşan okulda 4 sınıf öğretmeni, 3 yardımcı öğretmen, 1 Arapça dil öğretmeni, 1 din ve Kur’an öğretmeni ve 1 Türk dili öğretmeni görev yapmaktadır.⁵⁰⁰

Okulda verilen din eğitimi resmi programla sınırlı değildir. Öğretmenlerin ve bazı velilerin gönüllü olarak verdikleri derslerle desteklenmektedir. Kur’an ve Arapça

---

⁴⁹⁸ BGBl. Nr. 244/1962, Belge Nr. 1962_244_0.

⁴⁹⁹ <https://islamische.schule.wien.at>, Erişim Tarihi:09.09.2022.

⁵⁰⁰ <https://islamische.schule.wien.at>, Erişim Tarihi:09.09.2022.

kursları ile resmi prpgram desteklenmektedir. Okul aile birliği de çeşitli etkinlikler vasıtasıyla okulun imkanlarını artırmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir.⁵⁰¹

Avusturya eğitim sisteminde ilkokul 4. sınıfı bitiren bir öğrenci, not ortalamasına göre ortaokul ya da liseye gidebilir. Liseler, alt seviye (Unterstufe) ve üst seviye (Oberstufe) olarak iki kademeye ayrılır ve normal ortaokula devam eden öğrencilerin 4. sınıftan sonra yeterli not ortalamasını sağlaması durumunda liseye geçebilme imkânı bulunmaktadır.

Viyana Özel İslâm Fen Lisesi (İslâmische Realgymnasium (IGW) 1999 yılında Millî Görüş Cemaati tarafından, Avusturya Özel Okullar Kanunu (Privatschulgesetz) çerçevesinde Viyana'da kurulmuş Avrupa'nın ilk özel İslâm lisesidir. Amacı, İslâm inancını sağlamlaştırıp muhafaza ederek, İslâm kültür ve kimliğini sürdürerek Avusturya toplumuna entegre olmaya çalışan Müslüman gençleri yetiştirmektir. Okul kurucuları, iyi bir eğitim alan Müslüman gençlerin Müslümanlar ve gayr-i müslimler arasında iyi bir köprü kurabileceği ideali ile bu okulu kurmuşlardır. Avusturya'da devlet okullarında okutulan temel derslerin aynısı bu okulda da okutulmaktadır. Ailelerin çocuklarını bu okullara göndermelerinin sebebi Müslüman bir ortamda eğitim görmeleri ve Müslüman eğitimci tarafından iş ya da eğitim hayatına yönlendirilmeleri ya da hazırlanmalarıdır.⁵⁰²

IGW, okul türü olarak sayısal derslerin (Matematik, Fizik, Kimya vb.) ağırlıklı olarak okutulduğu özel bir Fen Lisesi'dir. Okula, Almanca yeterlilik düzeyi iyi olup ilkokulu başarıyla tamamlamış öğrenciler kabul edilmektedir. Öğrencilerin çoğu okulunu başarıyla tamamlayıp üniversiteye devam edebilecek akademik donanıma sahiptir. Eğitim açısından İslâmi bir model oluşturmak, öğrencilerine şahsiyet kazandırabilmek, dinî ve kültürel açıdan onların birikimlerinin artırmak okulun ana hedeflerindedir. Hafta içi öğrencilere 2 saatlik din dersi verilirken, haftasonları da okul derneğinin destekleriyle müfredat dışı olmak üzere seçmeli din dersleri (Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Siyer, Ahlâk) verilmektedir.⁵⁰³

⁵⁰¹ <https://islamische.schule.wien.at>, Erişim Tarihi:09.09.2022.

⁵⁰² <http://www.irgw.at/index.php/schulleitbild>, Erişim Tarihi:13.06.2020.

⁵⁰³ Y. Tecer, *a.g.t.*, s. 140.

Öğrenci velilerinin gelir düzeylerinin yeterli olmaması nedeniyle okul idaresi uzun yıllar öğrenci aidatlarına zam yapmamıştır. Kız öğrenciler açısından başörtüsü takma ve ibadet etme sorun olmamaktadır. Okul yemek hizmetlerinde helal gıda imkânı sağlanmaktadır. Ayrıca yüzme dersleri İslâmi kaidelere uygun olarak yürütülmektedir.⁵⁰⁴

Avusturya’da genel itibari ile İslâmi olarak nitelendirilebilecek okullar Türkler ve Araplar tarafından kurulmuştur. Müslüman olan Avusturya kökenli vatandaşların bu kurumlarda hem öğretmen olarak hem de yönetici olarak görev alması, Avusturya toplumuna daha açık bir okul olarak ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Göçmen aileler Müslümanlara ait okullar arasında seçim yaparken, çocukların okul hayatlarını göz önünde bulundurarak dil bakımından problem yaşamayacakları, daha kolay iletişim kurabilecekleri okulları tercih etmektedir. Dolayısıyla Avusturya’da genellikle, Türklerin kurduğu okulları Türk öğrenciler, Arapların kurduğu okulları da Arap öğrenciler tercih etmektedir.

Avusturya’da Müslümanların kurduğu özel okullardan lise düzeyinde eğitim-öğretim faaliyeti gösteren kurumlardan bir diğeri de Dr. Abdullah-Karl Hammerschmidt İslâmi ve Mesleki Sosyal Eğitim Okulu (İslâmische Fachhochschule für Soziale Bildung Dr. Abdullah-Karl Hammerschmidt/IFSB) ‘dur. Meslek eğitimi üzerine ders veren bir okul (lise) düzeyinde olan IFSB, 2002 yılında ders hayatına başlamıştır. AİT’e bağlı olarak kurulan okulun ilk kurucu müdürü Mısır asıllı Hasan Musa’dır. Bir süre sonra kapatılan okul, öğrencilerin mağduriyetlerine çözüm getirmek adına yeniden faaliyete geçmiştir. Okuldan yükseköğretime sınavsız geçiş hakkı bulunmamaktadır. Okulda ağırlıklı olarak sosyal bilimlere ait bölüm dersleri okutulmaktadır. Okulun ana hedefi ortaokulda başarı gösterememiş ya da ortaokula gidememiş kız öğrencilerin eğitimlerini tamamlamalarını sağlamaktır. Ayrıca kız öğrencilerin bir meslek alanında uzmanlaşmalarını sağlayarak diploma değerinde bir belge vererek toplumdan uzak kalmamasına destek olmak amaçlanmıştır.⁵⁰⁵

---

⁵⁰⁴ Y. Tecer, *a.g.t.*, s. 140.

⁵⁰⁵ Y. Tecer, *a.g.t.*, 145-146.

Okul misyonunu şöyle tanımlamaktadır: “İslâmi Bölge Cemiyeti’nin Sosyal Eğitim için İslâm Yüksekokulu kamu hukuku çerçevesinde 3 yıllık ders programı olan özel okuldur. Sosyal sorumluluklar ve meslekler göz önüne alınarak eğitim vermektedir ve öğrencilere meslek seçimlerinde gerekli olan bilgi, altyapıyı sağlamayı kolaylaştırır. Böylece okul öğrencinin kişisel yetenekleri ve eğilimlerine göre yönlendirmede katkı sağlar. Bu mânâda öğrenciler okulun 3. senesinde haftada 8 saatlik bir staj yaparlar ve ders dili Almancadır”.⁵⁰⁶

Avusturya okulunda okutulan dersler olmakla beraber ek olarak 3 yıllık ders programı içerisinde Vücut Bilimi, Arapça, Türkçe (seçmeli), Psikoloji, Pedagoji, Hasta Bakımı, Sağlıklı Beslenme, Hat, Müzik, İslâm İnanç Sistemi ve Ahlâkı, Kuran Okuma, Tefsir, Fıkıh gibi dersler de bulunmaktadır.⁵⁰⁷

IFSB’ye resmî olarak kayıt yaptırabilmek için en az mecburi 8 yıllık okul (4 İlkokul ve 4 yıllık Ortaokul ya da lise) mezunu olmak gerekmektedir ve bunun yanında sosyal alanda bu işi yapabilecek karakter özelliklerine, sağlık yapısını sahip olma şartı vardır. Bir defalığa mahsus olmak şartı ile kayıt parası ve dönemlik harç ödenir. Evangelik ve Yahudi okulları gibi farklı dine mensup öğrencilerin eğitim gördüğü, dinî okullarla ortak programlar ve projeler organize ederler. Proje ve programlardan bazıları şunlardır: İslâm’da, Hıristiyanlıkta ve Yahudilik’te doğum, ölüm ve yaşam (Evangelik ve Yahudi lisesi ile ortak program); Barış Haftası altında, dünya çocukları için savaşız bir dünya ve barış kültürü; İstanbul gezisi, Cumhurbaşkanlığı ziyareti, Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman mezarlıklar ziyareti etkinliklerden bazılarıdır.⁵⁰⁸

Bunun gibi hem sosyal mesaj içerikli hem de Avusturya toplumunda sosyal yaşamı, birlik ve beraberliği destekleyici programlarla dersleri çeşitlendirir. Bu okula Müslüman olmayan öğrenciler de kayıt yapabilir ancak genelde öğrenci potansiyeli Müslüman öğrencilerden oluşur. Müslüman ailelerin ve çocukların bu okulu tercih

⁵⁰⁶ <http://www.bif-fachschule.at>, Erişim Tarihi: 05.01.2021.

⁵⁰⁷ <http://www.bif-fachschule.at>, Erişim Tarihi: 05.01.2021.

⁵⁰⁸ <http://www.bif-fachschule.at>, Erişim Tarihi: 05.01.2021.

etmesinin sebeplerinden bir tanesi de başarı olarak diğer meslek okullarına ya da normal okullara devam edemeyecek durumda olmalarıdır.⁵⁰⁹

Müslümanlar, Avusturya’da yükseköğrenim kademesinde de okullar teşkil ederek akademik düzeyde İslâm dini ve kültürünün yanında temel alanlarda eğitim faaliyetleri sunarak bilgi ve donanım bakımından liyakat sahibi, inançlı öğrenciler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu okullar genel itibari ile Avusturya Devlet Okulları’nda İslâm Din Dersi veren öğretmenlerin yetiştirilmesi için devletin isteği ve teşviki ile AİT tarafından kurulan okullardır. Ayrıca Avrupa Millî Görüş Teşkilâtlarının (IGMG), Avusturya’da faaliyet gösteren Viyana İslâm Federasyonu (VİF) çatısı altında açılmış olan Avusturya İslâm Enstitüsü de yükseköğrenim düzeyinde eğitim veren okullara örnek oluşturmaktadır.

Avusturya’da yükseköğretim kademesinde eğitim-öğretim hizmeti veren okullardan İslâmî Din Pedagojisi Akademisi (İslâmische Religionspädagogische Akademie/IRPA)’dir. Kısa adı IRPA olan okul, Avrupa’daki ortaokul seviyesi ya da ikinci seviyede görev alacak İslâm Din dersi öğretmenlerinin eğitimi için kurulan ilk akademidir. 1998 yılında kurulan enstitü El-Ezher’den gelen hocalarla, El-Ezher modeli örnek alınarak ve Arapça teoloji dersleri vererek eğitim hayatına başladı ve bu eğitim sistemi içerisindeki öğrenciler pedagoji derslerini diğer devlet yüksekokullarında gördüler. 2003/04 eğitim yılında dersler kısmen Almanca olarak verilmeye başlandı ve Bologna süreci ile beraber 2008 yılında dersler tamamen Almanca dilinde işlenmeye başlanmıştır.⁵¹⁰

Yukarıda belirtilen amaçların yanında IRPA kendisini şöyle tanımlar: “...*IRPA birleşmiş bir Avrupa’da, Avusturya kültür ve kimliğine bağlı, kültürler ve dinler arasında bir arabulucu rolü icra eden bir Avusturya kuruluşudur. Avusturya ve Avrupa’daki okullardaki özel ders İslâm dersleri için ulusal mânâda tanınan ilk ve tek kuruluş olduğu unutulmamalıdır.*”⁵¹¹

⁵⁰⁹ <http://www.bif-fachschule.at>, Erişim Tarihi: 05.01.2021.

⁵¹⁰ <http://www.irpa.ac.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

⁵¹¹ <http://www.irpa.ac.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

2007 yılında yükseköğretim yasasına binaen, zorunlu okullarda İslâm dinleri yüksek lisans özel çalışma programı olarak yeniden düzenlenmiştir. Altı dönem süren bu lisans programı, bitirme tezi ile sona erer. ECTS Kredi sistemi uyarlanan lisans programı için 180 kredilik ders vermek gerekiyor. IRPA İnsan Bilimleri (Humanwissenschaft), İslâmi İlimler, okul dersleri için öğretim bilgisi (fachdidaktik), okullarda stajlar gibi dersler ve metodlarla öğrencilerini bu mesleğe hazırlamaktadır. IRPA'ya kayıt yaptırabilmek için en az lise mezunu olunması, yeterlilik sınavı, giriş sınavı ve Almanca ve/ya da Arapça bilgisi gerekli olan şartlardır. Dil için yeterli seviye oluşmamışsa IRPA 2 dönemlik bir dil hazırlık kursu sunar.⁵¹²

IRPA'da bitirme tezi başarısız bulunan öğrenciler, diplomalarını alamamalarına rağmen AİT'in onaylaması halinde yine de İslâm din derslerini verebilmektedir. Ancak, atanma önceliği diplomalı olanlarıdır. Diplomalı öğretmenlerin ders ücretleri, diplomasını alamayanlara nazaran daha yüksek ödenmektedir.⁵¹³

Bu kurumlar kurulmadan önce okullardaki İslâm dersleri için çoğunlukla Türkiye'den ve diğer Müslüman ülkelerden din görevlileri talep edilip, bu hocalar tarafından İslâm dersleri verilirdi.⁵¹⁴

AİT ile Viyana Krems Üniversitesi Kilise Pedagoji Yüksekokulu (KPH) arasında 2016 tarihli iş birliği ve ortak çalışma protokolü imzalanmıştır. Öğretmen eğitime dair yeni yasal düzenlemelerin getirilmesiyle birlikte sekiz sömester ile tamamlanan genel eğitimin ardından bir uzmanlaşma alanına ihtiyaç duyulmuştur. Dört sömestir sürecek uzmanlık eğitimi için o günün şartlarında IRPA'nın alt yapısı müsait olmadığı için destek bir kuruluşa ihtiyaç duyulmuştur. Buna istinaden söz konusu uzmanlık eğitiminin KPH ile iş birliği içerisinde yürütülmesine karar verilerek iki kurum arasında iş birliği gerçekleştirilmiştir.⁵¹⁵ KPH bu tarihten itibaren kendi bünyesinde zorunlu okullarda İslâm Din Öğretimi İçin Üniversite Diploması Programı

⁵¹² <http://www.irpa.ac.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

⁵¹³ Y. Tecer, *a.g.t.*, 145-142.

⁵¹⁴ M. Tavukçuoğlu, "Avusturya İslâm Diyanet Teşkilâtı, Din Dersi Öğretmenleri ve Din Görevlileri", *Diyanet İlmî Dergi*, C. 30, S. 1, 1994a, 68.

⁵¹⁵ C. A. Baghajati, "a.g.m.", s. 43.

adı altında bir programı devam ettirmektedir. Kurum, Avusturya dâhilinde farklı şubeleriyle faaliyet göstermekte olan en önemli özel eğitim üniversitesidir. Program dâhilinde Hıristiyanlık mezheplerinin yanında İslâm, Yahudilik gibi tek tanrılı dinlere ait eğitimler yer almaktadır. Amaçları öğretmenleri dinî alan bilgisi ve pedagojik yeterlilik vermenin yanında alanlarında uzmanlaşmış, mesleki açıdan donanımlı iyi birer eğitimci olarak yetiştirmektir.⁵¹⁶

Viyana Üniversitesi İslam Din Pedagojisi ise, Viyana Üniversitesi'ne bağlı master programı olarak 2006-2007 eğitim öğretim yılında kurulmuştur. Program yüksekokullarda İslâm dersleri verebilecek eğitimcileri yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Okula sadece İslâm ilahiyat mezunları değil farklı dinlere mensup olup İslâm'a ilişkin araştırma yapmak isteyenler de başvuruda bulunabilmektedir. Avusturya'daki imamlar ile İslâm din dersi öğretmenlerinin kalitelerinin artırılmasına yönelik olan fakültede Federal Hükümet, Viyana Belediyesi ve Viyana Üniversitesi ortaklığı ile açılan çeşitli kurs programları düzenlenmektedir. Kurslarda ülkenin çeşitli değerleri ve kanunları hakkında da bilgi verilmektedir.⁵¹⁷

Programın açılış döneminde imamların atanması hususundaki bu kaygılara rağmen 2010/11 yılında Viyana Üniversitesi İslâmi Din Pedagojisi 'Muslime in Europa' başlıklı 2 dönem süren ve 60 kredilik master programı açılmıştır. Master programının amacı dinî kuruluşlar ve sosyal kurumlarda görev alan kişilere Tarih, İslâmi İlimlerin Gelişimi gibi alanlarda altyapı oluşturmaktır.⁵¹⁸ Güncel programa göre 76'sı zorunlu olmak üzere program 120 krediyle tamamlanmaktadır. 2 yıl (4 yarı dönem) süren programda Arapça öğrenmek zorunlu olmasına rağmen eğitim dili Almancadır.⁵¹⁹

Bu program, katılanları Avusturya ve Avrupa'nın hukûkî, sosyal, siyasî ve dinî yapısı hakkında bilgilendirmek istemektedir. Programı bitirenlerin bu bilgileri elde etmelerinin yanı sıra, onların, İslâmi konuları Avrupa toplumu içerisinde yeniden düşünmelerinin sağlanması hedeflenmektedir. Programa katılabilmek için yurtiçinde

⁵¹⁶ Y. Tecer, *a.g.t.*, s. 143; <https://kphvie.ac.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

⁵¹⁷ Y. Tecer, *a.g.t.*, s. 147.

⁵¹⁸ <https://www.postgraduatecenter.at/en/>, Erişim Tarihi: 13.06.2022.

⁵¹⁹ Y. Tecer, *a.g.t.*, s. 147.

ya da yurtdışında ilahiyat alanında lisans yapmış olma zorunluluğu ve B2 Almanca seviyesi gerekmektedir. Master programını başarı ile bitiren 28 kişi ilk mezunlar olmuştur.⁵²⁰

Avusturya İslam Enstitüsü, Viyana İslâm Federasyonu (VİF) tarafından Avusturya’da kurulmuş yükseköğrenim düzeyinde bir eğitim kurumudur. Kurumun açılma çalışmalarının öncülüğünü 1989 yılında Necmettin Erbakan yapmıştır. Necmettin Erbakan, 1989 yılında dönemin Avusturya Cumhurbaşkanı Kurt Waldheim ile yapmış olduğu görüşmede, Avusturya’da yaşayan Müslümanlarla alakalı bazı taleplerde bulunmuştur. Taleplerden birisi de bir İslâm Enstitüsü’nün kurulmasıyla ilgili olmuştur. Talebin olumlu değerlendirilmesi üzerine Erbakan, okulun kuruluş tüzüğünü dönemin AİT yöneticisi Fuat Sanaç’a hazırlatmıştır. Okul, Viyana İslâm Federasyonunun o dönem başkanlığını yapmakta olan Ramazan Yıldız tarafından İslâmi İlimler ve Araştırmalar adı altında 16 Temmuz 1990 tarihinde kurulmuştur. Ancak enstitü imkânsızlıklar nedeniyle ancak 1997 yılında faaliyete geçebilmiştir. 10 Kasım 1999 tarihinde okulun adı idare heyeti değişikliğiyle birlikte Arapça Dil Enstitüsü adını almıştır. 1999-2000 eğitim-öğretim yılında ise eğitim faaliyetlerine başlamıştır.⁵²¹

Enstitü, haftada dört gün ve Cuma tatil olacak şekilde hizmet vermiştir. 2003 yılından itibaren erkekler için olan akşam kursları haftada iki günlük derslerle devam edilmiş, zamanla erkeklerin enstitüye olan talebi azalınca bayanlara yönelik programlarla devam edilmiştir. 2004 yılında Avusturya İslâm Enstitüsü adını alan kurumda eğitim süresi iki yıldan üç yıla, haftalık eğitim beş güne çıkartılarak faaliyetlere devam edilmiştir. 2006 yılı itibari ile günlük ders sayısı altıya çıkartılmıştır. 2010-2011 eğitim-öğretim yılı itibari ile eğitim süresi 4 yıla çıkartılmıştır. 2013 yılı itibari ile ilk üç yılı imam hatip programı, son iki yılı ilahiyat önlisans programı olacak şekilde eğitim süresi beş yıla çıkartılmıştır. Okul, her sene Eylül ayında hazırlık kursu vermekte olup, kurs sonucu başarılı olanları okula kabul

⁵²⁰ <https://etf.univie.ac.at>, Erişim Tarihi: 11.02.2020.

⁵²¹ Mustafa Türkmen, *Avusturya Türk Sivil Toplum Kuruluşlarında İslâm Din Eğitimi (Viyana İslâm Federasyonu Örneği)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2019, s. 4.

etmektedir. 2010 yılı itibari ile çocuk ve genç talebelere de hizmet vermeye başlamıştır. 2011-2012 eğitim-öğretim yılı itibari ile ayrıca hafızlık eğitimi programa dâhil edilmiştir.⁵²²

Avusturya’da Müslümanların eğitim-öğretim faaliyetleri okulların haricinde camiler, dernekler ve cemaatlara bağlı ya da bağlı olmayan Müslümanlara ait eğitim merkezleri, kültür dernekleri tarafından da sağlanmaktadır. Özellikle kültür dernekleri ve eğitim merkezi şeklinde hizmet vermekte olan kurumların bazıları ücretli, bazıları ise ücretsiz olarak faaliyet göstermektedir. Buralarda kurs programı şeklinde düzenlenen eğitimler genellikle haftasonları, ara ve yaz tatillerinde verilmektedir.

İslâmi eğitim veren cami ve diğer kuruluşlarda müfredatlar ile yöntemler kurumlar tarafından düzenlenmektedir. Bunlar öğretmenlerini kendileri seçmekte olup devletin bu anlamda müdahalesi söz konusu değildir. Önceleri camilerin mekânsal sıkıntıları dolayısıyla dersler hem kalabalık mevcutlarla hem de sınıf ortamı olmayan mescitlerde işlenmiştir. Ancak 2005 yılından itibaren dinî eğitim veren kurumların artmasıyla birlikte eğitim amacıyla camilere devam eden öğrenciler, okulları tercih etmeye başlamışlardır. Ancak camiler de eğitim hizmeti devam etmiş, hatta bazı cami derneklerine bağlı daha profesyonel eğitim programları düzenlenmeye başlanmıştır.

2.2.3. Avrupa’da Yahudilik

Yahudi azınlığın Avrupa’daki yerleşim oranının değişkenlik göstermesi ve sürekli yerlerinden kovulmasının arka plânında genellikle ekonomik değişkenler yer almaktadır. Ortaçağ’da Konstanz Gölü (Almanya/Württemberg) ve etrafında Yahudi cemaatleri oluşmaya başlamıştı. Yahudilerin faaliyet alanları zorunlu olarak ticaret ve borç para vermekle sınırlandırılmıştı. Bu durum ise onları Hıristiyanlığın düşmanı, saldırıların hedef noktası haline getirmişti.⁵²³

Kilise, genellikle geçmişteki bazı faaliyetleri nedeniyle Yahudilere karşı negatif tutum içerisinde olmuştur. Ancak Kilise, Hıristiyanlığın gerçekliğinin

⁵²² Abdullah Akın, “Avusturya İslâm Enstitüsünün Faaliyetlerine Genel Bir Bakış (1999-2012)”, *Kisbu İlahiyat Dergisi*, S. 2, 2019 Aralık, s. 70.

⁵²³ <http://www.jm-hohenems.at>, Erişim Tarihi:16.07.2022.

şahitliğinden de haberdar olan Yahudileri fiziksel olarak ortadan kaldırmayı hiçbir zaman düşünmemiştir. Özellikle Protestanlığın ilk öncülerinden Jan Hus ve taraftarları ile papalık makamı arasındaki savaşta ciddî anlamda zarar gören Yahudilere yeterince zengin olduklarına inanıldığı için yardım kasasından herhangi bir destek sağlanmamıştır. Vaftiz olmaları ve toplum içerisinde tanınmaları için belirli kıyafetleri giymek üzere zorlanan Yahudiler, ibadetlerini de istedikleri gibi ifa edememişlerdir. Wiener Gesera⁵²⁴ olarak bilinen ve 1421’de Dük V. Albrecht (1389-1439) döneminde gerçekleştirilen Yahudi kovuşturmaları pek çok efsanevi rivayeti de beraberinde getirmiştir. Mesela dönemin Rabbisi⁵²⁵ olarak bilinen Jonah, Almanların saldırısına uğramadan evvel cemaatin bütün kadın ve erkeklerini en sonunda da kendisini öldürerek onurlu bir ölümü tercih etmiştir. İmparator III. Friedrich (1415-1493) Yahudi cemaatiyle şahsî bir münasebet içerisinde olmuştur. Ancak özellikle I. Maximillian (1459-1519) döneminde yönetimdeki söz hakkını yitirmeye başlayan Habsburg Hanedanı, Yahudi cemaatinin koruyuculuğunu daha fazla üstlenememiştir. Evinin önünde Hıristiyan bir çocuğun cenazesini bulan ve bunu cemaat üyeleriyle birlikte Kiliseye bildiren Simon adındaki bir Yahudinîn ve diğer cemaat üyelerinin daha sonra Papa tarafından lehinde ispatlandığı halde katil oldukları gerekçesi ile öldürülmesi ve Ortaçağ’daki veba salgınından Yahudilerin sorumlu tutulması gibi hadiselere sıkça rastlanmıştır.⁵²⁶

Yahudilerin Avrupa’nın sosyal ve kültürel yaşamına dahil olması, Aydınlanmacı düşünce sisteminin 19. yüzyılda ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Özellikle 1848 İhtilâlleri, Yahudilerin bireysel özgürlüklerle tamamen tanışması hususunda

---

⁵²⁴ 15. yüzyılın başlarında Viyana ve çevresinde Yahudilere yönelik zulümler artış göstermiştir. Bu dönem ayrıca Yahudilerin kısmen zenginleşmeye başladığı, Viyana’da halkın Yahudilere karşı nefretinin arttığı zamanlardır. Jan Hus’un fikirleri de söz konusu dönemde önemli yankılar uyandırmıştır. Yahudilerin de Jan Hus ve taraftarları ile iş birliği içerisinde olduğuna dair yaygın bir kanaat uyanmıştır. Duke V. Albert ise hem Jan Hus ve taraftarlarının isyanlarından rahatsızdır, hem de Yahudi tefecilere geri ödeyemeyeceği kadar borçlanmış vaziyettedir. Yahudilerle alakalı söylentilerin had safhaya ulaşmasıyla birlikte Yahudilere yönelik zulümler, dışlanma artmıştır. Bunun üzerine diğer şehirlerdeki Yahudiler Viyanaya getirilip hapsedilerek işkenceye maruz bırakılmıştır. Bazıları ise sürülmüştür, bkz, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/wiener-gesera>, Erişim Tarihi: 14.02.2022.

⁵²⁵ Rabbi sözcük anlamı olarak Arapça’da olduğu gibi üstad, öğretmen manasına gelmektedir. Bunlar Tevrat’ın öğretmenleri ve yorumcusu olarak tanımlanmaktadır. Rabbiler kutsal metinleri yorumlama yetkisi ve yeteneğine sahip Yahudi din bilgini olarak kabul edilmektedir, bkz, Mustafa Alıcı, “Yahudilikte Otorite Kurumlar Üzerine”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, C.3, s.7, 2015, s. 19.

⁵²⁶ A. Ehrlich, *a.g.e.*, s. 105-108.

önemli bir eşik olmuştur. Diğer dini gruplarda olduğu gibi Yahudilerde de söz konusu özgürlükler, bazı değerleri değiştirmeye başlamıştır. Çünkü özgürlük demek, batı toplumunda batılı gibi yaşayabilmek anlamına gelmektedir.⁵²⁷

Liberalizm, aydınlanmanın siyasî ifadesi anlamında önemli bir etkidir. 19. yüzyılın sonlarına doğru yayımlanan gazetelerin ortak görüşü, Yahudilerin liberalizmle medeniliği eşdeğer görmeleri şeklindedir. Bu döneme odaklanıldığında Yahudileri, yaşadıkları baskıdan liberal ekonomi politikalarının kurtardığı anlaşılmaktadır. Ancak yaşanan gelişmelere bakıldığında, süreç Yahudiler için kayıpsız olmamıştır. Çünkü özgürleşmenin bedeli aynı zamanda Yahudi olmaktan vazgeçmek anlamına gelmektedir. Toplum içinde bir Yahudi'den ziyade bir Alman olmak onları özgürleşebilecektir. Ancak Yahudi toplumunun tamamında bu görüş hâkim olmamıştır. Çünkü bir kısmı günlük yaşamında Yahudi şeriatına sıkı sıkıya bağlı kalırken diğer kısmı ise Avrupa toplumu içinde serbestçe yaşamaya razıdır. Bu sosyolojik mesele, o dönemde toplumda oldukça yer etmiş olan Yahudi sorununu da gündeme getirmiştir. Bu fikirlerin temelinde sorunun çözümünde birleşilen ana düşünce ise şu olmuştur: Yahudi sorununu çözenin tek yolu Yahudilerin Yahudi olmaktan vazgeçmeleridir.⁵²⁸

Yahudileri kısa sürede batı toplumu içerisinde tırmanışa geçiren anlayış, Hümanizm ve liberal anlayış olmuştur. Onları kapitalist dünya içerisinde baskın olmaya zorlayan etken, başından beri başka şanslarının olmadığına inanmalarıdır. Yahudiler, zenginliğin önyargılardan kurtulabilmek için özgürlük ve saygınlık kazanma yolunda önemli bir anahtar olduğunun farkında olmuşlardır. Bunun için de geleneksel değerlerinden vazgeçerek, aydınlanmacı düşünceye sıkı sıkıya sahip çıkmışlardır.⁵²⁹ Ayrıca sahip oldukları evrensel önderlik inancı da burada etkili olmuş olmalıdır. Zira Yahudiler kendilerinin Tanrı tarafından seçilmiş halk olduğuna inanmaktadır. Bu özellik onlara bir ayrıcalıktan çok sorumluluk yüklemektedir. Nasıl

---

⁵²⁷<https://mirasimiz.org.tr/sayfa/Bati-Toplumu-Aydinlanma-ve-Yahudiler-Viyana-ornegi/2046>, ErişimTarihi: 14.06.2020.

⁵²⁸<https://mirasimiz.org.tr/sayfa/Bati-Toplumu-Aydinlanma-ve-Yahudiler-Viyana-ornegi/2046>, ErişimTarihi: 14.06.2020.

⁵²⁹<https://mirasimiz.org.tr/sayfa/Bati-Toplumu-Aydinlanma-ve-Yahudiler-Viyana-ornegi/2046>, ErişimTarihi: 14.06.2020.

ki Tanrı krallığının gerçekleşmesi için Mesih'in⁵³⁰ seçilmişliğine, önderliğine ihtiyaç varsa insanlığın ilerlemesi sürecinde de Yahudilere ihtiyaç bulunmaktadır.⁵³¹

2.2.3.1. Avusturya'da Yahudiler

Ortaçağ'da bugünkü Avusturya toprakları dâhilinde pek çok Yahudi cemaati bulunmaktaydı. 1200'lü yılların gettosu yaklaşık 70 evden oluşmaktaydı. Evlerin tek tek girişleri ve pencereleri olmayıp sadece dört tane ana giriş-çıkış kapısı bulunmaktaydı. Yahudilerin birçoğu sefalet içinde evini diğer Yahudilerle paylaşmak zorunda kalıyordu. Maddî durumu iyi olan Yahudiler azınlıktaydı. Cemaatin bir huzurevi olarak da hizmet veren bir Yahudi hastanesi ve bir hahamı vardı. Dönemin önemli Yahudi Rabbileri Ishak Bar Mosche (1180- 1250) ve Elijah Kohen Zedek (ö. 1260) idi.⁵³²

12. ve 13. yüzyıllarda Avusturya şehirlerinden Wiener Neustadt'ta, Krems'te, Zwettl ve Laa an der Thaya'da, Graz ve Villach'da Yahudi grupların yaşadığı bilinmektedir. Tirol ve Voralberg gibi bölgelerde de 14. yüzyıldan itibaren varlıkları ispatlanmaktadır. II. Friedrich'in çevresinde çok fazla Yahudi'yi barındırdığı ileri sürülse dahi bunlardan sadece bir tanesi ispatlanabilmektedir. Dük II. Friedrich'in (1211-1246) çıkarmış olduğu "Fridericianum" Ortaçağ'daki en insancıl Yahudi Yasası olarak görülmektedir. Yasa aynı topraklar içerisinde yaşayan bütün Yahudilerin can ve mal güvenliğinin Dük II. Friedrich tarafından garanti altına alındığının belgesidir.⁵³³ 13. yüzyılın başlarında Avusturya'da Yahudi toplumu önemli bir refah seviyesi elde etmiştir. Söz konusu refahın en önemli nedeni II. Friedrich'in çıkarmış olduğu Yahudi Yasası'nın payı büyüktür. Yahudiler bu dönemde ticaret, vergi toplama vb. pek çok alanda faaliyet göstermişlerdir. 1204 tarihinde Avusturya'da ilk resmî

---

⁵³⁰ Mesih kelimesi Arapça kökenli olmayıp Arapça'ya, Ârâmîce'de kullanılan "meşîha" ve İbranice "meşiah" sözcüklerinden geçmiştir. Arapça'da m-s-h kökünden gelip beklenen kurtarıcıyı ifade eden bir sıfattır, bkz, M.S. Baybal, *İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü*, Yediveren Kitap, Konya, 2002, s. 25.

⁵³¹ M.S. Baybal, *a.g.t.*, s. 23.

⁵³² A. Ehrlich, *a.g.e.*, s. 112-114.

⁵³³ A. Ehrlich, *a.g.e.*, s. 116-120.

sinagog inşa edilmiştir. Hahamların önemli bir kısmı Avusturya'ya yerleşmiş olup bunlar, sonraki dönemlerde Avusturya uleması olarak anılmaya başlanmışlardır.⁵³⁴

Yahudilerin gettoları dâhilinde sahip oldukları ticarî imtiyazlar ve altın, gümüş ve sikke yapımı gibi zanaatlara sahip olan Yahudilerin zamanla değerli madenden basılan Viyana parası ile ilgili bazı görevlere sahip olmaları, Viyana toplumundaki mevkilerini göstermesi açısından çok büyük öneme sahiptir. Özellikle Dük V. Albrecht zamanındaki finansal sıkıntılar ve Hıristiyan halk içinde hızla yayılan Yahudi düşmanlığı, şehri 1420 ve 1421 yıllarının karanlık tablosuyla yüz yüze getirmiştir. "Wiener Gesera" olarak bilinen bu yok etme çabaları Yahudilerin yaşadıkları mahalleler içerisinde gerçekleşmiştir. Burada kişilerden çok gettoya dönüşmüş mahallelerin tahrip edilmesi amaçlanmıştır. O dönemde çok sayıda Yahudi tekdir edilmiş, birçoğu da hayatını kaybetmiştir. 15. ve 16. yüzyıllarda Viyana'daki Yahudi nüfusu çok azalmıştır. Yahudilerin faal ancak içe dönük ve kapalı toplu yaşam süreci 17. yüzyıl başlarında bugünkü Viyana şehrindeki Leopoldstadt'ta yeniden ortaya çıkmıştır. 1632 yılında söz konusu bölgedeki 136 evde 500 Yahudi ailesinin varlığı tespit edilmiştir. Cemaat bu seçkin konumunu Yahudi dünyasının zekâsına ve bilhassa dönemin önemli Yahudi din adamları olan Jom-Tow Lipman Heller (1579-1654) ve Sachbtaj Scheftel Horowitz'e (1565-1619) borçludur. Ancak bu tablo uzun sürmemiştir. Halk arasında yeniden alevlenen Yahudi karşıtı ırkçı düşünceler, kralın Yahudilerin Viyana'dan çıkartılmasına dair kararını etkilemiştir. 1675'ten sonra sadece çok az bir kısmı ancak şahsa özel imtiyazlarla Viyana'ya geri dönebilmiştir. Göçe zorlanan diğer Yahudiler hayatlarını Bavyera'nın Fürth ve Brandenburg şehirlerinde idame ettirmişlerdir. Yeni gelenlerin arasında Samuel Oppenheimer (1630-1703), Samson Wertheimer (1658-1724), Viyana Sefarad Cemaatinin kurucusu olan Diego Aguilar (1616-1692) gibi önde gelen isimler bulunmaktadır.⁵³⁵

Yahudiler maddî-manevî en görkemli dönemlerini Habsburg Hanedanlığı'nın yönetimi altında yaşamışlardır. Bu durum aynı zamanda Yahudilere karşı ciddi bir nefretin doğmasını da beraberinde getirmiştir. Kral I. Ferdinand döneminde

⁵³⁴ <https://tr.qwe.wiki>, Erişim Tarihi:02.06.2019.

⁵³⁵ Peter Csendes vd. (Ed.), *Das Osterreichische Stadtebuch / Die Stadt Wien*, C. 7, WÖAV, Wien 1999, s. 282-293.

Yahudilerin şehirlerin içinde yaşamasına müsaade edilmemiştir. II. Maximilian döneminde sadece yedi Yahudi ailesinin şehrin içinde yaşamasına izin verilmiştir. Ancak bir yıl sonra bunlarla alakalı yeniden sınır dışı edilme kararı verilmiştir. Seegasse'deki Yahudi Mezarlığı'ndaki en eski mezar tarihinin 1582 olması, Yahudilerin bir süre sonra geri döndüğünün ispatı olarak kabul edilmektedir.⁵³⁶

Saray ahalisinden olan Yahudiler ise tabii olarak imtiyaz sahibiydi. Yahudiliklerinin emaresi olan herhangi bir işaret taşımak zorunda değillerdi ve korunmuşlardı. Viyana'da böyle legal olarak yaşayan yaklaşık 300 Yahudi vardı. II. Ferdinand'ın 1619 yılında Yahudileri koruması altına aldığı beyan etmesi, bölgedeki Yahudi nüfusunun artmasına neden olmuştur. 1620 yılında yapılan düzenlemelerle Yahudiler bir sinagog ve dinleri için çeşitli yaşam alanları edinmişlerdir. Sterngasse 6 numarada bir Sinagog inşa edilmesine dışarıdan normal bir daire gibi görülmesi şartıyla izin verilmiş; ancak teoride verilen diğer sözler pratikte uygulanamamıştır.⁵³⁷

Viyana Yahudileri Avusturya bölgesindeki diğer Yahudilerin de temsilciliğini üstlenmişlerdir. 17. yüzyılda elliyi aşkın küçük Yahudi sitesi bulunmaktadır. Aşağı Avusturya eyaletindeki Ebenfurth, 1652 yılında 24, 1671 yılında ise 45 Yahudi sitesi ile en kalabalık bölgeydi. O dönemde, Yahudiler toplam nüfusun yaklaşık %20 ila %30'unu oluşturmaktaydı. Erken modern dönemde Avusturya bölgesindeki Yahudi sitelerinin sayısı azalmıştır. Burgenland'da hayatını idame ettiren birkaç site de Habsburglar döneminden kalmadır.⁵³⁸

Rivayete göre İmparator I. Leopold'un (1640-1705) eşi prenses Maria Theresia, Viyana'da bu kadar çok Yahudi yaşadığı sürece eşine bir veliaht doğurmasının mümkün olmayacağını söylediği için kurulan Engizisyon komisyonları ile şehirdeki Yahudilerin sayısının nasıl azaltılabileceği görüşülmeye başlanmıştır. 1670'te İmparator I. Leopold Yahudilere birkaç hafta içerisinde toplanıp Viyana'yı

---

⁵³⁶ A. Ehrlich, a.g.e., s. 130-138.

⁵³⁷ A. Ehrlich, a.g.e., s. 139-142.

⁵³⁸ A. Ehrlich, a.g.e., s. 144.

terketmeleri için mühlet tanımıştır. Yahudiler şehirden çıktıktan sonra Sinagogları yağmalanmış ve bir Katolik Kilisesi'ne çevrilmiştir.⁵³⁹

Maria Theresia'nın oğlu Kral II. Joseph 1781'de ilan ettiği Hoşgörü Fermanı ile 19. yüzyılın din özgürlüğü yolundaki çok farklı bakış açılarını belli bir düzene koymuştur. Bahsedilmesi gereken önemli bir konu da o zamanın Viyana'sının Orta Avrupa'daki İbranice matbaacılığın merkezi olmasıdır. Aynı şekilde Yahudi aydınlanması olarak ifade edilen Haskalah Hareketi de 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılın başında Viyana merkezli olarak meydana gelmiştir. Avrupa'daki Rönesans ve Reform hareketlerinin Yahudilerdeki karşılığı olan bu aydınlanma; vatandaşlık hakları, eğitim hakkı ve İbranice ile ilgili maddeler talep etmiştir. 1826'da kurulan Viyana'nın ana sinagogu "Stadttempel, gelenekçi ve reformist Yahudiler arasındaki uzlaşmayı, eşitliği sağlamış, hatta Isaak Noah Mannheimer'in (1793-1865) Yahudi din okuluna vaiz ve müdür olarak atanmasında etkin rol oynamıştır.⁵⁴⁰

Yahudilerin Avusturya'nın politika sahnesindeki ilk ciddi gösterileri Avusturyalı devlet adamı Metternich (1773-1859) dönemine rastlamaktadır. Yahudiler, Metternich'in sıkı destekçileri olarak 1848 devrimlerine katılmışlardır. Hatta Herrengasse'de çıkan olaylarda ölenlerden ikisinin Yahudi olduğu belirtilmiştir.⁵⁴¹

1848'de Yahudi Cemaati'nin resmî olarak kurulabilmesi için gerekli tohumlar atılmaya başlamıştı. 1852'de geçici olarak kurulan Yahudi Cemaati, 1867'de devlet tarafından tanınarak nihâî şeklini almış oldu.⁵⁴² Aralık Anayasası (Alm. Oktoberverfassung) olarak bilinen ve 21 Aralık 1867'de çıkartılan anayasanın 14., 15., ve 16. maddeleri yasalarca tanınmış dinlerin mensuplarının ibadetlerini özgürce ifa edebileceğini, hiçbir din mensubunun başka bir dinin ritüelini yerine getirmek için zorlanamayacağını beyan etmiştir. Söz konusu yasaya göre Avusturya'da yasal olarak kabul edilmiş olan kilise ile dini topluluklara örgütlenebilme; kendi içişlerini serbestçe

---

⁵³⁹ A. Ehrlich, *a.g.e.*, s. 162-166.

⁵⁴⁰ A. Ehrlich, *a.g.e.*, s. 162-166.

⁵⁴¹ A. Ehrlich, *a.g.e.*, s. 162-166.

⁵⁴² W. Reichel-T. Eder, *a.g.e.*, s. 54-55.

düzenleyerek yönetebilme, ibadet, eğitim ve sosyal yardım amaçlı kurumlar teşkil edebilme gibi haklar sağlanmıştır.⁵⁴³

2.2.3.2. Avusturya İsrail Din Cemaati

Avusturya İsrail Din Cemaati'nin ilk teşkilatlanma süreci 1852'de bir Yahudi Cemaatinin kurulmasına müsaade edilmesiyle atılmıştır. Viyana'daki Yahudi Cemaati söz konusu tarihten bu yana faaliyetlerini sürdürmüştür. Macaristan ve Bohemya'dan Avusturya'ya yapılan göçlerle Yahudi nüfusu artmaya başlamıştır. O dönemden itibaren ekonomi alanında Yahudiler Avusturya'da önemli bir güç haline gelmeye başlamışlardır. Bankacılık, menkul kıymetler alanlarında aktif rol oynamışlardır. Ayrıca sanayi şirketleri kurarak demir yolu inşaatı alanında faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bunların yanında tekstil sektöründe de önemli bir yer edinmişlerdir. Kültür, sanat alanlarında da adlarından söz ettirmeye başlayan Yahudiler, sosyal kurumların destekçileri haline gelerek ekonomist, doktor, bilim adamı, hukukçu yetiştirmişlerdir. Hemen hemen her alanda artık önemli bir konuma gelen Yahudiler, Habsburg Hanedanlığı'na olan sadakatlerini sürdürmüşlerdir.⁵⁴⁴

Avusturya'nın doğu bölgesinden gelen Yahudi göçleriyle birlikte Viyana'daki Yahudi nüfusu da artmaya başlamıştı. Göçle gelen Yahudiler farklı meslek gruplarına sahipti. Zenaatkar, işçi, seyyar satıcı gibi farklı alanlarda iştegal eden Yahudi gruplarıyla birlikte henüz tam olarak örgütlenememiş bir konumdaydılar. Büyümeye başlayan topluluk, hizmet alabilecekleri daha fazla organizasyona ihtiyaç duymaya başladı. Viyana'nın birçok bölgesine sinagoglar inşa edilmeye başlandı. 1858'de Tempelgasse'de Leopoldstadter Tapınağı inşa edildi. Diğer ibadethaneler söz konusu tapınak kadar görkemli olmasa da Yahudilerin varlıklarını ve konumlarını destekleyecek, ibadet ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde inşa edilmişlerdi. Avusturya, böylece çok sayıdaki küçük Yahudi grupları tek çatı altında birleştirmek adına 1890'da

⁵⁴³ RGBI.Nr. 142/1867, Belge Nr. 142/1867.

⁵⁴⁴ <https://www.ikg-wien.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

yasal bir düzenleme getirdi.⁵⁴⁵ Böylece Avusturya İsrail Din Cemaati, hükümet tarafından resmen tanınmış oldu.⁵⁴⁶

Viyana, Yahudilerin teşkilatlanması adına önemli bir merkez vazifesi görmüştür. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Yahudi- milliyetçi hareket yani Siyonizmin merkez noktası Viyana olmuştur. Yahudi halkının kadim hislerine ve özlemlerine tercüman olup "Yahudi Devleti"nden söz eden Theodor Herzl (1860-1904) de Viyana'da yaşamıştı. 1938-1945 yılları arasındaki soykırım dönemine kadar Viyana'daki bilimsel ve kültürel hayatta Yahudi etkisi önemli ölçüdeydi. 1938 yılında Viyana'da yaşayan Yahudi sayısı 180.000 civarındaydı. Bu rakamdan sadece birkaç yüzü yaşanan kovuşturma, sürgün ve mânevî baskılardan sağ çıkabilmişti. Avusturya İsrail Din Cemaati, 1945 yılından sonra yeniden faaliyetlerini sürdürmeye devam etti. Viyana'daki İsrail Din Cemaati, diğer Yahudi topluluklarını da kapsadığı için Avusturya'nın önemli bir teşkilatı olarak kabul edilmektedir.⁵⁴⁷

Cemaat günümüzde, kendisine bağlı bölgesel dinî topluluklarla faaliyet göstermektedir. Bunlar Yahudi topluluğu (Graz), Baden Yahudi Topluluğu (Aşağı Avusturya), Wr Neustadt Yahudi Cemaati (Aşağı Avusturya), İsrail Din Topluluğu (Linz), İsraili Kültür Topluluğu (Salzburg), İsrail Din Cemaati (İnnsbruck), Avusturya İlerici Musevilik Hareketi adlarını taşıyıp Avusturya İsrail Din Cemaatine bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Bunların yanında Avusturya'da sosyal sorumluluk faaliyetlerini yürüten Yahudi yardım dernekleri de hizmet vermektedir. Bunlar; Tmicha (İhtiyaç Sahiplerini Destekleme Derneği), Ohel Rahel (Yahudi Yardım Derneği), WIZO (Uluslararası Kadınlar Siyonist Örgütü), Ebeveynler Evi Dostları ve Muhtaçlar derneği olarak faaliyet göstermektedir. Cemaat günümüzde Viyana'da ana merkez konumundaki Viyana Şehir Tanınağı haricindeki sinagog ve diğer dini mekânlarıyla birlikte 25 farklı noktada ibadet hizmeti sağlamaktadır.⁵⁴⁸

Cemaatin en yüksek organını 24 üyeden oluşan Din Konseyi (Dinî Kurul) temsil eder. Bu kurul üyelerinin belirlenmesi de seçimle gerçekleşip, her bir üye

⁵⁴⁵ <https://www.ikg-wien.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

⁵⁴⁶ RGBI.Nr. 57/1890, Belge Nr. rgb1890_0057_00109.

⁵⁴⁷ W. Reichel-T. Eder, *a.g.e.*, s. 54-56.

⁵⁴⁸ <https://www.ikg-wien.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

cemaatin diğer üyeleri tarafından beş yıllığına seçilirler. Din Konseyi, cemaatin en yüksek organıdır. Faaliyet sorumluluğu kültür, eğitim, sosyal işler, güvenlik ve dış ilişkiler ile cemaatin tüm ticari faaliyetleridir. Kültür Komitesi ise temel yönergelere karar verir, temel kararlar verir, temel hedefleri belirler ve bunların amacına uygun gerçekleşmesini kontrol eder. Toplantılar aylık olarak yapılmaktadır. Çeşitli alanlardaki etkinliklerin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için çeşitli komisyonlar kurulmuştur. Komisyonlar dinî liderler ve topluluk üyeleri tarafından oluşturulur. Bunlar danışma organları olup Dinî Konsey'in çalışmalarını hazırlar. Güncel olarak Dinî Konsey'e hizmet eden 12 komisyon, 4 adet muhtelif konularda danışma kurulu, 2 dernek, bir federal birlik, 1 komite bulunmaktadır.⁵⁴⁹

2009'da cemaatin ana meseleleri şu başlıklardan oluşmaktadır;

- "İbadet, âyin ve manevî-dinî kurumların mevcudiyet ve devamlılığını inşa etme, günlük ibadetlerin düzen ve intizam içerisinde ifasını sağlama, kurban ve maddî-mânevî arınma,
- Hahamlar Kurulu'nun istihdamı, hahamların, diğer din görevlilerinin, yöneticilerin ve hizmetlilerin atanması, maaşları vs.,
- Din dersleri ve teftişi meselesi,
- Viyana Merkez Mezarlığı'nda ve diğer bölgelerdeki mevcut 43 mezarlığın muhafaza edilmesi, yasa ve tüzüklere hâlel gelmeksizin vefat edenin dinî ritüellere uygun bir şekilde defnedilmesi,
- Toplu mezarlardaki cesetlerin bakımı,
- Malî bütçeye bağlı kalınarak cemaat bünyesinde yeni müesseselerin ve vakıfların kurulması ve idamesi (eğitim amaçlı dersler, fakirlere, yaşlılara, dul ve yetimlere yardım, bakıma muhtaç hastalara yardım, umum yararına yapılabilecek her türlü insanî yardım),

⁵⁴⁹ <https://www.ikg-wien.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

- Yukarıdakiler dışında;
- Viyana İsrail Diyanet Cemaati Viyana'nın merkezinde 1826 yılında tamamlanan büyük sinagogun sahibidir. Bundan başka toplam 11 adet ibadet mekânı vardır.
- Cemaatin, adını önemli ve tanınmış bir haham olan Zwi-Perez Chajes'den alan bir okulu vardır. Bu okul, okul öncesi dönem için iki ayrı müessese, bir ilkokul, bir de lise barındırmaktadır. Okulun aslı misyonu çocuklara pozitif eğitimin yanı sıra Yahudi inanç sistemini ve gereklerini de öğretmektir. Okul aynı zamanda Rus-Yahudi göçmenler arasında bütünleştirici bir fonksiyona sahiptir.
- Cemaat yasalarca tanınan din dersleri çerçevesi dâhilinde tek tek her çocuğun alması gereken din eğitimiyle ilgilenir.
- Radikal-Ortodoks grubun okulunu temsil eden "Machsike Hadass" okulunu da destekleyen cemaat aynı zamanda mezhebin yeterli bulunmayan din dersi eğitimi için de faaliyetlerde bulunur.
- 30 odalı bir huzurevi, 60 odalı bir bakımevi ve hasta-bakıma muhtaç yaşlılar için de 60 yataklı bir merkezi vardır.
- Yardıma muhtaç kimselere bütçe dâhilinde aylık maddî yardım, geçici iş sağlama, hasta ziyaretleri, dil kursları ve sosyal meselelerle ilgili danışmanlık da faaliyetler arasındadır.
- Kültürel temaların işlendiği konferanslarla cemaat üyelerinin beklentileri karşılanır ve bu konferanslar dış dünyayla iletişimi sağlamak adına birer hareket noktasıdır.

- Bütün güçlerini antisemitizmle⁵⁵⁰ savaşmak için kullanırlar.”⁵⁵¹

2012 yılında Avusturya’da İsrail Din Cemaati ile alakalı yeniden yasal düzenlemeler getirilmiştir. Buna göre Yahudi mezarlıklarının kalıcı hale getirilmesi, Yahudilere ait dini bayramlar, özel günler ve koşer gıda üretimine ilişkin iyileştirmeler yasal dayanak altına alınmıştır. Cemaatin içişleri ile alakalı faaliyetlerini bağımsız olarak düzenleme ve yürütme hakkına sahip olduğu, dini öğretilerini yayma ve ibadetlerini aleni bir şekilde gerçekleştirme serbestliğinin bulunduğu yer verilmiştir. Söz konusu yasal düzenleme ile Yahudi cemaatine özerklik konusu da garanti edilmektedir.⁵⁵²

Avusturya İsrail Din Cemaati, günümüzde bünyesinde bulunan okullar vasıtasıyla eğitim-kültür hizmetlerini yürütmektedir. Bunlardan Zwi Perez Chajes Okulu (ZPC), Zwi Perez Chajes Okulu’nu Koruma Derneği himayesinde faaliyet göstermektedir. Okul, kreşi olan bir anaokulu, okul sonrası bakım hizmeti de veren bir ilkokul ve bir ortaokuldan oluşan dört katlı bir bina kompleksinde yer almaktadır. Bina yaklaşık 600 öğrencinin eğitim görebileceği şekilde tasarlanmıştır. Okul daimî kamu statüsüne sahiptir. Viyana’daki Yahudi Mesleki Eğitim Merkezi’nde (JBBZ) ise farklı ülkelerden gelen gençler ve yetişkinler, Yahudi din ve kültürlerine uygun dil ve mesleki eğitimleri alabilmektedir.⁵⁵³

Avusturya İsrail Din Cemaati, bünyesi dahilindeki bazı kurumlarla vasıtasıyla yaşlı, hasta ve göçmen gibi dezavantajlı gruplara yönelik rehabilitasyon, bakım, sosyal yardım ve eğitim hizmetleri sunmaktadır. Bunlardan kısa adı ESRA olan psikososyal merkez taciz, göç, işkence, afet gibi nedenlerle mağdur olmuş kişilere profesyonel rehabilitasyon ve danışmanlık imkânı sağlamaktadır. Din, etnik köken, siyasi ve cinsel yönelime bakılmaksızın ihtiyaç duyan her kesim, merkezden faydalanabilmektedir. ESRA, ayrıca Viyana’da yaşayan Yahudilerin tüm psikososyal sorunları için irtibat noktası olup ücretsiz hizmet sunmaktadır. Cemaate bağlı olarak faaliyet gösteren Anne

---

⁵⁵⁰ Sami ırkından gelenlere karşı kin nefret duyma, buna yönelik düşmanca tutum ve davranışlar gösterme anlamındadır. Antisemitizm ise Yahudilere karşı duyulan kin ve nefret ile düşmanlığı ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır, bkz, A. Hikmet Eroğlu, *a.g.e.*, s. 237.

⁵⁵¹ W. Reichel-T. Eder, *a.g.e.*, s. 57.

⁵⁵² BGBl. I Nr. 48/2012.

⁵⁵³ <https://www.ikg-wien.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

Kohn-Feuermann Gündüz Bakımevi ise 1995 yılında Dullar ve Yetimler Derneği tarafından huzurevi olarak kurulmuş olup gündüz bakımevi olarak hizmet vermektedir.⁵⁵⁴ Maimonides adlı merkez, sadece Viyanada değil tüm Avusturya dahilindeki tek Yahudi huzur evi statüsündedir.1972 yılından bu yana faaliyet göstermektedir. Merkez, sağlık hizmetlerinin yanında ayrıca gündüz bakımevi hizmeti de sunmaktadır.⁵⁵⁵

2.2.4. Avusturya’da Budizm ve Budist Cemaati

Budizm, M.Ö. 6. yüzyılda Hindistan’ın kuzeydoğusunda ortaya çıkmıştır. Brahman şekilciliğine ve kast sistemine karşı çıkıp soyut metafizik tartışmalar yerine duyguları dizginleme, ahlâken arınma, insanları eşit kabul etme, insan ve diğer canlılara karşı şefkat ve merhamet duyma anlayışına dayanmaktadır.⁵⁵⁶

Budizm’in Avusturya’daki tarihi ise Karl Eugen Neumann’ın (1865-1915) ilk Budist grubu kurmasına kadar gider. 1938-1945 yılları arası Avusturya’da Budizm’le alakalı her türlü faaliyet yasaklanmıştı. II.Dünya Savaşı’ndan sonraki yeni dönem Budistlerin önce küçük bir grup olarak, 1950’nin ortalarında ise Budist Birliği altında örgütlenmelerine izin verdi. Bu gelişmelerin sonucunda yasal olarak tanınan Budizm 1983’te “Avusturya Budist İnanç Topluluğu” adıyla teşekkül etti.⁵⁵⁷

Avusturya Budist İnanç Topluluğu, Avusturya’da yaşayan bu inanca mensup yerli-yabancı Budist her bireye hizmet veren bir kurum olarak tanımlanabilir. Teşkilât; başkanlık, "Sangharat" olarak bilinen ve içerisinde her tarikattan bir temsilciyi barındıran bir heyet, toplu görüşmelerin yapıldığı bir meclis ve Hakemler Kurulu’ndan oluşur.⁵⁵⁸

Başkanlık bir yandan cemaatin haklarını ve çıkarlarını gözetirken diğer yandan da topluluğun dış yüzü olma sorumluluğunu yüklenir. Başkanlık sistemi bir başkan, iki yardımcı, idarî ve finansal ödevlerden sorumlu bir genel sekreterden oluşur.

⁵⁵⁴ <https://www.ikg-wien.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

⁵⁵⁵ <https://www.maimonides.at>, Erişim tarihi:10.11.2022.

⁵⁵⁶ Günay Tümer, “Budizm”, *DİA*, C. 32, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 352.

⁵⁵⁷ <http://www.buddhismus-austria.at/buddhismus-in-oesterreich>, Erişim Tarihi: 22.04.2022.

⁵⁵⁸ <http://www.buddhismus-austria.at/buddhismus-in-oesterreich>, Erişim Tarihi: 22.04.2022.

Başkanlığın kişileri beş yılda bir topluluk mensubu kişiler tarafından belirlenir. Sorumlulukları arasında Sangha Heyeti'ne durum bildirim ve düzenli rapor iletimi de vardır.⁵⁵⁹

Sangha Heyeti, tarikatların, Dharma gruplarının, diğer vakıf ve kuruluşların da seslerini duyurabilecekleri, birliğin içinde karar verme yetkisine sahip en üst düzey mercîdir. Sangha Heyeti yılda en az dört kere toplanır. Tarikatları ve küçük grupları dışında tutarak görev alanı; din dersi hocalarının atanması ve ders programının belirlenmesi, yasal haklar, mahkûmların bakımı ve bütçe plânlamalarıdır. Sangha Heyeti'ndeki temsilciler fahrî ve faaliyetleri de başka herhangi bir kurum ve kişiden bağımsızdır. Başkanlıkta olduğu gibi Sangha Heyeti de Budizm'i odak noktası haline getirmiş bir ahlâkî yaşayışı tesis etmekle yükümlüdür.⁵⁶⁰

Topluluk, Avusturya'da ikamet eden, bu dine mensup her kişiyi üyesi olarak kabul eder. Budist Topluluğu genel kurul üyeleri üç yıllığına seçilip Avusturya'daki tüm Budistleri desteklerler. Görevleri, Budizm öğretisini insanlara ulaştırma, konferanslar tertip etme, mensuplarının dinî haklarını gözetme, birliğin eyaletlerde kurulu temsilciliklerine yardım etmektir.⁵⁶¹

2019 yılı itibari ile Avusturya Budist Topluluğu bünyesinde bulunan 33 tarikat, Dharma Grupları ve Budist Enstitüleri birleşmiştir. Tarikatlar, özgün öğretiler ve geleneksel uygulamaları olan cemaatlerdir. Dharma grupları da Budizm'in Avrupa'daki, Avrupaî yansımaları olarak kabul edilir. Her bir tarikat her bir grup Sangha Heyeti'ne bir temsilci gönderme hakkına sahip olduğu için heyetin büyük çoğunluğu onlardan oluşur. Tarikatlar, Dharma grupları ve diğer kurumlar aslında kendi gelenek ve öğretilerine uygun bir dinî yaşantıyı mensuplarına sunmakla görevli, topluluktan bağımsız kurumlardır. Avusturya Budist Topluluğu'nun düzenlediği bir organizasyon olan ve misyonunu "hayatının son zamanlarını yaşayan insanlara dinîne, ırkına bakmaksızın maddî-manevî destek programı" olarak tanımlayan "Mobiles Hospiz" 2006 yılından beri hizmet vermektedir. Avusturya Budist Topluluğu

⁵⁵⁹ <http://www.buddhismus-austria.at/buddhismus-in-oesterreich>, Erişim Tarihi: 22.04.2022.

⁵⁶⁰ <http://www.buddhismus-austria.at/buddhismus-in-oesterreich>, Erişim Tarihi: 22.04.2022.

⁵⁶¹ <http://www.buddhismus-austria.at/buddhismus-in-oesterreich>, Erişim Tarihi: 22.04.2022.

"Avrupalı Budistler Topluluğu" ve "Dünya Budist Dernekleri" nin bir üyesi olarak uluslararası bir çerçeveye sahiptir. Avusturya, Budizmi resmî olarak tanıyan ilk Avrupa ülkelerinden birisi olmuştur. Bu tanıma aynı zamanda farklı dinler arasında barışçıl ve karşılıklı olarak birlikte yaşayabilmek anlamına da gelmekteydi.⁵⁶²

2.2.5. Ön Tanınma Hakkına Sahip İnanç Toplulukları

Avusturya'da Ocak 1998'den beri henüz resmî olarak tanınmamış olan bir dinin müritleri/temsilcileri bir araya gelerek resmî olarak tanınmış bir mezhep topluluğu oluşturabilmektedirler. Bu şekilde ayrı bir tüzel kişilik kazanırlar. Avusturya'da günümüzde şu inanç toplulukları resmî olarak ön tanınma hakkı kazanmış mezhep topluluğu olarak kabul edilirler:

- Avusturya Bahâî İnanç Topluluğu
- Avusturya Baptist Topluluğu
- Avusturya Hint İnanç Topluluğu
- Avusturya İslâmi-Alevî İnanç Topluluğu
- Avusturya Mennonite Özgür Kilisesi
- Avusturya Protestan Federasyonu
- Elaia Hıristiyan Cemaatleri
- Hıristiyan Topluluğu – Avusturya'da Dinî Yenilik Hareketi
- Serbest Hıristiyan cemaati/Pentekostal Cemaati
- Yedinci Gün Adventistleri Kilisesi
- Avusturya Tanrı'nın Kilisesi.⁵⁶³

⁵⁶² <http://www.buddhismus-austria.at/buddhismus-in-oesterreich>, Erişim Tarihi: 22.04.2022.

⁵⁶³ https://www.berufsanerkennung.at/fileadmin/content/Downloadmaterial/En_basidan_itibaren_Avusturya.pdf, Erişim Tarihi: 21.10.2022.

2.2.5.1. Bahâî İnanç Topluluğu

Bahâîlik, 19. yüzyılın ortalarında Şia Mezhebinin Şeyhiyye kolundan meydana gelen Babîliğin uzantısı şeklinde ortaya çıkmıştır. Fakat kısa süre sonra Bahailik, Bâbîlikten⁵⁶⁴ ayrılarak farklı bir din hüviyeti iddiasıyla tarihte yerini almıştır. Bahailik, mensupları tarafından son din, Bahauallah son peygamber, Kitab-ı Akdes ise son kutsal kitap olarak kabul edilmektedir.⁵⁶⁵ Ancak Bâbîlik-Bahâîlik, İslâm'a aykırı bazı görüş ve anlayışa sahip olması münasebetiyle bir din değil mezhep olarak kabul edilmelidir. Çünkü mezhebin yeni olduğunu öne sürdüğü bazı dinî hüküm ve esaslar Hıristiyanlık, Musevilikte mevcut olduğu gibi söz konusu mezhep en fazla İslâmiyet'ten etkilenmiştir.⁵⁶⁶

Bahâîliğin kurucusu Mirza Hüseyin Ali el-Mâzenderânî en-Nûrî, İran'da (Tahran) dünyaya gelmiştir. Dolayısıyla İran'da ortaya çıkmış olan Bahâîlik, kendisine intisap eden Bâbîlik mensuplarıyla birlikte sayıca çoğalmıştır. Günümüzde de en fazla Bahâî, İran'da yaşamaktadır.⁵⁶⁷

Bahâîlerin Avusturya'daki varlıkları Avusturya-Macaristan monarşisi devrinde Orta Avrupa'da bir Bahâî Gemeinde'si (topluluk) kurulmasıyla birlikte başlamıştır. Avusturya'da Bahâîliğin gelişmesi, mezhebin kurucusu Bahauallah'ın en büyük oğlu ve halefi olan Abdülbaha'nın 1913'te Viyana'ya yaptığı tarihî ziyaretle başlamıştır. 1919'da Viyana'da ilk cemaat oluşturulmuştur. 1926'da Viyana'da Bahâî Ruhani Konseyi teşkil edilmiştir. 1937'de faaliyetleri yasaklanarak, mal varlıklarına el konularak yasadışı ilân edilmişlerdir. Böylece Bahâîlerin büyük çoğunluğu sınır dışı edilmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan ise çok az sayıda Bahâî sağ olarak çıkmıştır. 1948'de ise Viyana Gemeindesi'nin yönetim teşkilâtı yeniden oluşturulmuştur. 1955'te Viyana Bahâî İdare Merkezi satın alınmıştır. Akabinde Graz, Linz, Salzburg ve Innsbruck'ta

⁵⁶⁴ Mirza Ali Muhammed Şîrâzî (ö. 1266/1850) tarafından 19. üzyılda İran'da kurulmuş şiiğin temel esaslarıyla şekillenmiş, sonradan Bahâîlik adıyla devam etmiş itikadî bir mezheptir, bkz., Süleyman Çam, "İhsan Mahvî'nin Mahfil Mecmuasındaki Makaleleri Bağlamında Bâbîlik ve Bahâîlik", *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, C. 4, S. 2, 2021, s. 347.

⁵⁶⁵ Y. İpek, "Yeni Bir Dinî Hareket Olan Bahâîlikte Tebliğ Anlayışı ve Türkiye'de Bahâîler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 59, 2018a, s. 1327.

⁵⁶⁶ Ethem Ruhi Fığlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, TDV Yayınları, Ankara 1994, s. 91.

⁵⁶⁷ E. R. Fığlalı, "Bahâîlik", *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 464-467.

yerel ruhani merkezler kurulmuştur. 1959'da Avusturya'daki belediyelerin seçilmiş delegeleri tarafından ilk Bahâî Millî Ruhanî Mahfili teşkil edilmiştir. 1998 yılında ise Bahâî inanç topluluğu, Federal Eğitim ve Kültür İşleri Bakanlığı tarafından devlete kayıtlı tüzel kişilik olarak kabul edilmiştir.⁵⁶⁸

İbadethanelerine Meşrikul Ezkar adı verilmiş olup buralar, kitlesel ibadet yerine bireysel ibadet, duanın yapıldığı mekânlardır. İlk ibadethane 1902'de Türkmenistan (Aşkabat)'da yapılmış olup sırasıyla ABD (Wilmette), Afrika (Uganda), Avustralya (Sdney), Almanya (Frankfurt), Orta Amerika (Panama), Pasifik (Samua), Hindistan (Delhi), Güney Amerika (Şili/Santiago)'da açılmıştır. Söz konusu yapılar ana mabedlerdir.⁵⁶⁹

Avusturya Bahai Topluluğu, sosyal sorumluluk projeleri alanında çeşitli hizmetlerde bulunmaktadır. Her yıl sonbaharda Baden'de düzenlenen Baden Aileler Günü etkinliğiyle, toplumun temel taşı olan aileleri güçlendirmek adına pedagog ve psikoterapistler kadın ve çocuklara destek olmaktadır. Ayrıca bu tür etkinlikler sırf Bahailere yönelik olmayıp farklı inançlara sahip kesimlere de hitap etmektedir. Örneğin Çocuk Sınıfları (Kinder-Klassen) etkinliği bunlardan bir tanesidir. Bad Vöslau Bahai Gemeindesi, her sene St. Anna Çocuk Hastanesine Nevruz gelirlerinden çeşitli bağışlar yapmaktadır. Avusturya Bahai Topluluğu, özellikle inancı dolayısıyla İran'dan ülkeye gelen mültecilere her türlü desteği sağlayıp, onların ABD vizesi alabilmelerine yardımcı olmaktadır.⁵⁷⁰ Avusturya Bahai Topluluğu dinî bir teşekkül olmaktan çok kadın, çocuk ve aile kavramları çerçevesinde daha çok bu kesimleri rehabilite etmeye yönelik sosyal sorumluluk faaliyetleri ile göze çarpmaktadır.

2.2.5.2. Avusturya Baptist Topluluğu

Baptisizm, Protestanlığın mezheplerinden birisidir. Anglikan Kilisesi'ne karşı ortaya çıkmıştır. Anglikan Kilisesi'nin Katolik inancından yeterince temizlenemediği, dolayısıyla onu Kitab-ı Mukaddes'e göre yeniden arındırmak gerektiği inancını

⁵⁶⁸ <https://www.bahai.at>, Erişim Tarihi: 20.10.2022.

⁵⁶⁹ Y. İpek, *İran ve Osmanlı Coğrafyasında Gelişen Bir Dinî Hareket Olarak Bâbîlik-Bahâîlik ve Günümüz Türkiye'sindeki Faaliyetleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2018b, s. 238-239.

⁵⁷⁰ S. Çap, *a.g.e.*, s. 85-86.

taşıyan Prutanizm⁵⁷¹ esasına dayanmaktadır. Baptistler, kurumsal ve hiyerarşik bir kilise düzeninden çok cemaat esasına önem vermişlerdir. Baptistler, cehennemın ebedi olduğu inancıyla Protestanlardan, vaftiz işleminin bebeklere uygulanmasını kabul etmemeleriyle de diğer Hıristiyan mezheplerinden ayrılmaktadır.⁵⁷²

Babtisizm zaman içerisinde iki ekole ayrılmıştır. İlk ekol, John Smith tarafından oluşturulmuş olup 1609'da Hollanda'da (Amsterdam) ilk vaftiz cemaatini kurmuştur. Ancak, Smith burada kendisini ve diğer üyelerin vaftizini gerçekleştirmiş olmasına rağmen Mennonitlerle bağlantı kurarak kendi vaftizini reddetmiştir. Onun vaftiz ettiği üyelerden Thomas Helwy, Smith'in yolundan gitmeyip İngiltereye dönerek, Baptistlik cemaatini kurmayı başarmıştır. Bunlara umumi Baptistler denilmiştir. İkinci ekol, Prutanist Pastör Henry Jakob'a bağlı olan cemaatin kurduğu topluluktur. John Smith, suyu tepeden aşağıya dökmek suretiyle yapılan vaftiz usulünü benimsemişken, bu ekol suya daldırma yöntemiyle olan vaftizi benimsemiştir. Bu ekolden gelenlere de muayyen Baptistler adı verilmiştir. Bu iki Baptist ekölü, 1891'de Oliver Cromwells (1599-1658)'in çabalarıyla birleşmiştir.⁵⁷³

Avusturya-Macaristan monarşisi 1918'de parçalandığında Avusturya kısmında sadece 700 Baptist bulunmaktaydı. Baptistlerin sayısı 1990'a kadar artmış olup 10 kilisede yaklaşık 7000 üye yer almıştır. Ancak günümüzde Avusturya'da söz konusu kesim bir federasyon halinde teşkilâtlanmış olup 33 cemaat ve 2900 üyeye sahiptir. Avusturya Baptist Kilisesi, 2013 yılı Ağustos ayı itibari ile tanınmış inanç topluluğu statüsü kazanmıştır. Baptist Federasyonu toplamda 7 kişilik görevliden teşkil edilmiştir. Bunlar başkan, 2 başkan yardımcısı, genel sekreter ve 3 üyeden oluşmaktadır. Operasyon kısmında ise iletişim ve genel sekreter yardımcısı olan 1

---

⁵⁷¹ Prutanizm (Prütenlik) kelime anlamı olarak saflık, temizlik, arınmışlık anlamlarına gelmektedir. Ancak dinler tarihinde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Bunlardan Hıristiyanlık alanındaki kullanımı 16. yüzyılda aşırı Protestanların oluşturduğu dini bir hareket olarak ön plana çıkmıştır. Bunlar, Kilisenin kutsal metinlere dayanmayan, sonradan ilave edilmiş her türlü öğreti, fikir ve uygulamadan arındırılması gerektiğini savunmuşlardır, bkz, Ali İsra Güngör, Hıristiyanlıkta Prüten Anlayış ve Etkileri, *Dini Araştırmalar*, C. 7, S. 21,2005, s. 8.

⁵⁷² Rahime Gür, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Katolik, Baptist, Birleşik Methodist ve Presbiteryen Yükseköğretimin Kurumsal Bir Karşılaştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020, s. 20.

⁵⁷³ A. Rafet Özkan, "Baptistler, Anabaptistler", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ed. Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 161-162.

personel ile Muhasebe ve Finans müdürlüğü yapan 1 kişiden oluşmaktadır. Avusturya Baptist Federasyonu ile birlikte Avusturya Evanjelik Kiliseler Federasyonu, Elaia Hıristiyan Kiliseleri, Özgür Hıristiyan Kiliseleri – Avusturya’daki Pentekostal Kiliseler, Avusturya Mennonit Özgür Kilisesi bir araya gelerek Avusturya Özgür Kiliseler Birliğini oluşturmuştur.⁵⁷⁴

Avusturya’da Baptistlerin Diakonie üyesi olan Avusturya Baptistleri Yardım Derneği (Hilfsverein der Baptisten Österreichs) adlı kuruluşları bulunmaktadır. Ayrıca devlet tarafından yasal olarak kabul edilmiş olan Kalkınma Yardım Organizasyonu (Entwicklungshilfeorganisation) adlı sivil toplum örgütleri faaliyet göstermektedir. Ayrıca kadın, çocuk, mülteci gibi dezavantajlı gruplara ve az gelişmiş bölge insanlarına yönelik destek ve danışma faaliyetleri yürütmektedir.⁵⁷⁵

2.2.5.3. Avusturya Protestan Federasyonu

1848 İhtilâlden 20. yüzyılın ortalarına kadar olan dönem, Katolik Kilisesi’nden ayrılmaların olduğu bir süreçtir. Söz konusu ayrılmalar 1861’deki Protestan Kanunu ile birlikte Evanjelik kiliselere dönüşüm şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu kiliselerin bir federasyon çatısı altında toplanması ilk olarak 1886’da Almanya’da gerçekleşmiştir. Amaç Alman Protestanlarının haklarını korumaktır. Kısa süre sonra sadece Almanya’da değil Avusturya bünyesindeki Protestanların da böyle bir teşkilâtlanma içerisinde olmaya ihtiyaç duyulmasıyla birlikte bölgeye Evanjelik papazlar gönderilmiştir. Akabinde Avusturya’da bazı Protestan cemaatler teşkilâtlanmıştır. Böylece Avusturya’da da 1903’te Alman Evanjelik Federasyonu kurulmuştur. Papaz Julius Antonius Viyana’dan ilk başkan seçilmiştir. Ancak dünya savaşları süresince çalkantılı geçen yıllarda federasyonun çok faal durumda olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Avusturya’daki federasyonun aktif olarak kurulduğu tarih 17 Mart 1948 olarak kabul edilmektedir.⁵⁷⁶

Federasyon’un ana merkezi Viyana’da faaliyet göstermektedir. Kurumun yönetim kademesi 6 kişiden oluşmaktadır. Bunlar 1 başkan, 2 başkan yardımcısı, 1

⁵⁷⁴ <https://baptisten.at>, Erişim Tarihi: 11.08.2020.

⁵⁷⁵ S. Çap, *a.g.e.*, s. 88.

⁵⁷⁶ <http://evangelischerbund.at>, Erişim Tarihi:01.12.2021.

sayman ve 2 yönetim kurulu üyesinden oluşmaktadır. Kurum, üyelik ücretleri ve bağışlarla finanse edilmekte olup 2000 üyesi bulunmaktadır. Burs, çeşitli kaynak kitapların satın alımı ve yayını konusunda finansman sağlayan kuruluş, ayrıca İspanya'daki Fliedner Vakfı bünyesinde faaliyet göstermekte olan Evanjelik okullarını da desteklemektedir.⁵⁷⁷

2.2.5.4. Hıristiyan Topluluğu – Avusturya'da Dinî Yenilik Hareketi

Hıristiyan cemaatinin resmî kuruluş tarihî 1922 olarak kabul edilmektedir. Cemaatin oluşturulma süreci öncelikle Almanya'da başlamış olup buradaki Protestan Kilisesi'nde önemli bir vaiz olan Friedrich Rittelmeyer (1872-1938)'in katkısı büyük olmuştur. Kilisenin birçok öğretisinin yenilenmesi suretiyle yeni bir reform gerçekleştirilmek istenmiştir. 1922 yılı itibari ile cemaatin kurumsallaşması, üye sayısının artırılmasına yönelik genç rahipler Almanya'nın büyük şehirlerine, hatta Viyana ve Prag'a hareket ederek çalışmalarına aktif olarak başlamışlardır. 1941'de cemaatin faaliyetleri yasaklanarak rahipler göz altına alınmış, kutsal yazılar imha edilmiştir. Hatta toplama kamplarında bile faaliyetler küçük gruplar arasında ve gizli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrası cemaat yeniden yapılanmış, üye sayıları hızla artış göstermiştir. Topluluğun dünya çapında hizmet veren 299 rahip/rahibesi ve 307 cemaati bulunmaktadır.⁵⁷⁸

Cemaatin Avusturya'da resmî olarak kuruluşu 18 Mart 1928 olarak kabul edilmektedir. 1940'ta Viyana'da 201 üyesi bulunmaktaydı. 1949'da Salzburg cemaati ve 1988'de ise Graz cemaati kuruldu. Günümüzde Avusturya'da Viyana (merkez), Graz, Linz, Salzburg ve Karintiya'daki Moosburg'da bağımsız topluluklar bulunmaktadır. Avusturya'daki tüm bölgesel topluluklar sosyal sorumluluk adına yaşlılar, gençler ve çocuklara yönelik destek faaliyetleri yürütmektedir. Topluluklar gelirinin önemli bir kısmını toplum yararına harcamaktadır. Salzburg'taki topluluk, aynı zamanda Almanya'daki Passau'daki cemaate hizmet vermektedir.⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ <http://evangelischerbund.at>, Erişim Tarihi:01.12.2021.

⁵⁷⁸ <https://www.christengemeinschaft.at>, Erişim Tarihi:17.03.2020.

⁵⁷⁹ <https://www.christengemeinschaft.at>, Erişim Tarihi:17.03.2020.

2.2.5.5. Elaia Hıristiyan Cemaatleri

Elaia kelimesi Yunanca kökenli olup zeytin ağacı anlamında kullanılmaktadır. Cemaatin inancına göre Elçi Pavlus, Romalılara İsrail halkı için yazdığı mektupta Elaia sözcüğünü bir sembol olarak kullanmıştır. Farklı milletlerden olan Hıristiyanların bu ağaca aşılındığını, dolayısıyla her Hıristiyanın aslında söz konusu ağaç nedeniyle aynı kökten olduğunu vurgulamıştır. Elaia Hıristiyanları, kendilerini Yahudi olarak görmezler ancak ortak köken olarak Yahudiliği kabul ederler.⁵⁸⁰

Cemaatin kurumsal yapılanması 2006'da beş farklı özgür kilisenin bir araya gelerek bir topluluk derneği oluşturabilmek ve devlete kayıtlı bir inanç topluluğu statüsü kazanabilmek amacıyla Federal Eğitim, Sanat ve Kültür Bakanlığı'na başvurusuyla birlikte başlamıştır. Böylece Elaia Hıristiyan Cemaatleri teşkil edilmiştir. Ancak, söz konusu bakanlık, bu tür özgür kilise federasyonlarının ancak bir çatı altında birleşmesi koşuluyla bunların resmî olarak tanınacağını bildirmesiyle 2013 yılında Avusturya'da Özgür Kiliseler Birliği oluşturuldu. Böylece söz konusu birlik çatısı altında olan Avusturya Baptist Kiliseleri Federasyonu, Avusturya Evanjelik Kiliseler Federasyonu, Elaia Hıristiyan Kiliseleri, Serbest Hıristiyan Kilisesi/Pentekostal Kilisesi, Avusturya'da Mennonit Özgür Kilisesi devlet tarafından resmî olarak tanınmış oldu.⁵⁸¹

Elaia'nın günümüzde Avusturya'da dokuz farklı kilisesi faaliyettedir. Bireysel kilise federasyonları, üst kimlik olarak Özgür Kiliseler Birliği'ne bağlı olmakla birlikte kendi içlerinde özerktir. Bunlar, kendi kimlik ve yapılarını korumaktadır.⁵⁸²

2.2.5.6. Serbest Hıristiyan Cemaati/Pentekostal Cemaati

Pentekostal hareket, 20. yüzyılın ilk dönemlerinde Amerika'da ortaya çıkmış dinî bir yönelimdir. Söz konusu yönelim, sadece kendi içerisinde kalmış sınırlı bir

⁵⁸⁰ <https://elaia.at>, Erişim Tarihi: 21.11.2022.

⁵⁸¹ <https://elaia.at>, Erişim Tarihi: 21.11.2022.

⁵⁸² <https://elaia.at>, Erişim Tarihi: 21.11.2022.

kilise hareketi olmayıp birçok kültür, mezhep veya topluluğu içerisine alan bir yapıya sahiptir.⁵⁸³

1919 yılı itibari ile Avusturya'daki ilk Pentekostal topluluklar, Viyana'da özgür kiliseler şeklinde ortaya çıkmıştır. Yılın sonlarında Edvin Tallbacka, Andrew Ek ve Alwin Christenson gibi misyonerler, 1. Dünya Savaşı sonrası açlık çeken nüfusa yiyecek ve giyecek yardımında bulunabilmek İsveç'ten Viyana'ya gelmişlerdir. Avusturya'daki Pentekostal Kilisesi burada kurulmuştur.⁵⁸⁴ 1930'lu yıllarda Viyana'da iki gemeinde bulunmakta olup bunlar sonradan birleşmişlerdir. Söz konusu tarihte topluluğun ortalama 200 üyesi kayıtlıydı. 1936'da devletin tanımadığı dinî toplulukların faaliyetleri yasaklanarak misyonerlerin ülkeyi terketmesi istendi. 1938'de yasak kaldırıldı.⁵⁸⁵ 2. Dünya Savaşı'ndan sonra birçok Alman ve Yugoslavya'dan inananlar Avusturya'ya gelerek buradaki Pentekostal inancına sahip yerlilerle birleşip sayıca arttılar. 14 Aralık 1946'da Yukarı Avusturya'da biraraya gelen 26 vaizin örgütlemesiyle Avusturya'da Serbest Hıristiyan Cemaatleri'ni kurdular. Pentekostal hareketi beş farklı bölgeye ayrılarak idare edilmeye başlandı.⁵⁸⁶

Avusturya Serbest Hıristiyan Cemaati, günümüzde dört ayrı derneğe bölünmüş, 115'ten fazla yerel Pentekostal kilise topluluğu olan bir federasyondur. Federasyon, kendisini dünya çapındaki Pentekostal akımın bir parçası olarak kabul etmektedir. Federasyonun 7300'den fazla tam üyesi, 12000'den fazla takipçisi bulunmaktadır. Cemaat, 2013'ten bu yana Avusturya'da resmî olarak tanınmaktadır.⁵⁸⁷

2.2.5.7. Avusturya Hindu İnancı Cemaati

Avusturya Hindu Cemaati, Avusturya'da yaşayan bütün Hinduların resmî temsilcisidir. Cemaat, hem ülkedeki Hinduların dinî faaliyetlerini desteklerken aynı zamanda söz konusu toplulukla Avusturyalılar arasında kültürel bağlantıları

---

⁵⁸³ Özlem Topcan, "Mistik Bir Hareket Olarak Pentekostalizm'in Doğuşu: Tarihsel Bir Değerlendirme", *Dinî Araştırmalar*, C. 19, S. 50, 2016, s. 159-160.

⁵⁸⁴ <https://fcgoe.at>, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

⁵⁸⁵ S. Çap, a.g.e., s. 92.

⁵⁸⁶ <https://fcgoe.at>, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

⁵⁸⁷ <https://fcgoe.at>, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

sağlamaktadır. Cemaat, aynı zamanda Hinduları kamusal alanda temsil etmektedir. Avusturya’da Hindulardan oluşan ilk dinî cemaat, 1980’de Bangladeşli Bimal Kundu tarafından kurulmuştur. 1990’da Kundu, Hindu Mandir Derneği (HMA)’ni teşkil etmiştir. 1999’da Hindu Din Derneği, dönemin başkanı Mukundrai Joshi zamanında devlet tarafından tanınan cemaat statüsü kazanmıştır. Böylece Hindular, Avusturya’da yasal statülerini elde etmişlerdir. Cemaatin tüzüğü ise aynı yıl onaylanmıştır.⁵⁸⁸

Avusturya’da Hindu Cemaatine dahil olabilmek için Hint kökenli olma şartı olmayıp Hint geleneğine sahip olan herkes cemaate dahil olabilmektedir. Avusturya’da Hinduların sayısı 10000’in üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Ancak, Hindular, tanınmış diğer inanç topluluklarına göre daha az hakka sahiptir. Diğer tanınmış inanç topluluklarından farklı olarak medeni durumları resmiyete yansıtılmaktadır. Vergi indirimleri söz konusu değildir. Hindu çocukları, Avusturya okullarında devlet destekli din eğitimi alamamaktadır. Ancak, tüm Hinduların dinî vecibelerini yerine getirme hakları bulunmaktadır. Günümüzde Avusturya’da, ana merkez ofisi Avusturya Hindu İnanç Topluluğu (HRÖ), Hindu Mandir Derneği (HMA), Sanatan Dharma Tapınağı, Hindu Gaudiya Vaisnavas Derneği, Sri Hari Om Sanatan Dharm Mandir olmak üzere beş farklı merkezde faaliyet göstermektedir.⁵⁸⁹

2.2.5.8. Yedinci Gün Adventistleri Kilisesi

19. yüzyılda Amerika’da ortaya çıkan Protestan mezhebidir. Mensupları, Hz. İsa’nın yeryüzüne ikinci kez indiğinde kıyametin kopacağına ve bin yıllık tanrısal krallığın kurulacağına inanırlar. Advenizm hareketinin kurucusu Baptist Pastör (Papaz) William Miller (1782-1849)’dir. Mezhebe “Yedinci Gün Adventistleri” denilmesinin nedeni bunların ayinlerini cumartesi günleri yapmasından kaynaklanmaktadır. Mensupları, pazar günü ayinlerinin Hıristiyanlığa putperestlikten geçtiğine inanmaktadırlar. Vaftizin çocukken yapılmasını kabul etmeyip suya daldırma yöntemiyle yapılan vaftizi kabul etmektedirler. Akşam yemeği/Evharist

---

⁵⁸⁸ S. Çap, *a.g.e.*, s. 93.

⁵⁸⁹ <https://religion.orf.at/lexikon/tags/hinduismus>, Erişim Tarihi: 02.03.2022.

ayinini yılda dört kez tekrar ederler. Yedinci Gün Adventist Kilisesi, 1860-1863 yılları arasında kurularak kendisini bağımsız bir kilise olarak ilân etmiştir.⁵⁹⁰

Avusturya'da ilk Adventist vaftiz kutlaması, Pressburg'dan (Bratislava) gelen vaiz L. Mathe sayesinde 1903'te Viyana'da gerçekleşir. Dolayısıyla söz konusu yıl, Avusturya'daki Yedinci Gün Adventistlerinin doğduğu yıl olarak kabul edilir. Avusturya'da Adventist Kilisesi, 2. Dünya Savaşı sonrası üye sayısını artırdı. 1945-1950 arası 1000'den fazla yeni üye sayısı ile toplam 2600'e ulaşmıştır. 1989'da Adventist Kilisesi, devlet tarafından tanınma başvurusunda bulunmuş olup 1998'de kayıtlı inanç topluluğu/mezhep olarak tanınmıştır. 2008'de tam tanınma için yeniden başvuru yapılmış, ancak yasal olarak gerekli üye sayısına ulaşmadıkları gerekçesiyle 2009'da ilgili başvuru reddedilmiştir. 2020 yılında üye sayıları 4300 olarak kayıtlıdır. Ancak, Adventistler vaftiz edilmemiş çocukları ve gençleri gerçek üye olarak kabul etmedikleri için söz konusu kesimle birlikte 5500 civarı üye sayısına sahip oldukları tahmin edilmektedir.⁵⁹¹

Avusturya'da 68 adet Yedinci Gün Adventistleri kilisesi faaliyettedir. Kiliseler, çocuk, genç ve aile gibi toplumun temel unsurlarını inşa edecek kesimlere yönelik her türlü sosyal sorumluluk faaliyetlerini yürütmektedir. Ayrıca Advenstist anlayışı yaygınlaştırabilmek adına her seviyeye uygun, eğitim programları yürütmektedir.⁵⁹²

2.2.5.9. Avusturya Mennonite Özgür Kilisesi

16. yüzyılda ortaya çıkan Reform hareketleriyle Martin Luther'in fikirlerinden etkilenen birçok kişi, Katolik Kilisesi'nde bir takım değişikliklerin yapılması gerektiğini ileri sürmüştür. Bunlardan bazıları ise hem Katolik hem de Protestan kilisesini kabul etmeyen Anabaptist'lerdir. Anabaptistler bebeklerin vaftiz edilmesi uygulamasının İncil'de geçmediğini, ayinlerde kullanılan ekmek ve şarabın Hz. İsa'nın eti ve kanına dönüşmeyip bunun sadece son akşam yemeğinin hatırası anlamına gelen ritüelden ibaret olduğunu ileri sürmüşlerdir. İlk Anabaptist liderleri,

---

⁵⁹⁰ S. Çap, *a.g.e.*, s. 96-97.

⁵⁹¹ <https://www.adventisten.at>, ErişimTarihi: 01.01.2022.

⁵⁹² <https://www.adventisten.at>, ErişimTarihi: 01.01.2022.

bebek vaftizini kabul etmeseler de kendileri de yetişkin olarak vaftiz olmamışlardır. Menno Simons (1496-1561) adlı Katolik papaz ise hem Katoliklikten ayrılmış hem de yetişkin olarak vaftiz olmuştur. Böylece Mennonit hareketinin lideri haline gelmiştir.⁵⁹³

Mennonitler, din ile devlet işlerinin tamamen birbirinden ayrı tutulması gerektiğine, İsa Mesih'i temsil etmekte olan kilisenin dünyevî işlerle iştigal etmemesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bu fikirleri nedeniyle yaşadıkları devlet otoriteleri, Katolik Kilisesi ve Protestanlar tarafından kabul görmemişlerdir. Bu nedenle Avrupa, Rusya, Amerika, Afrika gibi pek çok ülkeye dağılmışlardır.⁵⁹⁴

Avusturya'ya Mennonit hareketi 1958 yılında Kuzey Amerika'daki Mennonit Kardeşler Cemaati'nin misyonerleri tarafından getirilmiştir. Linz ve Steyr'da böylece ilk cematler teşkil edilmiştir. Günümüzde ise Viyana, Wels, Steyr, Gmunden ve Linz olmak üzere beş ayrı bölgede kiliseleri faaliyet göstermektedir. Mennonit Kilisesi, Avusturya'da Özgür Kiliseler Federasyonu'nun üyesidir. 2013'te söz konusu federasyon devlet tarafından tanınmış, söz konusu kilise de tanınmış inanç topluluğu/mezhep statüsü kazanmıştır.⁵⁹⁵

2.2.5.10. Avusturya Alevî İnanç Topluluğu

Alevîlerin Avusturya'ya gelmesi, 1961 yılı itibari ile başta Almanya olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerine yapılan işçi göçleriyle birlikte gerçekleşmiştir. Göçlerle birlikte gelen Türkler, zamanla ülkede kalıcı hale gelecek, dolayısıyla inançlarıyla alâkalı hususlarda kurumsallaşmak istemişlerdir.⁵⁹⁶

Alevîlerin Avrupa'da teşkilatlanmasındaki en önemli kurumsal yapı Avrupa Alevî Birlikleri Konfederasyonunun kurulması olmuştur. Konfederasyon 1988'de

---

⁵⁹³ Hatice Keleş, *Mennonit Kilisesi Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2017, s. XII.

⁵⁹⁴ H. Keleş- Davud Kılıç, "Mennonit Kilisesinin Ortaya Çıkışı ve Tarihçesi", *Turkish Studies*, C. 12, S. 2, 2017, s. 151.

⁵⁹⁵ <https://www.mennoniten.at>, Erişim Tarihi: 22.04.2022.

⁵⁹⁶ İbrahim Yıldız, "Avusturya'da Alevîlik Din Eğitimi Dersleri ve ALEVİ: Lehrwerk Für Alevitischen Religionsunterricht Ders Kitabı", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 102, 2022, s. 254.

Almanya Alevî Cemaati Federasyonu olarak teşkil edilmiş, 1993'te ise Almanya Alevî Birlikleri Federasyonu adını almıştır. Avrupa'da çeşitli ülkelerde kurulan Alevî federasyonlarının bağlanmasıyla birlikte tüm Avrupa'daki Alevî kuruluşlarını temsil hakkına sahip çatı bir kuruluş haline gelerek Avrupa Alevî Birlikleri Konfederasyonu adını almıştır.⁵⁹⁷

Avusturya'da Alevî Birlikleri Federasyonu (AABF), Avrupa Alevî Birlikleri Konfederasyonuna bağlı bir alt kuruluştur. AABF, 2009 yılında Alevîliğin resmî bir inanç gurubu topluluğu olarak tanınip anayasal haklara sahip olabilmek adına Avusturya Kültür Bakanlığı'na başvurmuştur. AABF, yasal tanınma için başvurduğu esnada federasyonun bölgesel alt kuruluşu olan Viyana Alevî ve Kültür Derneği de bağımsız bir şekilde aynı amaçla başvuruda bulunmuştur. Akabinde iki kuruluş arasında kutuplaşmalar başlamıştır. Başvuruda tüm beklentiler ve başvuru içeriği hemen hemen aynıdır. Sadece AABF, Alevî İnanç Topluluğu adını kullanmak isterken, Viyana Alevî ve Kültür Derneği ise Alevî-İslâm İnanç Topluluğu adını tercih etmiştir. Ancak her iki başvuru da Avusturya İslâm Yasasına istinaden reddedilmiştir. Söz konusu yasaya göre 1912'de devlet İslâm'ı tanımıştır. Temsil noktasında ise AİT'i işaret etmektedir. İşte bu aşamada Alevî toplumunda AİT'in İslâmı temsil edip edemediği, Alevî toplumuna hitap etmediği tartışmaları gündeme gelmiştir.⁵⁹⁸

Viyana Alevî ve Kültür Derneği'nin beklentisi, Avusturya Alevîlerinin tümünün birleşmesi, federasyon veya cemevi taraftarı gibi ayrışmaların önüne geçilmesi, Alevî toplulukları arasında tam birliğin kurulması olmuştur. 13 Haziran 2009'da Viyana'da 55 dedenin katılımıyla 1. Avusturya Alevî İnanç Önderleri adı altında çalıştay düzenlenmiştir. Söz konusu çalıştay yoğun bir katılımıla gerçekleşmiş olup burada Alevîlik kavramının tam olarak ne olduğu, hangi kesimlerin bu gruba dahil edileceğine dair çeşitli tanımlar yapılmıştır. Neticede ortaya çıkan inanç tanımı ve tüzüğü, yapılan tanınma başvurusuna ek olarak ibraz edilmiştir. Avusturya inançlar dairesi, yapılmış olan tanınma başvurusunu 25 Ağustos 2009'da reddetmiştir. Red

---

⁵⁹⁷ Ramazan Levent, "Sınıf Siyasetinden Kimlik Siyasetine Türkiyede Alevîliğin Siyasal Değişimi", *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 19, 2020, s. 90.

⁵⁹⁸ Zeynep Arslan, "Avusturya İslâm Yasası'nın Avusturyalı Alevîleri Getirdiği Son Nokta", *Kızılbaş*, S. 9, 2016, s. 10.

kararının verilmesinde etkili olup tavsiye yazısı veren AİT başkanı Anas Schakfeh'in olumsuz kanaatindeki husus ise Viyana Alevî ve Kültür Derneği'nin topluluk adında kullandığı İslâm ibaresi olmuştur. İslâm ibaresinin olması hem AİT'in içişlerine müdahale hem de İslâm'ı gerçek anlamda temsil edemedikleri düşüncesiydi. AİT'e göre Alevîlik, folklorik bir inanç biçimiydi. Bu noktada AİT, diğer başvuru sahibi Avusturya Alevî Birlikleri Federasyonu (AABF)'nun başvurusunu ise İslâm ibaresi kullanmadıkları için uygun bulmuştur.⁵⁹⁹

Viyana Alevî ve Kültür Derneği, 4 Eylül 2009'da başvurusuna red kararını alınca itiraz hakkını kullanarak 7 Ekim 2009'da Avusturya Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. İlgili mahkemeden red gelmesi durumunda konuyu Strazburg'da bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine taşıyacaklarını da deklare etmişlerdir. Ancak mahkeme, Viyana Alevî ve Kültür Derneği ve buna bağlı 12 Alevî kurum ve kuruluşunun ilgili başvurusunu haklı bularak, Avusturya Din İşleri Başkanlığı'nın kararını bozmuştur. Netice olarak 13 Aralık 2010'da Viyana Alevî ve Kültür Derneği ve diğer Alevî kuruluşların birleşmesiyle teşkil edilen Avusturya Alevî İnanç Topluluğu, devlet nazarında kayıtlı inanç topluluğu statüsü kazanmıştır. Topluluk, ayrıca gerekli Alevîlik beyanlarını (16.861 kişi) toplayarak ayrıca devlet tarafından tanınan bir inanç topluluğu olabilme adına yeniden başvuru yapmıştır. 22 Mayıs 2013'te söz konusu topluluk, Avusturya'da resmen tanınmıştır.⁶⁰⁰

Avusturya'da Alevî İnanç Topluluğu'nun hemen arkasından AİT'in kendisini temsil edemediğini ileri süren Şiiler, 2013'te farklı bir yasal statü ile Avusturya İslâmcı Şii Topluluğu adı altında resmî olarak kayıtlı cemaat statüsü kazanmışlardır.⁶⁰¹ Şiilerin henüz tanınma statüsü kazanamamalarının bir diğer nedeni ise kendilerini hâlen İslâm tanımının içerisine yerleştirmiş olmalarıdır.⁶⁰² Cemaat, o günden günümüze değin Avusturya'da yaşayan Afganistan, Türkiye, İran, Irak, Suriye gibi birçok millete

⁵⁹⁹ www.aleviten.at, Erişim Tarihi:21.02.2022.

⁶⁰⁰ www.aleviten.at, Erişim Tarihi:21.02.2022.

⁶⁰¹ Z. Aslan, "a.g.m.", s. 10.

⁶⁰² Ayşe Yırcalı-Etyen Mahçupyan, *Avrupa'da 'Türkiyeli' Olmak: Kimlikler, Bireyler, Vatandaşlar*, PODEM, İstanbul 2016, s. 41.

mensup Şiilerin hukûkî, siyasî, dinî ve sosyal haklarını koruma ve geliştirme noktasında temsil hakkına sahiptir.⁶⁰³

2015 yılında ilân edilen İslâm Yasası'nın 4. bölümü, tamamen Avusturya Alevî İnanç Topluluğu'na ilişkin hükümleri içermektedir. Yasanın ilgili bölümü 7 madde ve 18 fıkradan oluşmaktadır. Toplulukla ilgili bölümün ele aldığı temel başlıklar kendinî adlandırma ve dinî isimlerini muhafaza etmesine yönelik haklar; yasal olarak rapor, bilgi, değerlendirmeye yönelik kamusal hakları; mânevî danışmanlık yapabilme hakları, gıda düzenlenmesi, dinî bayramlarla ilgili hakları; yargı sonucu hüküm giyenlerin görevlerini feshedebilme yetkisi; mezarlıklar konusudur.⁶⁰⁴ 2015'teki İslâm Yasası içerisine müdahil olup resmî olarak yer alması ve yasanın onaylanması ile birlikte topluluğun adı kısaca *Alevi* olarak değiştirilmiştir.⁶⁰⁵

Avusturya Alevî İnanç Topluluğu, yeni İslam Yasası ile birlikte bazı haklar elde etmiştir. Aşure, hızır ve nevruz gibi özel günlerin mensuplarına resmî tatil olması, Avusturya ordusunda vazife alacak askerlerin yemin törenlerini Alevî dedesinin gülbeng ile yapabilmesi, Alevî askerlerin kendi inançlarıyla alâkalı günlerde izinli olması, orduda Alevî askerlerin inancına uygun yemeklerin çıkartılması, oruç zamanlarında Alevî askerlere fiziksel olarak daha az güç gerektirecek görevlerin verilmesi, Alevî askerlerin cemevine gidebilmesi söz konusu toplumun kazanımları olmuştur.

Avusturya'da Alevîleri temsil eden iki farklı federasyon bulunmaktadır. Bunlardan ilki 23 Mart 1998'de kurulan Avusturya Alevî Birlikleri Federasyonu (AABF), diğeri ise 22.12.2008'de teşkil edilmiş olan Avusturya Alevî Cem Federasyonu (AACF)'dur. Alevî Birlikleri Federasyonuna bağlı 15 kültür merkezi, Avusturya Cem Federasyonu'na bağlı 7 cemevi faaliyet göstermektedir (Aslan, 2020:168). AABF'ye bağlı kültür merkezleri Berndorf, Graz, Imst, Innsbruck,

⁶⁰³ <https://schia.at>, Erişim Tarihi: 07.07.2019.

⁶⁰⁴ 2015 İslâm Yasası Özeti, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at>, Erişim Tarihi: 11.06.2018.

⁶⁰⁵ www.aleviten.at, Erişim Tarihi:21.02.2022.

Jenbach, Kufstein, Linz, Mauthausen, Salzburg, Steyr, Pottenbrunn, Vorarlberg, Wels, Viyana, Wr. Neustadt olarak dağılım göstermektedir.⁶⁰⁶

2.2.5.11. Avusturya Tanrının Kilisesi

Avusturya'daki Pentekostal Tanrı Kilisesinin kökeni, Amerika'nın Tenesse Eyaleti'nde Celeveland'taki Tanrı Kilisesi'ne dayanmaktadır. Avusturya'daki kilise, ülkeye gelen mülteci Rumen Hıristiyanlar tarafından kurulmuştur. 1981'de Traiskirchen mülteci kampında dua ve İncil toplama çalışmasıyla başlayan hareket, 1984'te Almanya'daki Tanrı Kilisesi'nin desteğiyle Viyana'da Romanya Tanrı Kilisesi'nin açılmasıyla kurumsal bir düzeye ulaşmıştır. 8 Ağustos 1989'da Avusturya Tanrı Kilisesi Derneği kurulmuştur. 13 Ekim 2001'de ön tanınma hakkına kavuşmuştur.⁶⁰⁷ Kilise 48 bölgede hizmet vermektedir. Hizmet bölgeleri 6'ı Viyana, 3'ü Linz, 2'si Graz, 2'si Kapfenberg, 2'si Wiener Neustadt, 2'si Pölsen'de olmak üzere Avusturya'nın farklı bölgelerinde konumlanmıştır. Kilisenin dinî, kültürel faaliyetler alanında özellikle gençlik çalışmaları ön plândadır. Ulusal Gençlik Kolları, Avusturya'da 46 bölgede faaliyet göstermektedir.⁶⁰⁸

---

⁶⁰⁶ www.aleviten.at, Erişim Tarihi:21.02.2022.

⁶⁰⁷ <https://gemeindegottes.at>, Erişim Tarihi:12.06.2022.

⁶⁰⁸ <http://www.jugend-pkkg.at>, Erişim Tarihi:12.06.2022.

Tablo 10: Avusturya'da Dini Nüfusun % ve 1000'de Olarak İstatistikleri 609

Avusturya'da Dini Nüfusun Yıllara Göre Dağılımı	1951	1971	1981	1991	2001	2021
Toplam Nüfus	6933,9	7491,5	7555,3	7795,8	8032,9	8935,8
Roma Katolik (1000'de)	6170,1	6548,3	6372,6	6081,5	5915,4	4933,3
Roma Katolik (%)	89	87,4	84,3	78	73,6	55,2
Evanjelik AB ve HB (1.000'de)	429,5	447,1	423,2	388,7	376,2	340,3
Evanjelik AB ve HB (%)	6,2	6	5,6	5	4,7	3,8
Eski Katolik (1000'de)	32,9	27	25,5	18,9	14,6	4,9
Eski Katolik (%)	0,5	0,4	0,3	0,2	0,2	0,1
Ortodoks (1 000'de)					179,5	436,7
Ortodoks (%)					2,2	4,9
Yahudi (1 000'de)	11,2	8,5	7,1	7,3	8,1	5,4
Yahudi (%)	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Müslüman (1000'de)		22,3	76,9	158,8	339	745,6
Müslüman (%)		0,3	1	2	4,2	8,3
Diğer Din, Mezhep veya İnanç Mensubu (1.000'de)	23,1	74,4	118,9	197,4	76,2	472
Diğer Din, Mezhep veya İnanç Mensubu (%)	0,3	1	1,6	2,5	0,9	5,3
Hiçbir Din, mezhep veya İnanca Mensup Olmayan (1.000'de)	264	321,2	452	672,3	963,3	1997,7
Hiçbir Din, mezhep veya İnanca Mensup Olmayan (%)	3,8	4,3	6	8,6	12	22,4
Bilinmeyen (1 000'de)	3,1	42,8	79	271	160,7	
Bilinmeyen (%)	0	0,6	1	3,5	2	

⁶⁰⁹<https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung/weiterfuehrende-bevoelkerungsstatistiken/religionsbekenntnis>, Erişim Tarihi: 21.03.2022.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVUSTURYA İSLÂM TEŞKİLATI (İSLÂMISCHE GLAUBENSGEMEINSCHAFT İN ÖSTERREICH- IGGÖ)

3.1. Avusturya İslâm Teşkilâtının Kurulma Süreci

Avusturya’da tarihsel olarak din-devlet münasebetleri Habsburg Monarşisi zamanında taht ile kilise arasındaki işbirliği şeklinde gerçekleşmiştir.⁶¹⁰ Birinci Cumhuriyet devrinde, *siyasî Katoliklik* gelişme göstermiştir. Bu dönemde rahiplerin siyasî kimlikleri bulunmaktadır; dolayısıyla Katolik Kilisesi’nin siyasî anlamda önemli bir yetkisi bulunmaktadır. İkinci Cumhuriyet döneminde ise din ve devlet işleri birbirinden ayrılarak eşitlik, özgür kilise kavramları ön plâna çıkmıştır. Din adamları bundan böyle bütün siyasî kurumlara eşit mesafede ve yakınlıkta olacak, herhangi bir siyasî oluşumu desteklemeyeceklerdir.⁶¹¹

Avusturya’da farklı etnik ve dini anlayışa sahip toplumlara yönelik yapılmış kanûnî düzenlemelerden 1781 tarihli Hoşgörü Fermanı ile Kalvinist ve Ortodokslara kamusal alanda ibadet ve ifade serbestliği tanınmış; bir yıl sonra Yahudiler de aynı haklara sahip olmuşlardır. 1867 Anayasası ile tüm dinî azınlıklara örgütlenme hakkı tanınmış, 1874 Tanınma Kanunu sonrası ise birçok dinî azınlığa yönelik özel kanunlar tahsis edilmiştir. Bu çerçevede Müslümanlar için 1912’de İslâm Kanunu çıkartılmıştır.⁶¹² 15 Temmuz 1912’de Müslümanlar bir dinî topluluk olarak kanunen tanınmışlar, Boşnaklar da Hanefî mezhebinden olmalarına istinaden “İslâmın Hanefî mezhebine mensup kimseler“ ibaresi anayasanın birinci maddesine eklenmiştir. Böylece İslam topluluğunun iç ve dış ilişkilerinin çerçevesi yasal zeminde düzenlenmiştir. Buna göre, Avusturya’nın gözetiminde kararname ile oluşturulan topluluk hemen akabinde resmî statü kazanmıştır. Böylelikle İmparatorluk bünyesindeki tüm Hanefî mezhebi mensupları, yasa yürürlüğe girer girmez dinî bir

⁶¹⁰ Paul M. Zulehner, Religion in Austria, “Religion in Austria”, *Contemporary Austrian Studies*, Eds. Günter Bischof vd., V. 13, New Brunswick-London 2005, s. 6.

⁶¹¹ Sieglinde Rosenberger- J. Mourao Permoser, Religiöse Staatsbürgerschaft: Widersprüche der Governance von Diversität”, *Religion in Europa Heute, Sozialwissenschaftliche*, Hg. Kurt Appel etc, Vienna University Press, Wien 2012, s. Rechtswissenschaftliche und Hermeneutische

⁶¹² E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 23.

topluluk olarak kanunen tanınmıştır.⁶¹³ Yasayla birlikte Müslümanlar, diğer kilise ve dinî cemaatlere tanınan aynı yasal haklara sahip olabilmek için önemli bir kazanım elde etmişlerdir. Müslümanlar yasayla dinlerini kamusal alanda ifade edebilme, iç işlerine dair konularda özerk olma, eğitim ve hayır işlerine yönelik vakıflar kurabilme haklarını kazanmışlardır.⁶¹⁴

1. Dünya Savaşı ve akabinde Habsburg monarşisinin dağılması, İslâmiyetin Avusturya'da kurumsallaşma çabalarını sekteye uğratmıştır. 1932'de kurulan Viyana İslâm Derneği ile İslâm'ın kurumsallaşması adımı yeniden atılmıştır. Derneğin merkezi Viyana olup ilk başkanı Müslüman olan Etnolog Leopold/Umar Rolf von Ehrenfels (1901-1981)'dir. Ancak, Avusturya'nın Almanya ile birleşmesiyle dernek dağılmıştır.⁶¹⁵ 1943'te Müslümanlar, Viyana İslâm Cemaati Derneğini kurmuşlardır. Ancak dernek 1944'ten sonra aktif görev yapamamış, 1948'de ise dağılmaya başlamıştır.⁶¹⁶ 1951'de dinî, sosyal, kültürel ve yardımlaşma amaçlı Avusturya Müslümanları Derneği teşkil edilmiştir.⁶¹⁷

Avusturya'da İslâmi kurumsallaşma çalışmalarından bir diğerinin, ortak kültür, aidiyet ve teşkilâtlanmaya yönelik basın organlarının yayımlanması olduğu anlaşılmaktadır. Ülkede çeşitli zamanlarda İslâmi içerikli dergiler yayımlanmıştır. Bunlardan bir tanesi İslâmi Sosyal Hizmet Cemiyeti tarafından dört ayda bir Almanca, Boşnakça ve Türkçe olarak çıkarılan "Der Gerade Weg" dergisidir. Diğerleri ise İsmail Balic tarafından Almanca, Boşnakça bazen de Türkçe ve İngilizce olarak üç ayda bir çıkarılan "İslâm und der Westen"; 1975'ten beri yayımlanmakta olan Avusturya ile Arap ülkeleri ilişkilerine dair konuları ele alan Arapça "Merhaba"; 1951-1955 yılları arasında yayın hayatını sürdürmüş "Vox Orientis" ve 1958-1972 yılları arasında çıkarılan "Büstan" adlı dergiler önemli bir kültürel aktarım aracı olarak karşımıza

---

⁶¹³ Mustafa Yıldız, "Yeni İslâm Yasası ve Toplumsal Katılımcılık Perspektifinden Avusturya İslâm Toplumu", *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 13, 2017, s. 264.

⁶¹⁴ R. Potz, "a.g.m.", s. 92.

⁶¹⁵ M. Yıldız, "a.g.m.", s. 265-266.

⁶¹⁶ <https://muslimische-milieus-in-oesterreich.univie.ac.at>, Erişim Tarihi:12.06.2022.

⁶¹⁷ M. Yıldız, "a.g.m.", s. 265.

çıkılmaktadır. 1952-1979 döneminde Viyana`da Müslüman Kütüphanesi (Alm. Müslimische Bibliothek) adlı seri içinde birçok İslâmi kitap yayımlanmıştır.⁶¹⁸

Kurumsallaşma alanındaki gelişmeler ve yenilikler, başta Türkiye ile eski Yugoslavya`dan Avusturya`ya gerçekleşen işçi göçleriyle birlikte artış göstermiştir. Söz konusu iki ülkeden gelen göçmen işçilerle, Müslümanlar etnik ve kültürel anlamda yeni bir dönüşüm sürecine girmiştir. Avusturya söz konusu dönemde farklı ülkelerden de göç almış olmasına rağmen ülkede hakim olan etnik gruplar Türkler ve tarihî kökleri Habsburg monarşisinden gelen Bosnalılardan oluşmaktadır. Avusturya`da bu dönemde en fazla Müslüman, Türkler`in oluşturduğu gruptur. Böylece ülkede İslâm`ın teşkilâtlanması ve örgütlenmesi süreci ivme kazanmıştır.⁶¹⁹

1962 yılı Avusturya`da Müslümanlar için bir dönüm noktası olmuştur. Bosnalı entellektüel olan Smail Balic, İslâmi Sosyal Hizmet Derneği`ni kurmuştur. Söz konusu dernek, sadece Avusturya`daki Müslümanların sosyal, kültürel ve dinî haklarına yönelik faaliyetlerini değil, aynı zamanda 1912`deki İslâm Yasası`nın gereği olarak Avusturya`da tanınmışlığın kurumsal anlamda tatbik edilmesine yönelik çalışmaları yürütmüştür. Dernek, böylece AİT`in kurucu örgütü olmuştur.⁶²⁰

1971`de Balic, 1912 tarihli İslâm Yasasına istinaden Müslümanların tanınması için resmî müracaatta bulunmuştur. Müracaat ancak 2 Mayıs 1979`da sonuçlanarak AİT kurulmuştur. Kurum o tarihten günümüze dek yasal olarak tanınan, kamu hukukuna tabi, ülkedeki Müslümanlara ait konularda müzakere ve diyalog ortağı olarak faaliyet göstermektedir.⁶²¹ AİT, Viyana, Graz, Linz ve Bregenz`de olmak üzere dört dinî cemiyet ile kurulmuştur. 2008 yılında ise bir anayasa değişikliği ile her federal eyaletin kendi topluluğuna izin verilmiştir.

AİT, ulusal kapsamda Batı Avrupa`da kurulan Müslümanların temsilcisi konumundaki ilk kuruluştur. Bu alandaki örnekler diğer Avrupa ülkelerinden İspanya`da 1992 (Comision Islámica de Espana), Belçika`da 1999 (des Musulmans de

⁶¹⁸ İsmail Balic-Masum Yaşar Aydın, "Avusturya", *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 179.

⁶¹⁹ E. Aslan, "a.g.m.", s. 44-45.

⁶²⁰ M. Yıldız, "a.g.m.", s. 266.

⁶²¹ E. Aslan, "a.g.m.", s. 45.

Belgique), Fransa’da 2003 (CFCM) yıllarında kurulmuştur. AİT’in kurulması, Avusturya’da kilise ve devlet ilişkisinin yasal yapısının bir sonucu olarak kabul edilmektedir. Kurulmasıyla birlikte kamu hukukuna tabi bir dinî kurum olarak, diğer dinlerde olduğu gibi bazı haklara sahip olmuştur. Bunlar arasında din eğitiminin finansmanı için maddî haklar, din öğretmenlerinin maaşlarının devlet tarafından ödenmesi, devlet maaşlı din öğretmenlerinin olduğu okulların açılabilmesi, din öğretmenlerinin işe alımlarının yapılabilmesi, öğretmenlerin eğitimi ve denetimi, okul müfredatlarının hazırlanması gibi pek çok hak elde edilmiştir.⁶²²

AİT’in kurumsal bir yapıya haline gelerek tüm Müslümanları temsil eden, çatı bir kuruluş olması zamanla gerçekleşmiştir. Örneğin 2001 yılında yapılan seçimlere katılım az sayıda gerçekleşmiştir. 60.000 Müslümanın yaşamakta olduğu Yukarı Avusturya ile Salzburg’tan seçimlere yalnızca 350 kişi iştirak etmiştir.⁶²³ Başlangıçta AİT’in tüm Müslümanları temsil edecek tek yetkili kuruluş olması, bazı itirazları da beraberinde getirmiştir. Durum resmî bir tekelleşme olarak değerlendirilip meydan okumalarla karşı karşıya kalınmıştır. Kurumun, Müslümanların sadece küçük bir yüzdesini temsil ettiği ileri sürülmüştür. Özellikle seçimlere yaş, kayıt ödeme tutanağı, ikamet gibi prosedürler nedeniyle katılımın az olması eleştiri konusu olmuştur. Ayrıca Müslümanlar içerisinde de bazı grupların çeşitlenmesi, başta Alevîler olmak üzere grupların artan talepleri, grupların dinî bir cemaat olarak tanınabilmek için eşit zeminde olmak istemeleri AİT’in meşgul olduğu konular olmuştur. AİT’den en çok rahatsızlık duyanlardan birisi de Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı ile bağlantılı ATİB olmuştur. ATİB, AİT’i temsil tekercisi olmakla tenkit etmiştir.⁶²⁴

2007 yılından sonra AİT’in tüzüğünde değişikliklere gidilmiştir. Kurulduğu günden itibaren sürekli temsil yetkisi, tüzük içeriği konularında tenkitler almış olan kuruluşta 2009 yılında kuruluş tüzüğü bakımından yeniden düzenlenme gerçekleşmiştir. Uzun bir plânlama sonunda kurumun iç tüzüğü 22.10.2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yeni tüzükle birlikte iç yapılanma ile seçimlerin daha şeffaf

---

⁶²² Zana Çitak, “The Institutionalization of İslâm in Europe and the Diyanet: The Case of Austria”, *Ortadoğu Etütleri*, Y. 5, S. 1, 2013 July, s. 172-173.

⁶²³ S. Çap, *a.g.e.*, s. 78.

⁶²⁴ Z. Çitak, “a.g.m.”, s. 173.

gerçekleştirilebilmesine yönelik değişiklikler getirilmiştir. Tüzükle birlikte başından beri tartışma konusu olan kurumun temsil gücü sorununun çözümü ve ayrıca Müslümanların daha demokratik bir şekilde temsil edilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle idare organlarının seçiminde birkaç basamakla dolaylı seçim anlayışı getirilmiştir.⁶²⁵

2010 yılında hazırlanan yeni tüzükle birlikte, Avusturya'nın tamamında yeni bir yapılanma hedefiyle seçimlere gidilmiştir. Bu seçim oldukça fazla katılımı olarak sonuçlanmıştır. Seçimlere katılım oranı %75,6, seçilen delege sayısı 501 (44'ü kadın) olarak kayıtlara geçmiştir. Seçimlere, Avusturya'da faaliyet gösteren millî yapıları dernekler katılmış olup, ülkede yaşayan bütün Müslümanlar teşkilât çatısı altında temsil edilmiştir. Seçimle birlikte AİT, tüm eyaletlerde eyalet yönetimlerini kurmuştur.⁶²⁶

Kurumsallaşma ve tek yetkili olma adına, karşılaştığı tüm zorluklara rağmen, AİT Avusturya'da Müslümanları temsil eden yetkili kurum olma yolunda önemli adımlar atmıştır. AİT'in merkezîyetçi olabilmesinin birkaç nedeni bulunmaktadır. Birincisi Avusturya yasal yapısı, sadece tanınmış bir dinî topluluğun temsilci organını kabul etmektedir. Böylece diğer Müslüman dernek ve kuruluşlar AİT'e bağımlıdır. Çünkü imamlarının işe alınması, vize işlemleri gibi resmî konularda Avusturya sadece AİT'i tanımaktadır. Aynı şekilde politika oluşturma sürecindeki siyasî iştişarede devletin resmî muhatabı konumunda olan AİT yetkili kılınmıştır. AİT'de temsil, diğer Müslüman kuruluşlara nazaran bireysel üyeliğe dayanmaktadır. Avusturya yasalarına göre tüm Müslümanlar topluluğun doğal üyeleridir. Bu nedenle seçme ve seçilme hakkı açısından temsil hakkı sadece kayıtlı üyeler için ayrılmıştır. AİT, aynı zamanda göçmenlikle alakalı konularda devlet ile göçmenler arasında bir diyalog aracıdır.⁶²⁷

Tüm dünyada olayların etki alanı yerellikten çıkmış, global bir hal almıştır. Dolayısıyla Müslümanlarla alakalı her türlü vaka ve içerik ne olursa olsun geniş yankılar uyandırmış, hatta bu yankı çoğu kez Müslümanların aleyhine olacak şekilde gelişmiştir. AİT kurulduğu günden bu yana bulunduğu toplumla çatışmaktan kaçınmış,

---

⁶²⁵ M. Yıldız, "a.g.m.", s. 268.

⁶²⁶ S. Çap, *a.g.e.*, s. 78.

⁶²⁷ Z. Çitak, "a.g.m.", s. 173-174.

dünyanın diğer bölgelerinde cereyan eden olaylarla alâkalı toplumu teskin edici bir misyon yüklenmiştir. Müslüman grup temsilcileriyle yapmış olduğu istişarelerle birlikte Müslümanların yönelimlerinin, davranışlarının olumlu bir şekilde sürmesine gayret göstermiştir. Müslümanlara sunmuş olduğu kurumsal imkânlarla, onların toplumun diğer kesimleriyle entegrasyonunu sağlamaya çalışmıştır. Aynı zamanda yenilediği yapısı ve düzenlemiş olduğu çeşitli uluslararası etkinliklerle İslâmı yerellikten çıkartıp uluslararası arenada tanıtma imkânı sağlamıştır.⁶²⁸

3.1.1. Avusturya İslâm Teşkilâtının Misyonu

AİT, tüzel kişiliğe sahip, kamu hukuna tabi bir kurumdur. Sorumluluk alanı mekânsal olarak tüm Avusturya Cumhuriyeti'nin federal topraklarında yaşayan Müslümanlardır. Merkezi Viyana'da olup federal eyaletlerde dinî topluluklar tarafından temsil edilmektedir. Kendi yönetmeliğindeki tüm haklar, görevler cinsiyet ayırımı olmaksızın her Müslüman için geçerlidir. İslâmın kaynakları olarak Kur'an, sünnet, İslâmi hukuk bilginlerinin mutabakatı ve kıyası esas alır.⁶²⁹

Teşkilât, kurulduğu tarihten bu yana İslâmi ihtiyaçların olası kullanımını güvence altına almaya çalışmıştır. Müslümanlar arasında işbirliğini oluşturma gayreti içerisinde olmuştur. Ayrıca kendisini devletin kurumları ve sivil toplum kuruluşları arasında bağlayıcı birleştirici bir etken olarak görmektedir. Avusturya'daki bütün Müslümanlar etnik kimlikleri, cinsiyetleri, mezheb farklılıkları gözetilmeksizin Avusturya İslâm Teşkilâtında temsil edilmektedir.⁶³⁰

3.1.2. Faaliyet Alanları

Teşkilât, Avusturya'daki federal devletlerdeki temsilcileri, İslâm cemaatleri ve derneklerinin üyeleri ile birlikte dinî ihtiyaçların karşılanması anlamında Avusturya'da Müslümanların tanınması, yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Genel anlamda teşkilâtın faaliyet alanları şunlardır:

---

⁶²⁸ M. Yıldız, "a.g.m.", s. 274.

⁶²⁹ <https://www.derislam.at/iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁶³⁰ <https://www.derislam.at/iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

- Avusturya'daki kamu kurumları, dinî topluluklar ve sivil toplum kuruluşları arasında arayüz olmak
- Avusturya devlet okullarında İslâm din derslerinin okutulması
- İslâm din öğretmenlerinin eğitimi
- Mezhep okulunun statüsünün kazanılması
- Avusturya'daki Müslümanların idarî işler için hizmet noktası olma
- Hastanelerde, hapishanelerde ve silahlı kuvvetlerde bakım hizmetleri
- Kriz dönemlerinde psikolojik destek verme
- İslâm mezarlığının idaresi
- Helal gıda ve helal hayatın temini
- Camilerin ve meslek birliklerinin faaliyetlerinin kontrolü
- İmamlar için dinler ve kültürlerarası eğitim kursları
- Kadınlara yönelik faaliyetlerin düzenlenmesi
- Eğitim ve gençlik ile alakalı faaliyetlerin düzenlenmesi
- İslâm dinîni tanıtmaya adına resmî irtibat merkezi
- Halkla ilişkiler ve kamusal faaliyetlere katılım
- Toplantı, sempozyum gibi etkinlikler organize etme
- Çeşitli yayınlar çıkarma.⁶³¹

---

⁶³¹ <https://www.derislam.at/iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

3.1.3. Avusturya İslâm Teşkilâtının Bölgesel Yapılanması

Avusturya İslâm Teşkilâtı Tüzüğü'nün 17. fıkrasına göre teşkilâtın Avusturya genelinde dokuz ayrı temsilciliği faaliyette olup bunlar eyaletlere göre dağıtılmışlardır. IRG Viyana, IRG-Vorarlberg, IRG-Tirol, IRG-Steiermark, IRG-Salzburg, IRG-Yukarı Avusturya, IRG-Aşağı Avusturya, IRG-Karintiya, IRG-Burgenlan'ta, AİT'in temsilcilikleri faaliyet göstermektedir. Temsilcilikler, federal eyalet düzeninde kuruluşun çıkarlarını gözeterek çalışmaktadır.⁶³²

Yönetim kurulu yedi üyeden oluşmaktadır. Bunlar; başkan, başkan vekili, sayman, sayman yardımcısı, sekreter, sekreter yardımcısı ve birinci imamdır. Bir dinî cemaatin yönetim kurulunun seçilmesi ya da seçimden çıkartılması, şura konseyinin yüksek kurulun önerisi ile gerçekleşmektedir. İslâm cemaatinin görev süresi, şura meclisinin görev süresi kadardır. AİT'in aktif bütün üyeleri cemiyet toplantılarına katılma hakkına sahiptirler ve aktif üye olabilmek için gerekli olan şartlar AİT'in tüzüğünde belirtilmiştir.⁶³³

AİT'e bağlı dinî cemaatler, aynı zamanda kamu hukukuna göre bağımsız organlar statüsünde olarak İslâmî din toplumunun bir parçasıdır. Cemaatler, üyelerinin dinî ihtiyaçlarının karşılanmasından ve kolaylıklar sağlanmasından sorumludur. Dinî cemaatler, dinî görev amaçlı kurumlar oluşturabilir, yönetebilir ya da mevcut kurumları bünyesine dahil edebilir. Bir kaç dinî cemaatin birleşip tek kurum olabilmesi ilgili cemaatlerin mutabık olmasına bağlıdır. Söz konusu cemaatler, müşterek ya da tekil, ekonomik olarak varlıklarını devam ettirebilecek güce sahip olmaları halinde kurulabilir. Her dinî cemaatin mutlaka mevzuatı bulunmalıdır. Cami cemaatlerinin misyonu da diğer dinî cemaatlerden farklı değildir. Ancak cami cemaatinin kurulup işletilebilmesi için gerekli olan ekonomik sürdürülebilirliğin kıstası, en az bir camisinin olması, kuruluşu esnasında en az 40 üyeye sahip olmasına bağlıdır.⁶³⁴

⁶³² <https://www.derislam.at/iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁶³³ <https://www.derislam.at/iggoe/islamische-religionsgemeinden>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁶³⁴ <https://www.derislam.at/gemeinden>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

Avusturya’da cami toplulukları, din toplulukları ve yardım kuruluşlarının kuruluş şartları, görev tanımları ve kamu nezdindeki statüleri içerik olarak aynıdır. Bunlardan, dernekler ve vakıflar ayrıca dernek kanununa tabidir. Din toplulukları kamusal alanda iştigal edebilmesi için AİT tüzüğünün 19. (4) maddesindeki şartları yerine getirmesi gerekmektedir.

AİT’e bağılı din toplulukları şunlardır:

- Avusturya Arnavut Din Cemaati (ALKIG)
- Avusturya'daki İslâmi Arap Topluluğı
- Avusturya Asya Din Topluluğı
- Avusturya Boşnak Din Topluluğı
- Avusturya İslâm Kùltür Merkezleri Birliğı Topluluğı
- Avusturya Hilal Topluluğı
- Avusturya İslâm Federasyonu
- Çok Kùltürlü Cami Derneklerinin Din Topluluğı
- Avusturya Türk-Müslüman Topluluğı
- Avusturya İslâmi Tasavvuf Topluluğı⁶³⁵

3.1.4. Avusturya İslâm Teşkilâtının Organları

Avusturya İslâm Teşkilâtı tüzüğünün 15.b fıkrasına göre teşkilatın organları; Şura Konseyi, İcra Heyeti, İstişare Kurulu, Avusturya İslâm Teşkilâtı Müftüsü ve Hakem Kurulu’dur. Ayrıca bunların içerisinde başkan, ayrı ve en üst makam olarak teşkilât şemasında yer alır. ⁶³⁶Teşkilât, merkez ve eyaletler yönetimi olmak üzere iki ayrı kısımdan müteşekkildir. Eyalet yönetimini teşkilâta üye olan kuruluşların

⁶³⁵ <https://www.derislam.at/gemeinden/kultusgemeinden>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁶³⁶ <https://www.derislam.at/iggoe/struktur-der-iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

delegeleri seçmektedir.⁶³⁷ Teşkilât başkanı ile merkez yönetimini ise eyalet ve merkezdeki delegelerin oyları belirlemektedir.⁶³⁸

3.1.4.1. Başkan (Der Präsident)

AİT'in ilk başkanı Afgan asıllı Dr. Ahmad Abdelrahimsai'dir.⁶³⁹ 1999 yılında vefat edene kadar AİT'in başkanlığını yürütmüş ve Avrupa'da ilk defa İslâm derslerinin gayrimüslim bir ülkenin okullarında Müslüman çocuklara okutulması hakkını elde etmiştir.

Başkan beş yıllık bir çalışma dönemi için seçilir. Aynı zamanda yüksek kurulun da başkanıdır. Başkan, Avusturya'daki inanç topluluğunu temsil eder. Teşkilâtın başkanlık görevini 2020 yılından bu yana Ümit Vural yürütmektedir.⁶⁴⁰

3.1.4.2. Şura Konseyi (Schurarat)

Şura Konseyi, Avusturya İslâm Teşkilâtı'nın yasama organıdır. Esas görevi, teşkilâtın görevlerini yerine getirebilmesi için ilgili mevzuatları ortaya koyabilmektedir. Teşkilâtın görevlerini tanımlamaktan birinci derecede sorumludur. Şura konseyinin üyeleri, dinî topluluklarda ve danışma konseyinde içeriden seçilirler. Büyüklüklerine göre şura konseyine gönderilirler. O nedenle teklif edildikleri gün üyelerin en az 18 yaşında olmaları gerekmektedir. Şura konseyi de üyeleri arasından başkanını, yardımcısını ve genel sekreteri seçer.⁶⁴¹

3.1.4.3. İcra Heyeti (Der Oberste Rat)

AİT'in yürütme organıdır. Üyeleri, şura konseyi üyeleri saflarından seçilir ve 14 üyeden oluşur. AİT müftüsünün icra heyetinde danışma fonksiyonu vardır. Buradak

---

⁶³⁷ F. Hafez, *Die Islâmische Glaubensgemeinschaft in Österreich – Eine Analyse der Organisationsstruktur unter besonderer Berücksichtigung der Rolle muslimischer Spitzenverbände*, Diplomarbeit, Universität Wien, 2006, s. 17.

⁶³⁸ T. Tek, "a.g.m.", s. 65.

⁶³⁹ Thomas Von Schmidinger, *Das Heulen der Wölfe, Rechtsextremismus unter Türkischen Migrantinnen*, 2008, https://homepage.univie.ac.at/thomas.schmidinger/php/texte/texte_rechtsextremismus.php, Erişim Tarihi: 02.03.2020.

⁶⁴⁰ <https://www.derislam.at/iggoe/struktur-der-iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁶⁴¹ <https://www.derislam.at/iggoe/struktur-der-iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

dikkat çeken durum ise, üyelerin yarısı İslâmi bir eğitime sahip olmak zorundadır. Bu bağlamda icra heyeti AİT'in en yüksek kuruludur.

İcra heyetinin yürütme görevleri Avusturya İslâm Teşkilâtı'nı tüzüğü'nün 38. maddesinde tanımlanmıştır. Din eğitimi tasarımının talimatları, müfredat oluşturmak ve din dersleri denetimi için uzman müfettiş talep edilmesi konuları da yürütmenin görevlerindedir. Din dersi öğretmenleri de cemiyet kurulunun önerisiyle göreve getirilir veya görevden alınırlar.⁶⁴²

3.1.4.4. Danışma Kurulu (Der Beirat)

Teşkilâtın inanç doktrini (Avusturya'daki İslâmi İnanç topluluklarının öğretimi) ve dinî konularda yetkili uzman organıdır. Müftü, her bir dinî cemaatten bir temsilci ile Şura konseyinden bir temsilciden oluşmaktadır. İstişare kurulunun kuruluş amacı Müslüman cemiyetleri Avusturya İslâm Teşkilâtının faaliyetlerine dahil etmektir. İstişare kuruluna seçilecek üyeler ilk olarak icra heyetinin tavsiyesiyle ve şura konseyinin onayıyla seçilmektedir. İstişare organının görevi cemiyetlerin taleplerini icra heyetine ve şura konseyine yönlendirmektir. İstişare heyeti dahilinde 20 cemiyet bulunmaktadır.⁶⁴³

3.1.4.5. Müftü (Der Müftü)

Müftü, Şura konseyi tarafından icra heyetinin önerisi ile salt çoğunluğa göre seçilir. Gerekli dinî donanım ve eğitim koşullarına haiz olanlar arasından seçilirler. Müftünün görevden azledilebilmesi için şura konseyinin üçte ikilik çoğunluğu gerekmektedir. Müftünün başlıca görevi icra heyeti ve müfettişlerle imam ve İslâm öğretmenlerinin faaliyetlerini müşahede etmektir. Müftünün en önemli özelliği ise gerektiği takdirde icra heyetine ve diğer organlara Avusturya anayasası çerçevesinde istediği gibi itiraz edebilmesidir. Müftü aynı zamanda bütün imamların en üst düzey yetkilisidir.⁶⁴⁴

⁶⁴² <https://www.derislam.at/iggoe/struktur-der-iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁶⁴³ <https://www.derislam.at/iggoe/struktur-der-iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁶⁴⁴ <https://www.derislam.at/iggoe/struktur-der-iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

3.1.4.6. İmamlar Konseyi (Der Imame-Rat)

İmamlar konseyi, AİT'in İslâm dinî ile alakalı kaidelerini öğreten uzman grubudur. Müftü ile teşkilâta bağlı cemaatlerin ilk imamlarından oluşmaktadır.⁶⁴⁵

3.1.5. Teşkilata Bağlı Sosyal Yardım Kuruluşları

AİT, sosyal yardımlaşma ve dayanışma alanındaki faaliyetlerini yürütebilmek amacıyla kendi sivil toplum kuruluşu olan Karima'yı kurmuştur. Kurucuları Türk kökenlidir. Dernek yönetim kurulu 5 görevliden oluşmaktadır. Bunlar başkan, hukukçu, genel sekreter, sayman ve başkan vekilidir. Dernek, Müslüman bir kurum olarak kendisini insanlık, adalet, güvenilirlik, önyargısız yardım, bağımsızlık, topluluk duygusu, insani görevde sınır tanımazlık ve şeffaflık sözcükleriyle tanımlamaktadır. Derneğin faaliyetleri arasında eğitim ve yardımlaşma (deprem, sel gibi durumlarda maddi destek vs.) ilk sıralarda gelmektedir. Benzer kurumlarla işbirliği içerisinde olan dernek, bu kurumlarla yerel halk arasında köprü vazifesi görmektedir. Dernek, sosyal yardım konusunda öncelikli olarak çocukları, maddi imkandan yoksun olanları, konaklama ihtiyacı bulunanları, mültecileri desteklemektedir. Ancak yardım konusunda sadece Müslümanları değil diğer din ve inançlara mensup olan ihtiyaç sahibi herkese yardım sağlamaktadır. Derneğin gelir kaynaklarını yardımlar ve bağışlar oluşturmaktadır.⁶⁴⁶

Avusturya İslâm Teşkilâtının hizmet alanı içerisinde gençlere yönelik faaliyetleri önemli bir yere sahiptir. Genç Müslümanlar Topluluğu (GJM), 2019 yılından bu yana, AİT'in resmi gençlik örgütü olarak hizmet vermektedir. GJM, kendisinden önce aynı hizmeti sağlayan ve kısa adı JIGGÖ olan eski gençlik konseyinin yerini almıştır. 2021 yılında AİT'in uzman derneği statüsüne getirilmiştir. GJM, bütün Müslüman gençlik derneklerinin biraraya getirilmesi ile Müslümanlar ve diğer dinler arasındaki iletişimi koordine etmektedir. Dernek bünyesinde organizasyonlar, faaliyet yönetimi ve sosyal dayanışma için ayrı birimler oluşturulmuştur. Genel sekreter, eğitim ve danışma sorumlusu, medya, spor, kültür-

⁶⁴⁵ <https://www.derislam.at/iggoe/struktur-der-iggoe>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

⁶⁴⁶ <https://www.derislam.at/soziales/karima/>, Erişim Tarihi: 19.12.2022.

sanat ve sosyal etkinlikler sorumlusu ve öğrenciler derneğinin genel merkezinin çalışma organlarıdır. Kurumun eyaletlerdeki yapılanması, merkezdekinin küçük bir örneği gibidir. AİT'e bağlı Müslüman cemaatlerin gençlik kuruluşları, merkezdeki GJM'nin birer temsilcisidir. Derneğin genel başkanı, gençlik kuruluşlarının da başkanı statüsündedir. GJM Avusturya'da, JUWA (Avusturya Gençlik Federasyonu), ISV (Uluslararası Öğrenci Birliği) ve BIZ (Eğitim ve Entegrasyon Merkezi) gibi birçok gençlik teşkilâtı ile işbirliği içerisinde olup Avusturya'da yaşayan Müslüman gençler başta olmak üzere ihtiyaç duyan tüm genç kesime hizmet sunmaktadır.⁶⁴⁷

Avusturya'da Müslüman gençlik teşkilatlarından JUWA, 1985 yılında Milli Görüş'e bağlı olarak kurulmuş, gönüllülük esasına göre çalışmalarını yürüten bir sivil toplum kuruluşu olarak kendini tanımlamaktadır. JUWA'nın verdiği sosyal, kültürel, dini hizmetler merkez, bölge ve şube hizmetleri olarak gerçekleştirilmektedir. En küçük organize kurumu yerel camiler ve dernekler bünyesinde oluşturulmuş gençlik teşkilatları olup, her yaş grubuna yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Şubeler yapısal olarak bölge teşkilatlarına bağlı olarak çalışmakta ve 11'i Viyana'da, 10'u Niederösterreich'ta, 8'i Oberösterreich'ta, 7'si Innsbruck'ta ve 6'sı Bregenz'de, 2'si Salzburg'ta ve 1'i Graz'da olmak üzere toplamda 45 gençlik kuruluşu JUWA çatısı altında toplanmıştır.⁶⁴⁸

Avusturya'da yaşayan Müslüman gençliğin sorunlarına çözüm arayan ve onların kültürlerini ve dinlerini kaybetmeden sosyal hayata katılımını sağlamaya çalışan JUWA, kendi içerisinde oldukça geniş bir hizmet yelpazesine sahiptir. JUWA anaokulları, lisesi, üniversite öğrenci derneğiyle gençlere yönelik faaliyetlerin yanısıra yetişkinlere yönelik etkinlikler de düzenlemektedir. Sosyal hizmetler alanında mültecilere yardım, hasta ziyaretleri, huzurevi ziyaretleri, anaokulu ziyaretleri, felaketzedeler için yardım, hapishane ziyaretleri düzenlenen etkinlikler arasındadır. Eğitim alanında ise ev sohbetleri, eğitim dersleri ve gezileri, aile okulu, kitap okuma programları, aylık sohbetler, bilgi yarışmaları, kardeşlik geceleri, namaz programları

⁶⁴⁷ İslâmische Gemeinschaft, <https://www.igmg.org>, Erişim Tarihi: 20.09.2022; <https://www.derislam.at/gemeinden>, Erişim Tarihi: 20.10.2022.

⁶⁴⁸ <https://www.islam-landkarte.at/detail/jugendfoederation-oesterreich-juwa>, Erişim Tarihi: 20.10.2022.

düzenlemektedir. Paris, İtalya, Almanya, Bosna, Makedonya, Macaristan, Endülüs, Mısır, Türkiye, Ürdün, Suriye ziyareti ve Umre, düzenlenen geziler arasındadır. Spor sahasında da oldukça geniş bir etkinlik sahasına sahip olan JUWA, gençlere rafting, dağcılık, snowboard, satranç, kayak, at binme gibi spor faaliyetleri düzenlemektedir.⁶⁴⁹

Bu faaliyetler arasında dikkat çekilmesi gereken en önemli alan anaokulları sahasıdır. Anaokullarında verilen eğitim çocukların Avusturya toplumuna daha rahat ayak uydurmaları açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Avusturya hükümeti çocuklara anaokulu hizmetini ücretsiz olarak sağlamaktadır. Bunun sebebi Avusturya hükümetinin her çocuğun okula başlamadan önce iyi bir şekilde Almanca'ya hâkim olmasını, akranlarıyla nasıl iletişim kurması gerektiğini öğrenmesini, böylelikle içinde yaşadığı topluma kısa süre içinde adapte olmasını sağlamaktır. Bu bakımdan anaokulları Avusturya hükümeti tarafından entegrasyonun ilk adımı olarak kabul edilmektedir.⁶⁵⁰

AİT'in hizmet alanında, kadınlara yönelik faaliyetler de ön planda tutulmuştur. Teşkilatın resmi organı olan Kadınlara Eşit Muamele ve İlerleme departmanı ile toplumsal faaliyetlere yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Birim ayrıca, Kur'anı işaret ederek kadınların ahlaki ve ruhsal yönden gelişiminin önemli olduğunu, sosyal sorumluluklarını yerine getirme görevlerinin de bulunduğunu vurgulamaktadır. Kadınların mevcut haklarını kullanmaları ve sosyal ve dini yükümlülüklerini yerine getirmeleri noktasında karşılaştıkları engellerle mücadele etmek için stratejiler geliştirmektedir. Birim, kadınların cemiyet hayatına tam ve eşit katılım hedeflerini gerçekleştirmeyi misyonunun merkezine almış olmasına rağmen sadece kadınları değil erkekleri de çalışma planlarına dahil etmektedir. Birimin temel faaliyetleri şu şekilde özetlenmektedir:

---

⁶⁴⁹ <https://www.islam-landkarte.at/detail/jugendfoederation-oesterreich-juwa>, Erişim Tarihi: 20.10.2022.

⁶⁵⁰ <https://www.islam-landkarte.at/detail/jugendfoederation-oesterreich-juwa>, Erişim Tarihi: 20.10.2022.

- AİT ve buna bağlı kurumların kararlarına ilişkin beyanlarının hazırlanması, bunların kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerinin araştırılması ve kadınların korunması
- AİT bünyesine henüz dahil olmamış ve kendisine bir temsil kurumu arayan Müslümanlar için bölgesel veya uluslararası ağlar kurmak
- Kadın grupları ve dernek, vakıf gibi kuruluşlarla işbirliği yaparak kadınlara yönelik danışmanlık hizmetleri sunmak
- Sosyal, kültürel faaliyetler ile eğitim organizasyonları düzenlemek ve bunlara yönelik yayınlar çıkarmak
- Proje ve kampanyalara katılım ve destek sağlamaktır. ⁶⁵¹

Avusturya'da Müslümanlar tarafından teşkil edilen ve çalışma hedeflerinin merkezinde kadınların bulunduğu dernekler ve diğer kuruluşlar yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi kısa adı FMFÖ Derneği olan, Avusturya Müslüman Kadınlar Forumu, 2005 yılında çeşitli etnik köken ve geçmişe sahip Müslüman kadınlar tarafından kurulmuştur. Böylece İslâm dünyasının çeşitli renklerini bünyesinde toplamıştır. FMFÖ derneğinin yönetim kurulu 6 kadından oluşmaktadır. Yönetim kurulunu oluşturanlar Avusturyalı, Alman, Boşnak ve Arap kökenlidirler, diğer ikisi ise Türk kökenlidir. Dernek genel hedeflerini şu şekilde özetlemektedir:

- Müslüman kadınların sosyal katılımını teşvik etmek
- Müslüman kadınların günlük hayatta güçlendirilmesini sağlamak
- Müslüman ve gayrimüslim derneklerle işbirliği içerisinde olma
- Eğitim
- Kültürler arası diyalog, işbirliği

Dernek, işbirliği ve yardımlaşmayı ön plânda tutmaktadır. O nedenle kadınların ve ailelerin karşılaştıkları acil krizlerin çözümü için sadece Müslüman kuruluşlarla

---

⁶⁵¹ <https://www.derislam.at/soziales/gleichbehandlung-und-frauenfoerderung/>, Erişim Tarihi: 20.10.2022.

değil gayrimüslim dernek ve organizasyonlarla da irtibat halinde olmayı sürdürmektedir. Dernek, Avusturya'da Müslüman kadınlarla ilgili, önyargılı yaklaşımın sosyal olarak işlenmesini ön plânda tutmaktadır. FMFÖ derneğinin sadece Viyana'da şubesi bulunmaktadır. Bu derneğin kuruluş amacını "kadınların hukuksal çerçevede haklarının savunulması" oluşturmaktadır. Bu bağlamda kadınları bilinçlendirmek adına çeşitli etkinlikler düzenlemektedir.⁶⁵²

3.2. Avusturya'da Yeni İslâm Yasası

3.2.1. Yasanın İlânına Giden Süreç

Avusturya'da dinî ayrıcalık ve özgürlükler yasal çerçevede üç temel esasa dayanmaktadır. Söz konusu hakları kullanma noktasında Avusturya hükümeti vatandaşlık şartı aramamaktadır. Kişisel, kamusal alanlardaki hakların esas aldığı nokta, Avusturya'nın imzalamış olduğu uluslararası sözleşmeler, AB üyesi olması dolayısıyla birliğin koymuş olduğu kurallar ve temelde devletin kendi anayasası başta olmak üzere çıkarmış olduğu kanunlardır.⁶⁵³

1912 tarihli İslâm Yasası Müslümanlara dönemin koşulları göz önünde bulundurulursa oldukça eşit şartlarda hak ve imkân tanımıştır. Ancak zamanla Avusturya hükümeti ve Müslümanların cephesinde politik, sosyolojik, ekonomik ve kültürel alanlarda önemli dönüşümler gerçekleşmiştir. Dolayısıyla hem Avusturya hükümeti hem de AİT, İslam yasasının yeniden düzenlenmesi konusunda hemfikir olmuşlardır. Avusturya hükümetinin başlangıçta yasanın çıkartılmasına ilişkin resmî söylemleri gayet kabul edilebilir bir zeminde gerçekleşmiştir. Hükümet, Müslümanların sayısının artması, söz konusu kesimin ülkede kalıcı olduğunun kabul edilmesiyle engetrasyon politikalarının geliştirilmesi, ancak mevcut yasanın sorunların çözümünde sınırlı kalması hususları üzerinde durmuştur. Müslümanlar, mevcut yasanın dar ve kısıtlı olması konusunda Avusturya hükümetiyle mutabıktır,

⁶⁵² <http://www.forum-muslimische-frauen.at/index.php?page=statuten>, Erişim Tarihi: 21.08.2022.

⁶⁵³ https://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/Avusturya_ve_Isvicrede_Hak_ve_Ozgurlukler_Raporu_20211.pdf, Erişim Tarihi: 01.09.2022.

hatta hak ve özgürlüklerin tasarrufu açısından diğer dinî gruplarla eşit şartlarda olma isteğini ön plânda tutmuşlardır.

Yeni yasa ile alâkalı ilk girişim 2003 yılında AİT'in Kultusamta yapmış olduğu başvuruya gerçekleşmiştir. Ancak ilgili başvuru 2005 yılında sonuçlanarak reddedilmiştir. Kultusamt, reddetme kararında mevcut yasanın yeterli olduğunu, herhangi bir değişikliğe gerek görülmediğini belirtmiştir. 2011'de AİT'in yeni seçilmiş yönetimi tarafından başvuru yenilenmiş, 2012 yılı içerisinde beş ayrı görüşme gerçekleşmiş olup son görüşme 18 Eylül 2012'de gerçekleşmiştir.⁶⁵⁴

2012 yılında İslâm Yasası'nın yenilenmesine yönelik faaliyet gösterecek olan İslâm Diyalog Platformu teşkil edilmiştir. Platform, yedi ayrı çalışma grubundan meydana gelmiş olup Federal Hükümet ile AİT arasında uzmanlardan oluşan kurumsal bir yapıya sahiptir. Platformun faaliyetleri neticesinde yasanın yenilenmesi Federal Hükümet'in 2013- 2018 yıllarına ait çalışma takvimine dahil edilmiştir.⁶⁵⁵

2012 yılındaki karşılıklı müzakerelerde Avusturya hükümetinin Kilisenin tesirinde olduğu anlaşılmaktadır. Hükümet cephesinde yasanın yeniden tanzim edilmesinin temel nedeni gündemde olan radikal İslâmi hareketler, terör vakaları ile söz konusu vakaların tırmanışa geçmesinden duyulan endişedir. Yasanın yenilenme sürecinde AİT ve diğer inanç gruplarının temsilcileriyle de görüşmeler gerçekleştirilmiştir.⁶⁵⁶ 2014 Mayıs ayının başlarında, hazırlanmış olan yasa tasarısının ilk hali AİT'e iletilmiştir. AİT temsilcileri, bu tarih itibari ile devlet nezdinde gerçekleştirmiş oldukları görüşmelerde Müslümanların hak ve sorumluluklarını içeren bir yasa beklentisi içerisinde olduklarını vurgulamışlardır.⁶⁵⁷ Çünkü taslak, tamamen Müslümanların beklentilerinin tam tersi yönde hükümler içermektedir. Tasarıya göre o zaman dek tüzel kişilik kazanmış olup olmadığına bakılmaksızın AİT bünyesindeki bütün kurumlar aynı yasaya tabi olacaklardır. AİT'in taslakla alâkalı rahatsızlık duyduğu konuların başında diğer din ve mezheplerle eşit muameleye tabi tutulmaması hususu olmuştur. Buna göre Hıristiyan mezheplerinin her birine mahsus yasalar

---

⁶⁵⁴ M. Yıldız, "a.g.m.", s. 270.

⁶⁵⁵ <https://www.bmeia.gv.at>, Erişim Tarihi: 09.09.2022.

⁶⁵⁶ M. Çakır, a.g.m., s. 3.

⁶⁵⁷ <https://perspektif.eu/2014/12/01/taslagin-son-sekline-az-kala>, Erişim Tarihi: 07.06.2022.

çıkartılmışken, İslâmiyet'e ait farklı mezhepler gözetilmeksizin hepsi aynı yasaya tabi olmaktadır. AİT'e göre yasada İslâmi öğretinin değerlendirilme şekli, Kur'an'ın Almanca dilinde ve tescillenmiş tek tercüme haline getirilmesi, derneklerin finansman meselesi konularının eşitlik ilkesine aykırı olduğu vurgulanmıştır. Ancak tüm cemaatlerle ortaklaşa yapılan toplantılarda da ortak bir sonuca varılamamıştır.⁶⁵⁸

Yasa tasarısının oluşum sürecinde bazı Müslüman kesim, AİT yönetimi ile yasa tasarısı hususunda hemfikir olmadıklarını belirten ve kamuoyuna da yansıyan demeçler vermişlerdir. Hatta Müslüman Sivil Ağı (Netzwerk Muslimische Zivilgesellschaft) adlı bir grup, 2014 Aralık ayı içerisinde İstam yasasına yönelik bir kongre düzenlemiştir. İlgili kongreye Avusturya Dışişleri ve Entegrasyon Bakanı S. Kurz (ÖVP), eski AİT başkanı Anas Schakfeh, Avusturya Kültür Bakanı Josef Ostermayer (SPÖ) ile AİT Yönetim Kurulu üyesi Jamal Morad konuşmacı olarak katılmışlardır. Kongrede hükümet temsilcileri, ilgili yasa tasarısını AİT ile müzakere ederek hazırladıklarını ileri sürerken, AİT temsilcisi ise hükümetin kendi talepleri doğrultusunda yasayı dikte ettiğini ifade etmiştir. Kongrede hükümet temsilcilerine yasa tasarısına muhalif pek çok soru yöneltilmiştir. Hükümet temsilcileri ise yasanın, son zamanlarda Avusturyalı seçmenlerin aşırı sağ parti olan FPÖ'ye meyilli olmasıyla alâkalı olduğunu ileri sürerek Müslüman azınlığa taviz vermeyeceklerini belirtip, durumun oy kaygısıyla bağlantısına dikkat çekmişlerdir.⁶⁵⁹

Yasa tasarısı, Avusturya hükümeti tarafından 2 Ekim 2014 itibari ile çeşitli kurum ve kuruluşların, kamuoyunun görüşüne sunulmuş, uzmanlardan inceleme ve yorum talep edilmiştir. Tasarı, mevcut haliyle sadece AİT değil Avusturya'nın farklı kesimlerinin tepkisine neden olmuştur.⁶⁶⁰

Tasarının meclise taşınmasından sonra AİT, dönemin teşkilât başkanı ile, Prof. Dr. Richard Potz, Dr. Mouddar Khouja, Dr. Metin Akyürek'ten oluşan bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon, durumu resmî zemine taşıyarak parlamentoda milletvekilleri ile anayasa komisyon üyeleri ile görüşmelerde bulunmuştur. Çünkü

---

⁶⁵⁸ M. Yıldız, "a.g.m.", s. 270.

⁶⁵⁹ <https://perspektif.eu/2015/11/01/siyasi-yansimalar-ve-irazlar>, Erişim Tarihi: 01.02.2020.

⁶⁶⁰ <https://perspektif.eu/2014/12/01/taslagin-son-sekline-az-kala>, Erişim Tarihi: 07.06.2022.

yasa tasarısıyla akalalı ilgili komisyon üyelerinin değişiklik yapabilme hakları bulunmaktadır. Görüşmelerde AİT başkanlığındaki komisyon, tasarıyla alâkalı sorunlarını anayasal çerçevede sunmaya gayret ederek durumu politik bir hale getirmemeye özen göstermiştir. Ayrıca görüşme öncesi tüm konu başlıkları bir tasarı haline getirilerek müzakere boyunca ilgili tasarı üzerinde durulmuştur. Yasa resmî olarak ilân edilene dek müzakereler devam etmiş olup yaklaşık kırk görüşme gerçekleşmiştir. Anayasa komisyon üyeleri kendilerine getirilen hukûkî düzeltme önerilerine olumlu kanaat göstererek konuyu meclise taşımıştır. Söz konusu düzeltme talebinin başında Viyana Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde görev alacak öğretim üyelerinin Müslüman olması şartının yasada yer alması hususu olmuştur.⁶⁶¹

Yeni İslâm yasa tasarısı, 10 Aralık 2014'te Bakanlar Kurulunda kabul edildikten sonra meclis anayasa komisyonuna taşınmıştır. Mecliste siyasî partilerin önermiş olduğu uzmanlar yasa tasarısı hakkındaki kanaatlerini açıklamışlardır. İlgili komisyonda, hükümet tarafından önerilen uzmanlar tasarımı onaylarken, muhalefeti temsil eden uzmanlar söz konusu yasa tasarısının anayasada yer alan eşitlik ilkesine, örgütlenme hakkı ve din özgürlüğüne aykırı olduğunu belirtmişlerdir. Komisyon, müzakereleri ileriki bir tarihte tekrar görüşmek üzere ertelemiştir.⁶⁶²

2015 yılı şubat ayında, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi (SPÖ) ile Avusturya Halk Partisinin koalisyonundan oluşan hükümetin hazırlamış olduğu yasa tasarısı, meclis genel kurul toplantısında görüşülerek kabul edilmiştir. Yaklaşık 3.5 saat süren görüşmelerin ardından oylamaya geçilmiştir. Ancak oylamadan evvel hükümetin sunmuş olduğu iki değişiklik önergesi de kabul edilmiştir. Bu değişiklikler camilerin dernek statüsünden tüzel kişiliğe geçiş süresinin Aralık 2015'ten Mart 2016'ya uzatılması; diğeri ise camilerde görevli olan imamların maaşlarının İslâm cemaati tarafından ödenmesi konusudur. Görüşmeler esnasında iktidar ve muhalefet arasında görüş ayrılıklarından kaynaklı tartışmalar yaşanmıştır. Partililer arasındaki görüş ayrılıkları salt İslâm'ın bir eşitsizlik sorununuyla karşı karşıya kalmasıyla akalalı olmayıp, bilakis yeni yasanın biraz daha Mülümanlar aleyhine sertleştirilmesine

⁶⁶¹ <https://perspektif.eu/2015/11/01/siyasi-yansimalar-ve-itirazlar>, Erişim Tarihi: 01.02.2020.

⁶⁶² <https://www.haberjournal.at/avusturya/İslâm-yasasında-kritik-surec-basladi-iste-meclis-anayasa-komisyonundan-cikan-ilk-karar-h6419.html>, Erişim Tarihi:03.10.2021.

yönelik de gerçekleşmiştir. Aşırı sağcı Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), yasanın daha da sertleştirilmesi, imamların Almanca vaaz vermesi, minare ve burka yasağı getirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Yeşiller Partisi ise yasanın günün şartlarına uygun biçimde düzenlenmesi gerektiğini, yurtdışı finansman konusunun şeffaflaştırılmasını, Müslümanların diğer dinî gruplar kadar Avusturya'nın bir parçası olduğunu belirterek yasaya karşı olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak yeni İslâm Yasası 25.02.2015 tarihinde meclis genel kurulunda kabul edilerek onaylanmıştır.⁶⁶³

3.2.2. Yeni İslâm Yasasının Değerlendirilmesi

Yeni İslâm Yasası içeriği bakımından Avusturya Hükümeti, AİT ve Müslüman toplumlar cephesinde farklı anlamlar taşımaktadır. Avusturya Hükümeti, ilân edilen yasayla Müslümanların ülkeye karşı olan aidiyet duygularını artırarak onları Avusturya Müslümanı haline dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Avusturya Müslümanı tabiriyle kastedilen, ülkenin dinamiklerine uygun ve bunlara uyum gösteren, İslâmı Avusturya şartlarına göre yaşayan bir topluluk beklentisidir. Dönemin Entegrasyon ve Dışişleri Bakanı Sebastian Kurz, yasanın İslâmı hedef alıp onu kontrol altında tutmaya çalışan bir düzenleme olmadığını, bilakis Müslümanların hak ve özgürlükler çerçevesinde sorunlarının çözümü noktasında yasanın kendilerine dayanak oluşturmasını amaçladıklarını ileri sürmüştür. AİT ve Müslümanların cephesinde yeni İslâm Yasası ile Avusturya, Müslümanları kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Yasa ile Müslümanlara karşı halihazırdaki mevcut şüphe, tescillenmiş vaziyettedir. Müslümanlar, yasa ile kanûnî bir ayrımcılığa tabi tutulmaktadır.

AİT ve Müslümanlar açısından yasada yer alan başlıklar mezhepsel eşitsizlik, yurtdışından imam getirme yasağı, yurtdışı finansman yasağı, Müslümanlara yönelik şüphenin kanunlaşması, iptal ve lağvetme yetkisi, camilerin kapatılması ve derneklerin kontrol altına alınması, dinî etkinliklerin iptal yetkisi, AİT'in sorumlulukları, imam yetiştirilmesi ve dinî öğretilerin dili gibi konulardan oluşmaktadır.

---

⁶⁶³ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturyada-islam-yasa-tasarisi-kabul-edildi/71812>, Erişim Tarihi: 21.05.2016.

3.2.2.1. Mezhepsel Eşitsizlik

Yeni İslâm Yasası'nda İslâm din toplulukları mezhep farkı gözetilmeksizin aynı yasaya tabi edilmiştir. Söz konusu yasanın 4. bölümü Alevîlere yönelik düzenlenmiş olup, 16. madde itibari ile 7 maddede belirlenmiştir.⁶⁶⁴

3.2.2.2. Yurtdışı Finansman Yasağı

Yeni İslâm Yasası'nın 4. maddesinin 1. fıkrasında İslâm din topluluklarının yurtdışından maddî destek almasının önüne geçilmiştir. İlgili madde ve fıkarda herhangi bir İslâm din topluluğunun tüzel kişilik kazanabilmesi için kalıcı olması ve maddî finansmanını kendi öz kaynaklarından sağlaması şartı getirilmiştir. Ayrıca ilgili yasanın 8. maddesinin 3. fıkrasıyla din topluluklarının kurulabilmesinde de yine ekonomik olarak kendi kendinî finanse etmesine vurgu yapılmıştır.⁶⁶⁵

Dış finansman yasağının Avusturya nezdindeki amacı ilk etapta hem kendi güvenliğini sağlamak, hem de Müslümanlara yönelik bazı iyileştirmeleri hayata geçirmektir. Yasa ile görünürde hedeflenen, İslâmiyet'i dış etkilerden uzak tutarak, hem İslâm topluluklarının hem de Avusturya'nın güvenliğini sağlamaktır.

3.2.2.3. Yurtdışından Din Görevlisi Getirme Yasağı ve Din Görevlilerinin Eğitimi

Yeni yasanın getirmiş olduğu değişikliklerden birisi de din görevlileriyle alâkalı olan düzenlemedir. İlgili yasanın 11. maddesinin 2. fıkrasında din görevlilerinin hem eğitimlerini Avusturya'da alması hem de daimi olarak ülkede yaşıyor olması şartı getirilmiştir. Yasanın *Alevi* ile alâkalı olan 18. maddesinin 2. fıkrasında din görevlilerinin mânevî rehberlikle alâkalı durumları ele alınarak, 11/2 maddenin hükümleri tekrarlanmıştır.⁶⁶⁶ Yasanın 24. maddesinde yurtdışından din görevlisi getirme yasağının temel gerekçesi olarak söz konusu din görevlilerinin ve din topluluğunun yaşam gerçeklerinin genellikle birbirinden farklı olduğu, din

⁶⁶⁴ BGBl. II 75/2015, Belge Nr. 40169835, 40169986,40169987, 40169988.

⁶⁶⁵ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169809.

⁶⁶⁶ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169812.

görevlilerinin Avusturya’da yetişmiş ve orada ikamet ediyor olmasının sorunu çözeceği ileri sürülmüştür. Aynı maddenin 1, 2, 3 ve 4. fıkralarında din görevlilerinin eğitimi hususları ele alınmıştır. Buna göre İslâm din topluluklarına hizmet vermekle görevli olacak din görevlilerinin Viyana Üniversitesi’nde İlahiyat Fakültesinde eğitim almaları gerekmektedir. Söz konusu fakülteden mezun olan öğrenciler, akademisyenlikten resmî bir kurumda din görevliliğine dek farklı alanlarda istihdam edilecektir. Her din ve inanç topluluğu için fakültede ayrı bir anabilim dalı oluşturulacaktır. Fakültede eğitim verecek personel akademik bir unvana sahip olacak olup, istihdam öncesi ilgili din ve inanç topluluğunun görüşü alınacak, ayrıca söz konusu akademisyenin ilgili toplulukla aynı mezhepten olmasına dikka edilecektir.⁶⁶⁷

3.2.2.4. Dinî Etkinliklerin İptal Edilebilmesi Hakkı

Yasanın 27. maddesinde idarenin devletin ve bireysel anlamda kişilerin güvenliğine tehdit oluşturabilecek, etkinliğin bizzat kendi dinamiğinden kaynaklı faaliyetlerini iptal etme yetkisine sahip olacaktır. İptal gerekçesinde, üçüncü şahısların etkinliğe olan katılımı esas alınmayacaktır. Örneğin etkinlik esnasındaki salgın hastalıklar, etkinlik düzenleyicilerin katılımcıları şiddete teşvik etmesi gibi konular iptal nedeniyken, başka bir grubun söz konusu etkinliğe karşı yürüyüş düzenlemesi iptal sebebi oluşturmamaktadır.⁶⁶⁸

3.2.2.5. Camilerin Kapatılabilmesi

Yasanın tüzel kişiliğin kazanılmasına yönelik olan 4. maddesinin 4. fıkrasında, 3. maddede belirtilen “tüzel kişiliğin kazanılmasıyla birlikte, ilgili din topluluğunun dinî öğretilerini yayma misyonu taşıyan derneklerin feshedileceği” belirtilmiştir.⁶⁶⁹ 31. maddenin 3. fıkrasına göre söz konusu amaca yönelik faaliyet gösteren ve yasa ilân edildiğinde mevcut olan dernekler, federal içişleri bakanlığının 1 mart tarihli kararı ile feshedilecektir.⁶⁷⁰ Yasaya göre derneklere ait camiler tüzel kişilik kazanmamaları durumunda kapatılacaktır.

⁶⁶⁷ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40235953.

⁶⁶⁸ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169828.

⁶⁶⁹ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169805.

⁶⁷⁰ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169832.

3.2.2.6. Tüzel Kişiliğin İptal Edilme Yetkisi

Bir din veya inanç topluluğunun tüzel kişiliğinin reddedilmesi veya iptal edilmesi yetkisi yasaya göre Federal Başbakan'a aittir. Yasanın 5. maddesinde toplam 4 fıkra ile bir din ve inanç topluluğunun tüzel kişilik kazanmasının kabulüne veya mevcut tüzel kişiliğin iptal şartlarına yer verilmiştir. İlgili maddenin 1. fıkrasında tüzel kişilik kazanma şartlarında kamu güvenliği ve düzeninin sağlanması, sağlığı ve ahlâkın korunması, kişi hak ve özgürlüklerinin korunması konularına vurgu yapmaktadır. Ayrıca aynı fıkroda ceza ile tehdit edilen, gençlerin psikolojik bütünlüğünü bozan ve gelişimini engelleyen, özellikle dinî inanç aşılama gayesiyle psikolojik teknikler kullanan yasadışı davranışlar tanımlanarak bunların tüzel kişilik başvurusunda iptal gerekçesi olduğu vurgulanmıştır.⁶⁷¹ Söz konusu maddenin ilgili fıkrası özellikle iptal veya red gerekçelerine dayanak oluşturabilecek nitelikte ancak subjektif yoruma açık hükümlerdir.

3.2.2.7. Dinî Öğretilerin ve Kur'an'ın Almancaya Çevrilme Zorunluluğu

Yeni İslâm Yasası'nın İslâm din topluluklarının tüzüklerine dair standartlarının belirlendiği bölümde dinî öğretilerin her türlü kaynağının ve Kur'an'ın ülkenin resmî dili olan Almanca olmasına vurgu yapılmıştır. Buna göre yasanın 6. maddesinin 1. fıkrasına göre İslâm topluluğunun hazırlamış olduğu tüzüğün devlet nezdinde kabul edilebilmesi için ana dilde olması gerekmektedir.⁶⁷²

3.2.3. İslâm Yasasının Getirdiği Kazanımlar

Yasa ile Avusturya'da yaşayan Müslümanların helal gıda konusundaki hassasiyetleri dikkate alınmıştır. Buna göre yasanın 12. maddesinin 1. ve 2. fıkrası hükümleri dinî derneğin, et ve diğer gıda ürünlerinin üretimini derneklerin kendi kurallarına uygun olarak üretebilmesine imkân sağlamaktadır. Ayrıca hastanelerde, tutuk evlerinde, orduda, huzurevleri ve benzer kurumlar ile devlet okullarında verilen yemek hizmetlerinde ilgili dinî gıda konusundaki kaidelerinin gözetileceği belirtilmiştir. Aynı yasanın *Alevi* teşkilât ve mensuplarına ilişkin olan 19. maddesiyle

⁶⁷¹ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40235950.

⁶⁷² BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169807.

de benzer hükümlerle söz konusu teşkilâtın gıda konusundaki öncelikleri güvence altına alınmıştır.⁶⁷³ 2017 yılı verilerine göre Avusturya'da helal sertifikasında tekelleşme olmayıp özel şirketler de sertifika verebilmektedir. Avusturya'da söz konusu sertifikayı veren Linz İslâmi Bilgi Dokümantasyonu ve Sertifikasyonu Ltd.Şti (IIDC), Avusturya Ticaret Odası ve Avusturya Standartları Enstitüsü gibi kuruluşlar faaliyet göstermektedir. Avusturya'da şoklu kesim uygulaması olup 2015 yılındaki İslâm Yasasıyla birlikte şoklama olmadan kesim yetkisi resmî dinî kuruluşlara verilmiştir. AİT, SMIIC üyesi olmak için çalışmaktadır.⁶⁷⁴

1912 yasasında belirtilmeyen Müslümanların dinî bayramları, ibadet gün ve saatlerine ilişkin düzenlemeler, 2015 İslâm Yasası içinde düzenlenmiştir. Yasanın 13. maddesine göre AİT ve bağlı topluluk mensupları için dinî bayramlar ile Cuma namazı vakti devletin güvencesi altında olacaktır. Ancak, gün ve saatler, İslâmi takvime göre düzenlenecektir. Gün kavramında saat esas değil gün batımından ertesi gün batımına dek olan süreç esas alınacaktır. Namaz vakti Cuma günleri saat 12 ile 14 arası olarak belirlenmiştir. Dinî bayram ve özel günlere ilişkin düzenlemeye göre Ramazan Bayramı 3 gün, Kurban Bayramı 4 gün ve aşure günü 1 gün olacak şekilde devlet garantisi altına alınmıştır. Ayrıca yasada belirtilen tatil günleri ve Cuma namazları esnasında ibadeti engelleyecek ve özel günlerin kutlanmasında problem teşkil edecek her türlü gürültü, toplu yürüyüş ve benzeri organizasyonlar yasaklanmıştır. Yasanın 20. maddesinde ise *Alevi* bayramları ve ibadetleri devlet garantisi altına alınmıştır. Buna göre topluluk mensupları Perşembe (cem günü) ve özel günlerde (lokma günü) dinî ibadetlerini gerçekleştirebileceklerdir. Dinî bayram olarak kutlanan Hızır günlerinde 3, Hz. Ali'nin doğum gününde 1 (Nevruz), Hz. Ali'nin halife ilân edildiği günde 1, Kurban Bayramında 4 ve Aşure gününde 1 gün izin kullanmaları karar altına alınmıştır. İlgili günlerde ibadeti engelleyecek her türlü dış etkenin bertaraf edilmesi devlet güvencesinde olacaktır.⁶⁷⁵

Yasanın 15. ve 22. maddeleriyle Müslüman topluluklarının (AİT-*Alevi*) mezarlıklar ve defin işlemlerine ait güvence sağlanmıştır. Buna göre mezarlıklar ve

⁶⁷³ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169813; BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169820.

⁶⁷⁴ <http://helalexpo.com.tr/doc/2017tr.pdf>, Erişim Tarihi: 03.06.2019.

⁶⁷⁵ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169814; BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr.40169821.

mezar bölümleri kalıcıdır. Bunların kapatılmasına, feshedilmesine ve bireysel mezarlıkların mülksüzleştirilmesine izin verilmeyecektir. Buralarda yapılacak defin işlemlerinde yetkili makam ilgili din veya inanç topluluğunun en üst düzeydeki amiridir.⁶⁷⁶

Avusturya’da devlet hastaneleri, devlet okulları, ordu, hapisaneler, huzurevleri ve benzeri kurumlardaki İslâm din topluluğunun mensuplarına mânevî rehberlik hizmetleri sunulacaktır. Söz konusu hizmeti verecek olan din görevlileri, dinî hizmetlerde mensup olduğu mezhebe karşı sorumluyken, diğer konularda hizmet verdiği kuruma karşı yükümlüdür. Orduda hizmet verecek din görevlilerinin kullanacağı her türlü malzeme ve görevlilerin maaşı federal devlet tarafından karşılanacaktır.⁶⁷⁷ Ancak giderleri devlet tarafından karşılanan din görevlilerinin (ordu), mesleki yeterlilikleri bağlı buldukları din topluluğu tarafından gerçekleştirilirken, idarî denetimini federal devletin yapması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Federal devlet ise denetleme konusunda özgür olup denetimi kendi memurları vasıtasıyla yapabildiği gibi din topluluklarını da görevlendirebilmektedir.⁶⁷⁸

3.2.4. İslâm Yasasına Tepkiler, İtirazlar

Yasa, henüz taslak sürecinde iken AİT temsilcileri bazı noktalardaki rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. AİT, itirazlarını üç başlık altında toplamıştır. Buna göre AİT, ortalama otuz yıldan beri faaliyette olan, Avusturyada saygın bir konuma sahip teşkilât iken, yasa tasarısına göre sanki yeni oluşturulmuş bir kurum muamelesi görerek o güne kadar olan birikimi yok sayılmıştır. Diğer itiraz konusu ise, başka dine ait mezheplere yönelik yasalarda olmayan şartların İslâm yasasında olmasının dinlere yönelik eşit yaklaşımda adil olunmaması, bunun İslâm topluluklarının içişlerine müdahale anlamına gelmesidir. Üçüncü itiraz konusu ise din topluluklarının tüzüklerini hazırlama aşamasında, dinî öğretinin kaynaklarının (Kur’an) kendi dillerinde

⁶⁷⁶ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169816; BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169823.

⁶⁷⁷ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40169812

⁶⁷⁸ <https://www.bmeia.gv.at>, Erişim Tarihi: 09.09.2022.

hazırlanamaması ile alâkalı yaptırımıdır. Burada Müslümanlara yönelik şüphe ve onları kontrol etme çabası yasayla meşru hale getirilmek istenmektedir.⁶⁷⁹

İslâm Yasası'yla birlikte Avusturya'da Dernek statüsünde olan camilerin de kapanması gündeme gelmiştir. Çünkü camiler, dernek statüsünde kurularak faaliyetlerini buna uygun düzenlemişlerdir. Bu durumda Müslümanlar için en kutsal mekânlardan olan camilerin, yasa ile kapatılması konusu gündem yaratmıştır. Yasaya ATİB ve Viyana İslâm Federasyonu (VİF) Anayasa Mahkemesine 2015 yılı kasım ayında başvurarak itirazda bulunmuşlardır. İtiraz gerekçesinde diğer dinî cemaatlerle kıyaslandığında bir eşitlik mefhumunun söz konusu olmadığı, yasanın dinî cemaatlerin iç işlerine müdahale anlamına geldiği belirtilmiştir.⁶⁸⁰ Aynı yılın Aralık ayı içerisinde ATİB ve 60 dernek, Anayasa Mahkemesine yeniden itiraz dilekçesi sunmuşlardır. Dönemin ATİB başkanı Fatih Karadaş, hukûkî haklar çerçevesinde başvuruda bulduklarını belirterek, söz konusu uygulamanın “Avrupa İslâmî” projesi kapsamında ortaya çıkmış bir model olduğunu, Türkiye'nin ve Müslümanların Avrupa'daki etkilerinin azaltılmak hatta yok edilmek istenildiğini vurgulamıştır.⁶⁸¹

Yasanın ilanından sonraki süreç, AİT içerisindeki tartışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. 2016 yılında AİT'in başkanlık seçimleri, teşkilât içerisindeki bir takım anlaşmazlıklara sahne olmuştur. Teşkilâta başkanlık etmekte olan Fuat Sanaç, kendisini daha evvel destekleyerek başkanlığa getiren teşkilâtlar tarafından desteklenmeyecek olmasına rağmen adaylık konusundaki ısrarını sürdürmüştür. Sanaç, seçim öncesi süreçte yeni aday İbrahim Olgun'u yaş ve tecrübesi dolayısıyla uygun bulmadığını ileri sürmüştür. Sanaç'la alâkalı negatif tutumun kaynağı esasında biraz daha eski tarihlidir. İslâm yasının henüz tasarı aşamaları esnasındaki müzakerelerde, hatta İslâm Forumu'nun çalışmaları döneminde Sanaç'la alâkalı memnuniyetsizlikler başlamış görünmektedir. Sanaç, AİT'in yüksek konseyi ve dernekleri, kararlar alındıktan sonra sürece dahil eden bir yönetici olarak kabul edilmektedir. Bu şekilde olan bir yönetim şekli yasanın tasarlanması sürecinde etkili

⁶⁷⁹ <https://perspektif.eu/2014/12/01/taslagin-son-sekline-az-kala>, Erişim Tarihi: 07.06.2022.

⁶⁸⁰ <https://perspektif.eu/2015/11/01/siyasi-yansimalar-ve-itirazlar>, Erişim Tarihi: 01.02.2020.

⁶⁸¹ 13 [https://www.arti49.com/Avusturya'da-camiler-kapanma-tehlikesi-altinda-368403h.htm](https://www.arti49.com/Avusturya%27da-camiler-kapanma-tehlikesi-altinda-368403h.htm), Erişim Tarihi: 12.01.2021.

olacağı için dernekler kendisinden memnun olmamışlardır. AİT yönetim kademesinde görevli olanlardan bazıları, yasanın ilk etapta çok ağır şartlar taşıdığını, en son haline gelene dek bazı esneklikler kazandırdıklarını ileri sürmüştür. Netice olarak Avusturya'nın yasada bazı esnekliklere razı gelmesi sürecinde söz konusu tasarımı Sanaç'la müzakere ederek oluşturduklarını bildirmesiyle, Sanaç'a olan güvenin kalmadığı anlaşılmaktadır.⁶⁸²

Türkiye'de de Yeni İslâm Yasası, hem İslâm'a yönelik negatif tutum, hem de hak ve özgürlüklerin kullanımı noktasında tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, Avusturya'nın birlikte yaşama kültürünü güçlendirip, İslâmofobi hareketlerini bertaraf etmek yerine entegrasyon ve güvenlik politikalarına istinaden Avusturya İslâmı oluşturmaya çalıştıklarını belirterek bunun kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır. Özellikle yasanın, tüzel kişiliğin iptali ve reddi konusundaki maddenin ciddî bir tehlike olduğunu, Başbakanın yetkisiyle köklü bir dinî cemiyetin kapatılabileceğine dikkat çekmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığının üzerinde durduğu diğer konu ise Türkiye'den Avusturya'daki Müslümanlara verilmekte olan hizmetin yasaklanması hususu olmuştur. Başkanlığın sadece Avusturya'da değil birçok Avrupa ülkesinde söz konusu ülkelerin yasaları çerçevesinde teşkil edilen kurumlar vasıtasıyla Müslümanlara hizmet ederek önemli destekler sağladığı vurgulanmıştır.⁶⁸³

---

⁶⁸² <https://perspektif.eu/2016/07/01/bize-dayatilani-degil-kendi-gundemimizi-takip-edecegiz>, Erişim Tarihi: 20.06.2022.

⁶⁸³ <https://www.diyamet.tv/gormezden-avusturya-parlamentosunda-kabul-edilen-İslâm-yasasına-tepki>, Erişim Tarihi: 20.11.2022.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AVUSTURYA'DA İSLÂMOFOBİ HAREKETLERİ

4.1. İslâmofobi ve Batıda İslâmofobi Örnekleri

Fobi terimi yaygın olarak görülen psikolojik bir rahatsızlık türü olup, normal şartlarda korku duyulmayacak bir durum veya nesne karşısında ortaya çıkan korku biçimidir.⁶⁸⁴ İslâmofobi, İslâm ve Phobos (Yunanca) kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş, İslâma karşı önyargı ve Müslümanlara karşı gösterilen negatif yaklaşım şeklinde tanımlanabilir.⁶⁸⁵

Batı dünyasında İslâmofobinin, terminolojik olarak kullanılması da tutum olarak var olması oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Tarihte Haçlı Seferleri olarak bilinen savaşların, İslâmofobik karakter taşıdığı ileri sürülebilir. Anadolu'da kurulup, askerî ve siyasî zaferleriyle Avrupa'da ilerlemiş Osmanlı Devleti'nin, özellikle İslâmın koruyucusu ve temsilcisi kimliğini taşımış olması münasebetiyle, Avrupa'nın tarih boyunca Osmanlı'ya olan bakış açısı, İslâm'a olan tutumuyla bütünleşmiştir. Türklerin Anadolu'yu fethedip yurt edinmesi, burada kudretli devletler kurup, Osmanlı Devleti'yle gücünü taçlandırmasının ardından Avrupa'da ilerlemesiyle birlikte, Batı'nın bu gidişata "şark meselesi" adını verdiği ana problem, aslında bir ırk meselesinden çok din meselesidir.

Günümüzde tüm dünyada yaygın olan görüşe göre İslâmofobi kavramının ortaya çıkması, 11 Eylül 2001 tarihine dayandırılan bir fenomendir. Ancak kavramın 11 Eylül saldırılarıyla birlikte aniden ortaya çıktığını kabul etmek, ırkçı ve İslâmofobik yaklaşımların tarihsel süreçteki varlığını inkâr etmek anlamını taşımaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında, İslâmofobinin söz konusu tarihten yaklaşık kırk yıl öncesinde de var olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. 1970'li yıllara kadar, Batı'nın İslâma olan önyargılarında radikal değişiklikler olmamakla birlikte İslâm düşmanlığı sadece marjinal kesimlerde (ırkçı ve aşırı sağcı) güncelliğini korumuştur. 1979 yılında İran

⁶⁸⁴ Orhan Öztürk, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Hekimler Yayın Birliği, Ankara 1992, s. 241.

⁶⁸⁵ Rachel A. D. Bloul, "Anti-discrimination laws, İslâmophobia, and ethnicization of Muslim identities in Europe and Australia", *Journal of Muslim Minority Affairs*, C. 28, S. 1, 2008, s. 10.

Devrimi ile birlikte Batı'da İslâma yönelik önyargılar ve ırkçı yaklaşımlar yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Dolayısıyla Batı'nın İslâm algısı açısından söz konusu devrim bir kırılma noktası olmuştur.⁶⁸⁶

İslâmofobi günümüzde bir endüstri alanı haline gelmiştir. Zira diğer endüstri kolları gibi İslâmofobi de üretilmektedir. İslâmofobi üreticileri manidar yollarla birbirleriyle ilişkilidir. Birbirlerinin çalışmalarını ulusal ve uluslararası arenalara taşıyabilmek için interneti aktif bir şekilde kullanmaktadırlar. İslâm karşıtı söylemleri üreten küçük topluluklar zamanla büyüyerek organize hale gelmekte ve buna bağlı alt guruplar oluşmaktadır. Bu konuda sistemin nasıl işlediğine dair Center for American Progress adlı kuruluşun 2011-2015 yılları arasında yayımladığı raporlarda kimlerin hangi vakıflara ne kadar bağışta bulunduğu, İslâmofobi lobisinin maddî olarak nasıl desteklendiği ve düşüncenin nasıl körüklendiği anlatılmıştır.⁶⁸⁷

Genellikle, Batı'da İslâmofobi ile alâkalı algı çalışmalarında basın, medya, yayın alanlarının etkili bir şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Batılı devletlerin, ülkeleri için tehdit olarak gördükleri İslâm ve İslâm kültürüne dair tespitlerini bazen raporlaştırarak bazen de medya yolu ile yaymak suretiyle bir nevi kamuoyu oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. İngiltere'de 1997 yılında Runnymede Trust adlı kuruluşun hazırladığı bir raporda Batı'nın İslâm'a bakış açısı ve tutumunun çok taze olmadığı, İslâm düşmanlığının kökenlerinin çok eskilere dayandığı anlaşılmaktadır. İlk Raporun adı; İslâmofobi: Hepimiz İçin Bir Tehdit'tir. Raporda İslâmofobinin özellikleri sekiz madde ile özetlenmiştir:

1. Müslümanlar ve İslâmi kültürler tek parça görülmektedir.
2. İslâmi kültürler diğer kültürlerden farklı olup diğer kültürlerden etkilenmezler ve onları etkilemezler.

---

⁶⁸⁶ Kadir Canatan, "İslâmofobi ve Anti-İslâmizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", *Batı Dünyası'nda İslâmofobi ve Anti-İslâmizm*, Eskiye Yayınları, Ankara 2007, s. 19.

⁶⁸⁷ <https://cdn.americanprogress.org/wp-content/uploads/2015/02/FearInc-report2.11.pdf>, Erişim Tarihi: 14.03.2022; Abdülkadir Gölcü-Fatma Betül A. Varol, "Yükselen Bir Trend Olarak İslâmofobi Endüstrisi: Amerikan Medyasına Yönelik Araştırmaların Bir Panoraması", (*MEDİAD*) *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi / Journal of Media and Religion Studies*, 2018, Y. 1, S. 1, s. 76.

3. İslâm kültürü batıda alt kültürdür.
4. İslâm kültürü şiddet yanlısı, terör destekçisi ve saldırgan bir karaktere sahiptir.
5. Müslümanlar inaçlarını siyasî ve askerî güç kazanmak için kullanmaktadırlar.
6. Müslümanlar Batı'yı eleştirdiklerinde bu derhal reddedilmektedir.
7. Müslümanların toplumdan dışlanması ve kendilerine yapılan ayrımcılık düşmanca meşrulaştırılmaktadır.
8. İslâmofobi normaldir, İslâm düşmanlığı doğal kabul edilmektedir.⁶⁸⁸

Avrupa'da İslâmofobinin 11 Eylül saldırısından önceki süreçte ilk görüldüğü ülke Hollanda olmuştur. İslâma yönelik tartışmaların yaygınlaşmaya başlaması, bazı yayınlarda konuya detaylı bir şekilde değinilmesiyle birlikte oluşmuştur. Bunlardan Leiden'li araştırmacılar Van Koningsveld ve Shadid, "İslâm Tehlikesi Efsanesi: Entegrasyonun Önündeki Engeller" adlı kitapta, Hollanda'daki İslâm ve entegrasyon üzerine tartışmaların gittikçe arttığına değinilmiştir.⁶⁸⁹

Pim Fortuyn adlı aydın ve siyasetçinin 1997 tarihinde kaleme aldığı "Kültürümüzün İslâmlaşmasına Karşı: Temel Olarak Hollanda Kimliği" adlı kitapta ifade ettiği İslâma yönelik karşıt fikirlerini, daha sonra farklı yayınlarla sürdürmüştür. Akabinde bu düşüncelerini siyasî bir zemine oturarak ülkede yaygınlaşmasında etkin bir rol oynamıştır.⁶⁹⁰

Hollanda'da yayınlar yoluyla siyasî ve sosyolojik bir boyut kazanan azınlıklar sorunu, İslâmi bir karaktere bürünmüştür. Çoğu Müslüman Hollanda'ya göçmen

---

⁶⁸⁸ <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/İslâmophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>, Erişim Tarihi:21.09.2019.

⁶⁸⁹ Thijl Sunier, "Hollanda'da Anti-İslâmizm", *Avrupa'da İslâm*, Der Kadir Canatan, Beyan Yayınları, İstanbul 2005, s. 221.

⁶⁹⁰ Kadir Canatan-Özcan Hıdır, "Hollanda'da Anti İslâmist Bir Hareketin Anatomisi: Pim Fortuyn Hareketi", *Batı Dünyasında İslâmofobi ve Anti-İslâmizm*, Ed. Kadir Canatan-Hıdır Özcan, Eskiyei Yayınları, Ankara 2007, s. 437-438.

olarak gelmiş, sosyal açıdan alt pozisyondaki işlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla İslâm algısıyla alâkalı yayınlarda, Müslümanların bu durumu onların geri kalmışlığını açıklamaya çalışan ideolojilerle biçimlenmiştir.⁶⁹¹

2016 tarihinde hazırlanan rapor örneğinde Hollanda’da İslâmofobi söz konusu tarihte ülke gündeminde hararetli bir tartışmaya sebebiyet vermiştir. Çünkü aynı yıl ülkede 49 cami ile mültecilere ait kabul merkezlerinde muhtelif İslâm karşıtı vakalar yaşanmıştır. Ayrımcılığa karşı kanunlar kapsamında faaliyet gösteren kurumların ortaya koyduğu raporlara göre İslâm düşmanlığına yönelik eylem ve tutumlarda %45 artış meydana geldiği görülmüştür. İslâmofobik eylemlerin, yaptırımının olduğu da anlaşılmaktadır. Örneğin Geert Wilders’in belirli bir grubu aşağılamaktan suçlu bulunması, kendisini destekleyen Özgürlük Partisini (PVV) siyasî arenada dışlanmış bir duruma düşürmüştür. İlâveten bir camiye yapılan kundaklama olayı da ilk kez terör olarak kabul edilerek failleri cezalandırılmıştır. 2016 tarihinde aşırılık taraftarı sağcı gruplar ile bunların düzenledikleri İslâm karşıtı eylemlerde artış söz konusu olmuştur. Hollanda emniyeti, ayrımcılıkla mücadele eden bazı kuruluşlar ile iş birliğine girerek bazı raporlar düzenlemiştir. Hollanda hükümeti, toleransı artırmak ve ayrımcılıkla mücadele etmek için daha itinalı politikalar düzenleme yoluna gitmiştir.⁶⁹²

Almanya, Müslüman nüfusun en fazla olduğu ülke konumundadır. İslâm karşıtı söylemler ve İslâm düşmanlığına ilişkin olaylar, son yıllarda artmaya başlamıştır. Sağ partilerin dünya genelinde güç kazanmasıyla nefret suçlarında, özellikle İslâmofobik faaliyetlerde artış başlamıştır. Alman resmî makamlarının bildirdiğine göre 2017 yılının ilk yarısında yaklaşık 400 İslâm karşıtı saldırı olayı kayıtlara geçmiş vaziyettedir. Saldırı başlıklarına bakıldığında camilere domuz kanı akıtılması, başörtülü kadınlara saldırı, tehdit mektupları, ev ve camilere nazi sembolü çizme, internet üzerinden nefret söylemleri şeklinde olduğu görülür.⁶⁹³

Almanya’da İslâm düşmanlığının paralel yansımalarını, genel olarak yabancılar ve bunlara dair problemlerde görmek mümkündür. Çeşitli araştırma

---

⁶⁹¹ T. Sunier, “a.g.m.”, s. 231.

⁶⁹² <https://setav.org/assets/uploads/2017/04/AnalizHollanda.pdf>, Erişim Tarihi: 11.09.2022.

⁶⁹³ Arda Almalı, “Almanya’da Yükselen İslâmofobi ve Dergilerdeki İslâm Karşıtı Yayınlar”, *TOBİDER, International Journal of Social Sciences*, Y.2, S. 2, 2018, s. 138.

raporlarında Almanya’da İslâmofobik hareket ve tutumların belirgin bir şekilde cereyan ettiği açıktır. Bunun en açık göstergesi, İslâmın hayranlık uyandırabilecek bir medeniyet olarak ortaya çıktığı görüşünün gitgide reddedilmesidir. Araştırma sonuçlarına göre Almanların %28,5’i Müslümanların Almanya’ya göç etmesine karşıdır. Almanların gözündeki İslâm imajı gün geçtikçe zedelenmektedir. Almanların %80’i İslâmı, kadını aşağılama ve fanatizmle eş olarak kabul etmektedir. Ayrıca birçok Alman, cami inşaatlarına izin verilmemesi fikrini ileri sürmektedir. Ülkedeki yabancıların sayısı fazla bulunmakta, gerektiğinde göçmenlerin sınır dışı edilebileceği düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Ülkede Yahudilere yönelik antisemitizm olgusunda gerileme yaşanırken, İslâm düşmanlığında tam tersi bir artış söz konusudur.⁶⁹⁴

Amerika, terminolojik olarak İslâmofobinin kullanılmasında çıkış noktasıdır. Çünkü çoğu görüşe göre İslâmofobinin başlangıcı, Amerikada’da 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör saldırıdır. Söz konusu saldırı, küresel dünya sisteminin o güne değin yaşadığı en büyük trajedi olarak kabul edilmelidir. Bu saldırıların etkisi sadece Amerika’da görülmeyip, tüm dünyada hissedilen küresel terör haline gelmiştir. Amerika’da görülen bu olay, dünya düzenini değiştiren, Berlin Duvarı’nın yıkılmasından sonra 21. yüzyıl dünyasına yön verecek en önemli etken niteliği taşımaktadır.⁶⁹⁵

Amerika’da İslâmofobi, 11 Eylül saldırılarından çok daha önce başlamıştır. Amerika’da İslâmofobinin ortaya çıkması 1980’li yılların sonunda olup, 1991 tarihli Şubat baskılı bir süreli yayında söz konusu kavramdan bahsedildiği belirtilmektedir.⁶⁹⁶

Amerika’da İslâm düşmanlığı, 11 Eylül öncesinde, ulusal siyaset ve söylemde gizli kalmış bir meseledir. 1993 yılında Dünya Ticaret Merkezi’nin bombalanmasından hemen birkaç gün önce nadir araştırmalardan birinde Amerikan halkının büyük çoğunluğunun İslâm hakkında çok az bilgiye sahip oldukları, ilgi alanlarında İslâmın olmadığı sonucu çıkmıştır. Söz konusu bombalama olayından

---

⁶⁹⁴ İ. Hakkı Yavuzcan, “Almanya’da İslâmofobi”, *Batı Dünyasında İslâmofobi ve Anti-İslâmizm*, Ed. Kadir Canatan-Hıdır Özcan, Eskiye Yayınları, Ankara 2007, s. 316-318.

⁶⁹⁵ Metehan Temizel, “Terörizmde Yeni Milad: 11 Eylül 2001”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksekokulu Dergisi*, C. 14, S. 1-2, 2011, s. 330.

⁶⁹⁶ <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/İslâmophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>, Erişim Tarihi: 21.09.2019.

yaklaşık on sene sonra Amerika’da İslâma yönelik tutumda ve eylemlerde dramatik bir değişim ve dönüşüm meydana gelmiştir.⁶⁹⁷

Amerika’da İslâm düşmanlığının bir diğer göstergesi de, Müslümanları kötü, tehlikeli, şiddet yanlısı olarak gösteren Hollywood filmleridir. Ayrıca Amerikan medyasının önceden beri Müslümanlar aleyhine verdiği yanlış bilgiler ve olumsuz haberler, İslâmofobinin oluşmasında baskın bir rol oynamıştır. Amerikan hükümetlerinin, Müslümanlara karşı izlediği politikalar da İslâm karşıtlığını ortaya koymaktadır. İslâmofobinin tarihsel arka plânına bakıldığında, her Ortadoğu krizinde, Arap-Amerikalı vatandaşlar marjinalleşmiş, sıkışmış azınlık durumuna düşmüştür.⁶⁹⁸

11 Eylül saldırıları sonrası dünyada, özellikle Amerika’da hiçbir şey eskisi gibi olmamıştır. Amerika artık dünyayı dost-düşman perspektifinden algılamaya başlamıştır. Afganistan’ı ve terörü desteklediği tespit edilen ülkeleri artık düşman olarak ilân edeceklerini açıkça ifade etmişlerdir. Amerika ayrıca, düşman kategorisinde gördüğü devletleri kendisi ne vakit isterse teröre ya da El-Kaide’ye destek vermek suçundan cezalandıracaklarını, bunun en temel hakları olduğunu tüm dünyaya bildirmiştir.⁶⁹⁹

11 Eylül saldırılarının hemen ardından Amerika’da İslâma yönelik negatif algı gittikçe artmaya başlamıştır. Hatta olayın akabinde bir açıklama yapan Amerikan-İslâm Konseyi, sadece üç gün içerisinde Müslümanlara yönelik 300’den fazla taciz vakası raporu olduğunu, bu sayının bir önceki yıl aynı türden sayılan vakalardan iki kat daha fazla olduğunu bildirmiştir. Amerikalıların, Müslümanlara yönelik fiziksel

---

⁶⁹⁷ K. Gihanea Bassiri, “İslâmophobia and American History Religious Stereotyping and Out-grouping of Muslims in the United States”, *İslâmophobia in America, The Anatomy of Intolerance*, Ed. Carl W. Ernst, Palgrave Macmillan, New York 2013, s. 53-54; Yunus Ergen, “İslâmofobinin Siyasal Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Donald Trump Örneği”, *II. Uluslararası Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, Haz. Tolga Yücehan- Umut Saray, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale 2018, s. 1951 ,

⁶⁹⁸ Ejder Okumuş, “İslâmofobik Oyunda Müslümanlar”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, S. 6, 2017, s. 40.

⁶⁹⁹ Taha Parla, “11 Eylül Yeni Bir şey mi?”, *Sahibini Arayan Barış*, Der. Masis Kürkcügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002, s. 34.

saldırı ve tacizin dışında en çok kullandıkları yöntem Müslümanların evlerine, ülkelerine dönmesi konusundaki söylemleri olmuştur.⁷⁰⁰

Washington merkezli olan Amerika-İslâm İlişkileri Konseyi adlı sivil toplum kuruluşu (CAİR), her yıl rutin olarak İslâm karşıtlığını farklı açıdan ele alan çalışmalar yapmaktadır. 2017 yılının Nisan ayında 2014-2016 yıllarını kapsayan raporunda İslâmofobiye ilişkin sonuçları ortaya koymuştur. Rapora göre 2016 yılı itibari ile Amerika'da 74 adet İslâm karşıtı grup faaliyet göstermektedir. Bunlardan en az 33'ü İslâma yönelik kötü söylemleri destekleyerek, ön yargı ve nefreti tetikleyen çalışmalarda bulunmaktadır. Söz konusu grupların maddî varlıkları incelendiğinde oldukça iyi vaziyette oldukları tespit edilmiştir. Raporda 10 eyalette İslâm karşıtı tekliflerin yasalaşması, ayrıca en az iki eyalette İslâm karşıtlığının ders kitaplarında yer aldığı ortaya konulmuştur.⁷⁰¹

CAİR (Council on American-İslâmîc Relations)'in raporunda İslâmofobi tehlikesinin Amerika'daki vehameti istatistiklerle açıklanmıştır. Buna göre, 2016 yılında ülkedeki İslâmofobik eylemlerde bir önceki yıla göre %57 artış meydana gelmiştir. 2014-2016 yılları arasında İslâm düşmanlığına yönelik faaliyetlerde %65 artış söz konusudur. Hasan Yavuzer'in CAİR'in başkanıyla 2017 yılının Ağustos ayında Washington D.S'de yaptığı röportajda Yavuzer, Müslümanların durumlarının vahim olup gidişatın Müslümanları tedirgin ettiğini belirtmiştir.⁷⁰²

İslâmofobinin artmasında politik yaklaşımların payı büyüktür. Son yıllarda göçmen ve özellikle İslâm karşıtı politik söylemler, halk arasında karşılık bulmuş olup hatta bazı siyasî partiler söz konusu durumu seçim stratejisi olarak kullanmışlardır.⁷⁰³ Amerika'da 11 Eylül olaylarının olduğu dönemde başkan olan Bush ile birlikte

---

⁷⁰⁰ Ahmed Al-Rawi, "The representation of September 11th and American İslâmophobia in non-Western Cinema", *Media, War and Conflict*, C. 7, S. 2, 2014, s. 3; Y. Ergen, "a.g.m.", s. 1951.

⁷⁰¹ <http://İslâmophobia.org/images/2017CivilRightsReport/2017-Empowerment-of-Fear-Final.pdf>, Erişim Tarihi: 01.02.2018.

⁷⁰² Hasan Yavuzer, Ümran Açıkgöz, "Yükselen Tehlike İslâmofobi (The Rising Danger İslâmophobia)", *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, C. 10, S. 3, 2018, s. 256.

⁷⁰³ Hakan Samur, "Avrupa'daki İslâmofobinin 'Avrupalı' Sebepleri", *Mukaddime*, C. 7, S. 2, 2016, s. 311; Y. Ergen, "a.g.m.", s. 1952.

başlayan İslâm karşıtlığı, Obama döneminde nispeten azalsa da Trump'ın seçim öncesi çalışma sürecinde ve başkanlığı sonrası ciddi bir şekilde artış göstermiştir.⁷⁰⁴

İngiltere, İslâmofobi teriminin ilk kez kullanıldığı ülke olarak ileri sürülmektedir. 1996 yılında İngiltere'de Runnymede Trust tarafından kurulan İngiltereli Müslümanlar ve İslâmofobi Komisyonu (Commission on British Muslims and Islamophobia) adlı kuruluş tarafından ilk kez İslâmofobi kelimesinin kullanıldığı iddia edilmektedir. Ancak sonraki araştırmalar bu iddiayı çürütse de söz konusu kuruluşun çalışmaları neticesinde İslâmofobi teriminin yaygınlaştığı anlaşılmaktadır.⁷⁰⁵

İngiltere'de 2006 tarihinde Daily Telegraph Gazetesi'nin yaptırmış olduğu kamuoyu araştırmasına göre İngilizlerin %53'ü İslâm dininin bizzat kendisini tehdit olarak görmektedir. Halkın önemli bir kısmı, Müslümanların terörist saldırı gerçekleştirme eğiliminde olduğunu düşünmektedir. Söz konusu gazetenin bizzat manşetten verdiği YouGov araştırmasının sonuçlarına göre, İngiltere'de yaşayan Müslümanların yasalara riayet eden, teröre karşı olup bu tür eylemlere üzülen kimseler olduklarına karşı toplumun inancında bir senede %23'ten %16'ya düşüş meydana gelmiştir.⁷⁰⁶

2015 yılında İngiliz tursitlerin Tunus'ta öldürülmesi ve Fransa saldırıları, güvenlik önlemlerinin artmasını beraberinde getirmiştir. Söz konusu önlemler, dikkatleri Müslümanlara yöneltmiştir. Aynı yılın şubat ayında BBC tarafından yapılan bir araştırmaya göre Müslümanların %93'ü kendisini İngiltere kanunlarına bağlı, ülkeye sadık olarak görmektedir. Ancak, aynı topluluğun %46'sı İngiltere'deki önyargılar nedeniyle sıkıntı içerisinde olduklarını dile getirmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, sokaklarda yaşanan nefret saldırıları artış eğilimindedir. 2015 tarihli terörle alâkalı yasa da bir yandan nefret ortamı tetiklenirken diğer yandan çeşitli

---

⁷⁰⁴ Y. Ergen, "a.g.m.", s. 1952.

⁷⁰⁵ Johan Meuleman, "İngiltere'de İslâmofobi", *Batı Dünyasında İslâmofobi ve Anti-İslâmizm*, Ed. Kadir Canatan-Hıdır Özcan, EskiYeni Yayınları, Ankara 2007, s. 283.

⁷⁰⁶ Sami Çöteli, "Propaganda ve İslâmofobi'nin İngiliz Kitle İletişim Araçlarından Yansımaları", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 33, 2012 Kasım-Aralık, s. 13.

meslek gruplarına (öğretmen, doktor, anaokulu çalışanı vs), radikal olduklarını düşündükleri kişileri ihbar etme görevi verilmiştir.⁷⁰⁷

The Independent adlı gazetenin haberine göre, İngiltere parlamentosunda 53 milletvekili, hükümetten İslâmofobi kavramının yeniden tanımlanmasını talep etmiştir. Milletvekilleri, Müslümanlara yönelik İslâmofobinin tanımlanmasıyla kin ve nefret suçlarıyla İslâmofobinin ayırt edilebileceğini, ayırım olmaması durumunda sadece Müslümanların değil Müslüman gibi algılananların da aynı muameleye maruz kalacağını ileri sürmüşlerdir. Müslümanların maruz kaldığı kötü muamelenin görmezden gelinmemesi gerektiğini vurgulanmıştır. İngiltere’de din temelli nefret suçları son beş yıl içerisinde beş kat artarak 2017-2018 yıllarında 71.000 olarak kayıtlara geçmiştir.⁷⁰⁸

İngiltere’de hükümet politikalarının hedefi dinî topluluklar yerine etnik topluluklar üzerinedir. 1976 tarihli İngiliz Irk Kanunu’na göre ırk, renk, milliyet, etnisite ve millî kökene dayalı ayrımcılık yasaklanmıştır. Buna göre Yahudilere, Sihlere, Güney Asyalılara ayrımcılık söz konusu olmayacakken, Müslümanlara karşı ayrımcılığın yasaklandığına dair yasa yoktur. Din ve kutsal değerlere küfürün yasaklanması ise sadece Hıristiyan dinîni kapsamaktadır.⁷⁰⁹

İtalya’da 2017 yılı itibari ile Müslümanlar, nüfusun %3.1’ine tekabül etmektedir. 1.4 milyon nüfusa sahip olan Müslümanlar, ülkedeki en büyük ikinci dinî topluluktur. İtalya tarih boyunca Müslümanlara aşina bir devlettir. Müslümanlar yıllardır İtalya siyasetini meşgul eden mesele halinde olmamışken, durum 11 Eylül saldırıları ile birlikte değişmiştir. 2005-2017 yılları arasındaki süreçte, İtalyan siyasetçiler Müslümanların gündelik yaşamlarına ve ibadetlerine daha fazla müdahil olmaya başlamışlardır. Hükümet, Müslümanları kendince düzene sokmak ve kontrol altında tutabilmek için bir dizi önlem almıştır. Müslümanları potansiyel bir tehdit

⁷⁰⁷ Burçin Kabakçı, “Avrupa’da Yükselen İslâmofobi”, *Araştırma Raporu: Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Yayınları*, Konya, 2017, s. 4.

⁷⁰⁸ <https://avim.org.tr>, Erişim Tarihi: 01.12.2021.

⁷⁰⁹ J. Meuleman, “a.g.m.”, s. 291-292.

olarak gören anlayış yaygınlaşmış, mülteci krizi ve arkasından 2018 yılında aşırı sağcı/popülist Salvini-Di Maio hükümetinin yönetime gelmesiyle daha da artmıştır.⁷¹⁰

İtalya'da İslâm karşıtı anlayış günümüzde de devam etmektedir. Sadece hükümetin konuya olan yaklaşımı değil, ülke genelinde faaliyet gösteren çeşitli kurumlarda da İslâma yönelik negatif tutumun tesirini görmek mümkündür. 2019 tarihli gazete haberine göre, İtalya'nın kuzeyinde Mestre kentindeki bir ilkokulda, çoğunluğu Bengalli Müslümanlardan oluşan velilerin okul yemekhanesinde helal kesim et servisi talep etmeleri kabul görmemiş, kendilerine vejeteryan menü önerilmiştir. Hatta aşırı sağcı ve İslâm karşıtı Lig Partisi milletvekili olan Alex Bazzaro, söz konusu talebi saçma olarak değerlendirmiştir.⁷¹¹

Fransa, İslâm karşıtı konuların en fazla gündemde olduğu Avrupa ülkelerinden birisi durumundadır. Pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Fransa'da da İslâmofobik yaklaşımlar, 11 Eylül olaylarıyla birlikte alevlenmiş, siyasette söz sahibi olanların söylemleriyle İslâm düşmanlığı normalleştirilmiştir. Fransa'daki terör olayları, İslâm ve göçmenlik kavramıyla bütünleştirilmiş, Müslümanlara yönelik korku ve güvensizlik iklimi oluşturulmuştur.⁷¹²

Charlie Hebdo ve Paris saldırısı⁷¹³ sonrası tavan yapan İslâm düşmanlığı, gittikçe kurumsal bir yapıya bürünmüştür. Fransa İslâm Konseyi (CFCM)'nin raporuna göre 2015 yılında, bir önceki yıla nazaran İslâm karşıtı olaylarda %223 artış meydana gelmiştir. Vaka sayısı 429 olup fiziksel ve kurumsal saldırı olarak kayıtlara geçmiştir. Fransa İslâmofobi ile Mücadele Derneği ise söz konusu yıl içerisindeki vaka sayısını 905 olarak bildirmiştir.⁷¹⁴

Günümüzde Fransa'da İslâm düşmanlığı hükümet tarafından teşvik edilmektedir. Hz. Muhammed'in hiciv edilmesine yönelik karikatür çizme vakası,

⁷¹⁰ <https://www.setav.org/tag/italyada-İslâmofobi>, Erişim Tarihi:20.09.2022.

⁷¹¹ <https://batiraporu.com/kategori/İslâmofobi>, Erişim Tarihi: 20.09.2022.

⁷¹² Sümeyye Gedikoğlu, "Fransa'da İslâmofobi", *Kadim Akademi SBD*, Y. 2, S. 2, 2018, s.136.

⁷¹³ Fransız mizah dergisi Charlie Hebdo'nun Hz. Muhammed karikatürlerini yayımlamasının ardından derginin faaliyet gösterdiği Paris'teki adresine 2015'te yapılan saldırıdır.

⁷¹⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/fransada-kurumsallasan-islamofobi-/596305>, Erişim Tarihi: 21.10.2022.

günümüzde de devlet destekli olarak devam etmektedir. Fransa devlet başkanı Emmenuel Macron, Hz. Muhammed'e hakaret eden karikatürlerden vazgeçmeyeceklerini açıklamıştır. Akabinde söz konusu karikatürler devlet binalarında gösterime sunulmuştur.⁷¹⁵

Belçika'da, İslâmofobik tutumlar 1980'li yıllarda göçle birlikte ülkeye gelen Türk ve Faslı Müslümanların burada kalıcı olduğunun farkedilmesiyle birlikte başlamıştır. Belçikalıların çoğu İslâmı ve Müslümanları yeterince tanıyamadıklarından onlara korku ve endişe ile bakmışlardır. Müslümanları entegrist olarak tabir etmişlerdir. İslâma karşı duyulan antipatinin ülkede eski tarihlere dayanması, 11 Eylül saldırılarının diğer ülkelere nazaran Belçika'da daha durgun, sakin geçmesine zemin hazırlamıştır. Yine de 11 Eylül sonrası İslâm düşmanlığına ilişkin olaylarda artış gözlenmiştir. Bu tarihten sonra İslâmofobik olay olarak Müslümanları hedef alan yayınlar, özel hayata müdahaleler, kamusal alanda Müslümanlara yönelik sözlü-yazılı saldırılar ile fiziksel saldırılar söz konusu olmuştur.⁷¹⁶

4.2. Avusturya'da İslâmofobinin Yansımaları

Avusturya'nın İslâmiyet ve Müslümanlarla olan teması, diğer Avrupa ülkeleri ile Amerika'dan oldukça farklıdır. Osmanlı Devleti ile olan tarihî münasebetleri göz önüne alınırsa, Avusturya ile İslâmın mazisi oldukça eskidir.

Avusturya, tarihî süreç içerisinde pek çok Avrupa ülkesine nazaran Müslümanlara azımsanmayacak değerlerde haklar sunmuştur. Habsburglar zamanında başlayan bu iyileştirmeler, sonraki yıllarda da devam etmiştir. Ancak, Avusturya pek çok Avrupa ülkesinden daha önce Müslümanlara bazı haklarını sunmasına rağmen, 11 Eylül olaylarıyla birlikte başlayan süreçte, söz konusu din mensuplarına karşı tutumunu değiştirmiş; İslâmofobinin en bariz bir şekilde görülüp kendisiyle âdetâ bütünleştiği bir ülke haline gelmiştir.

⁷¹⁵ <https://www.sabah.com.tr/video/dunya/macron-haddin-asiyor-fransada-hz-muhammede-hakaret-karikaturleri-devlet-binalarina-yansitildi-video>, Erişim Tarihi: 25.10.2022.

⁷¹⁶ M. Zeki Aydın- Müşerref Yardım, "Belçika'da İslâmofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık", *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 1, 2008, s. 21.

İslâmofobi ve İslâmi radikalleşme konuları Avusturya’da 11 Eylül saldırılarından itibaren güvenlik konusu olarak değerlendirilmiştir. Ülkedeki Müslümanların varlığı kamuoyunu sürekli meşgul etmiş, medyada sıklıkla dile getirilmiş ve ikinci-üçüncü kuşak Müslümanların şiddete ve radikalizme temayüllü oldukları sürekli vurgulanmıştır. Müslüman nüfusun sayısında görülen artış ve güvenlik sorunu bir araya gelince Avusturya’da İslâmofobik tutumlar çoğalmaya başlamıştır.⁷¹⁷

4.2.1. Hukuksal Alanda İslâmofobinin Tezahürleri

1912 tarihli İslâm Kanunu ile Müslümanlar inanç ve ibadet özgürlüğü adına epeyce hak edinmişlerdi. Bu kanunla Müslümanlar, Avusturya’da özel bir konum kazanarak bu anlamda pek çok Avrupa ülkesinde Müslümanlara sağlanan haklar açısından oldukça ileri düzeyde olmuşlardı. Ancak, söz konusu İslâm Yasasının artık ihtiyaçlara cevap veremez duruma geldiği AİT tarafından dile getirilmeye başlandı. On maddeden oluşan bildirge ile artık 100 yıllık olan İslâm Yasasının çağın koşullarına uygun olarak revize edilmesine karar verildi.⁷¹⁸

Avusturya’da İslâm Kanunu ile ilgili yeni düzenlemelerin yasalaşması 2015 yılını bulmuştur. 1979 yılından bu yana resmî olarak Avusturya tarafından tanınmış olan AİT’in yanında 2013 yılında Avusturya Alevî İslâm Cemaati (*Alevi*) ile İslâm Şii Mezhep Topluluğu (SCHIA) resmen tanınmıştır. İslâm yasasının ana unsurlarını inceleme hakkı, din topluluklarının dinî terimlerinin korunması, devlet kurumlarında dinî rehberlik düzenlenmesi, devlet hukukunun üstünlüğü, ilahiyat eğitimi, Müslüman mezarlıkları, dinî tatillerin korunması, yurt dışından gelen finansmanın yasaklanmasına dair düzenlemeler, gıda kuralları, federal yasayı ilgilendiren tüm durumlarla ilgili ihbar ve bildirim yükümlülüğü, öğretimi ve inanç kaynaklarının Alman dilinde sunumu, yeni düzenlemelerin temel başlıklarını oluşturmaktadır.⁷¹⁹

İslâm Yasası’nda değişiklik yapılması gayreti, AİT tarafından gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, değişikliğin ilgili kuruluş tarafından memnuniyetle karşılanmadığı

⁷¹⁷ E. A. Bekaroğlu vd., a.g.e., s. 17.

⁷¹⁸ https://www.aleviten.at/_de/?page_id=39, Erişim Tarihi:21.02.2022

⁷¹⁹ <https://www.bmeia.gv.at>, Erişim Tarihi: 09.09.2022.

anlaşılmaktadır. Yasanın yürürlüğe girme sürecinde AİT'in en çok üzerinde durduğu konu, diğer dinî cemaat, mezhep ve topluluklara ayrı ayrı kanûnî düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen İslâm mezhep ve toplulukların müşterek bir kanuna tabi tutulması hususudur. Topluluk, bu hususu eşitlik ilkesine aykırı olarak değerlendirmiş olmasına rağmen Avusturya, 2013 yılında Alevî Toplumu'nun da İslâmi bir topluluk olarak tanınmasından hareketle kendisini İslâm olarak tanımlayan tüm mezhepsel yaklaşımların aynı yasa çerçevesinde değerlendirilmesini vurgulamıştır. Netice itibari ile İslâm Yasasında yapılan düzenlemeler, AİT'in taleplerini karşılamamıştır.⁷²⁰

Yeni İslâm Yasasında Müslümanların hoşnut olmadığı diğer konular, yurtdışından görevlendirilecek imamların engellenmesi, imamların sadece Avusturya üniversitelerinde yetiştirilmesi, bakanlar kurulunun cemaatlerin tanınma ya da lağvedilmesinde yetkili kılınması, camilerin tüzel kişilik olmaya zorlanması, güvenlik söz konusu olduğunda gerekirse ibadetlerin engellenebileceği gibi başlıklardır. Öte yandan aşırı sağcı FPÖ milletvekillerinin İslâmiyet'i, Avusturya ile bütünleşmediği, onun Avusturya'nın bir parçası olamayacağı ve Avrupa'nın değerleriyle uyum sağlamadığı gerekçeleriyle söz konusu yasayla, radikalleşmenin önüne geçebilmenin amaçlandığını savunmuştur.⁷²¹

Yasalar umumiyetle kişi ve gruplara birtakım haklar sağlarken diğer taraftan da onları denetleme ve şekillendirme adına siyasî bir enstrüman olarak kullanılırlar. Avusturya'da 25.02.2015 tarihinde yürürlüğe giren İslâm Yasası da bu minvaldendir. Yasaya bağlı olarak Avusturya'daki Müslüman topluluğa ait kiliseleştirilmiş bir otorite teşkil etme çabası kanunen sağlanmış olmaktadır. Kısacası Avusturya, önce AİT'in yasal olarak kurumsallaşmasını temin ederek Sünnî-Şii mezhepleri gibi çeşitli gruplarla artmaya başlayan muhataplarını teke indirmiştir. Ancak daha sonra Alevîleri ayrı bir topluluk olarak aynı yasaya tabii tutarak AİT'in güçlenmesini engellemiştir.⁷²²

İslâm Yasası'yla Avusturya'nın Sünnî-Alevî mezheplerini karşı karşıya getirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Nitekim Avusturya'nın söz konusu mezhepler

---

⁷²⁰ M. Yıldız, "a.g.m.", s. 270-272.

⁷²¹ E. Sağlam, "a.g.m.", s. 147.

⁷²² E. A. Bekaroğlu vd., a.g.e., s. 73-74.

arasındaki fikir ayrılıklarını tetikleme politikasının meyvelerini kısa sürede verdiği görülmektedir. *Alevî* resmî web sayfasında *Alevî* topluluğunun söz konusu sürece dair beyanına göre Avusturya *Alevî İslâm İnanç Topluluğu*, 2015 yılında kurum adındaki *İslâm* ibaresini kaldırarak kısaca *Alevî* olarak zikredilen Avusturya *Alevî İnanç Topluluğu* adını almıştır. Yasal olarak isim değişikliği gerekçelerinde ise hukuksal olarak temsil edilemediklerini, AİT'in Sünnî inanca mensup dinî toplulukları temsil ettiğini, kendilerinin *İslâm* inancı içerisinde kendine münhasır bir inanç topluluğu olduklarını dile getirmişlerdir. 5 Kasım 2015 tarihinde, yani *İslâm Yasasının* (2015) kabulünden sekiz ay sonra *Alevî* kurumsal adlarını almışlardır.⁷²³

Alevî'nin isim konusunun yasalaşmasının ardından Avusturya, aynı yasaya tabii iki farklı muhataba sahip olmuştur. Dolayısıyla olası sorunlarla baş etmesi kolaylaşacaktır. Çünkü birine karşı diğerini öne sürebilecek durumda olacağı açıktır. Aynı zamanda farklı Sünnî, *Alevî* gruplar arasında yükselen sesleri göz ardı edebilme rahatlığına kavuşacaktır. AİT ile *Alevî* kurumsallaştığı için bütün dinî dernekler, aidiyet durumuna göre bu iki kurumdan birisine bağlı olarak faaliyet göstermek durumunda kalmışlardır. Söz konusu kurumlara bağlı olmayan dinî derneklerin faaliyetleri yasaklanmıştır. En fazla cami ya da cemevleri için destekleyici dernek olarak hizmet verebileceklerdir.⁷²⁴

*Alevî*ler, belki de yeni *İslâm Yasası*'ndan en çok hoşnut olan kesim olmuştur. İlk kez bir Avrupa devleti anayasasında kendilerine yer bulmuşlardır. Dünyada ilk kez *Alevî*lerin inanç günleri olan Kurban Bayramı, Aşure Günü, Nevruz, Hızır ve Gadir Hum (velayet) bayramları ayrı ayrı isimleri zikredilerek anayasada yer almıştır. Yasaya bağlı olarak Viyana Üniversitesi'nde *Alevî*liğin bağımsız bir bölüm olarak kurulmasına, *Alevî* teologların ve inançsal destek görevlilerinin söz konusu bölümde ders verebilmesine imkân sağlanmıştır.⁷²⁵

Yeni *İslâm Kanunu*'nun beraberinde getirdiği sorunlardan bir tanesi de dernekler konusudur. Yasaya göre Avusturya'da faaliyet gösteren Müslüman

⁷²³ *Alevî*lerin kurumsal isimlerini alma girişimleri ve Avusturya'daki tüm *Alevî*lerin temsil kurulu olma aşamaları için bkz, https://www.aleviten.at/_de/?page_id=37, Erişim Tarihi:21.02.2022.

⁷²⁴ E. A. Bekaroğlu vd., a.g.e., s. 74.

⁷²⁵ BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr.40169821; BGBl. I Nr. 39/2015, Belge Nr. 40235953

dernekler, altı ay içerisinde kapatılarak yasal olarak AİT veya *Alevî*'ye bağlı tüzel kişilik haline dönüştürüleceklerdir. Burada bütün derneklerin, kamu tüzel kişiliği kazanmasının orta ve uzun vadeli perspektif açısından tehlikeli sonuçlar doğuracağı açıktır. Müslüman derneklerin kapatılması, Müslüman vatandaşların dernek kurma hakkından mahrum bırakılması, ilâveten Avusturya Anayasasına da aykırılık taşımaktadır. Çünkü Avusturya'da derneklerin kuruluşu, dernekler kanununa istinaden gerçekleşmekte olup iki kişi herhangi bir alanda iştigal edecek dernek teşkil etme hakkına sahiptir. Ayrıca dernek kurma açısından getirilen yasa engeli, Müslümanların sivil topluma iştirakini de ortadan kaldıracaktır. Dernekler, AİT veya *Alevî*'ye bağlı olarak ve uyum içerisinde çalışmak zorunda olacakları için finansal bağımsızlıklarını da kaybetmiş olacaklardır.⁷²⁶

Yeni yasa ile birlikte Müslüman organizasyonlarının, faaliyetlerini sürdürebilmeleri için yurtdışından sağlanan maddî desteklerin yasaklanması hususu da diğer önemli konulardan birisidir. Burada Avusturya hükümetinin niyeti gayet açıktır. Avusturya, kendi kontrolünde bir İslâm oluşturmaya çalışarak, İslâm'a dışarıdan her türlü müdahaleyi engellemeye çalışmaktadır. Bu durumdan en çok etkilenen ülkeler Türkiye Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan olmuştur. Özellikle Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olan ATİB, yasa değişikliğinden en çok etkilenen kurumdur. Bu durumda camilerin artık kendilerini nereden finanse edecekleri sorunu ortaya çıkmıştır. Çünkü yeni yasaya göre Avusturya hükümeti, Müslüman dinî liderlere herhangi bir maddî destek sağlamayacaktır.⁷²⁷ Hâlbuki 21 Aralık 1867 tarihli Devlet Temel Kanunu'nun 15. maddesinde Müslümanlara Hanefî mezhebi odaklı dinî topluluk kurma hakkı tanınmış, dinî, ilmi ve yardım amaçlı kurumların, vakıfların, derneklerin kurulup işletilmesi, diğer din mensuplarıyla eşit haklara sahip olunması, iç işlerine müdahale edilmemesi gibi haklar tanınmıştır.⁷²⁸ Yeni yasanın devletin finansla alâkalı hükümleri ise farklı dinler arasındaki hukuksal işleyiş açısından eşitlik ilkesine aykırılık taşımaktadır. Zira Avusturya hiçbir zaman Hıristiyan ve Yahudi

---

⁷²⁶ F. Hafez, Kurumsallaşmış İslâmofobyaya: Avusturya İslâm Kanunu Taslağı, s. 2, 2014, <https://www.setav.org/kurumsallasmis-islamofobyaya-avusturya-islam-kanunu-taslagi>, ErişimTarihi:13.03.2016.

⁷²⁷ F. Hafez, "a.g.m.", s. 3.

⁷²⁸ M. Yıldız, "a.g.m.", s. 264.

dinine mensup toplulukların Avusturya dışından maddî destek almasına yasak koymamıştır. Örneğin Rus-Ortodoks Kilisesi doğrudan Moskova'dan, "Union of Free Pentecostal Churches" ise Amerika'dan finansal destek almaktadır. Bu haliyle yeni yasa hem Avusturya Anayasası'nın 15. maddesindeki dinî grupların iç işlerine müdahale konusuna aykırılık taşımaktadır, hem de İslâm adına negatif ayrımcılığı göz önüne sermektedir.⁷²⁹

İslâm yasasının İslâma karşı negatif ayrımcılık içeren önemli detaylarından birisi de 2. maddesinin 2. fıkrasında yer almaktadır. Söz konusu fıkrada "İslâm din cemaatleri, diğer din cemaatlerinin de faydalandığı yasal olarak tanınmış olan korumadan faydalanmaktadır. Öğretileri, din adetleri ve kurumları da söz konusu korumaya tabiidir". Ancak yeni yasada buraya bir şart konulmuştur. Dinî kaide ve öğretilerin anayasa ile çelişmesi durumunda yasaların geçerli olacağına vurgu yapılmıştır. Bu eklenti sadece İslâm yasası için geçerli olup diğer dinlerle ilgili böyle bir şart söz konusu değildir. Bu yasa maddesi ile yine İslâma karşı, uyum ve siyasî güvenlik açısından önyargı içermektedir.⁷³⁰ İslâm dininin kaide ve öğretilerinin Avusturya'daki diğer inanç gruplarına, Avusturya kültür ve toplum yapısına uygun olmayacağı apaçık ortadadır. Nitekim ileriki dönemlerde helal kesimden başörtüsüne kadar pek çok konuda bu maddenin tezahürleri kendisini göstermiştir.

Yasada hukûkî açıdan görülen birçok problemin ötesinde, yasanın hazırlanma ve kabul süreci dahi hukuka aykırı bir şekilde cereyan etmiştir. Avusturya'da bir yasa Parlamento'da görüşülüp kararlaştırılmadan evvel, sivil toplum kuruluşlarından görüş talep edilerek parlamentonun web sayfasında yayımlanır. Ancak, İslâm Yasası'nın oluşum aşaması bile en başından beri hukuksuz bir zeminde inşa edilmiştir. Yasa taslağı, birçok hukukçudan üniversite profesörüne, kurumlardan şahıslara kadar pek çok kesimin eleştirilerine maruz kalmıştır. Daha başlangıç aşamasında yasanın ayrımcı nitelikte olduğuna dair ikazlar yapılmasına rağmen, Avusturya durumu dikkate bile almamıştır. Üstelik eleştiriler sadece dışarıdan değil bizzat yasanın

---

⁷²⁹ F. Hafez, "a.g.m.", s. 3.

⁷³⁰ E. A. Bekaroğlu vd., a.g.e., s. 75.

hazırlanmasında aktif çalışanlardan da gelmiştir. Yasa üzerinde çalışanlar arasında buna yönelik canlı tartışmalar yaşanmıştır.⁷³¹

Yasa henüz taslak aşamasında iken özellikle AİT'in itirazları söz konusu olmuştur. AİT tarafından Hıristiyan mezheplerinde olduğu gibi Sünnî-Alevî-Şii kesimler için ayrı yasa talebi dile getirilmiş, İslâmî öğretinin ele alınma biçimi, Kur'an'ın Almanca'ya çevrilmiş tek tercüme talebi ve özellikle yurtdışından finansman desteği konularının eşitlik ilkesine aykırılık taşıdığı vurgulanmıştır. Bütün cemaatlerle birlikte AİT yetkililerinin yaptığı istişari toplantılar da infiale neden olunca çözümsüzlük nedeniyle kuruma duyulan itibar zedelenme noktasına gelmiştir. AİT ve cemaatler nezdinde henüz toplantılar tamamlanmamışken, Avusturya Din İşleri Kurulu (Kultusamt), 26 Eylül 2014 tarihinde taslağı AİT'e ulaştırmıştır. Üzerinde mutabakat bulunmamasına rağmen yasayı hazırlayan iki bakan tarafından kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bakanların yasayı oldubitti durumuna getirme gerekçesi ise tasarının kendilerinden önce basına ulaşmış olması şeklinde açıklanmıştır.⁷³²

4.2.2. Eğitim Alanında İslâmofobinin Tezahürleri

Avrupa'da 2007 yılı Almanca konuşulan ülkelerde İslâm dini öğretmenlerinin istihdamının tartışıldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Avusturya'da o dönemde İslâm din dersi öğretmenleriyle alâkalı sorumluluk, AİT'in uhdesindedir. AİT, öğretmen temini noktasında bazen İRPA, bazen de Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı ile iş birliği içerisinde olmuştur. Ancak 2009 yılında İslâm bilimci Mouhanad Khorchide yayımlamış olduğu doktora tezinde, Avusturya'da görev yapan öğretmenlerin beşte birinin buradaki demokrasiye karşı negatif tutum içerisinde olduklarını ileri sürmüştür. Aynı zamanda AİT'in kurulduğu günden bu yana Müslümanların tek ve tam temsilcisi olmadığı konusu tartışılmıştır.⁷³³

Viyana Üniversitesi Din Pedagojisi profesörü Mouhanad Khorchide 2009 yılında bitirilen "Entegrasyon ve Paralel Toplum Arasında İslâm Din Dersleri ve

⁷³¹ E. A. Bekaroğlu vd., a.g.e., s. 75.

⁷³² M. Yıldız, "a.g.m.", s. 270-271.

⁷³³ Z. Arslan, "Alevî Diasporası ve Resmî Din Olarak Alevîlikte Çoklu Kimlik", Göç Dergisi, C. 4, S. 2, s. 174.

Devlet Okullarında İslâm Din Dersi Öğretmenleri'nin Durumu" başlıklı doktora tezinin yayımlanmasından sonra Avusturya'da İslâm dersi veren öğretmenler ve AİT haftalarca gündemde kalmıştır. Siyasî partiler ve medya, Avusturya'daki Müslümanların çocuklarına ders vermekte olan öğretmenlerin ve AİT'in durumu ile alâkalı fikirlerini ileri sürerek bu konuda önlemler alınmasını talep etmişlerdir.

1990'lı yıllarda öğretmenlerin yaklaşık %45'i Avusturya'ya, Türkiye Cumhuriyeti'nden gönderilmiştir. Avusturya'ya gelen öğretmenler Almanca öğrenmek zorundaydılar. Türkiye Cumhuriyeti'nin din görevlileri ve memur sıfatı ile gelen hocalar Avusturya'da 6 yıl görev yapabiliyorlardı. Bunların dinî eğitim bakımından yeterli oldukları düşünülmediği gibi öğretmenliğin yanında başka mesleklerle de uğraşıyorlardı. Hem derslerin kalitesini artırmak hem de din dersi öğretmenlerini bu konuda eğitmek için 1998 yılında IRPA (İslâmische Religionspädagogische Akademi) kurulmuştur.

Mouhanad Khorchide'nin yayımlanan tezinde İslâm dersi veren öğretmenlerinin yarısına uyguladığı anketten, öğretmenlerin Avusturya toplumu, kanunları ve Avrupai değerlerle uyuşmayan düşüncelere hâkim olduklarını tesbit edildiği ileri sürülmüştü. İslâm Din Dersi öğretmenleri ile yaptığı ve daha sonrasında Müslümanları bir anda olumsuz mânâda Avusturya gündemine oturan anketten çıkan sonuçlar ise şöyledir:

- İslâm Dersi öğretmenlerinin %40'ının pedagojik eğitime sahip olmadığı; %37'sinin hem pedagoji hem de İslâm teoloji eğitimi almadığı,
- Genç din dersi öğretmenlerinin daha yaşlı olanlara nazaran modern normlara ve hukuk devleti prensiplerine daha çok önem verdikleri,
- Öğretmenlerin %28'nin İslâm'ı ve Avrupa'yı yanyana çelişkili buldukları,

- Öğretmenlerin %28'nin, İslâmi kimlikleri kaybetmeden entegrasyonunun mümkün olmayacağını, %55'inin ise Avusturyalıları, yabancı düşmanı olarak gördüğü ortaya çıkmıştır.⁷³⁴

Mouhanad Khorchide'nin araştırmaları ve tezinin sonucunda vardığı sonuç ise, İslâm din dersi öğretmenlerinin 1/5'nin fanatik tutumları olduğu ve hukuk devleti prensiplerini inkâr ettikleri yönündedir.⁷³⁵

Dönemin AİT başkanı Enes Schakfeh, anket sonuçlarını makul bulmadığını belirtmiştir. Schakfeh'e göre anketlerin yapılma süreci usulüne uygun değildir. Çünkü yazar, araştırmayı AİT ile iş birliği yaparak, kurumun bilgisine başvurarak gerçekleştirmemiş olup bu şekilde ilgili çalışmanın sonuçlarını tartışmalı bir pozisyona getirmiştir. Anketler, Avusturya'nın doğu eyaletlerinden-Viyana, Aşağı Avusturya, Steiermark, Burgenland-gelmiş ve bir toplantı için birarada bulunan İslâm din dersi öğretmenleriyle yapılmıştır. Anket sorularının katılımcıları yönlendirici mahiyette olması nedeniyle çoğu öğretmen soruları cevaplamamıştır. Yazar ayrıca sonuçları AİT'e iletmeden doğrudan kamusal tartışma alanına taşımıştır.⁷³⁶ Tezin ortaya çıkması ile beraber fırsat kollayan siyasî partiler hemen tepkilerini dile getirmişler, Müslümanlar siyasetçiler ise konuyla alakalı daha çekimser davranmışlardır. Ancak tezde, sonucu çıkarım sağlayan ve argümentasyon desteğini oluşturan yöntem, soruların şekli ve yanıtımlı sorular olabileceği gibi konular gündemde pek yer edinmemiştir.

Mouhanad Khorchide'nin araştırması için ankete katılan bir öğretmen fundamentalist olduğu gerekçesiyle görevden uzaklaştırılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçları din öğretmenleriyle alakalı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Bir süre sonra tartışmalar din öğretmenlerinin eğitime, dolayısıyla İslâm Din Pedagoji Akademisi ve İslâm Din Pedagojisi yüksek lisans programına yönelmiştir.⁷³⁷

---

⁷³⁴ Mouhanad Khorchide, 2009, Juli, ÖIF-DOSSIER, <https://www.integrationsfonds.at>, Erişim Tarihi: 02.09.2016.

⁷³⁵ Z. Arslan, "a.g.m.", s. 174.

⁷³⁶ F. Hafez, "Avusturya 'İslam Öğretmenleri' Araştırması: Medya Haberleri ve Siyasi Çıkarımlar", Çev. Nida Sümeyye Çetin, *MEDİAD*, Y.1, S. 1, 2018, s. 142.

⁷³⁷ E. A. Bekaroğlu vd., a.g.e., s. 73.

Bu raporun yayımlanmasından sonra AİT, İslâm din dersi öğretmenlerinin durumu ile alâkalı olarak, Avusturya Eğitim Bakanlığı ile ortak bir mutabakata vararak, 5 maddelik bir uygulama programını yürürlüğe koymuştur. Bu programdaki maddelerin içerikleri şu şekildedir.

- 2009/10 eğitim yılından itibaren bütün İslâm Din Dersi öğretmenleri ile yeni memur sözleşmesi yapılacak ve demokrasi, insan hakları ve anayasaya uyacağını taahüt eden öğretmenler görev alabilecek.
- AİT demokratik değerler ve insan haklarına karşı mesafeli duran öğretmenler tespit edildiğinde görevden almakla yükümlü olacak.
- 2009 Nisan sonuna kadar, modern kalite kriterlerine ve ders amaçlarına uygun bir yeni öğretim plânı yürürlüğe girecek.
- Bütün ders kitapları 2009 Nisan'a kadar kontrol edilecek, ders kitapları ve metaryelleri anayasanın ve insan hakların temel değerlerinden uzaklaşmayacak. Denetleme bağımsız bir komisyon tarafından yapılacak.
- Denetleme kurulu İslâm Din Dersleri için her sömester faaliyetlerini Eğitim Bakanlığı'na bildirecek.⁷³⁸

Bu önlemlerin haricinde öğretmenlerin Almanca bilgileri için sınavlar yapılacak ve yeterli bilgisi olmayanların ders yapma yetkisi elinden alınacaktır. Önlemlerin çıkış noktası yanlış olmakla birlikte, varılmak istenen sonuçlar Müslümanlar için faydalı sonuçlar doğurabilirdi. Almanca konuşulan bir ülke ve ülkedeki Müslümanların farklı milletlerden olması sebebiyle her İslâm dersi öğretmenin Almanca dilini bilmesi ve İslâmi ilimlere vakıf olması gerekmektedir. İslâm din dersi öğretmenlerini yetiştiren kurumlar açılana kadar, Türkiye birinci olmakla birlikte İslâm ülkelerinden pedagoji eğitimi almamış ve Almanca bilmeyen din öğretmenleri İslâm Dersi Öğretmenliği yapmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda öğretmenler, çocuklarla hem dil bakımından hem de ilişki kurma bakımından birçok

⁷³⁸ ÖIF-DOSSIER, 2009, <https://www.integrationsfonds.at>, Erişim Tarihi: 02.09.2016.

sorun yaşamışlardır. Birkaç somut örnek vermek gerekirse, Türkiye’den getirilen öğretmenler sınıflarda Türkçe dilinde İslâm dersi anlatmaya başlayınca Türkçe anlamayan ailelerin çocukları (Araplar, Boşnaklar ve diğerleri) mecburen derslere katılamamamışlar ve bu edinilmiş hak daha organize edilmediğinden birçok Müslüman öğrenci bu imkânlardan mahrum kalmıştır.⁷³⁹

Avusturya’da Müslümanların eğitim alanında karşılaştıkları problemlerden birisi de yeni İslâm Yasası’nın getirdikleridir. Yasaya göre Avusturya, din eğitiminin garantörlüğü adına, imamlık yapmak isteyenlerin Viyana Üniversitesi’nde eğitim görmeleri şartını getirmiştir. İmamların eğitim konusu yasadan daha önce Avusturya’da üzerinde çalışılan bir konudur. Uzun zamandır tartışılan imamların ülke içerisinde yetiştirilmesi hususu meyvelerini vermiş, 2013 yılında Viyana Üniversitesi’ne bağlı açılan ilahiyat bölümü eğitime başlamıştır. Fakülte, Avusturya’da çalışacak imamların sıkıntılarını daha yakından anlayabilecek din adamı yetiştirme misyonuyla hayata geçirilmiştir.⁷⁴⁰

Viyana Üniversitesi’ne bağlı açılan İlâhiyat Fakültesinin başına İslâm reformcusu olarak gündeme gelen, İslâm Din Pedogojisi yüksek lisans programını yönetmekte olan Ednan Aslan’ın getirilmesi de Avusturya kontrolünde bir ilahiyat fakültesi anlamını taşımaktaydı. Çünkü Aslan, o dönemlerde gazetelere, İslâmın şiddet potansiyeline dikkat çeken beyanlarda bulunmaktaydı. Ayrıca okul müdürlerine verdiği seminerlerde, Müslüman öğrencilerin cihatçı gruplara ve düşüncelere kayma tehlikesinden söz etmekteydi. Hatta söz konusu gençlerin kendi aralarında kullandıkları kodlarla iletişim kurabileceğinden söz eden Aslan, “maşallah”, “subhanallah”, “yani” gibi kelimeleri bu kodlara örnek olarak göstermiştir.⁷⁴¹

Çalıştığı ülkenin dilini bilen din görevlisi talebi, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı’nın da üzerinde durduğu, desteklediği bir konu olmuştur. Ancak yeni yasa ile Almanca vaaz eden imam talebi maksadını aşmakla kalmayıp asıl ihtiyacı göz ardı eden bir bakış açısını göstermiştir. Yasanın bu kısmı ayrıca, her milletin kendi dilinden

⁷³⁹ M. Tavukçuoğlu, “a.g.m.”, s. 68-71.

⁷⁴⁰ <https://www.haberler.com/Avusturya-da-imamlari-Viyana-universitesi-5274766-haberi>, Erişim Tarihi:11.03.2019.

⁷⁴¹ E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 73.

din hizmeti alabilmesini garanti altına alan İnsan Hakları Beyannamesi'ne aykırıdır.⁷⁴² İmamların eğitimi hususu yasanın 15. maddesinde açıklanmıştır. Ancak din eğitimini Viyana Üniversitesi'nde Müslüman olmayan akademisyenlerin vereceği göz önüne alındığında toplum nezdinde Müslüman olmayan hocalar tarafından eğitilmiş imamların nasıl namaz kıldırıp vaaz verecekleri kaygısını ortaya çıkarmıştır. İmamlara duyulabilecek güvensizliğin de Müslüman kesimin dinlerini bireysel, cemaatten uzak yaşayarak farklı fanatizmlere temayül edebileceği asıl sorun olarak gündeme gelmiştir.⁷⁴³

Yasada dikkati çeken bir diğer husus ise her cemaatin kendi dinî kaynaklarını Almanca olarak sunması konusudur. İlgili madde Kur'an-ı Kerim gibi Almanca olmayan kutsal kitapların yasaklanması olarak yorumlanmıştır.⁷⁴⁴

Eğitim alanında son yıllarda Müslüman öğrenci ve öğretmenlerle alakalı pek çok tartışma gündeme gelmiştir. Özellikle genç Müslümanların selefi gruplara katıldıkları, İŞİD gibi örgütlere sempati duydukları, Müslüman öğretmenlerin de bu temayülleri teşvik edebileceği tartışılmıştır. Bu nedenle Müslüman öğrenciler sürekli kendilerini dinî davranışları ve görünüşleri nedeniyle savunmak zorunda kalmışlardır. Müslüman öğretmenler ise mobbinge maruz kalmışlardır.⁷⁴⁵

Avusturya'da Müslümanların eğitim-öğretim faaliyetlerini güvenli bir şekilde sürdürme noktasında da birtakım sorunlarla yüzyüze gelmektedir. 2014 yılında inşaatı henüz tamamlanmış ve açılışı yapılmamış Viyana Eyüp Sultan Cemiyeti'ne bağlı Viyana Eyüp Sultan İmam Hatip Lisesi binasına kimliği belirsiz olarak kayıtlara geçen kişilerce 5 adet domuz kafası bırakılmıştır.⁷⁴⁶ Açılması aşamasında siyasi arenada okula ilişkin tartışmalar da gündemi meşgul etmiştir. Yeşiller Partisi, imam eğitimine açıkça karşı olduğunu ifade ederken, İslam karşıtı FPÖ Başkanı Strache ise okulun

⁷⁴² M. Fatih Karadaş, Avusturya İslâm Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme, 2015, <https://dergi.diyanet.gov.tr/makaledetay.php?ID=1798>, Erişim Tarihi: 20.10.2022.

⁷⁴³ <https://www.setav.org/islamofobinin-kodlari-avusturya-islam-yasa-tasarisi>, Erişim Tarihi: 01.01.2021.

⁷⁴⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturyada-islam-yasa-tasarisi-kabul-edildi/71812>, Erişim Tarihi: 21.05.2016.

⁷⁴⁵ E. A. Bekaroğlu vd., *a.g.e.*, s. 72.

⁷⁴⁶ <https://www.haber7.com/avrupa/haber/1188382-imam-hatip-lisesi-inaatina-cirkin-saldiri>, Erişim Tarihi: 13.07.2020.

açılışının engellenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Avusturya’da mevcut din ve inanç topluluklarının özel okul kurma hakları olması ve faaliyette olan birçok mezhep okuluna rağmen, söz konusu imam hatip Lisesinin daha açılmadan direnişle karşılaşması, ⁷⁴⁷Avusturya’da İslama karşı geliştirilen negatif tutumun yansıması olarak değerlendirilmelidir.

4.2.3. Siyasî Alanda İslâmofobinin Tezahürleri

İslâmofobinin Avusturya’da cereyan ettiği hiçbir olay ya da uygulamada konuyu siyasetten ayrı tutmak mümkün değildir. Eğitimden anayasal uygulamalara, içtimai hayattan dinî alana kadar görülen bütün islâmofobik hareketler, mevcut siyasî duruşun yansımasıdır. Ancak burada, ülkede meydana gelen İslâm karşıtı olaylarda mevcut siyasî yapının tutumunda payı neydi sorusuna cevap aramak gerekmektedir.

Avusturya’da aşırı sağcı partilerin siyasî söylemleri İslâmofobiye beslemekte, ayrıca “Kimlikçiler Hareketi”⁷⁴⁸ gibi Müslüman ve göçmen karşıtı ırkçı oluşumların meydana gelmesine zemin hazırlamaktadır. Nefret ve kin duygusuna teşvikten maddî zarar ve fiziksel saldırılara kadar Kimlikçiler Hareketi, Avrupa’daki ırkçı saldırılarla yakından bağlantılıdır.⁷⁴⁹ Avusturya’da son yıllarda aşırı sağcı parti ile koalisyon ortağının aşırı sağcı söylemlerinin günlük politik dil olarak kullanılmasıyla beraber İslâmofobi ve yabancı düşmanlığına bağlı eylemlerin gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu ülkeler arasında bulunmaktadır.⁷⁵⁰

Avusturya’da Müslümanların İslâm karşıtı eylemlerle karşı karşıya kalmalarında politik arenada İslâm karşıtı FPÖ (Avusturya Özgürlük Partisi) hep ilk

---

⁷⁴⁷ <https://perspektif.eu/2014/07/01/imam-hatip-lisesi-ve-politize-edilen-haklar>, Erişim Tarihi: 13.02.2021.

⁷⁴⁸ 2012 tarihinde Avusturya’da aşırı sağcı bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Tüm ulusların kimliklerini muhafaza etmeleri gerektiğini öne süren örgüt, dünyayı biz ve öteki olarak görmektedir. Bu ayrımı yapan örgüt, bir taraftan da ırkçılığa karşı olduklarını, sadece kendi kültürlerini korumak istediklerini ileri sürmektedir, bkz, Murat Aktaş, “Avusturya’da Aşırı Sağın Meşrulaşması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 60, 2018, s. 277.

⁷⁴⁹ Yiğit Cem Eskicioğlu, “Avusturya’da İslâmofobik Siyasî Söylemler ve Müslümanlara Karşı İrkçi Saldırıları”, *Diaspora Araştırmaları Merkezi Bülteni (DİAM)*, S. 10, Sakarya 2020 (Haziran-Temmuz), s. 8.

⁷⁵⁰ Kazım Keskin, “Avusturya Seçimleri ve Aşırı Sağın Merkeze Yerleşmesi”, S.180, *SETA Perspektif*, 2017, <https://www.setav.org/Avusturya-secimleri-ve-asiri-sagin-merkeze-yerlesmesi>, Erişim Tarihi: 02.12.2018.

sırada yer almıştır. Parti, 1956 yılında kurulmuş olup, ırkçı, anti-semitik ve göçmen karşıtı söylemleriyle tanınmaktadır. 1999 yılındaki parlamento seçimlerinde %26.9 oranında oy alarak ikinci parti konuma yükselen FPÖ'ün İslâm karşıtı söylemleri güç kazanmıştır.⁷⁵¹ Aslında söz konusu seçimlerde FPÖ'nün ÖVP (Avusturya Halk Partisi) ile koalisyon görüşmeleri içerisinde girmesine AB ülkeleri büyük tepki göstermiştir. Avusturya'da gerçekleşen bu koalisyona gösterilen tepkinin nedeni, aşırı sağcı bir partinin iktidar ortağı olmasıyla alakalıdır.⁷⁵²

Avrupa'da aşırı ırkçı partilerin güçlenmesi durumundan Avusturya'da etkilenmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra aşırı ırkçı partilerin bu konudaki tutumu meşruiyet kazanmıştır. FPÖ'nün 2005 yılında yürüttüğü seçim kampanyalarında kullandığı temalardan birisi de İslâm karşıtlığı olmuştur. İslâm karşıtı “müezzin yerine Pummerin Çanı”, “Türkiyeli AB yerine önce Viyana”, “Fundamentalistlere geçit yok”, “zorla başörtüsü yerine özgür kadınlar” pankartları Viyana'da sokaklara asılmıştır.⁷⁵³

FPÖ, seçim propandalarında İslâm karşıtı temaları yoğun bir şekilde kullanmıştır. 2006 yılındaki seçim kampanyalarında hazırlattığı, İslâmı tehdit olarak öne sürerek Avusturya'lılar üzerinde algı yönetimi oluşturmaya çalıştığı afiş oldukça ilgi çekmiştir. Afişte, FPÖ liderinin fotoğrafının hemen yanında “Wien darf nicht Istanbul werden” yani “Viyana'nın İstanbul olmasına izin verilmemeli” sloganı yazılıdır. Alt kısımda ise “Er sagt, was Wien denkt” yani “O, Viyana'nın ne düşündüğünü söylüyor” yazısıyla da FPÖ liderinin bu görüşünün aslında tüm Viyana'yı temsil ettiği algısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Söz konusu afiş yorumlandığında İstanbul temasının kullanılma amacının Müslümanları temsil etmesiyle alakalı olduğu sonucuna varılmaktadır. FPÖ, İslâm karşıtı söylemlerinde sürekli camiler ve minarelerle ilgili negatif tutumunu dile getirmiştir. Söz konusu afişinde de İstanbul'da camilerin çok olması nedeniyle Viyana'da da camilerin sayısının artmasına müsaade edilmemesi mesajı verildiği anlaşılmaktadır.

⁷⁵¹ Yunus Mert, “Avusturya'da İslâmofobi”, *Avusturya'da Din Devlet İlişkileri ve İslâmofobia*, Ed. Sinan Ertuğrul, Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 90.

⁷⁵² M. Aktaş, “a.g.m.”, s. 276.

⁷⁵³ Y. Mert, “a.g.m.”, s. 90.

Avusturyalıların FPÖ'yü desteklememesi durumunda Viyana'da İslâmın güçleneceğine vurgu yapılmak istenmiştir.⁷⁵⁴

2017 yılında Avusturya'da gerçekleşen seçimlerde FPÖ, %26 oranında oy alarak %31,6 oy kazanmış ÖVP ile koalisyon oluşturarak hükümet kurdu.⁷⁵⁵ FPÖ, seçim propagandalarında daima göçmenleri ana tema olarak kullanmıştır. Özellikle İslâm ülkelerinden gelen göçmenlerin Avusturya'nın sosyo-kültürel yapısı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduklarını dile getirmiştir. "İslâm Avusturya'ya ait değildir" söylemlerini sıkça kullanan parti, Müslümanların yaşam biçimlerinin Avusturya ile uyumlu olmadığını öne sürmüştür. Parti, Avusturya'daki okullara başörtülü öğrencilerin girmesini engellemeye yönelik propagandalar yürütmüştür.⁷⁵⁶

FPÖ, 2019 yılındaki seçimlerde oy oranı %16,2 ile önemli bir düşüş yaşamıştır. Bunun üzerine İslâmofobik söylemlerini tekrar artırarak oylarını yükseltmeye çalıştığı görülmüştür. Parti, artık İslâmofobiyi normalleştirme, ana akım haline getirme çabası içerisine girmiştir. Hatta 2019 seçimlerinden sonra kuruluna ÖVP ve Yeşiller koalisyonunun kararlarına göz atıldığında FPÖ'nün aslında İslâmofobiyi normalleştirme ve ana akım olmasını sağlama gayretinde başarılı olduğu gözlemlenir.⁷⁵⁷

FPÖ'nün aşırı sağcı duruşu, liderleri Haider (1986-2005) ve Heinz-Christian Strache dönemlerinde değişmemiştir. Fakat, Strache yönetime geldiği andan itibaren stratejisinde bazı değişiklikler gerçekleştirmiştir. Haider, bilinçli bir şekilde İsrail karşıtlarıyla yakınlaşmış, İsrail ile olumlu politikalar geliştirmemiş, Hitler hayranlığı çizgisini hep korumuştur. Ancak 2005 yılında yönetime gelen Strache, Haider'dan farklı bir strateji izleyerek İsrail taraftarı bir siyaset izlemiştir. Haider'dan sonra kendisini daha geniş kesimlerde kabul ettirme ve normalleştirme gayretinde olan Strache, İsrail'le olan dostluğunu güçlendirmek adına oraya kadar giderek İsrail'in Avrupa'nın sessiz kalamayacağı yerlerden birisi olduğunu, İsrail'in tehlikede olması

---

⁷⁵⁴ Mevlüt Akyol- Burak Tuğ, "Avrupa Birliği Ülkelerindeki Aşırı Sağ Siyasî Partilerin İslâmofobiyi Konu Alan Siyasal Reklamları Üzerine İnceleme", *International Social Sciences Studies Journal*, S. 5, 2019, s. 7417.

⁷⁵⁵ M. Aktaş, "a.g.m.", s. 276.

⁷⁵⁶ M. Akyol-B. Tuğ, "a.g.m.", s. 7408.

⁷⁵⁷ Y. C. Eskicioğlu, "a.g.m.", s. 7.

halinde Avrupa varlığının temellerinin sarsılacağını ileri sürmüştür. Strache ayrıca, Avrupa'nın bir İslâmlaşma sürecinden geçtiğini ve toplumu bu konuda uyardığını, Hıristiyan batı olarak İslâmi bir toplum istemediklerini dile getirmiştir. Dolayısıyla aşırı sağ düşüncelerin, İsrail'in yanında olduklarını vurgulamıştır.⁷⁵⁸ Avusturya'da yıllardır görülen yabancı düşmanlığı ekseninden bakıldığında Strache'nin İsrail'le dostluk tesis ederek varlığını meşrulaştırması adına İslâm karşıtlığından istifade etmesi, konunun aslında yabancı düşmanlığından çok İslâm düşmanlığı olduğunun göstergesidir. Çünkü Avusturya'da yaşamakta olan muhtelif miktarda Yahudi azınlık da söz konusudur. Ancak Avusturya toplumuna entegre konusunda problem olup, güvenlik sorunu şeklinde algılanan kesim hep Müslümanlar olarak söylemlerde, eylemlerde ve uygulamalarda devam etmiştir.

Arap Baharı'nın akabinde Avrupa ve Balkanlarda hâkim olan mülteci krizi, aşırı sağcı siyasî partilerin popülerliğini artırmıştır. Avusturya'daki FPÖ de bu krizden fazlasıyla beslenmiştir.⁷⁵⁹ FPÖ, Avusturya halkının mültecilere yönelik endişe ve korkularını manipüle ederek destekçi sayısını artırmış, Müslümanların ülkedeki görünürlüklerinin de artmasıyla İslâmofobik politikaları gündem haline getirmeyi başarmıştır. FPÖ'nün temayül yoklamalarında seçmen sayısını artırdığını farkedene diğer partiler de aşırı sağcı-ırkçı söylemler geliştirmiş ve bu durum Avusturya siyasetinin doğal bir parçası haline gelmiştir.⁷⁶⁰

1950'lerden itibaren Avusturya siyasetinde aktif olan FPÖ, koalisyonlarla bile olsa ülke yönetiminde söz sahibi olmuştur. İslâm ve göçmen karşıtı sürdürmüş olduğu siyaseti her dönem kullanmış olan parti hem kendisini zamanla kabul ettirmiş hem de İslâmofobi, yabancı düşmanlığını meşrulaştırmıştır.⁷⁶¹

---

⁷⁵⁸ M. Aktaş, "a.g.m.", s. 281.

⁷⁵⁹ Ekin Günaysu, 2015, <https://avim.org.tr/tr/Yorum/AVRUPA-VE-BALKANLAR-DAKI-MULTECI-KRIZI>, Erişim Tarihi: 13.03.2018.

⁷⁶⁰ K. Keskin, "a.g.m.", s. 3; Elif Çolakoğlu, "Avrupa'da Mülteciler, Yükselen Aşırı Sağ ve Seçim Süreçleri", *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 33, S. 3, 2019 Temmuz, s. 954.

⁷⁶¹ M. Aktaş, "a.g.m.", s. 285.

4.2.4. Dinî ve Kamusal Alanda İslâmofobinin Tezahürleri

İslâmofobi, başlı başına İslâm düşmanlığı, İslâm karşıtlığı olması nedeniyle onun siyasî, sosyal ve kamusal alandaki tezahürleri de aslında dinsel içeriklidir. Ancak Avusturyada'ki İslâm düşmanlığına bağlı olarak Müslümanların ibadetlerini gerçekleştirirken karşılaştıkları zorlukları ayrıca ele almak gerekmektedir.

İslâm Yasası'yla birlikte cami derneklerinin AİT'e bağlanması, aksi takdirde altmış gün içerisinde kapatılması krizinden sonra ibadethanelerle ilgili yaşanan en önemli sorunlar camilerin inşası, minarelerin gerekliliği ve müezzinin ezan okuması konuları olmuştur. Avusturya'da tüm dinlerin ibadethane yapabilmeleri konusunda yasal bir engel söz konusu değildir. Camilerin inşasında hukuksal anlamda sorun bulunmamasına rağmen, ülkede şehir manzarası, peyzaj adına çevre düzenlemesi ve yapı ile alakalı yönetmeliklerin devreye girerek inşaatın güçleştirildiği gözlenmektedir. Özellikle çevre sakinlerinin yaşadıkları bölgedeki çevre ve inşaat hukukuyla alakalı konulara fazla katılımlı olmaları nedeniyle, ilgili yerel yönetimlere minarelerle ilgili şikâyetleri artmaktadır. Minarelerle alakalı rahatsızlık duyulan konunun esasında minarenin kendisi değil buradan ezan okunuyor olmasıdır.⁷⁶²

Minarelerin imar yasası öne sürülerek engellenmek istenmesi, Anayasa'ya uyum açısından denetlenmesi gerekmektedir. Avusturya'da iki eyalet, imar yasasına istinaden dolayı yollardan minare inşasına engel olmuştur. Bunlardan Karnten Eyaleti'nde eyalet başkanı Jörk Haider 2007 yılında, batı kültürünün korunması gerekçesi ve imar yasası düzenlemeleri ile cami ve minarelerin yapılmasına engel olmaya çalışmıştır. BZÖ (Avusturya'nın Geleceği İtifakı) ve ÖVP tarafından onaylanan yasa ile “doğal gelişmiş şehir manzarası” esas alınarak bazı yasaklar uygulamaya konulmuştur. Diğer eyalet Vorarlberg'de ise 2008 yılında cami ve minarelerin inşasının engellenmesine yönelik bir modifikasyon gerçekleştirilmiştir.⁷⁶³

Avusturya'da minareler ve ezanla alakalı uyuşmazlıklarda minarelerin şehir görselini yabancılaştırması iddiasının yanında müezzinin hoparlörden ezan

⁷⁶² R. Potz, “Avusturya'nın Sessiz Minareleri...”, s. 44.

⁷⁶³ E. A. Bekaroğlu vd., a.g.e., s. 76-77.

okumasıyla ortaya çıkan akustik etki ileri sürülmektedir. Burada hukûkî anlamda gürültü kirliliğinin önlenmesine dair yasal yaptırımların dinî akideleri yerine getirme amaçlı akustik sesleri önlemede ne kadar geçerli olduğu konusu önemlidir. Zira kiliselerde çalan çan da aynı amaca hizmet etmektedir. Ancak hukuksal anlamda ezan ve çan sesinin eşit olduğu ilkesi burada reddedilmektedir. Gerekçe olarak çan sesinin sadece ayini değil saati bildirerek dünyevî bir amaca da hizmet ettiği, sözel bir doğasının bulunmadığı ileri sürülmektedir. Tartışmalarda caminin mutlaka minaresinin olmasının gerekmediği, minarenin ibadet için şart olmadığı da ifade edilmektedir.⁷⁶⁴

Minare ve ezan sorunu, seçim kampanyalarının da malzemesi olarak Avusturya siyasî partilerinden aşırı sağcı FPÖ tarafından kullanılmıştır. Parti, 26 Eylül 2010 tarihindeki Steiermark eyalet seçimleri öncesi minarede ezan okuyan müezzini vurma oyunu hazırlamıştır. Adı, Moschee Baba olup yükselen minarelerde ezan okuyarak ekranda görünen müezzinlerin vuruldukça puanın kazanıldığı bir oyundur. Oyunun bitiminde Steiermark'ın camilerde ve minarelerde dolmaya başladığını, bunun engellenmesi için 26 Eylül'de yapılacak seçimde FPÖ'ye oy verilmesinin gerekli olduğu ekrana yansıtılmıştır. Partinin eyalet lideri Gerhard Kurzmann, sırf gençlerin siyasete ilgisini artırma amaçlı bir oyun olduğuna dair açıklama yapsa da diğer siyasî kuruluşlar, olaya sert biçimde tepki göstermiştir. Hatta Yeşiller Partisi, savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur.⁷⁶⁵

Avusturya'da Müslümanların dinî alanlarına yapılan müdahalelerden birisi de başörtüsü konusudur. 11 Eylül saldırılarıyla birlikte İslâmın bir tehdit unsuru olarak kabul edilmesiyle beraber ortaya çıkan, 2015 yılındaki İslâm Yasası'yla birlikte kurumsallaşan İslâm karşıtlığı ve düşmanlığının yansımalarını başörtüsü sorunlarında görmek mümkündür. Kanunen herhangi bir sorun teşkil etmeyen başörtüsü, medyanın faaliyetleriyle kısa süre içerisinde toplumsal bir sorun olarak gösterilmeye

---

⁷⁶⁴ R. Potz, "a.g.m.", s. 44.

⁷⁶⁵ <https://www.haksozhaber.net/Avusturya'da-irkci-partiden-minare-tahriki-16401h.htm>, Erişim Tarihi: 16.06.2022.

başlanmıştır. Dolayısıyla Avusturya halkının sokaklarda tesettürlü kadın görmek istemediği yönünde suni bir gündem oluşturulmuştur.⁷⁶⁶

1995 yılında Avusturya’da AİT’in o dönemki başkanı Ahmed Abdelrahimsai’nin Müslüman kız öğrencilerin başörtüsü takmalarının zorunlu olmasını açıklaması üzerine başörtüsü sorunu gündeme oturmuştur. SPÖ’den bir milletvekili, başörtüsünün kadınlar açısından bir baskı unsuru olduğunu dile getirmiş, dönemin eğitim bakanı ve Halk Partisi (ÖVP) liberal başkanı Erhard Busek Müslümanları savunmuştur. Ancak bu ılımlı yaklaşım çok uzun sürmemiş, 11 Eylül olayının olduğu dönemlerde başörtüsü sorunu yeniden gündeme gelmiştir. Bu kez FPÖ ve ÖVP koalisyonunun yönettiği Avusturya’da aşırı sağcı Milletvekili Helene Partih-Peble, Fransa ve Almanya’da uygulanan başörtüsü yasağının Avusturya’da da olması gerektiğini savunmuş, ancak Başbakan Wolfgang Schüssel’in “Almanya’da yaşanan her olayı Avusturya’ya ithal etmek zorunda değiliz” cevabına maruz kalmıştır. Fakat başörtüsüyle alâkalı bu türden devlet güvencesi, geçmişte kalmış vaziyettir. FPÖ Avusturya’da başörtüsü sorununu sürekli tetikleyen politikalar izlemiştir. Müslüman başörtülü kadınlar, İslâm karşıtı nefret söylemlerinin hep odak noktası haline gelmiştir. Dış görüntüleri nedeniyle sokaklarda fiziksel ve sözlü şiddete maruz kalmışlardır⁷⁶⁷

Avrupa’nın dinî pratikleri yaşama konusunda en fazla tolerans tanımış olan Avusturya’da özel sektörde faaliyet gösteren işyerlerinde, başörtülü Müslüman kadınlara iş verme konusunda negatif ayırimcılıklar söz konusu olmuştur.⁷⁶⁸ 2015 yılı ile 2017 yılları arasında Avusturya’da başörtüsü konusu, Müslüman çocukları hedef alan uzun süreli bir kampanya üzerinde inşa edilmiştir. 2015 yılında dönemin entegrasyon ve Dışişleri Bakanı olan Sebastian Kurz, İslâm pedagoji profesörü olan Ednan Aslan’dan bir araştırma yapmasını istemiştir. Böylece kamuoyunda 2017’ye dek sürecektir tartışmalar yaşanmıştır. Ednan Aslan’ın yapmış olduğu araştırmaların sonuçları, İslâmi anaokulları üzerinde ciddi sonuçlar doğmasına yol açmıştır.

---

⁷⁶⁶ Aylin Çiçekli, “Türkiye ve Avrupa Ülkelerindeki Başörtüsü Sorunsalı”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 44, 2019, s. 282.

⁷⁶⁷ F. Hafez, Avusturya’da Başörtülü Kadınlar Nefretin Öncelikli Kurbanı, <https://perspektif.eu/2018/07/01/avusturya-basortu-yasagi-basortulu-kadinlar-musliman-karsiti-nefretin-ocelikli-kurbani>, Erişim Tarihi: 02.09.2019.

⁷⁶⁸ A. Çiçekli, “a.g.m.”, s. 283.

Araştırma için yapılan anketten katılımcıların %69'unun öğretmenlerle anaokulu personeline başörtüsü yasağı gelmesi yönünde olmuştur. Hatta Aslan, İslâmi anaokullarının yarısının kapatılması gerektiğini ileri sürmüştür. 2017'deki seçim kampanyalarının arkasından Kurz, anaokullarına ihtiyaç olmadığını ifade etmiştir.⁷⁶⁹

Avusturya'da 1 Ekim 2017 tarihî itibari ile yüzü saçların başladığı noktadan başlayıp çeneye kadar kapatan her türlü örtünün kamuya açık yerlerde kullanılması yasaklanmıştır. Yasaklara riayet etmeyenlere 150 euro para cezası verileceği hükmedilmiştir.⁷⁷⁰ 2019 yılında ise ilkokullara başörtüsü yasağı getirilmiştir. Mevcut iktidar ve Eğitim Bakanlığının entegrasyon, cinsiyet eşitliği ve eğitim kurumlarının sekülerliği gerekçeleriyle meclisten geçirdiği yasayla yine din ve inanç gruplarına olan eşit mesafe anlayışından vazgeçilmiştir. Çünkü ülkede, İslâmiyet harici hiçbir dine ait sembole ilişkin yasaklama emsali bulunmamaktadır.

4.2.5. Yargı ve Basında İslâmofobinin Tezahürleri

Avusturya'da son yıllarda Müslümanlara yönelik kamusal engellerin yanında fiziksel, sözlü saldırılar oldukça artmış vaziyettedir. 2017 yılı kayıtlarına göre ülkede İslâma ve Müslümanlara yönelik 309 vaka kaydı tutulmuştur. Buna göre İslâmofobik olaylarda bir önceki yıla nazaran %21 artış olduğu görülmüştür. İlgili veriler, Avusturya Müslümanlar İçin Dökümantasyon ve Danışmanlık Merkezi'nden edinilmiştir. Merkezin hazırlamış olduğu rapora göre Müslümanlara yönelik saldırıların %69'u kadınları hedef almıştır. Gerçekleşen saldırıların %49'u açık alanlar ile toplu taşıma araçları gibi mekânlarda meydana gelmiştir. Ramazan ayının yaşandığı mayıs ve haziran aylarında Müslümanların ibadethanelerine İslâm karşıtı nefret içeren yazılar yazılmıştır. Saldırıların içeriğine bakıldığında %30'u nefret söylemi, %28'i sözlü ve kişisel, %19'u İslâm düşmanlığı ve ırkçı içerikli duvar yazılarından oluşmaktadır.⁷⁷¹

⁷⁶⁹ F. Hafez, "Avusturya'da Başörtüsü Yasağı", *Seta Perspektif*, S. 197, s. 1-2.

⁷⁷⁰ <https://tr.euronews.com/2018/10/04/avusturya-daki-burka-yasagi-kis-turizmine-gelen-arap-turistlerin-sayisini-etkiler-mi>, Erişim Tarihi: 04.11.2018.

⁷⁷¹ <https://dokustelle.at/reports/antimuslimischer-rassismus-report-2017>, Erişim Tarihi: 03.04.2018; <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturya-da-muslumanlara-yonelik-irkci-saldirilarda-ciddi-artis-/1126707>, Erişim Tarihi: 24.06.2018.

2018 yılında Avusturya Müslümanlar İçin Dökümantasyon ve Danışmanlık Merkezi'nin hazırlamış olduğu raporda ülkede İslâm düşmanlığına yönelik vakaların istatistikleri ortaya konulmuştur. Müslüman Karşıtı İrkçılık Raporu'na göre toplam 540 adet İslâm karşıtı vaka meydana gelmiştir. Bir önceki yıla göre vakalarda %74 artış gözlenmiştir. Vakalar niteliğine göre, % 46'sı nefret söylemi (250 adet), %17'si duvar yazıları (89 adet), %14'ü sözlü saldırı (79 adet), %6'sı ayrımcılık (34 adet) olacak şekilde gruplanmıştır. Müslümanlardan en çok kadınlar ırkçı saldırıya maruz kalmıştır (%83). Erkelere en fazla geleneksel kıyafet giyen, polis ve muhtelif memurlar hedef alınmıştır. Sözlü saldırılar en fazla dijital platformlarda gerçekleşmiştir (%53). Gerçekleştiği mekâna göre ise saldırıların %31'i kamuya açık alanlarda, %5'i eğitim kurumlarında ve %3'ü iş ortamlarında cereyan etmiştir. Yıl içerisinde en çok vaka, Kasım ayında gerçekleşmiştir (%90).⁷⁷²

2019 yılında Avusturya Müslümanlar İçin Dökümantasyon ve Danışmanlık Merkezi'nin hazırladığı rapora göre ise İslâm ve ırkçılık içeren vaka sayısı 1051 olarak kaydedilmiştir.⁷⁷³

Müslümanların ibadethanelerine yapılan mesaj içerikli saldırılarda, İslâmofobik hareketlerin tipik metodlarının kullanıldığı anlaşılmaktadır. Camilere yönelik saldırılarda kullanılan tema genellikle camilere domuz kanı, domuz başı, domuz burnu bırakma şeklindedir. Özellikle domuzla ait uzuvların kullanılma nedeni, İslâmiyetin domuz etini haram kılmasıyla açıklanabilir.

Viyana'da 2014 yılının Aralık ayında Kocatepe Camiine sabah namazı için gidenler, cami kapısında asılı vaziyette domuz işkembesi ve burnuyla karşılaşmıştır. Durum polise intikal etmiş, ancak polis olaya kayıtsız kalarak durumu kabul edilemez olarak nitelendirmiştir.⁷⁷⁴

5 Mayıs 2016 yılında Avusturya'nın Steiermark Eyaleti'nin başkenti Graz'da, henüz inşaat halinde olan minareli cami inşaatına, 3 kişi tarafından iki adet domuz başı

⁷⁷² <https://dokustelle.at/antimuslimischer-rassismus-report-2018>, Erişim Tarihi: 07.12.2019.

⁷⁷³ <https://dokustelle.at/reports/antimuslimischer-rassismus-report-2019>, Erişim Tarihi: 01.01.2020.

⁷⁷⁴ <https://www.yenisafak.com/dunya/Avusturya'da-camiye-asagilik-saldiri-2052727>, Erişim Tarihi: 12.01.2022.

birakılmıştır. Graz İslâm Kültür Merkezi adına basın sözcüsü Aldin Bektaş'ın yaptığı açıklamaya göre, faillerden birisi polis tarafından yakalanarak gözaltına alınmıştır.⁷⁷⁵

Camilere yapılan fiziksel saldırılar, İslâm düşmanlığının diğer boyutudur. 2015 yılında Avusturya'da Krems şehrinde Mescid-i Aksa Camii'ne düzenlenen bombalı saldırıda camide maddî hasar meydana gelmiştir. 2016 yılının Temmuz ayında Yukarı Avusturya'nın başkenti Linz'de bir camiye patlayıcı madde atılmasıyla birlikte meydana gelen yangında maddî hasar meydana gelmiştir.⁷⁷⁶

Avusturya'da İslâm düşmanlığına yönelik hareketlerden bir diğeri ise camilerin kapatılması vakalarıdır. Zira Avusturya hükümetinin, gittikçe artan İslâm karşıtı olayların çözümüne yönelik politikalar geliştirmek yerine, formülü bazı camileri kapatmakta bulduğu anlaşılmaktadır. Burada Avusturya hükümetinin vermeye çalıştığı mesajın, sorunun kaynağının Müslümanlar olduğu sonucuna varılabilir.

Avusturya'da camilerin kapatılmasında kullanılan en büyük yasal dayanak, 2015 yılındaki İslâm Yasası olmuştur. Başbakan Sebastian Kurz, 2018 yılının Haziran ayında çok sayıda imamın sınır dışı edileceğini ve 7 caminin de kapatılacağını açıklamıştır. Radikal İslâm'a, paralel toplumların ortaya çıkmasına ve İslâmın politize edilmesine müsaade etmeyeceklerini, İslâm Yasası'na aykırı faaliyetleri olan 7 caminin bu nedenle kapatılacağını duyurmuştur. Camilerden birisi Türk Camii olup, Nizam-ı Âlem Camii adını taşımaktadır. Kurz, camide Çanakkale Savaşı'nı canlandıran bir gösteride çocukların şehit ve asker olarak gösterildiğini ileri sürmüştür.⁷⁷⁷

Avusturya'nın başkenti Viyana'da 2020 yılının Eylül ayında, ATİB'e ait Merkez Camii'nin duvarlarına PKK tarafından terör örgütüne ait semboller çizilerek

---

⁷⁷⁵ <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/avusturyada-camiye-domuzlu-saldiri-40100315>, Erişim Tarihi:03.07.2017.

⁷⁷⁶ <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/Avusturya'da-camiye-saldiri>, Erişim Tarihi:20.09.2022.

⁷⁷⁷ <https://www.voaturkce.com/a/avusturya-da-biri-turk-toplam-7-cami-kapat%C4%B1%C4%B1yor/4430095.html>, Erişim Tarihi: 21.10.2021.

saldırı gerçekleştirilmiştir.⁷⁷⁸ Saldırıdan sonra Avusturya, terör saldırısını bahane ederek radikal camilerin kapatılması kararını almıştır. Avusturya Entegrasyon Bakanı Susanne Raab, kararın İslâmiyete yönelik zorlama olmayıp, durumun aşırılıkla mücadele çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.⁷⁷⁹ Başkent Viyana’da 2 Kasım 2020 yılında gerçekleşen bir diğer terör saldırısı akabinde, Avusturya içişleri ile uyum bakanı ve Viyana Emniyet Müdürü yapmış oldukları açıklamada, saldırganın Viyana’da bir cami ve dernekle sürekli irtibat halinde olduğunu tespit ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Söz konusu cami ile derneğin ise bireysel radikalleşmeyi desteklediğine kanaat getirdiklerini, ilgili kurumların buna istinaden kapatılacağını açıklamışlardır. Kurumların kapatılmasına yönelik AİT ile iletişime geçildiği de ifade edilmiştir. Kapatma kararında yine Müslümanlar ve İslâma yönelik bir negatif yaklaşım olmayıp radikalleşme ve aşırılıkla mücadele kapsamında böyle bir karar alındığı vurgulanmıştır.⁷⁸⁰ Avusturya’nın terörle mücadeleye yönelik aldığı tedbirin yine cami ve dernek kapatma olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır. 2015 yılındaki İslâm Yasası’yla, İslâm’ın belli bir kalıba oturtularak Avusturya güdümünde kontrol altına alınma politikasının meyveleri, söz konusu terör olaylarında görüldüğü üzere alınmaya başlamıştır.

Müslümanların Avusturya’daki fiziksel ve sözlü saldırılarına en çok maruz kalan kesim, kadınlardan oluşmaktadır. Erkeklerin görünüş itibari ile hangi dine mensup olduklarının anlaşılmasının zor olması, ancak kadınların başörtülü olmasının burada en büyük etken olduğu anlaşılmaktadır.

Avrupa Konseyi’ne bağlı faaliyet gösteren İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI)’nin 6. Avusturya raporuna göre ülkedeki siyasî söylemler özellikle Müslümanları hedef alan düşmanca ifadeler içermektedir. Dolayısıyla siyasî söylemlerdeki bu ifadeler İslâmofobide endişe verici artışa neden olmaktadır. Raporun yayımlanmasının akabinde, 16 Haziran tarihinde Avusturya’da aşırı sağcı parti

---

⁷⁷⁸ <https://perspektif.eu/2020/09/28/avusturyada-atib-merkez-camisine-saldiri>, Erişim Tarihi: 22.06.2022

⁷⁷⁹ <https://tr.sputniknews.com/avrupa/202011061043175350-Avusturya-entegrasyon-bakani-radikal-camilerin-kapatilmasi-dine-karsi-bir-saldiri-degil>, Erişim Tarihi: 16.09.2022.

⁷⁸⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturya-da-4-kisinin-olumune-yol-acan-teroristin-gittigi-camiye-kapatma-karari/2034869>, Erişim Tarihi: 01.01.2022.

FPÖ'nün lideri Norbert Hofer, yapmış olduğu konuşmasında “Korona'dan korkmuyorum. Korona tehlikeli değil, Kur'an daha tehlikeli” ifadesini kullanmıştır.⁷⁸¹ İlgili rapordan kısa süre sonra, Hofer'in nefret söyleminde ısrarlı olması, politik bir malzeme olarak İslâm düşmanlığının Avusturya'da yaşamaya devam edeceğinin göstergesidir.

Siyasî söylemlerin, İslâmofobiyi artırdığı gerçektir. Avusturya'da, 2019 yılında önceki yıla göre Müslümanlara yönelik ırkçı saldırıların iki katına çıktığı gözlemlenmiştir. Vakaların en çok artış gösterdiği ay Nisan ayı olarak kayıtlara geçmiştir. Buradaki artışta, İbiza skandalı nedeniyle görevinden ayrılan eski FPÖ başkanı Heinz-Christian Strache'nin İslâm aleyhine yapmış olduğu kampanyalarla doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Siyasî arenada İslâma yönelik geliştirilen negatif politikalarla, İslâmofobik davranışlarda yaşanan artışlar arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Benzer şekilde başörtüsü yasağının meclisten geçmesiyle birlikte mayıs ayında vaka sayısının 116 olarak tespit edilmesi buna örnek teşkil eder.⁷⁸²

Avusturya'nın 10. Bölgesinde 19 Eylül 2016 yılında Doğu Türkistan kökenli 51 yaşındaki bir kadın, sabah erken saatlerde işe giderken uğradığı fiziksel saldırı sonucu başından aldığı darbelerle yaralanmıştır. Kadın ifadesinde, 25-30 yaşlarında bir erkeğin parktan geçerken kendisine ansızın saldırdığını, sürekli başına vurduğunu, gasp amaçlı değil bizzat fiziksel zarar verme amaçlı hareket ettiğini belirtmiştir.⁷⁸³

Avusturya Anayasa Mahkemesi'ne özellikle başörtüsü yasağına ilişkin kurumsal ve bireysel başvurular yapılmıştır. AİT, 2019 yılının Eylül ayı itibari ile ilkokullara getirilen başörtüsü yasağına ilişkin, Avusturya Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunarak yasanın iptalini talep etmiştir.⁷⁸⁴ Avusturya'da okullarda Müslüman öğrencilerin karnelerindeki dinî aidiyet kısmına İslâm yerine AİT yazılması olayı da yargıya taşınan İslâm karşıtı olaylardan birisidir. Bu durum, başta AİT olmak üzere, tüm Avusturyalı Müslümanların tepkisine neden olmuştur. AİT, konuya ilişkin

⁷⁸¹ Y. C. Eskicioğlu, “a.g.m.”, s. 7.

⁷⁸² Y. C. Eskicioğlu, “a.g.m.”, s. 7-8.

⁷⁸³ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/Avusturya-da-musluman-kadina-irkci-saldiri-/1439690>, Erişim Tarihi: 21.10.2022.

⁷⁸⁴ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/Avusturya-da-ilkokullarda-uygulanan-basortusu-yasagi-anayasa-mahkemesine-tasindi/1701680>, Erişim Tarihi: 24.03.2022.

Avusturya Anayasa Mahkemesine başvurmuş, ancak çıkan kararda karnelerdeki ilgili kısma “İslâmi (İGGÖ)” ibaresinin bulunmasına hükmedilmiştir. AİT, bunun üzerine sadece İslâm ibaresi kullanılmasına yönelik yeniden itiraz başvurusunda bulunmuştur. Musevi öğrencilerin karnelerinde, Musevi cemaatini temsil eden IKG'nin yazmaması, başvuruya dayanak oluşturması açısından emsal gösterilmiştir.⁷⁸⁵

Avusturya'da eğitim gören iki ilkokul öğrencisi ve velileri, başörtüsü yasağına yönelik Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşlardır. 27 Haziran 2020 tarihindeki oturumunda ele alınan konular arasında söz konusu dilekçeler de yer almaktadır. Öğrencilerle velilerinin söz konusu kanunun, din özgürlüğü ve inançlı çocuk yetiştirme prensibine aykırı olduğunu, başörtüsü takmanın İslâmın gereklerinden birisi olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Yahudilerin kullanmakta olduğu kippa ile Sihlerin kullandıkları patka ile alâkalı, yasal bir engel olmadığı için bu durumun temel eşitlik prensibine aykırı olduğu ifade edilmiştir.⁷⁸⁶

Avusturya'da yaşayan Müslümanlar, karşılaştığı ırkçı ve ayırıcı muamelelere karşı zaman zaman ilgili devletin adli kurumlarından destek bulamadığı noktalarda uluslararası kuruluşlara başvurmuştur. Türk vatandaşı olan ailenin, 27700/2015 sayılı başvurusuna göre bakımları yeterince yapılamadığı gerekçesi ile çocuk ailesinden alınarak başka bir ailenin yanına yerleştirilmiştir. Aile, çocuklarının kendilerinden alınmasının aile birliklerini bozduğunu, kendilerinin Türk ve Müslüman olduklarını, Avusturya'lı Hıristiyan bir ailenin yanında yetişecek olan çocuklarının kendi din ve kültüründen koparılmış olacağını ileri sürmüştür. Aile, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin din özgürlüğüne işaret eden maddesinin bu şekilde ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de başvuru gerekçesini ciddi bularak ilgili konuda savunmasını hazırlamasına yönelik konuyu Mayıs 2017'de Avusturya'ya iade etmiştir.⁷⁸⁷

---

⁷⁸⁵ <https://perspektif.eu/2020/03/28/avusturyada-bir-garip-tartisma-karnelerde-islam-ibaresi>, Erişim Tarihi: 06.07.2020.

⁷⁸⁶ https://www.vfgh.gv.at/medien/Vorschau_JuniSession.de.php, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

⁷⁸⁷ Bekir B. Özipek vd., *a.g.e.*, s. 40.

SONUÇ

Avrupa tarihi, din ve devlet münasebetleri çerçevesinde gelişen olaylar açısından zengin örnekler sunmaktadır. Günümüzde demokrasinin, lâikliğin, din ve inanç özgürlüğünün temsilcisi olarak kabul edilen Avrupa'da söz konusu değerlerin tekâmülü yüzyılları kapsayan gelişmelerin doğal sonucudur. Bu çerçevede ülke, çoklu etnik unsurları, din ve inanç grupları ile dinler tarihi başta olmak üzere din ile alakalı pek çok disipline kaynaklık edecek coğrafyaların başında gelmektedir.

Ortaçağ boyunca Katolikliğin temsilcisi olan Papa, Avusturya siyasetinde onay mercii olmuştur. Papa ve Roma Katolik Kilisesi, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğunun tacını onaylayarak meşrulaştırmış, buna karşılık İmparatorlar da maddî ve askerî olarak Kiliseyi desteklemiştir. İki güç arasındaki karşılıklı paylaşım, Ortaçağ boyunca sadece söz konusu iki gücü ihya etmiştir. Özellikle Kilisenin çeşitli zorunlu yardımlar ile Endüljans satışı gibi maddî kazanç getiren uygulamaları söz konusu düalitenin sonunu getirmiştir. 15. yüzyılın başlarında ortaya çıkıp 16. yüzyılın ilk çeyreğinde alevlenen Kiliseye karşı tepkiler, ileriki yüzyıllarda kanlı mezhep savaşlarıyla devam etmiştir. Avrupa ve dolayısıyla Avusturya, Katolikliğin tekeline kurtularak yeni ortaya çıkmış pek çok mezhep ve inanç biçimiyle tanışmıştır.

Avusturya'da din ve devlet münasebetlerine ilişkin genel söylem Anayasanın herhangi bir din ve inanç biçimine vurgu yapmadığı, siyasi otoritenin tüm din ve inançlara eşit mesafede olduğu yönündedir. Ancak ülkede hakim olan dinin Hıristiyanlık olduğu açıktır. Bu durum ülkedeki Hıristiyan nüfusunun fazla olmasından çok Hıristiyanlığın ülkenin yüzyıllardır resmi dini olması ve söz konusu dini ülke topraklarında geçirmiş olduğu aşamalardır. Hıristiyanlık, Ortaçağ boyunca siyasi otoritenin müttefiki iken, özellikle XVI. yüzyıl itibari ile kendi içerisinde ayrışmalar yaşayarak farklı mezheplere bölünmüştür. O dönemden itibaren mücadeleler ise Hıristiyanlığın kadim kurumu Katolik Kilisesi ve diğer mezhepler arasında gerçekleşmiştir. Protestanlık, Ortodoksluk mezhepleri ve diğer inanç toplulukları günümüze dek kurumsallaşma ve kabul görme mücadelesi vererek varlığını idame ettirmiş olmasına rağmen, Katolik Kilisesi halen ülkedeki ağırlığını

korumaktadır. Son dönemlerde kilisenin üye sayısındaki azalma dahi Kilisenin konumunu etkilememiştir.

Avusturya’da dini hak ve özgürlüklerin gelişiminde Katolik Kilisesi’nin kendi konumunu muhafaza etme çabalarının katkısı göz ardı edilmemelidir. Fransız İhtilalinden sonra ortaya çıkan ulus devlet anlayışı başta olmak üzere natüralizm, liberalizm ve rasyonalizm gibi anlayışlar, Katolik Kilisesi’ni endişeye düşürmüştür. Değişen dünya şartlarında eski konumunu halen muhafaza etmek isteyen Katolikler, I. Vatikan Konsilinde biraraya gelerek Kilisenin durumunu görüşmüşlerdir. Toplantının gündem konusu Katoliklerin durumu iken bir anda Papanın yanılmazlığı konusu tartışmalara neden olmuştur. Gelenekçi Katolikler konuyu adeta dogma haline getirirken anti gelenekçi Katolikler buna karşı çıkmışlardır. Böylece I. Vatikan Konsili, Katolik Kilisesi içerisinde de ayrışmaları beraberinde getirmiştir. II. Vatikan Konsili ise II. Dünya Savaşı sonrasında Kilisenin değişen dünya koşullarına adeta uyum sağlamasına yönelik bir hamle olarak değerlendirilebilir. Burada I. Konsilden farklı olarak Kilise kendisini merkezde, sorgulanamaz ve tartışılmaz olarak görmektense dini hak ve özgürlüklerin kullanımı noktasında sadece Katolik inancını değil başka din ve inanç topluluklarına da atıfta bulunmuştur. Hıristiyanlığın farklı mezhepleri bir yana İslâmiyet, Yahudilik, Budizm de takdir edilmiştir. II. Konsil görüşmelerinde tüm din ve inanç topluluklarına dair gerçekleşen bu hoşgörü, Kilise adına önemli bir açılım olarak yorumlanmıştır. Ancak gerek I. Konsilin beklenenin tersine Kilisede bölünmelere yol açması gerekse Avrupa’da sekülerleşme anlayışı, Kiliseye başka alternatif bırakmamış görünmektedir.

Ülke, tarihi geçmişinden aktardığı çok kimlikli yapısını sosyal, kültürel ve idari anlamda daha da ileriye taşıyabilmek ve geliştirebilmek adına bünyesinde yaşayan farklı din ve inanç biçimlerine yasalar çerçevesinde toleranslar tanımıştır. Her bir din, mezhep ve inanç topluluğu farklı zamanlarda dahi olsa söz konusu yasal düzenlemelerden istifade edebilmiştir. Düzenlemelerde dinler tek bir kanuna tabii tutulmayarak her bir din ve inanç topluluğuna ayrı tüzel kişilik olarak yasal haklar sağlanmıştır. Böylece Avusturya, çok kültürle birlikte yaşama becerisini yasalarla

pekiştirerek birçok Avrupa ülkesinden önce dini hak ve özgürlüklere serbestlik sağlayan ülke konumunda olmuştur.

Avusturya, maiyetindeki din, mezhep ve inanç topluluklarına bir takım hukuki güvence ve ayrıcalık tanıma konusunda belirli standartlar getirmiştir. Bir din, mezhep veya inanç topluluğunun devlet nezdinde tanınma statüsü iki farklı şekilde gerçekleşmektedir. İnanç grupları ya yasal olarak tam tanınma hakkına sahip olabilmektedir; ya da ön tanınma denilen ilkinde göre daha kısıtlı haklara sahip bir topluluk olarak kabul edilmektedir. Ancak netice itibari ile her iki tanınma şekli de devlet tarafından bunların tüzel kişiliğe sahip olduklarının kabulü anlamına gelmektedir. Tanınma konusunda devletin belirli standartlar getirmesi ve şartları sağlayabilen grupların tanınma haklarına sahip olması ise, bu konuda otoritenin inisiyatifinin önünü kesen yasal önlemlerdendir.

Ülke genelindeki din ve inanç toplulukları, kurumsal anlamda sadece dini değil eğitim, kültür, sosyal yardımlaşma ve dayanışma gibi pek çok alanda hizmet sağlamaktadır. Özellikle kiliselerin ön planda tuttuğu faaliyetlere bakıldığında gençler, çocuklar, yaşlılar ve göçmenler gibi toplum içerisinde dezavantajlı olarak tabir edilecek kesimlere yönelik hizmetler sunmaktadır. Aile, toplumun temel taşı olarak kabul edildiği için ailenin temel bütünlüğünün korunmasının, aynı zamanda pek çok sosyolojik sorunun önlenmesi noktasında özel bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kilise programlarının çoğunun ortak hedefinin kadın, çocuk ve gençler üzerine planlandığı görülmektedir. Kilise etkinlikleri içerisinde eğitim programları özel bir yere sahiptir. Eğitim konusu sadece belirli bir disiplin veya düzeye yönelik olmayıp mesleki eğitim, din eğitimi, kültürel eğitim faaliyetleri gibi her yaş grubuna uygun programlar düzenlenmektedir. Söz konusu eğitimler bazen kurumsal bir çatı altında bazen de organize gruplar tarafından sunulmaktadır. Özellikle kiliseler kendi hizmet faaliyetlerini Avusturya’da herkesin faydalanabilmesine yönelik her bölgede sunmaktadır.

Avusturya’da günümüzde kilise ve inanç toplulukları açısından mensup sayısı önemli bir kazanım olarak kabul edilmektedir. Üye sayısının fazla olması devlet nezdinde tanınma ve aynı zamanda kamuoyunda önemli yer edinebilmenin koşulu

olarak görülmektedir. O nedenle inanç gruplarının kendileriyle alakalı vermiş olduğu rakamların daha etraflı bir şekilde incelenmesi daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

Bu çalışmada çeşitli din toplulukları içerisinde İslâmiyet, üzerinde özellikle durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmıştır. İslâmiyet, diğer dinlerle eşit şartlara sahip olarak, ülkenin dini hak ve özgürlük toleransından faydalanmakta iken, 2015 yılı itibari ile yasal düzenlemelerle bazı hak kısıtlayıcı gelişmelere maruz kalmıştır. Söz konusu tarihte yürürlüğe giren yeni İslâm Yasası, İslâmın Avusturyadaki statüsünde birtakım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Müslümanların bölgedeki tarihi, Avusturya'nın farklı kültür ve dinlerle olan kaynaşmasından kaynaklı mozaik içerisinde oldukça önemli bir konu olarak değerlendirilmelidir. 1908 yılında Bosna-Hersek'in ilhakıyla birlikte başlayan İslâm-Avusturya münasebeti, günümüze dek farklı aşamalardan geçmiş, gelinen son noktada kurumsallaşmış bir İslâmofobi olarak nihâî şekline ulaşmıştır. Avusturya'daki İslâm karşıtlığı, birdenbire ortaya çıkmış toplumsal, siyasî, dinî ve hukûkî bir durum olmadığı gibi, aslında daha eski devirlerde İslâm'ın Avusturya tarihinde âdeta yıldızının parladığını ileri sürmek de yanlış olmayacaktır.

Avusturya, birçok Avrupa ülkesinden önce, bünyesindeki azınlıklara hukuksal, dinî, sosyal ve ekonomik alanlarda pek çok ayrıcalık tanımış hatta bu anlamda örnek teşkil etmiştir. Özellikle İslâm açısından ele alındığında 1912 yılında Avusturya'da İslâm, resmî olarak tanınmıştır. Söz konusu İslâm Yasası ile Müslümanlar diğer din toplulukları ve cemaatlere tanınan haklara sahip olmuş, işlerinde bağımsız hareket edebilme, kamusal alanlarda dinî vecibelerini icra edebilme, çeşitli dinî ve sosyal amaçlı kuruluşları (vakıf, dernek, birlik vb) oluşturabilme ehliyetine kavuşmuşlardır.

1960'lı yıllardan itibaren Avusturya'nın işgücüne ihtiyaç duymasıyla birlikte başta Türkiye olmak üzere pek çok İslâm ülkesinden buraya göçler artmış, Müslümanların ülkedeki sayısı gerek göçler gerekse evlilikler nedenleriyle günden güne artmaya başlamıştır. Avusturya nezdinde kalıcı olmadıkları hesap edilen Müslümanların ülkenin artık bir gerçeği olduğu fark edilene dek söz konusu kesime hatta diğer azınlıklara yönelik ciddî bir entegrasyon politikası üretilmemiştir. 1979 yılında, AİT kurularak, İslâm Yasası'yla sağlanmış olan tanınmışlık, pekiştirilmiştir.

AİT'in kuruluşuyla birlikte İslâm resmî bir temsil gücüne sahip olmuştur. Ancak zaman içerisinde Müslümanların gerek sayılarının artması gerekse toplumsal, dinî ve kamusal alanda sınıfsal basamakları hızla tırmanmaya başlaması Avusturya tarafından rahatsız edici bir durum olarak görülmeye başlanmıştır. Avusturya'nın göçmenlere, farklı din ve kültürlere olan bakış açısının değişmesinde 1995 yılında AB'ye üye olması ve dolayısıyla AB ile uyum sürecinde, birliğin ülkeye olan bazı yaptırımları etkili olmuştur. 1997 yılındaki göç yasasıyla birlikte, göçmen grupların bazı sorunları giderilmiştir. Ancak söz konusu yasa ile birlikte “entegrasyon” söylemi gündeme gelmiştir. Bundan sonraki süreçte göçmenlerle alâkalı yasal, dinî, ekonomik ve kamusal düzenlemelerde bu söylem daima çıkış noktası olmuştur.

Müslümanlara yönelik negatif ayrımcılığın tam olarak hangi tarihte ve ne şekilde olduğu, söz konusu kırımın başlangıç noktasının ne olduğu hususu tartışmalı olmakla birlikte, 11 Eylül terör olaylarının bu dönüşümde etkili olduğu muhakkaktır. Bu tarih itibari ile yükselen aşırı sağ siyasetin politikaları, ayrıca basın-medya üzerinden Müslümanlara yönelik negatif bir algının oluşturulmasıyla birlikte ‘Avusturya İslâmî’ kavramı söylemlerde dolaşmaya başlamıştır. Söz konusu söylemle Avusturya'nın kontrolünde bir İslâm oluşturulmaya çalışılmıştır. 2015 yılında yürürlüğe giren İslâm Yasası, tam da bu projeye hizmet edecek önemli bir araç olmuştur. Her ne kadar, eskimiş İslâm kanununun revizyonu talebi, AİT ve Müslüman topluluklardan gelse dahi, uzun vadede ne AİT ne de Müslüman topluluklar umduklarını bulamadıkları gibi, taleplerinin, beklentilerinin tersi yönde bazı yaptırımlarla karşı karşıya gelmişlerdir.

2015 yılındaki İslâm Yasası, İslâm'ın ve Müslümanlığın Avusturya'daki düşüşünün kanunlaştırılmış halidir. Yasayla tüm dernekler, dinî topluluklar sözde kurumsallaşma adına AİT'e bağlanırken, asıl gayenin Avusturya'nın tüm dernekleri AİT üzerinden kontrol etme, denetleme olduğu anlaşılmaktadır. Yasayla birlikte en çok itiraz edilen husus, Avusturya'daki farklı din toplulukları ve inanç sistemleri (Protestanlık, Yahudilik, Ortodoksluk vb.) için farklı yasalar oluşturulmuşken, İslâm İnanç Topluluğu içinde Alevî ve Sünnî kesim aynı yasaya tabii tutulmuştur. Bu ayrımcılığa itirazların olacağı muhtemelen Avusturya tarafından öngörülmüştür.

Nitekim Alevîler, duruma itiraz edecek, kendilerinin farklı bir inanç biçimi olduğunu ve AİT tarafından temsil edilemeyeceklerini ileri sürerek, yasanın çıktığı aynı yıl topluluk isimlerinden İslâm ibaresinin çıkarılmasını sağlamışlardır. Böylece, Alevî toplulukla Sünnî kesim ayrı iki kutup haline gelmiş, hatta Alevî topluluk, kendilerine sağlanan imkânı başarı olarak nitelendirmiştir.

İslâm yasasıyla, AİT'e bağlanmayan derneklerin, altı ay içerisinde kapatılmasına hükmedilmiştir. Avusturya'daki derneklerin birçoğunun cami derneği olduğu göz önünde bulundurulursa, esasında kapatılma tehlikesi ile karşı karşıya kalan ibadethaneler olmuştur. Önceleri kapatma tehlikesiyle yüzyüze gelen camilerin, bir süre sonra minareli olması ve burada ezan okunması sorun haline gelmiştir. Yasayla birlikte derneklerin, toplulukların dışarıdan finansal destek almasının engellenmesi konusundaki endişe ise, söz konusu kurumların ekonomik açıdan zor duruma düşmeleri hususudur. Diğer din topluluklarına getirilmeyen bu kısıtlamanın gayesinin, finansal destek alamayan dernek ve toplulukların kendiliğinden kapanarak, İslâmın hizmet alanının küçülmesi olduğu anlaşılmaktadır.

Yasayla birlikte ortaya çıkan problemlerden bir tanesi de din görevlilerinin ülke dışından temin edilebilmesinin önünün kesilmesi, görevlilerin Viyana İslâm Teolojisi'nde yetiştirilmesi zorunluluğunun ortaya çıkmasıdır. Buradaki problemlerden birisi, İslâmî din eğitimi almış olanların istihdam edilme durumlarıdır. İslâm eğitimi almış olanlar akademik anlamda çalışmak isterlerse, mânevî rehber olarak görev alabileceklerdir. Ancak gerek cezaevlerinde gerekse askeriyede yeteri kadar kadro istihdamı imkânı bulunmamaktadır. Derneklerde imamlık yapmak istemeleri durumunda ise, üniversite mezunu, donanımlı din görevlilerinin maaş beklentilerinin dernek bütçesine hitap edip edemeyeceği sorunu da AİT ve diğer İslâm topluluklarının müşterek endişelerinden birisidir. İslâm yasasıyla birlikte, derneklerin dışarıdan yardım almaları yasa ile engellendiği göz önünde bulundurulursa sorun sadece istihdam değil, derneklerdeki din görevlisi ihtiyacının giderilmesi noktasındaki problemler olmuştur. Günümüzde ayrıca Viyana İslâm Teolojisi, tam anlamıyla bir imam /din görevlisi eğitimi sağlamamaktadır. Müslüman toplulukların itiraz noktalarından birisi de kısa süreli eğitimle imamlık vasfı taşıyan görevlilerin

yetişmeyeceği kaygısıdır. Buna yönelik İslâm topluluklarının açmış olduğu Kur'an ve Arapça derslerin verildiği takviye kurslar, radikallikle bağdaştırılarak çeşitli bürokratik engellerle karşı karşıya kalınmaktadır. Din görevlilerinin yeni yasaya göre AİT tarafından atanması, dernekler ile AİT'i karşı karşıya getirmiştir. Yasa öncesi her dernek kendi yapısına, değerlerine uyumlu olarak gördüğu bir din görevlisini istihdam etme yetkisine sahip durumdadır. Ancak yasayla birlikte artık din görevlilerinin, AİT tarafından atanacaktır. Yasanın yürüluğe girmesinden sonraki süreçte ise AİT tarafından atanan imamlar ise öncelikle cemaatin camiden kısmi olarak uzaklaşmasına ve hutbelerin eskisi gibi içerik bakımından daha az anlaşılabilir olmasına zemin hazırlamışlardır. Bu durumda camiye yöneten dernek ile imam arasında her zaman problemler gündeme gelmiş, AİT ile dernekler ya da cemaatler arasında uyuşmazlıklar ortaya çıkmıştır.

İslâm Yasası'yla birlikte getirilen değişikliklerden biri de vaazların Almanca dilinde verilmesi kuralıdır. Ancak Yahudiler ve Kıptiler gibi diğer din toplulukları için böyle bir yaptırımın olmaması, yasanın İslâm'ı kontrol altına alma çabasının bir ürünü olduğunu ortaya koymaktadır.

Camilerde hutbelerin Almanca okunmasının talep edilmesi, imamların artık Avusturya kültürünü ve dilini bilen ayrıca burada eğitim alan imamlardan seçilmesi konusu ise, uzun vadede ne tür sıkıntılar doğuracağı belli olmayan noktalar olarak değerlendirilmiştir. Çeşitli sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere, hutbelerin Almanca okunması yönünde sürekli AİT'e telkinlerde bulunmuşlardır. Ancak burada AİT, Müslüman gruplar açısından anadillerinde verilecek olan vaazların daha faydalı olacağını, bu yaptırımın sadece Müslümanlar üzerinde olmasının ayrımcılıkla ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Almanca olarak verilen hutbelerin bazı avantajları olacağı da muhakkaktır. Avusturya'daki Müslümanların tamamı tek etnik yapıdan ibaret olmayıp Türkler, Araplar, Bosnalılar, çeşitli Afrika ülkeleri gibi farklı milletlerden oluşmaktadır. Almanca verilen hutbeler, dağınık bir cemaat görüntüsü sergileyen Müslümanlar arasında birlik sağlama aracı olarak değerlendirilebilir. Namaz için her millet kendisine ait camiye aramaktansa kendisine en yakın konumdakini tercih edebilir. Hutbelerin Almanca okunması, din adamlarının ciddî seviyede bu dili

öğrenmesini gerektirdiğinden, Avusturya'da İslâm kültürünün daha yakından tanıtılması bakımından önemli bir avantajdır. Ancak bu avantajları yakalayabilmek için ortada ciddi bir dil sorunu bulunmaktadır. Genç ve çocuk kesim, Almanca öğrenme konusunda problem yaşamayacağı, ancak belli bir yaşın üzerindeki Müslümanlar için Almanca'nın ciddi bir sıkıntı olacağı ortadadır. Çünkü Avusturya İstatistik Kurumu'nun sunduğu verilere bakılırsa özellikle Türk göçmenlerin eğitim tamamlama seviyelerinin alt kademelerde kalmasının en büyük nedeninin Almanca dil yeterliliklerini sağlayamamaları olduğu anlaşılmaktadır.

AİT'in Avusturya'da yaşayan Müslümanlar açısından konumu, üzerinde durulması gereken önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuruluşuyla birlikte ülkedeki tüm Müslümanları bünyesinde toplayacak çatı bir kuruluş olarak teşkil edilmiştir. Kuruluşundan günümüze dek kurumsallaşabilme, daha geniş temsil yetkisine ve şeffaf bir yönetim anlayışına sahip olabilmek adına idarî teşkilâtında önemli değişiklikler yapmasına rağmen dönem dönem eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştirilerin ortak konuları temsil tekeline sahip olması, birleştirici yönünün ve derneklerle olan münasebetinin zayıf olmasıdır. Eleştirilerin arasında yer alan derneklerle ilgili mesele, kurumun kendisinin de kabul ettiği noktalardan birisidir. AİT ile dernekler arasındaki münasebet, İslâm Yasası'nın yürürlüğe girmesinden önce dernek imamlarının ve AİT başkanının seçimleri işlemlerinde cereyan etmiştir. Bu dönemde derneklerin seçmiş oldukları imamı AİT onaylarken, AİT başkanını da dernek oyları belirlemektedir. Ancak bu münasebetin prosedürün ötesine geçemediği anlaşılmaktadır. AİT yönetiminin katıldığı çeşitli etkinliklerde derneklerin kendilerini yakından tanımaları ve işbirliği içerisinde olunması gerektiği yönündeki ifadeleri iletişimin boyutunu göstermektedir.

Temsil tekeli ve birleştirici yönünün sorgulanması hususu, AİT'in bünyesinde bulunan Müslümanların milliyet özelliklerine göre yapılanmış olmasıyla alâkalı görünmektedir. Farklı etnik unsurlardan oluşan kurum üyeleri, AİT'i bir üst kimlik olarak göremeyip her milliyet kendi içerisinde gruplaşmayı tercih etmiştir. Dolayısıyla milliyet esasına göre gruplaşmış olan topluluklar, kendi kültürel özellikleri,

gelenekleri ile memleketlerindeki siyasî yapılanmadan etkilenmişlerdir. Böylece zaman zaman kendi aralarında bazı uyuşmazlıklar ortaya çıkmıştır.

Türkler açısından ele alındığında ise topluluk içerisindeki Müslümanların çoğunluğunu Türkler oluşturmaktadır. Ancak AİT’de üyelik etnik çoğunluğa göre değil bireysel olarak yapıldığı için Türkler’in de kuruluştaki bariz bir ağırlığı olamamıştır. Diğer Müslüman topluluklarda olduğu gibi Türkler de kendi içerisinde zaman içerisinde kaynaşmış vaziyette görünmektedir. Dolayısıyla kendi çatı kuruluşları etrafında toplanmışlardır.

AİT’in hangi Müslüman topluluğuna daha çok hitap ettiği konusu görünüşe bakılırsa başkanının mensup olduğu milliyete göre değişiklik göstermiştir. Kuruluşun, Arap Müslümanlar üzerinde egemenliği daha büyük olmuştur. Türkler üzerinde bir otorite sağlayamadığı için geçmiş dönemlerde büyük bir yardım veya katkısı olmamıştır. Nitekim başkanlığını 1997-2011 yılları arasında Suriye kökenli Enes Schakfeh yürütmüştür. Yani bu sorun toplumsal egemenliğe dayanmaktadır. Fakat son üç dönemdir kuruluş başkanlığını Türkler yürütmektedir. Avusturya’da yaşayan en büyük Müslüman nüfusu teşkil eden Türkler açısından bu gelişme büyük bir kazanım olarak kabul edilmektedir.

Bugün Avusturya’daki Müslümanların hâlâ birçok sıkıntıları bulunmaktadır. Sorunların en temelinde İslâm karşıtlığı ve düşmanlığına yönelik tutum yer almaktadır. İslâmofobi, sadece Avusturya’da yaşayan Müslümanların maruz kaldıkları bir durum olmayıp Avrupa ve Amerika’da yaşayan Müslümanların küresel bir sorunudur. Dolayısıyla durum, Avusturya Müslümanlarının entegrasyon eksikliğiyle alakalı olmasından çok Müslümanlara yönelik önyargıyla daha çok ilişkilidir.

KAYNAKLAR

İnceleme Araştırma Eserleri

ABAYDIN, Huriye, *Lutherci Protestan Teolojide Kadının Yeri ve Reform Sürecindeki Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali-Levent Köker, *Tanrı Devletinden -Kral Devlete*, İmge Kitabevi, Ankara 1997.

AGOSTON, Gabor, “Macaristan’da Osmanlı Fethi ve Osmanlı Askerî Serhaddi”, *Osmanlı’da Savaş ve Serhad*, Çev. Haz. Kahraman Şakul, Timaş Yayınları, İstanbul 2013, s. 179-202.

AKAY, Hale, “Uygulamada Laiklik: Devlet-Din Ekseninde Özgürlükler, Hizmetler ve Finansman”, *Toplum ve Bilim*, S. 120, 2011, s. 10-47.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, “Helal Gıda Meselesi: Avrupa’da Helal Gıda Problemleri ve Çözüm Yolları”, *İhracat İçin Helal Sertifikası Sempozyumu Bildirileri*, Güney Marmara Kalkınma Ajansı, Balıkesir 2012, s. 1-14.

AKIN, Abdullah, “Avusturya İslâm Enstitüsünün Faaliyetlerine Genel Bir Bakış (1999-2012)”, *Kisbu İlahiyat Dergisi*, S. 2, 2019 Aralık, s. 65-91.

AKKUŞ, Evrim, *Desiderius Erasmus ve Martin Luther’in Reform Görüşlerinin Avrupa Kültürel Birliği Bağlamında Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005.

AKSAN, Virginia H., *Ottoman Wars 1700-1870: An Empire Besieged*, Routledge, New York 2007.

AKTAŞ, Murat, “Avusturya’da Aşırı Sağın Meşrulaşması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 60, 2018, s. 276-286.

AKYOL, Mevlüt, Burak Tuğ, “Avrupa Birliği Ülkelerindeki Aşırı Sağ Siyasî Partilerin İslâmofobiyi Konu Alan Siyasal Reklamları Üzerine İnceleme”, *International Social Sciences Studies Journal*, S. 5, 2019, s. 7399-7423.

ALICI, Mustafa, “Yahudilikte Otorite Kurumlar Üzerine”, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, C. 3, s.7, 201, s. 9-29.

ALMALI, Arda, “Almanya’da Yükselen İslâmofobi ve Dergilerdeki İslâm Karşıtı Yayınlar”, *TOBİDER, International Journal of Social Sciences*, Y.2, S. 2, 2018, s. 129-145.

AL-RAWİ, Ahmed, “The representation of September 11th and American İslâmophobia in non-Western Cinema”, *Media, War and Conflict*, C. 7, S. 2, 2014, s. 1- 13.

ANDİCS, Hellmut, *Das Österreichische Jahrhundert*, Wilhelm Goldmann Verlag, Wien 1974.

ANNEGRET, Schaper, *Ein langer Abschied Vom Christentum, Johann Christian Edelmann (1698–1767) Und Die Deutsche Frühaufklärung*, Tectum Verlag, Marburg 1995.

ARAS, Ahmet, *Protestanlık Tarihinde Kalvinizm*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya 2005.

ARIK, Durmuş, *Dinler Tarihi I, Kavram Atlası*, Ed. Bülent Akot-Durmuş Arık, Gazi Kitabevi, Ankara 2020.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihî (1789-1914)*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

ARSLAN, Zeynep, “Avusturya İslâm Yasası’nın Avusturyalı Alevîleri Getirdiği Son Nokta”, *Kızılbaş*, S. 9, 2016, s. 10-11.

ARSLAN, Zeynep, “Alevî Diasporası ve Resmî Din Olarak Alevîlikte Çoklu Kimlik”, *Göç Dergisi*, C. 4, S. 2, 2017, s. 153-184.

ASLAN, Ednan, Avusturya’da İslâm ve İslâm’ın Kurumsal Temsili”, *Çekmece İzzü Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S. 15, 2019, s. 40-65.

ASLAN, Halide, “Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı-Avusturya Arasındaki Hediyeleşmelerin Entelektüel/Kültürel Boyutu”, *Dinî Araştırmalar*, C. 14, S. 40, 2012, S. 132-155.

ASLAN, Mahmut M., *Mormon Kilisesi, Doğuşu, Tarihsel Gelişimi, Öğretisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2004.

ASLAN, Şükrü, “Avrupa’nın Değişen Kimlik Mnzarasında Yerlileşen Yabancılar: Avusturyalı Alevîler Örneği”, *Aidiyet, Göçmen ve Toplumsal Çeşitlilik*, Der. Mustafa Poyraz, Ütopya Yayınevi, Ankara 2020, s. 161- 184.

ATKINSON, James, *Reform, Hıristiyanlık Tarihi*, Çev. Sibel Sel-Levent Kınran, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2004.

AYDIN, Fazıl (Ed.), *Uluslararası İşgücü Anlaşmaları*, Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014.

AYDIN, Mehmet, *Hıristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Konya 1991.

AYDIN, Mehmet, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Damla Ofset, Konya 2005.

AYDIN, Mahmut, “Vatikan Konsili”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları (TDV), İstanbul 2012, s. 568-571.

AYDIN, Metehan, *Macarların Hıristiyanlık Öncesi Dinî İnanışları ve Hıristiyanlaşma Süreci*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020.

AYDIN, M. Zeki, Müşerref Yardım, “Belçika’da İslâmofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık”, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 1, 2008, s. 7-32.

- BAGHAJATİ**, C. Amina, “İslâm Din Dersinde Öncü Ülke: Avusturya”, *Perspektif*, C. 23, S. 266, 2017 Aralık, s. 42-43.
- BAİNTON**, Roland H., *Erasmus of Christendom*, Collins, London 1969.
- BAKIRCI**, Fahri, “Avusturya Parlamentosu Üzerine”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVII, S. 1-2, 2013, s. 1181-1242.
- BALİC**, İsmail- Masum Y. Aydın, “Avusturya”, *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 172-174.
- BALZ**, R. Horst, *Theologische Realenzyklopadie*, C. XXV, Haz. Gerhard Müller-Gerhad Krause, Walter de Gruyter, Berlin 2003.
- BASSİRİ**, K. Gihanea, “İslâmophobia and American History Religious Stereotyping and Out-grouping of Muslims in the United States”, *İslâmophobia in America, The Anatomy of Intolerance*, Ed. Carl W. Ernst, Palgrave Macmillan, New York 2013, s. 53-74.
- BAŞ**, Bilal (2000). “Monoteist bir Hıristiyanlık Yorumu: Aryüsçülük Mezhebi”, *Divan*, S. 2, 167-200.
- BAUER**, Susan W., *Ortaçağ Dünyası*, Çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.
- BAYBAL**, Mustafa Sami, İslâm Kaynaklarına Göre Hz. İsa'nın Âkıbeti Meselesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1999.
- BAYBAL**, Mustafa Sami, *İbrahimi Dinlerde Mesih'in Dönüşü*, Yediveren Kitap, Konya, 2002.
- BAYUR**, Y. Hikmet, Türk İnkılap Tarihi, C. 3, TTK Yayınları, Ankara 1963.
- BEDİR**, Ş. Faruk, “Reformasyon'dan Günümüze Evanjelik Hıristiyanlık”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 2, 2013, s. 73-98.
- BEKAROĞLU**, E. Asaf vd., *Avrupa'da Göç Azınlıklar ve Siyaset, Avusturya Örneği*, Vadi Yayınları, İstanbul 2015.
- BERG**, Scott M., *In the Shadow of Josephinism: Austria and the Catholic Church in the Restoration 1815-1848*, Thesis of MBA, Louisiana State University and Agricultural and Mechanical College, Louisiana/USA 2010.
- BEYDİLLİ**, Kemal, “Avrupa”, *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991a, s. 135-151.
- BEYDİLLİ**, Kemal, “Avusturya”, *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991b, s. 174-177.
- BEYDİLLİ**, Kemal, “Ziştovi Antlaşması”, *DİA*, C. 44, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 467-472.
- BITTON**, Davis, Alexander, G. Thomas, *The A to Z of Mormonism*, The Scarecrow Press, Lanta/Toronto 2009.

- BLOUL**, Rachel A. D., “Anti-discrimination laws, İslâmophobia, and ethnicization of Muslim identities in Europe and Australia”, *Journal of Muslim Minority Affairs*, C. 28, S. 1, 2008, s. 7–25.
- BROWN**, Peter, *The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity, A.D. 200-1000*, 10th Anniversary Revised Edition, Wiley-Blackwell, 2013.
- BUSHMAN**, L. Claudia, *Contemporary Mormonism*, Preager, Westport 2006.
- ÇAKIR**, Mustafa, “Avusturya Türk Toplumunun Dinî ve Kültürel Kimlik Sorunsalı”, *Türk ve İslâm Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y. 2, S. 5, 2015, s. 1-11.
- ÇAKMAK**, Zafer, “Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Bosna-Hersek’i İşgali ve Sonrasında Osmanlı Devleti ile Yaptığı Antlaşma”, *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, S. 4, 2003, s. 16-20.
- ÇALIK**, Etem, “Hıristiyan Medeniyeti’nin Siyasi Kaynakları”, *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S. 7, 2020, s. 85-94.
- ÇAM**, Süleyman, “İhsan Mahvî’nin Mahfil Mecmuasındaki Makaleleri Bağlamında Bâbilik ve Bahâlik”, *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, C. 4, S. 2, 2021, s. 346-361.
- CAMPENHAUSEN**, Axel F., “Almanya’da Devlet ve Kilise”, *Din Devlet İlişkileri Farklı Modeller, Konseptler ve Tecrübeler*, K.A.V Yayını, Ankara 2003, s. 17-28.
- CANATAN**, Kadir, “İslâmofobi ve Anti-İslâmizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım”, *Batı Dünyası’nda İslâmofobi ve Anti-İslâmizm*, Eskiyei Yayınları, Ankara 2007, s. 19-63.
- CANATAN**, Kadir, Özcan Hıdır, “Hollanda’da Anti İslâmist Bir Hareketin Anatomisi: Pim Fortuyn Hareketi”, *Batı Dünyasında İslâmofobi ve Anti-İslâmizm*, Ed. Kadir Canatan-Hıdır Özcan, Eskiyei Yayınları, Ankara 2007, s. 435-460.
- CANŞEN**, Efkan, *Avusturya Düşüncesi, 19. Yüzyıl Sonu 20. Yüzyıl Başı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nda Toplumsal Gelişmeler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001.
- ÇAP**, Sabri, *Avusturya’da Din ve Dinî Kuruluşlar*, Salzburg/Avusturya 2012.
- ÇELİK**, Mehmet, “Süryaniler”, *DİA*, C. 38, İstanbul 2010, TDV Yayınları, s. 175-178.
- ÇELİKER**, Fahri, “Avusturya’nın ve Türk-Avusturya İlişkilerinin Tarihçesi”, *Askerî Tarih Bülteni Eki [İkinci Viyana Kuşatmasınının 300. Yılı Dolayısıyla]*, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara 1983.
- ÇİÇEKLİ**, Aylin, “Türkiye ve Avrupa Ülkelerindeki Başörtüsü Sorunsalı”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 44, 2019, s. 273-292.
- ÇİFTÇİ**, O. Zahid, “Batıda Din-Devlet İlişkilerinde Ortaya Çıkan Dönemler”, *İstem*, 2012, C. 10, S. 19, s. 195-208.
- ÇİFTÇİ**, Kemal, Kemal Çiftçi, “Westphalia-Sistemi’ne Karşı ‘Millet-Sistemi’ Söylemi ve Soğuk Savaş Sonrası’nda ‘Uluslararası Siyaset’”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, S. 19, 2018, s. 685-705

- ÇİTAK**, Zana, The Institutionalization of İslâm in Europe and the Diyanet: The Case of Austria”, *Ortadoğu Etütleri*, Y. 5, S. 1, 2013 July, s. 167-182.
- ÇOLAKOĞLU**, Elif, “Avrupa’da Mülteciler, Yükselen Aşırı Sağ ve Seçim Süreçleri”, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 33, S. 3, 2019 Temmuz, s. 933-965.
- ÇÖTELİ**, Sami, “Propaganda ve İslâmofobi’nin İngiliz Kitle İletişim Araçlarından Yansımaları”, *Akademik Bakış Dergisi*, S. 33, 2012 Kasım-Aralık, s. 1-17.
- CSENDES**, Peter vd. (Ed.), *Das Osterreichische Stadtebuch / Die Stadt Wien*, C. 7, WÖAV, Wien 1999.
- DAVİD**, Geza, “Budın”, *DİA*, C. 6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 344-348.
- DAVUTOĞLU**, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul 2001.
- DE JONG**, Mayke, The State of the Church: Ecclesia and Early Medieval State Formation”, *Der Frühmittelalterliche Staat: Europäische Perspektiven, Forschungen Zur Geschichte Des Mittelalters*, V. 16, Ed. Walter Pohl-Veronika Wieser, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2009, s. 241-254.
- DEMİR**, Seda, Karolenj Rönesansı Bağlamında Kütüphaneler, Manastırlar ve Karolenj El Yazmaları”, *Türk Kütüphaneciliği*, C. 35, S. 2, 2021, s. 183-207.
- DEMİRCİ**, Kürşat, “Ortodoksluk”, *DİA*, C. 33, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s. 409-414.
- DUALI**, Şir Muhammed, “Fener Rum Patrikhânesi’nin Moskova Patrikliği’yle İlişkilerinde Ortaya Çıkan Gerginlikler (1922-1925): Tarihçesi ve Sebepleri”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S. 31, 2014, s. 123-139.
- DURALI**, Ş. Teoman, *Çağdaş Küresel Medeniyet, Anlamı/Gelişimi/Konumu*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.
- DURAN**, Alev, İsmail Köse, Lajos Kossuth ve Macar Mülteciler”, *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırma Dergisi*, S. 6, 2017 Bahar, s. 291-314.
- DURSUN**, Davud, “Avusturya”, *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 177-178.
- EHLİCH**, Anna, *Heiden, Christen, Juden und Muslime: Eine Geschichte der Religionen in Österreich*, Amalthea Signum, Wien 2009.
- EKİNCİ**, Oğuzhan, “Kültürün İlhakından İlhakın Kültürüne: Almanya ile Avusturya’nın Birleşmesi (Anschluss)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 22, S. 3, 2018, s. 1603-1630.
- EMECEN**, M. Feridun, “Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti”, *Türkler*, C. IX, 2002, s. 501-520.
- ERBAŞ**, Ali, “Protestan Reformu ve Martin Luther”, 2000. Yılında Hıristiyanlık: Dünü, Bugünü ve Geleceği. Dinler Tarihî Araştırmaları III Sempozyumu (9-10 Haziran), Dinler Tarihî Derneği Yayınları, Ankara 2002, s. 197-245.
- ERBAŞ**, Ali, *Hıristiyanlık’ta Reform ve Protestanlık Tarihi*, 1. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.

ERDEM, Mustafa, “Kıptî Kilisesi Üzerine Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 36, S. 1, 1997, s. 143-178.

ERGEN, Yunus, “İslâmofobinin Siyasal Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Donald Trump Örneği”, *II. Uluslararası Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, Haz. Tolga Yücehan- Umut Saray, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale 2018, s. 1949-1956.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, *Dinler Tarihi II, Kavram Atlası*, Ed. Bülent Akot-Ahmet Hikmet Eroğlu, Gazi Kitabevi, Ankara 2020.

ERTUĞRUL, Sinan, “Avusturya’da Din ve Devlet İlişkileri”, Ed. Sinan Ertuğrul, *Avusturya’da Din Devlet İlişkileri ve İslamofobi*, Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 11-47.

ESKİCİOĞLU, Y. Cem, “Avusturya’da İslâmofobik Siyasî Söylemler ve Müslümanlara Karşı Irkçı Saldırıları”, *Diaspora Araştırmaları Merkezi Bülteni (DİAM)*, S. 10, Sakarya 2020 (Haziran-Temmuz) s. 7-8.

FASSMANN, Heinz, Rainer Münz, *Einwanderungsland Österreich? Historische Migrationsmuster, Aktuelle Trends und Politische Massnahmen*, Jugend & Volk, Wien 1995.

FENDOĞLU, H. Tahsin, *Toplumsal Cinsiyet Açısından Anayasa Konulu Komisyon Raporu*, TBMM Basımevi, Ankara 2012.

FIĞLALI, E. Ruhi, Bahâlik”, *DİA*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 464-468.

FIĞLALI, E. Ruhi, Bâbilik ve Bahâlik, TDV Yayınları, Ankara 1994.

GEDİKOĞLU, Sümeyye, “Fransa’da İslâmofobi”, *Kadim Akademi SBD*, Y. 2, S. 2, 2018, s. 135-145.

GEERTZ, Clifford, “Religion as a Cultural System”, *Religion and Ideology*, Ed. Der. Robert Bocock-Kenneth Thompson, Manchester University Press, Manchester 1987, s. 66-75.

GELEKÇİ, Cahit, “Avusturya’da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları ve Evlilik Göçü”, *Bilig*, S. 71, 2014, s. 179-204.

GEZER, Ömer, “1522’den XIX. Yüzyıla Kadar Habsburg Mutlakiyetinin İnşası ve Militargrenze”, *Avrupa Tarihinde Türk Eli Doç. Dr. Gümeç Karamuk Armağanı*, Ed. Ramazan Acun- Serhat Küçük, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 2017, s. 137-157.

GOEZ, Werner, *Kirchenreform und Investiturstreit 910–1122*, W. Kohlhammer GmbH, Stuttgart/Berlin/Köln 2000.

GÖLCÜ, Abdülkadir, F. Betül A. Varol, “Yükselen Bir Trend Olarak İslâmofobi Endüstrisi: Amerikan Medyasına Yönelik Araştırmaların Bir Panoraması”, *(MEDİAD) Medya ve Din Araştırmaları Dergisi /Journal of Media and Religion Studies*, 2018, Y. 1, S. 1, s. 73-88.

GÖNENÇ, Senem, *Osmanlı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İlişkileri (1908-1914) ve Ders Kitaplarına Yansımaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2019.

GÖNENÇ, Senem, “Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Bosna-Hersek’i İlhakı (5 Ekim 1908) ve Müteakip Gelişmeler”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 10, S. 2, 2021, s. 509-556.

GÜMÜŞOĞLU, Turgut vd., *Türkische Migranten in Österreich*, Peter Lang Verlag, Frankfurt/Main 2009.

GÜNAYDIN, Meryem, “Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914”, *Akademik Bakış*, 2014, C. 8, S. 15, s. 1-15.

GÜNDÜZ, Şinasi, *Hıristiyanlık*, İstanbul-Ankara: İSAM Yayınları & TDV Yayınları, 2006.

Gündüz, Şinasi, “Dinlerde Ayrılık ve Çatışma, Ortodoksi Heresi Kavgası”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 9, 2004, s. 1-19.

GÜNGÖR, Ali İsmail, “Hıristiyanlıkta Prüden Anlayış ve Etkileri”, *Dini Araştırmalar*, C. 7, S. 21, 2005, s.7-26.

GÜR, Rahime, *Amerika Birleşik Devletleri’nde Katolik, Baptist, Birleşik Methodist ve Presbiteryen Yükseköğretimin Kurumsal Bir Karşılaştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020.

HAFEZ, Fared, *Die İslâmische Glaubensgemeinschaft in Österreich – Eine Analyse der Organisationsstruktur Unter Besonderer Berücksichtigung der Rolle Muslimischer Spitzenverbände*, Diplomarbeit, Universität Wien, 2006.

HAFEZ, Fared, “Avusturya ‘İslam Öğretmenleri’ Araştırması: Medya Haberleri ve Siyasi Çıkarımlar”, Çev. Nida Sümeyye Çetin, *MEDIAAD*, Y.1, S. 1, 2018, s. 139-154.

HAFEZ, Fared, “Avusturya’da Başörtüsü Yasağı”, *Seta Perspektif*, S. 197, 2018, s. 1-7.

HARMAN, Ö. Faruk, “Endüljans”, *DİA*, C. 11, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s. 209-211.

HARMAN, Ö. Faruk, “Katoliklik”, *DİA*, C. 25, TDV Yayınları, İstanbul 2002, s. 55-58.

HEUSSİ, Karl, *Kompendium der Kirchengeschichte*, Mohr Siebeck, Tübingen 1979.

İPEK, Yasin, *İran ve Osmanlı Coğrafyasında Gelişen Bir Dinî Hareket Olarak Bâbîlik-Bahâîlik ve Günümüz Türkiye’sindeki Faaliyetleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2018b.

İPEK, Yasin, Yeni Bir Dinî Hareket Olan Bahâîlikte Tebliğ Anlayışı ve Türkiye’de Bahâîler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 59, 2018a, s. 1327-1337.

İSTEK, Gülşen, *İlk Yenileşme Döneminde Avusturya’da Eğitim ve Osmanlı Sistemi ile Mukayesesi (1774-1824)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Diyarbakır, 2017.

İŞİK, Mustafa, Mohaç Savaşı ve Budin’de Osmanlı Hakimiyeti’nin Tesisi Meselesi 1526- 1541”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 22, 2012, s. 270-279.

- JOHNSON**, R. Lonnie, *Central Europe: Enemies, Neighbours, Friends*, Oxford University Press, New York 1996.
- JOHNSTON**, Andrew, *The Protestant Reformation in Europe*, Longman, London 1991.
- JONES**, Lindsay (Ed.), *Encyclopedia of Religion*, 2th Edition, V. 9, Thomson Gale, USA 2005.
- JUNG**, Otmar, *Plebiszit und Diktatur: Die Volksabstimmung der Nationalsozialisten. Die Falle "Austritt aus dem Völkerbund" (1933), "Staatsoberrhaupt" (1934) und "Anschluß Österreichs" (1938)*, JCB Mohr Verlag, Tübingen 1995.
- KABAKÇI**, Burçin, "Avrupa'da Yükselen İslâmofobi", *Araştırma Raporu: Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Yayınları*, Konya, 2017.
- KAÇAR**, Turhan, "Ebioniteler'den Arius'a: Eskiçağ Doğu Hıristiyanlığında İsa Teolojisi Tartışmaları", *AÜİFD*, C. XLIV, S. 2, s. 187-206.
- KARADAĞ**, Cafer Tayyar, "Alman Federalizminin Tarihsel Süreçteki Gelişimi", *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.13, S. 2, 2015, s. 121-136.
- KARAMAN**, Hayreddin, "Helal Gıda Sertifikası ile İlgili Problemler", *Kur'ani Hayat Dergisi*, Y. 2, S. 7, 2009, 95-96.
- KAYA**, Ayhan, "Euro-Türkler, Kuşaklararası Farklılıklar, İslâm ve Entegrasyon Tartışmaları", *Göç Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1, 2015, s. 44-79.
- KAYA**, M. Ali, "Keltlerin Anadolu'ya Göçü: Göç Nedenleri, Yolları ve İlk On Yıl", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, C. 10, S. 13, 2012, s. 1-16.
- KELEŞ**, Hatice, *Mennonit Kilisesi Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2017.
- KELEŞ**, Hatice, Davud Kılıç, "Mennonit Kilisesinin Ortaya Çıkışı ve Tarihçesi", *Turkish Studies*, C. 12, S. 2, 2017, s. 139-154.
- KETENCİ**, Ayşegül, "Panslavizm ve Başarısızlık Sebepleri", *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı 1, 2018, s. 345-352.
- KEYMAN**, E. Fuat, "Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C. 3, S. 9, 2006, s. 1-20.
- KIZGIN**, Yıldırım, Bekir Özkan, "Tüketicilerin Helal Gıda Tüketim Eğilimlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Çalışma", *Uluslararası İşletme Yönetimi Dergisi*, C. 2, S. 1, 2014, s. 18-37.
- KIZILABDULLAH**, Yıldız, Şahin Kızılabdullah, "Mormon Kilisesinde Eğitim", *Dinî Araştırmalar*, C. 15, S. 41, 2012, s. 36-58.
- KLUETİNG**, Harm, *Der Josephinismus*, WBG, Darmstadt 1995.
- KOLÇAK**, Özgür, "Vasvar Antlaşması", *DİA*, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 560-562.
- KOYUNCU**, Aşkın, *Bulgar Eksarhlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 1998.

- KRALER**, Albert-Karin Sohler, “Austria”, *European Immigration: A Sourcebook*, Ed. Anna Triandafyllidou-Ruby Gropas, Ashgate, Hampshire 2007, s. 19-31.
- KURTARAN**, Uğur, *Sultan Birinci Mahmud ve Dönemi (1730-1754)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2012.
- KURTARAN**, Uğur, “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya Siyasî Mücadeleleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, C. 7, S. 17, 2014, s. 393-419.
- KUTAY**, Muhammet Tacettin, *Sekülerleşmenin Teolojik ve Siyasal Temelleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019.
- LAUDAGE**, Johannes, *Der Investiturstreit: Quellen und Materialien (Böhlau Studienbücher)*, Böhlau, Köln 1990.
- LEVENT**, Ramazan, “Sınıf Siyasetinden Kimlik Siyasetine Türkiyede Alevîliğin Siyasal Değişimi”, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 19, 2020, s. 79-103.
- LIEBMANN**, Maximillian, *Kardinal Innitzer und der Anschluss Kirche und Nationalsozialismus in Österreich 1938*, Band 1, Institut für Kirchengeschichte der Theologischen Fakultät der Karl-Franzens-Universität Graz, Graz 1982.
- LINDBERG**, Carter, *Avrupa’da Reform Tarihi: Ortaçağ Avrupası’ndan Modern Avrupa’ya Reformların Tarihçesi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2010.
- LUCKMANN**, Thomas, *Die Unsichtbare Religion*, Suhrkamp Taschenbuch Wissenschaft, Suhrkamp Verlag, Frankfurt 1991.
- MANFRED**, Bessing, *Thomas Müntzer*, German/Leipzig: Bibliographisches Institut Leipzig, 1965.
- MANN**, Michael, *Geschichte der Macht. Vom Römischen Reich bis zum Vorabend der Industrialisierung*, (Bd. 2), Campus Verlag, Frankfurt 1994.
- MARSHALL**, Peter, *The Reformation: Very Short Introduction*, 1st Edition, Oxford University Press, New York 2009.
- MEMDUHOĞLU**, H. Basri, “Avusturya Eğitim Sistemi”, *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*, Ed. Ali Balcı, Pegem Yayınları, Ankara 2011, s. 69-92.
- MERT**, Yunus, “Avusturya’da İslâmofobi”, *Avusturya’da Din Devlet İlişkileri ve İslâmofobia*, Ed. Sinan Ertuğrul, Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 71-98.
- MEULEMAN**, Johan, İngiltere’de İslâmofobi”, *Batı Dünyasında İslâmofobi ve Anti-İslâmizm*, Ed. Kadir Canatan-Hıdır Özcan, EskiYeni Yayınları, Ankara 2007, s. 283-308.
- NACHAMA**, Andreas vd. (Ed.), *Fire! Anti-Jewish Terror on Kristallnacht in November 1938*, Topography of Terror Foundation, Berlin 2008.
- NELSON**, Janet, “Kingship and Empire”, *The Cambridge History of Medieval Political Thought 350-1450*, Ed. James Henderson Burn, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 211-251.

- ÖKTEN**, Kaan H., *Reformasyon Dönemi Siyasal ve Dinsel Düşünce Tarihine Giriş*, Alfa Yayınları, İstanbul 2003.
- ÖNDER**, Meryem, *Augsburg İtikatnamesi ve Oluşum Süreci*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.
- OKUMUŞ**, Ejder, “İslâmofobik Oyunda Müslümanlar”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, S. 6, 2017, s. 37-68.
- OLGUN**, Hakan, “Katolik Kilisesi’nin Endüljans Uygulaması ve Protestan Reformuna Etkisi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 18, 2005, s. 327-346.
- ÖZALP**, Avni, *Avusturya Hastanelerinde Müslüman Hastalara Sunulan Mânevî Rehberlik Hizmetleri- Viyana ve Aşağı Avusturya Bölgesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Avrupa İslâm Üniversitesi, Viyana 2018.
- ÖZAY**, Mehmet, *Sekülerleşme ve Din*, İz Yayıncılık, İstanbul 2007.
- ÖZCAN**, Abdülkadir, “Pasarofça Antlaşması”, *DİA*, C. 34, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s. 177-181.
- ÖZİPEK**, B. Bekir vd., *Haklarımızı Biliyor muyuz? Kennen Wir Unsere Rechte?*, Akdeniz Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2018.
- ÖZKAN**, A. Rafet, “Baptistler, Anabaptistler”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ed. Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 161-172.
- ÖZKAN**, S. Hilmi, “Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı – Avusturya İlişkilerinde Macarların Durumu”, *Avrasya Etüdleri*, C. 41, S. 1, 2012, s. 183-195.
- ÖZTÜRK**, Orhan, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, Hekimler Yayın Birliği, Ankara 1992.
- PAPP**, Sandor, “Zitvatorok Antlaşması”, *DİA*, C. 44, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 472-474.
- PARLA**, Taha, “11 Eylül Yeni Bir şey mi?”, *Sahibini Arayan Barış*, Der. Masis Kürkçügil, Everest Yayınları, İstanbul 2002.
- PİFFL**, T. Percevic, Alfred Stirnemann, *Ökumenische Hoffnungen*, Tyrolia-Verlag, Wien 1984.
- PLASGER**, Georg, *Johannes Calvins Theologie-Eine Einführung*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2008.
- POLAT**, Bayram, “Methodist Kilisesinin Kuruluşu, Ayrışması ve Bütünleşmesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 2, 2007, s. 405-418.
- POLLACK**, Detlef, “Religionssoziologie”, *Einführung in die Praxisfelder der Soziologie*, Eds. Hermann Korte- Bernhard Schafers, Leske & Budrich, Opladen 1997, s. 203-222.
- POTZ**, Richard, “Avusturya”, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi*, Ed. Talip Küçükcan-Ali Köse, İsam Yayınları, İstanbul 2008, s. 81-97.
- POTZ**, Richard, “Avusturya’nın Sessiz Minareleri: Ezan 300 Caminin İkisinde Duyuluyor”, *Perspektif*, C. 25, S. 275, 2018 Kasım, s. 42-45.

POTZ, Richard, Brigitte Schinkele, *Religionsrecht im Überblick*, Falustas Verlags und Buchhandels AG, Wien 2007.

PÜHRETMAYER, Hans, *Das Passive Wahlrecht für Migranten und Migrantinnen zum Betriebsratin der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich: Ein Vergleich*, Studie im Auftrag der AK Wien, Wien 2000.

RABO, Gabriel, “Batı Diasporasında Süryaniler ve Süryani Kilisesi”, *Mukaddime*, S. 7, 2013, s. 101-122.

RATZKE, Christian, *Hochschuldidaktisches Interreligiöses Begegnungslernen*, Waxmann Verlag, Münster 2021.

RECHBERGER, Walter H., *Die Segregation der Türkischen Bevölkerung in Wien Analysiert Mittels Rasterbasierter Statistik*, Diplomarbeit für Universität Wien, Wien 2008.

ROGEL, Carole, *The Slovenes and Yugoslavism, East European Quarterly*, Columbia University Press, New York 1977.

ROSSENBERGER, Sieglinde- J. Mourao Permoser, “Religiöse Staatsbürgerschaft: Widersprüche der Governance von Diversität”, *Religion in Europa Heute. Sozialwissenschaftliche, Rechtswissenschaftliche und Hermeneutisch Religionsphilosophische Perspektiven*, Hg. Kurt Appel etc., Vienna University Press, Wien 2012, s. 67-84.

RRUGA, İtir, “Aziz Pavlus’un Seyahatleri Çerçevesinde Arnavutların Hıristiyanlıkla İlk Temasları Konusundaki İddiaların Değerlendirilmesi”, *Amasya İlahiyat Dergisi*, S. 12, 2019, s. 263-281.

RUBİNSTEİN, Hilary L. vd., *The Jews in the Modern World: A History Since 1750*, Oxford University Press, London 2002.

RUSSELL, Bertrand, *Philisophie der Abendland*, Europa Verlag, München 2000.

SAĞLAM, Esra, “Avusturya’daki Türk Göçmenlerin Entegrasyon Algıları”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 1, 2017, s. 140-169.

ŞAKİROĞLU, Mahmut H., “Vatikan”, *DİA*, C. 42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s. 295-319.

SAMUR, Hakan, “Avrupa’daki İslâmofobinin ‘Avrupalı’ Sebepleri”, *Mukaddime*, C. 7, S. 2, 2016, s. 295-319.

SARITAŞ, İbrahim, “Katolik Kilisenin Yeni Dünya Düzeni ile İmtihanı: 19. Yüzyılda Siyasal Katolisizm”, *Liberal Düşünce Dergisi*, C. 24, S. 94, 2019, s. 7-32.

S. SCHÜTTE, Luise, *Die Reformation. Vorgeschichte, Verlauf, Wirkung*, Verlag CH Beck, München 2000.

ŞENCAN, Hüdai, “Bazı Avrupa Devletlerinde Din ve Devlet İlişkisi”, *TBMM Araştırma Merkezi Raporları*, TBMM Araştırma Merkezi Müdürlüğü, Ankara 2011 (Kasım).

SERDAROĞLU, Murat, *XVI. Yüzyılda Osmanlı Hakimiyetinde Tımsıvar Sancağı, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2019.

SOYTÜRK, Mehmet, Türkiye’den Avusturya’ya İşgücü Göçü”, *Turkish Studies*, C. 7 S. 3, 2012, s. 2313–2328.

SPEHR, Christopher, *Luther und das Konzil*, Mohr Siebeck, Tübingen 2010.

STICKER, Maja, *Sondermodell Österreich (IGGiÖ)*, Drava Verlag, Kalgenfurt 2008.

SUNİER, Thijl, “Hollanda’da Anti-İslâmizm”, *Avrupa’da İslâm*, Der Kadir Canatan, Beyan Yayınları, İstanbul 2005, s. 221-234.

Tanin, 3 Teşrinisani: 1908.

TAŞMERDİVENLİ, Nihan, *Erken Modern Dönemde Toplumsal Bölünmeler Ulusal Kiliselerin Oluşumu Anaglikan Kilisesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

TAŞPINAR, İsmail, “Katolik Kilisesi’nin Modern Dünyaya Uyumu: II. Vatikan Konsili ve Katoliklerin Yaklaşımı”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 41, S. 2, 2011, s. 107-120.

TAVUKÇUOĞLU, Mustafa, “Avusturya İslâm Diyanet Teşkilâtı, Din Dersi Öğretmenleri ve Din Görevlileri”, *Diyanet İlmî Dergi*, C. 30, S. 1, 1994a, s. 65-86.

TAVUKÇUOĞLU, Mustafa, “Avusturya’da İslâm Diyanet Teşkilâtı ve İslâm Din Eserleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 3, 1994b, s. 209-225.

TECER, Yasin, *Avusturya İlköğretim Okullarında Yapılan İslâm Dersleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2019.

TEK, Tarkan, “Avusturya’da İslâm ve Müslümanlar”, *Avusturya’da Din Devlet İlişkileri ve İslâmfobia*, Ed. Sinan Ertuğrul, Pınar Yayınları, İstanbul 2014, s. 49-70.

TEMİZEL, Metehan, Terörizmde Yeni Milad: 11 Eylül 2001”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksekokulu Dergisi*, C. 14, S. 1-2, 2011, s. 330-347.

TEPLY, Kari, Bekir S. Baykal, “Nemçe İmparatorlarının İstanbul’a Yolladığı Elçi Heyetleri ve Bunların Kültür Tarihî Bakımından Önemli Tarfları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 12, 1969, s. 247-263.

TINAZ, Nuri, “Yehova Şahitleri”, *DİA*, C. 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 391-396.

TOKAY, Gül, *Makedonya Sorunu, Jöntürk İhtilalinin Kökenleri (1903-1908)*, Afa Yayınları, İstanbul 1996.

TOPCAN, Özlem, “Mistik Bir Hareket Olarak Pentekostalizm’in Doğuşu: Tarihsel Bir Değerlendirme”, *Dinî Araştırmalar*, C. 19, S. 50, 2016, s. 159-183.

TÜMER, Günay, “Budizm”, *DİA*, C. 32, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 352-360.

- TÜMER**, Günay ve Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, 2. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara 1993.
- TUNCER**, Hüner, *Osmanlı Avusturya İlişkileri (1789-1853)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2008.
- TURAL**, Murat, Şarılman Zamanında Hıristiyanlığın Yayılışı: Çifte Kılıç mı, Gönül Dili mi?”, *History Studies*, C. 12, S. 3, 2020, s. 1217-1231.
- TÜREL**, Oktar, “Uzun” XIX. Yüzyılda Orta Avrupa: Bir Habsburg Üçlemesi, Yordam Kitap, İstanbul 2015.
- TURHAN**, Şuayıp, *Avusturya’da Yaşayan Türklerin Avusturya Eğitim-Öğretim Sistemindeki Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara 2012.
- TÜRKER**, A. Fatma, *Avusturyalıların Gözünden Büyük Türk Savaşı 1683-1699*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2018.
- TÜRKMEN**, Mustafa, *Avusturya Türk Sivil Toplum Kuruluşlarında İslâm Din Eğitimi (Viyana İslâm Federasyonu Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2019.
- UNAT**, A. Nermin, *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- UZUNER**, Hızır, “Çok Kültürlü (Modern) Toplumlarda Hastanelerde İhtiyaç Olan İslâmî Mânevî/Dinî Destek (KHS = Islâmische Seelsorge)”, *Sağlık Hizmetlerinde Mânevî Danışmanlık ve Rehberlik*, Ed. Ali Ayten vd., Dem Yayınları, İstanbul 2019, s. 15-45.
- VACKOVA**, Karolina, *Jan Hus jako Nabozensky Myslitela Reformator*, Diplomova Prace, Univezita Palackeho V Olomouci Pedagogicka Fakulta, Katedra Spolecenskych Ved, Olomouc 2018.
- VOCELKA**, Karl, *Geschichte Österreichs, Kultur-Gesellschaft-Politik*, Heyne Verlag, German 2002.
- WAGNER**, Georg, Otuz Yıl Savaşları Döneminde Osmanlı ve Avusturya İmparatorluklarının Politikası”, *The Journal of Ottoman Studies*, S. 2, 1981, s. 147-166.
- WALDRAUCH**, Harald-Karin Sohler, *Migrantenorganisationen in der Grossstadt: Entstehung, Strukturen und Aktivitäten am Beispiel Wiens*, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2004.
- WIMMER**, Hannes, *Ausländische Arbeitskräfte in Österreich*, Campus Verlag, Frankfurt am Main: New York, 1986.
- WIMMER**, Hannes, *Evolution der Politik, Von der Stammesgesellschaft zur Modernen Demokratie*, Wuv Verlag, Wien 1996.
- WINKELBAUER**, Thomas, *Geschichte Österreichs*, Reclam, Leipzig 2015.

- WOHLFARTH**, Charlotte-Holger Kolb, “Fünf Jahre Integrationspolitik in Österreich”, *Expertise für den Österreichischen Integrationsfonds*, SVR-Forschungsbereich, Wien/Berlin 2016.
- WRIGHT**, Jonathan, *Die Jesuiten: Mythos – Macht – Mission*, Magnus Verlag, German/Essen 2005.
- YALÇINKAYA**, M. Alaaddin, XVIII. Yüzyıl: Islahat, Değişim ve Diplomasi Dönemi (1703-1789), *Genel Türk Tarihi*, S. 7, Ankara 2002, s. 63-117.
- YAMI**, V. Şafak, *Çağdaş Anglikan Kilisesinin İdari ve Dinî Yapısı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.
- YAVAŞ**, Halil, “Töton Şövalyelerinin Ortaya Çıkışı ve Geç Ortaçağ’da Kuzey Avrupa’da Tesiri”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, 2018, s. 1-117.
- YAVUZCAN**, İ. Hakkı, “Almanya’da İslâmofobi”, *Batı Dünyasında İslâmofobi ve Anti-İslâmizm*, Ed. Kadir Canatan-Hıdır Özcan, Eskiyei Yayınları, Ankara 2007, s. 309-329.
- YAVUZER**, Hasan- Ümran Açıköz, “Yükselen Tehlike İslâmofobi (The Rising Danger İslâmophobia)”, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, C. 10, S. 3, 2018, s. 247-276.
- YİĞİT**, Verda, *1648 Vestfelya Barışından 1815 Viyana Kongresine Kadarki Dönemde Uluslararası Sistemin Dönüşümü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2008.
- YILDIRIM**, Mustafa, “Rönesans ve Reformasyon”, *KAREFAD, ÇAKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2020, C. 8, S. 1, s. 184-210.
- YIRCALI**, Ayşe-Etyen Mahçupyan, *Avrupa’da ‘Türkiyeli’ Olmak: Kimlikler, Bireyler, Vatandaşlar*, PODEM, İstanbul 2016.
- YILDIZ**, İbrahim, Avusturya’da Alevîlik Din Eğitimi Dersleri ve ALEVİ: Lehrwerk Für Alevitischen Religionsunterricht Ders Kitabı”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 102, 2022, s. 253-272.
- YILDIZ**, Mustafa, Yeni İslâm Yasası ve Toplumsal Katılımcılık Perspektifinden Avusturya İslâm Toplumu”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 13, 2017, s. 259-276.
- YILDIZ**, Ramazan, “Avusturya’da Ermeni Diasporası”, *Ermeni Araştırmaları*, S. 33-34, 2009, s. 153-182.
- YILDIZ**, Yusuf, *Osmanlı-Habsburg İlişkileri Kanûnî-Şarlken-Busbecq*, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- ZİTELMANN**, Arnulf, *Die Geschichte der Christen*, Campus Verlag, Frankfurt 2004.
- ZULEHNER**, Paul M., “Religion in Austria”, *Contemporary Austrian Studies*, Eds. Günter Bischof vd., V. 13, New Brunswick-London 2005, s. 37-62.

İnternet Kaynakları

Avusturya Ermeni Kilisesi, https://aakg.at/oesterreich-armenische_gemeinde/armenisch-apostolische-kirche, Erişim Tarihi: 06.02.2022.

Avusturya İslâm Teşkilatı, <http://www.derislam.at>, Erişim Tarihi: 20.10.2018.

2015 İslâm Yasası Özeti, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at>, Erişim Tarihi: 11.06.2018.

Avrupa Tapınağının Şövalyeleri, Diplomatik Gözlem, https://diplomatikgozlem.com/_haber/avrupa-tapinagin-sovalyeleri, Erişim Tarihi: 06.11.2016.

Avusturya Katolik Kilisesi, <https://www.katholisch.at/site/kirche/sl/kircheinoesterreich/statistik>, Erişim Tarihi: 01.09.2017.

Avusturya Yeni Apostolik Kilise, https://nak.at/kirche?_ld=1, Erişim Tarihi: 20.09.2022.

Avusturya Eski Katolik Kilisesi, <https://altkatholiken.at>, Erişim Tarihi: 06.11.2016.

Avusturya Eski Katolik Kilisesi'nin Bölgesel Yapılanması, <https://altkatholiken.at/unsere-gemeinden>, Erişim Tarihi: 06.11.2016.

Avusturya Evanjelist Kilisesi HB, <https://reformiertekirche.at/%20grundlagen/kurzgeschichte>, Erişim Tarihi: 01.11.2022.

Avusturya Evanjelik Kilisesi, <https://www.evangel-wien.at/evangelische-kirche-oesterreich>, Erişim Tarihi: 06.11.2016.

Avusturya Evanjelik Kiliseler, <https://evang.at/kirche/ueberblick/burgenland>, Erişim Tarihi: 06.01.2022.

Yukarı Avusturya Evanjelik Kilisesi, <https://evang.at/kirche/ueberblick/oberoesterreich>, Erişim Tarihi: 12.10.2022.

Aşağı Avusturya'daki Evanjelik Kilisesi, <https://evang.at/kirche/ueberblick/niederoesterreich>, Erişim Tarihi: 21.03.2022.

Avusturya Martin Luther Birliği, <http://www.martin-luther-bund.at>, Erişim Tarihi: 06.11.2017.

Avusturya Johann Sebastian Bach Müzik Okulu, <https://www.bach-musikschule.at>, Erişim Tarihi: 06.11.2019.

Avusturya Süryani Ortodoks Kilisesi, <https://www.morephrem.at>, Erişim Tarihi: 09.09.2022.

Avusturya Temel Vatandaşlık Hakları Anayasası, <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000006>, Erişim Tarihi: 01.07.2016.

Avusturya Özel Eğitim Okulu (Inklusive Fit Schule), <http://www.ifit.or.at>, Erişim Tarihi: 06.11.2018.

Avusturya Entegrasyon Fonları, <https://www.integrationsfonds.at/statistiken>, Erişim Tarihi: 06.12.2019.

Avusturya Federal Başbakanlık, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt/religiose-bekanntnisgemeinschaften.html>, Erişim Tarihi: 06.12.2020.

Bize Dayatılanı Değil, Kendi Gündemimizi Takip Edeceğiz, <https://perspektif.eu/2016/07/01/bize-dayatilani-degil-kendi-gundemimizi-takip-edecemiz>, Erişim Tarihi: 20.06.2022.

Avusturya'da Müslümanlara Yönelik Irkçı Saldırılarda Ciddî Artış, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturya-da-muslumanlara-yonelik-irkci-saldirilarda-ciddi-artis-/1126707>, Erişim Tarihi: 24.06.2018.

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturya-da-4-kisinin-olumune-yol-acan-teroristin-gittigi-camiye-kapatma-karari/2034869>, Erişim Tarihi: 01.01.2022.

Avusturya Müslüman Gençleri, <https://www.mjoe.at/ueber-uns>, Erişim Tarihi: 06.12.2021.

Avusturya İstatistik Kurumu, <https://www.statistik.at>, Erişim Tarihi: 21.08.2022.

Avusturya Metropolü, Macaristan ve Orta Avrupa Eksarhlığı, <https://www.metropolisonaustria.at>, Erişim Tarihi: 03.03.2022.

Avusturya'da Gustav Adolf Derneği, <https://gav.evang.at>, Erişim Tarihi: 10.02.2020.

Avusturya Müslüman Kadınlar Forumu, <http://www.forum-muslimische-frauen.at/index.php?page=statuten>, Erişim Tarihi: 21.08.2022.

Avusturya Parlamentosu, <https://www.parlament.gv.at>, Erişim Tarihi: 22.10.2022.

Avusturya, Müslümanların Durumu, https://insamer.com/tr / Avusturya_3046.html, Erişim Tarihi: 21.08.2022.

Burgenland Evanjelik Kilisesi, <https://evang-bgld.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2022.

Avusturya, <https://de.statista.com/statistik/studie/id/11666/dokument/oesterreich-statista-dossier>, Erişim Tarihi: 22.07.2022.

Federal Avrupa ve Uluslararası İlişkiler Bakanlığı, <https://www.bmeia.gv.at>, Erişim Tarihi: 09.09.2022.

Avusturya'da ATİB Merkez Camisine Saldırı, <https://perspektif.eu/2020/09/28/Avusturya-da-atib-merkez-camisine-saldiri>, Erişim Tarihi: 22.06.2022.

Avusturya'da Budizm, Avusturya Budist Din Derneği, <http://www.buddhismus-austria.at/buddhismus-in-oesterreich>, Erişim Tarihi: 22.04.2022.

Avusturya Mennonite Özgür Kilisesi, <https://www.mennoniten.at>, Erişim Tarihi: 22.04.2022.

Viyana Üniversitesi İslâmi Din Pedogojisi, <https://www.postgraduatecenter.at/en/>, Erişim Tarihi: 13.06.2022.

Avusturya'da Camiler Kapanma Tehlikesi Altında, 13 [https:// www.arti49.com/Avusturya'da-camiler-kapanma-tehlikesi-altinda 368403h.htm](https://www.arti49.com/Avusturya'da-camiler-kapanma-tehlikesi-altinda-368403h.htm), Erişim Tarihi: 12.01.2021.

Avusturya'da Camiye Aşağılık Saldırı,[https://www.yenisafak.com/ dünya/Avusturya'da- camiye -asagilik- saldiri-2052727](https://www.yenisafak.com/dunya/Avusturya'da-camiye-asagilik-saldiri-2052727), Erişim Tarihi: 12.01.2022.

Augsburg Belediyesi, <https://www.augsburg.de>, Erişim Tarihi: 18.12.2022.

KESKİN, Kazım, Avusturya Seçimleri ve Aşırı Sağın Merkeze Yerleşmesi, 180, SETA Perspektif, 2017, <https://www.setav.org/Avusturya-secimleri-ve-asiri-sagin-merkeze-yerlesmesi>, Erişim Tarihi: 02.12.2018.

Avusturya'da Camiye Domuzlu Saldırı, [https:// www.hurriyet.com.tr/ dünya /avusturyada-camiye-domuzlu-saldiri-40100315](https://www.hurriyet.com.tr/dunya/avusturyada-camiye-domuzlu-saldiri-40100315),Erişim Tarihi: 12.12. 2022.

Avusturya'da Camiye Saldırı,[https://www.aa.com.tr/ tr/pg/ foto-galeri/ Avusturya'da-camiye- saldiri](https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/Avusturya'da-camiye-saldiri), Erişim Tarihi:20.09.2022.

Avusturya'da ilkokullarda uygulanan başörtüsü yasağı Anayasa Mahkemesine taşındı,<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/Avusturya-da-ilkokullarda-uygulanan-basortusu-yasagi-anayasa-mahkemesine-tasindi/1701680>, Erişim Tarihi: 24.03.2022.

Avusturya'da Karnelerde İslâm İbaresini Tartışması, Avusturya'da Bir Garip Tartışma: Karnelerde “İslam” İbaresini, <https://perspektif.eu/2020/03/28/avusturyada-bir-garip-tartisma-karnelerde-islam-ibaresi>, Erişim Tarihi:06.07.2020.

Avusturya'da Müslüman Kadına İrkçi Saldırı, [https://www.aa.com.tr/ tr/dunya/Avusturya- da-musluman- kadina- irkci- saldiri-/ 1439690](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/Avusturya-da-musluman-kadina-irkci-saldiri-1439690), Erişim Tarihi: 21.10.2022.

Avusturya Tanrının Kilisesi, <https://gemeindegottes.at>, Erişim Tarihi:12.06.2022.

Avusturya Tanrının Kilisesi Ulusal Gençlik Kolları, <http://www.jugend-pkkg.at>, Erişim Tarihi:12.06.2022.

Avusturya Yehova Şahitleri, <https://www.jehovas-zeugen.at>, Erişim Tarihi: 01.09.2022.

Araştırma Projesi ‘Avusturya’da Müslüman Milieus’, <https://muslimische-milieus-in-oesterreich.univie.ac.at>, Erişim Tarihi:12.06.2022.

Avusturya'da Biri Türk Toplam Yedi Cami Kapatılıyor, <https://www.voaturkce.com/a/avusturya-da-biri-turk-toplam-7-cami-kapat%C4%B1%C4%B1yor/4430095.html>, Erişim Tarihi: 21.10.2021.

Yehova Şahitleri, <https://www.jw.org/tr/yehovanin-sahitleri/iletisim/Avusturya>, Erişim Tarihi:11.10.2020.

Avusturya'da Bahai Din Topluluğu, <https://www.bahai.at>, Erişim Tarihi: 20.10.2022.

Avusturya'da İslâm Yasa Tasarısı kabul edildi, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturyada-islam-yasa-tasarisi-kabul-edildi/71812>, Erişim Tarihi: 21.05.2016.

Viyana İmam Hatip Lisesi ve Politize Edilen Haklar, <https://perspektif.eu/2014/07/01/imam-hatip-lisesi-ve-politize-edilen-haklar>, Erişim Tarihi: 13.02.2021.

Avusturya'nın Siyasî Görünümü, <https://www.mfa.gov.tr/avusturya-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 11.09.2022.

Yunan Milli Okulları, <https://teg-es-viennis-new.europe.sch.gr>, Erişim Tarihi: 21.06.2022.

Bizans ve Geleneksel Müzik Okulu, <http://www.byzantinischemusik.at>, Erişim Tarihi: 21.06.2022.

Diakonie Avusturya, <https://www.Diakonie.at/ueber-uns/die-Diakonie>, Erişim Tarihi: 11.02.2020.

Viyana Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, <https://etf.univie.ac.at>, Erişim Tarihi: 11.02.2020.

Avusturya Baptist Topluluğu, <https://baptisten.at>, Erişim Tarihi: 11.08.2020.

Avusturya İslâm Yasası Taslağının Son Şekline Az Kala, <https://perspektif.eu/2014/12/01/taslagin-son-sekline-az-kala>, Erişim Tarihi: 07.06.2022.

İslâmofobi'nin Kodları: Avusturya İslâm Yasa Tasarısı, <https://www.setav.org/islamofobinin-kodlari-avusturya-islam-yasa-tasarisi>, Erişim Tarihi: 01.01.2021.

İngiltere'de İslâmofobi, <https://avim.org.tr>, Erişim Tarihi: 01.12.2021.

Avusturya İstatistik Kurumu, <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung>, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

İslâmofobi Ağrı'nın Amerika'da Nefret Üretme Çabaları, <https://cdn.americanprogress.org/wp-content/uploads/2015/02/FearInc-report2.11.pdf>, Erişim Tarihi: 14.03.2022.

Council on American-İslâmîc Relations, The Empowerment of Hate: The Civil Rights Implications of İslâmophobic Bias in the U.S. 2014–2016, <http://İslâmophobia.org/images/2017CivilRightsReport/2017-Empowerment-of-Fear-Final.pdf>, Erişim Tarihi: 01.02.2018.

Demografik Özelliklerine Göre Nüfus, http://www.stat.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/volkszaehlungen_regis-terzaehlungen_abgestimmte_erwerbsstatistik/bevoelkerung_nach_demographischen_merkmalen/index.html, Erişim Tarihi: 01.01.2022.

Avusturya ve İsviçre'de Hak ve Özgürlükler Raporu 2021 (2022), https://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/Avusturya_ve_Isvicrede_Hak_ve_Ozgurlukler_Raporu_20211.pdf, Erişim Tarihi: 01.09.2022.

AYDIN, Emanuel, Vatan Topraklarına Geri Dönün, 2012, https://www.yenivatan.at/wp-content/uploads/yvg_135.pdf, Erişim Tarihi: 02.03.2018.

ERDEMİR, Erkan M. (2018). Avusturya Hastanelerinde Mânevî Rehberlik Hizmetleri, <https://www.mânevîsosyalhizmet.com/?p=1075#more-1075>, Erişim Tarihi: 02.01.2021.

Die Situation der muslimischen Migranten in Österreich am Beispiel, Salzburg, Masterthesis im Fach Migrationswissenschaft. Austria: Universität Salzburg, http://www.integrationsfonds.at/migrationsmanagement/downloads/masterthesis_firdaous_092009.pdf, Erişim Tarihi: 21.03.2020.

Serbest Hıristiyan Cemaati/Pentekostal Cemaati, <https://fcgoe.at>, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

ŞİMŞEK, Hüseyin A., Avusturya'da Azınlık Dinlerin Resmi Tanınma Statüleri, 2022, <https://eskimiyen.com/avusturyada-azinlik-dinlerin-resmi-taninma-statuleri/> Erişim Tarihi: 21.09.2022.

Fransa'da Kurumsallaşan İslâmofobi, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/fransada-kurumsallasan-islamofobi-596305>, Erişim Tarihi: 21.10.2022.

GÜNAYSU, Ekin, Avrupa ve Balkanlardaki Mülteci Krizi. Yorum No: 2015/ 144, <https://avim.org.tr/tr/Yorum/AVRUPA-VE-BALKANLAR-DAKI-MULTECI-KRIZI>, Erişim Tarihi: 13.03.2018.

HAFEZ, Fared, Kurumsallaşmış İslâmofobyaya: Avusturya İslâm Kanunu Taslağı, 2014, <https://www.setav.org/kurumsallasmis-islamofobyaya-avusturya-islam-kanunu-taslagi>, Erişim Tarihi: 13.03.2016.

HEROLD, Natalie, Integrationspolitik in Österreich, Analysen und Argumente, 2017, <http://www.kas.de/wf/de/33.47677>, Erişim Tarihi: 14.07.2019.

Elaia Hıristiyan Cemaatleri, <https://elaia.at>, Erişim Tarihi: 21.11.2022.

Hollanda'da İslâmofobi, <https://www.setav.org>, Erişim Tarihi: 11.09.2022.

Israelitische Kultusgemeinde Wien, <https://www.ikg-wien.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

Vorarlberg Mezarlığı, <http://www.aspetos.at/news/index.php/news/friedhofkrematorium/787-1-muslimischer-friedhof-in-vorarlberg>, Erişim Tarihi: 14.07.2019.

Avusturya Ülkede Raporu, <https://www.atonet.org.tr/Uploads/Birimler/Internet/Alt%20Tan%C4%B1t%C4%B1m/2020-08-20-%C3%9Cİke%20Raporlar%C4%B1/Avusturya.pdf>, Erişim Tarihi: 21.07.2022.

Viyana/Krems Kilise Pedagojik Yüksekokulu, <https://kphvie.ac.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

Viyana Özel İslâm Fen Lisesi (IRGW: İslâmische Real Gymnasium Wien, <http://www.irgw.at/index.php/schulleitbild>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

İslâmî Din Pedogojisi Akademisi (Religionspädagogische Akademie) (IRPA) <http://www.irpa.ac.at>, Erişim Tarihi: 13.06.2020.

Avusturya Federal Yasa Bilgi Sistemi, <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000006>. Erişim Tarihi: 13.06.2020.

F. Hafez, Avusturya’da Başörtülü Kadınlar Nefretin Öncelikli Kurbanı, <https://perspektif.eu/2018/07/01/avusturya-basortu-yasagi-basortulu-kadinlar-musliman-karsiti-nefretin-ocelikli-kurbani>, Erişim Tarihi: 02.09.2019.

Yedinci Gün Adventistleri Kilisesi, <https://www.adventisten.at>, Erişim Tarihi: 01.01.2022.

Steiermark Evanjelik Kilisesi, <http://www.evangel.st/ueber-uns/zahlen-und-fakten>, Erişim Tarihi: 03.09.2022.

Viyana Evanjelik Kilisesi, <http://www.evangel-wien.at/wiener-pfarrgemeinden-ab>, Erişim Tarihi: 11.07.2022.

Salzburg/Tirol Evanjelik Kilisesi, <https://evangel.at/kirche/ueberblick/salzburg-tirol>, Erişim Tarihi: 06.06.2022.

Avusturya Dökümantasyon Merkezi, <https://dokustelle.at/reports/antimuslimischer-rassismus-report-2019>, Erişim Tarihi: 01.01.2020.

Avusturya Dökümantasyon Merkezi, <https://dokustelle.at/antimuslimischer-rassismus-report-2018>, Erişim Tarihi: 07.12.2019.

Avusturya Dökümantasyon Merkezi, <https://dokustelle.at/reports/antimuslimischer-rassismus-report-2017>, Erişim Tarihi: 03.04.2018.

Yahudiler, <https://mirasimiz.org.tr/sayfa/Bati-Toplumu-Aydinlanma-ve-Yahudiler-Viyana-ornegi/2046>, Erişim Tarihi: 14.06.2020.

Avusturya Pro-Orient Derneği, <https://www.pro-oriente.at>, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

POLAT, Bayram, “Evanjelizm ve Türkiye”, <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1800>, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

Gerçekler ve İstatistikler, Dünya Çapında Kiliseler/Avusturya, <https://newsroom.churchofjesuschrist.org/facts-and-statistics/country/austria>, Erişim Tarihi: 21.01.2022.

Radikal Camilerin Kapatılması Dine Karşı Bir Saldırı Değil, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/202011061043175350-Avusturya-entegrasyon-bakani-radikal-camilerin-kapatilmasi-dine-karsi-bir-saldiri-degil>, Erişim Tarihi: 16.09.2022.

<https://tr.euronews.com/2018/10/04/avusturya-daki-burka-yasagi-kis-turizmine-gelen-arap-turistlerin-sayisini-etkiler-mi>, Erişim Tarihi: 04.11.2018.

Avusturya Türk İslâm Kültür Dernekleri Birliği, <https://www.atib.org>, Erişim Tarihi: 11.12.2020.

En Başından İtibaren Avusturya, https://www.berufsanerkennung.at/fileadmin/content/Downloadmaterial/En_basidan_itibaren_Avusturya.pdf, Erişim Tarihi: 21.10.2022.

Avusturya Methodist Kilise, <https://www.emk.at>, Erişim Tarihi: 01.03.2019.

Avusturya Federal Başbakanlık, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt/kirchen-und-religionsgesellschaften.html>, Erişim Tarihi: 23.12.2021.

Avusturya Federal Başbakanlık, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/integration/integrationsbericht.html>, Erişim Tarihi: 05.06.2022.

Viyana Katolik Kilisesi, <https://www.erzdioezese-wien.at>, Erişim Tarihi: 01.02.2020.

Avusturya Hıristiyan Topluluğu/ Dinî Yenilik Hareketi, <https://www.christengemeinschaft.at>, Erişim Tarihi: 17.03.2020.

İmam Hatip Lisesi İnşaatına Çirkin Saldırı, <https://www.haber7.com/avrupa/haber/1188382-imam-hatip-lisesi-insaatina-cirkin-saldiri>, Erişim Tarihi: 13.07.2020.

<https://www.haberler.com/Avusturya-da-imamlari-Viyana-universitesi-5274766-haberi>, Erişim Tarihi: 11.03.2019.

Avusturya'da Din ve İnanç Topluluklarının Yasal Tanınma Koşulları, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10010098>, Erişim Tarihi: 16.08.2022.

Avusturya'da İrkçi Partiden Minare Tahriki. <https://www.haksozhaber.net/Avusturya-da-irkci-partiden-minare-tahriki-16401h.htm>, Erişim Tarihi: 16.06.2022.

1874TanınmaKanunu, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung/Bundesnormen/10009173/Gesetzliche%20Anerkennung%20von%20Religionsgesellschaften%2c%20Fassung%20vom%2006.12.2022.pdf>, Erişim Tarihi: 01.02.2019.

Fransa'da Hz. Muhammed'e Hakaret Karikatürleri Devlet Binalarına Yansıtıldı, <https://www.sabah.com.tr/video/dunya/macron-haddin-asiyor-fransada-hz-muhammede-hakaret-karikaturleri-devlet-binalarina-yansitildi-video>, Erişim Tarihi: 25.10.2022.

<https://www.schule.at/schulfuehrer/wien/17-hernals/detail/oesterreich-aegyptische-privatschule.html>.

Viyana Maimonides Merkezi, <https://www.maimonides.at>, Erişim tarihi: 10.11.2022.

Viyana Özel İslâm İlkokulu, <https://islamische.schule.wien.at>, Erişim Tarihi: 09.09.2022.

Telfs Eyüb Sultan Camii, <https://www.telfs.at/eyuep-sultan-moschee.html>, Erişim Tarihi: 03.02.2022.

<https://www.ttk.gov.tr/bilimsel-toplantilar/sempozyumlar/isoc-new>, Erişim Tarihi: 06.08.2021.

Viyana Şehri, <https://www.wien.gv.at/tr>, Erişim Tarihi: 03.03.2019.

Din Toplulukları ve Dinî İbadet, <https://www.wien.gv.at/tr/birarada/din>, Erişim Tarihi: 01.01.2021.

Viyana'da Eğitim, <https://www.wien.gv.at/tr/egitim>, Erişim Tarihi: 06.05.2018.

JARUS, Owen, Keltlerin Tarihi, Çev. Haşim Durak, 2019, <https://www.gorgondergisi.com/keltlerin-tarihi>, Erişim Tarihi: 03.12.2021.

Avusturya Alevî İnanç Topluluğu, www.aleviten.at, Erişim Tarihi: 21.02.2022.

Avusturya Şii İnanç Topluluğu <https://schia.at>, Erişim Tarihi: 07.07.2019.

İslâm İş birliği Teşkilâtı (5.) Halal Expo, Etkinlik Raporu (Kasım 2017).
<http://helalexpo.com.tr/doc/2017tr.pdf>, Erişim Tarihi: 03.06.2019.

İslâmische Fachhochschule für Soziale Bildung Dr. AbdullahKarl Hammerschmidt (IFSB), <https://www.ifswien.at/ueber-uns/dr-abdullah-karl-eduard-hammerschmidt>, Erişim Tarihi: 20.09.2022.

İslâmische Gemeinschaft, <https://www.igmg.org>, Erişim Tarihi: 20.09.2022.

İtalya'da İslâmofobi, <https://batiraporu.com/kategori/İslâmofobi>, Erişim Tarihi: 20.09.2022.

İtalya'da İslâmofobi, <https://www.setav.org/tag/italyada-İslâmofobi>, Erişim Tarihi:20.09.2022.

KARADAŞ, M. Fatih, Avusturya İslâm Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme, 2015, <https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=1798>, Erişim Tarihi: 20.10.2022.

KHORCHİDE, Mouhanad, Der İslâmische Religionsunterricht in Österreich, 2009 Juli, ÖIF-DOSSIER, <https://www.integrationsfonds.at>, Erişim Tarihi: 2.09.2016.

LORASDAĞI, Berrin Koyuncu, Westphalia Sistemi, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/westphalia_sistemi, Erişim Tarihi: 21.10.2023.

ÖZAY, Mehmet, Sekülerleşme, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sekulerlesme>, Erişim Tarihi:11.07.2022.

SEİSER, Birgit vd., Integration von Türken: Aufstieg bleibt schwierig, 2006, <https://kurier.at/chronik/oesterreich/integration-von-tuerken-aufstieg-bleibt-schwierig/> 189.866.566, Erişim Tarihi:02.03.2018.

POTKANSKI, Monica, *Türkische Migrant/-inen in Österreich. Zahlen, Fakten, Einstellungen*, 2010, <https://www.integrationsfonds.at>, 20.10.2022.

REİCHEL, Walter, Thomas Eder, Religionen in Österreich, 2009. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/bundesregierung/bundeskanzleramt>. Erişim Tarihi:02.03.2013.

Rum Ortodoks Kilisesi, <https://www.oekumene.at/mitglieder/1511/griechisch-orthodoxe-kirche>, Erişim Tarihi:20.10.2021.

Avusturya Federal Başbakanlık. Religionen in Österreich, Übersicht der in Österreich anerkannten Glaubensgemeinschaften, Wien 2020, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at>, Erişim Tarihi:02.03.2020.

Runnymede Trust Report, İslâmophobia: A Challenge For Us All, 1997. <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/İslâmophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>, Erişim Tarihi: 21.09.2019.

SCHMİDİNGER, Von Thomas, Das Heulen der Wölfe, Rechtsextremismus unter Türkischen Migrantinnen, 2008, https://homepage.univie.ac.at/thomas.schmidinger/php/texte/texte_rechtsextremismus.php, Erişim Tarihi:02.03.2020.

The Expert Council for Integration: Integration Report 2020, <https://www.integrationsfonds.at>, Erişim Tarihi:02.03.2021.

Taslağın Son Şekline Az Kala, https://www.igmg.org/fileadmin/magazine/perspektif/Sayi/236/files/perspektif-236_web.pdf, Erişim Tarihi: 02.04.2020.

Avusturya Anayasa Mahkemesi, Uni-Session 2020 mit Fällen betreffend u.a. COVID-19, Sterbehilfe und Verhüllungsverbot in Volksschulen, Vfgh. https://www.vfgh.gv.at/medien/Vorschau_JuniSession.de.php, Erişim Tarihi: 12.12.2022.

16. Yüzyılda Avrupa'nın Dini Haritası, <https://www.worldhistory.org/image/14972/religions-in-europe-in-the-16th-century/>, Erişim Tarihi: 10.10.2022.

<https://www.erzdiozesewien.at/pages/inst/14428333/wissenswertes/rechenschaftsbericht/erzdiozeseinzahlen>, Erişim Tarihi:01.11.2021.

Yahudi Müzesi. <http://www.jm-hohenems.at>, Erişim Tarihi:16.07.2022.

Yehova Şahitleri, <https://www.kutsalkitap.org/yehova-sahitleri>, Erişim Tarihi: 02.04.2020.

Konsolide Federal Yasa: Doğu Ortodoks Kilisesi Yasası İçin Tüm Yasal Hüküm, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002664>, Erişim Tarihi:03.02.2021.

İmparatorluk Konseyinde Temsil Edilen Krallıklar ve Ülkeler İçin Vatandaşların Genel Haklarına İlişkin Temel Yasa, https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=BgblAlt&Dokumentnummer=rgb1867_0142_00394, Erişim Tarihi:01.01.2022.

Evanjelic Eğitim Kurumu, <https://www.bukeb.at/%C3%BCber-uns>, Erişim Tarihi:21.12.2021.

Kaerten Evanjelic Kilisesi, <https://www.evangelische-bahnhofsmmission.at/angebote/detail/C88/evangelische-bahnhofsmmission>, Erişim Tarihi:03.02.2021.

Papalık Kutsal Makam Elçiliği, <http://www.nuntiususa.org>, Erişim Tarihi:19.12.2022.

Pro Oriente Vakıf, https://www-pro--oriente-at.translate.google/en/about-us?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc, Erişim Tarihi:20.10.2022.

Karintiya Evanjelic Kilisesi, <https://www.evangelische-kirche.at/kirche>. 21.03.2019.

İslâm Yasası'nın Siyasî Yansımaları ve İtirazlar, <https://perspektif.eu/2015/11/01/siyasî-yansimalar-ve-itirazlar>, Erişim Tarihi: 01.02.2020.

İslâm Yasası'nda Kritik Süreç Başladı: İşte Meclis Anayasa Komisyonu'ndan Çıkan İlk Karar, <https://www.haberjournal.at/avusturya/İslâm-yasasında-kritik-surec-basladi-iste-meclis-anayasa-komisyonundan-cikan-ilk-karar-h6419.html>, Erişim Tarihi:03.10.2021.

Avusturya'da İslâm Yasa Tasarısı kabul edildi, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturyada-İslâm-yasa-tasarisi-kabul-edildi/71812>, Erişim Tarihi: 12.07.2018.

İslâmi ve Mesleki Sosyal Eğitim Okulu Dr. Abdullah-Karl Hammerschmidt (İslâmische Fachhochschule für Soziale Bildung Dr. Abdullah-Karl Hammerschmidt (IFSB), <http://www.bif-fachschule.at>, Erişim Tarihi: 05.01.2021.

Avusturya Protestan Federasyonu, <http://evangelischerbund.at>, Erişim Tarihi: 01.12.2021.

Hinduizm, <https://religion.orf.at/lexikon/tags/hinduismus>, Erişim Tarihi: 02.03.2022.

Görmez'den Avusturya Parlamentosunda Kabul Edilen İslâm Yasasına Tepki, <https://www.diyamet.tv/gormezden-avusturya-parlamentosunda-kabul-edilen-İslâm-yasasına-tepki>, Erişim Tarihi: 20.11.2022.

Holokost Ansiklopedisi, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/pogroms>, Erişim Tarihi: 18.12.2022.

Duridler, <https://www.dinvemitoloji.com/2018/06/druidler-kelt-rahipleri.html>, Erişim Tarihi: 14.07.2019.

<https://commons.wikimedia.org>, Erişim Tarihi: 21.12.2021.

<https://tr.qwe.wiki>, Erişim Tarihi: 02.06.2019.

Wiener Gesera, Yahudi Kovuşturmaları, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/wiener-gesera>, Erişim Tarihi: 14.02.2022.

Kanunlar

Avusturya Cumhuriyeti ile Vatikan Arasında İmzalanan Konkordato, RGB II.Nr. 2/1934, Belge Nr. bgl1934_0002_00033.

Avusturya İmparatorluğu ile Papalık Arasında Yapılan 1855 Tarihli Antlaşma, RGBI.Nr. 195/1855, Belge Nr. rgb1855_0195_00635.

Avusturya'da İmparatorluk Konseyinde Temsil Edilen Krallıklar ve Ülkeler İçin Vatandaşların Genel Haklarına İlişkin Temel Yasa, RGBI.Nr. 142/1867, Belge Nr. 142/1867.

Avusturya'da Dini Cemaatlerin Hukuken Tanınmasına Dair Kanun, RGBI.Nr. 68/1874, Belge NR. rgb1874_0068_00151.

Avusturya'da Eski Katolik Dini Cemaatinin Tanınmasının İfade Edildiği İbadet ve Eğitim Bakanı Kararnamesi, RGBI.Nr. 99/1877, Belge Nr. rgb1877_0099_00210.

Avusturya'da İsrail Dini Cemaatinin Dış Yasal İlişkilerinin Düzenlenmesine İlişkin Kanun, RGBI.Nr. 57/1890, Belge Nr. rgb1890_0057_00109.

Avusturya'da Hanefî Mezhebine Göre Müslümanların Dini Bir Toplum Olarak Tanınmasına İlişkin Kanun, RGBI.Nr. 159/1912, Belge Nr. rgb1912_0159_00875.

Avusturya'da Metodist Mezhebine Mensup Olanların Dini Bir Topluluk Olarak Tanınması, BGBI. Nr. 74/1951, Belge Nr. 1951_74_0.

Avusturya'da İsa Mesih'in Son Zaman Azizler Kilisesi'ni (Mormonlar) Mensuplarının Dini Bir Toplum Olarak Tanınması, BGBl. Nr. 229/1955, Belge Nr. 1955_229_0.

Avusturya Protestan Yasası, BGBl. Nr. 182/1961, Belge Nr. NOR 12118336.

Avusturya'da Özel Okullara İlişkin 25 Temmuz 1962 Tarihli Federal Yasa, BGBl. Nr. 244/1962, Belge Nr. 1962_244_0.

Avusturya'daki Yunan Doğu Kilisesi'nin Dış Yasal İlişkilerine Dair Kanun, BGBl. Nr.229/1967, 1967_229_0.

Avusturya'daki Yeni Apostolik Kilisesi'nin Mensuplarının Dini Bir Topluluk Olarak Tanınması, BGBl. Nr. 524/1975, Belge Nr. 1975_524_0.

Avusturya'da Budizm İncancına Mensup Olanların Dini Bir Topluluk Olarak Tanınmasına İlişkin Kararname, BGBl. Nr. 72/1983, Belge Nr. 1983_72_0.

Avusturya'da Din ve İnanç Topuluklarının Tüzel Kişiliğine Dair Federal Yasa, BGBl. 1 Nr. 19/1998, Belge Nr. 1998_19_1.

Avusturya'da Doğu Ortodoks Kiliseleri Yasası, BGBl. 20/2003, Belge Nr. 2003_20_1.

Avusturya'da Metodist Mezhebine Mensuplarının Dini Bir Topluluk Olarak Tanınmasına İlişkin Kararnamede Değişiklik Yapılması, BGBl. II Nr. 190/2004, Belge Nr. BGBLA_2004_II_190.

Avusturya'da Yehova Şahitlerinin Dini Bir Topluluk Olarak Tanınması, BGBl. II Nr. 139/2009, BGBLA_2009_II_139.

Avusturya'da Dini İnanç Topuluklarının Tüzel Kişiliğine İlişkin Federal Yasa'da Değişiklikler Yapılması, BGBl. 1 Nr. 84/2010, Belge Nr. BGBLA_2010_I_84.

Resmî Gazete- Bundesgesetzblatt, 53. Stück, 23 Haziran 1964.

Avusturya'da İslâmi Alevi İnanç Cemaatinin Dini Bir topluluk Olarak Tanınması, BGBl. II Nr. 133/2013, Belge Nr. BGBLA_2013_II_133.

Avusturya'daki Baptist Kiliseleri Birliği, Evanjelik Kiliseler Birliği, ELAIA Hıristiyan Kiliseleri, Özgür Hıristiyan Kilisesi- Pentekostal Kilisesi ve Mennonite Özgür Kilisesi Mensuplarının Bir Din Topluluğu Olarak Tanınması, BGBl. II Nr. 250/2013, Belge Nr. BGBLA_2013_II_250.

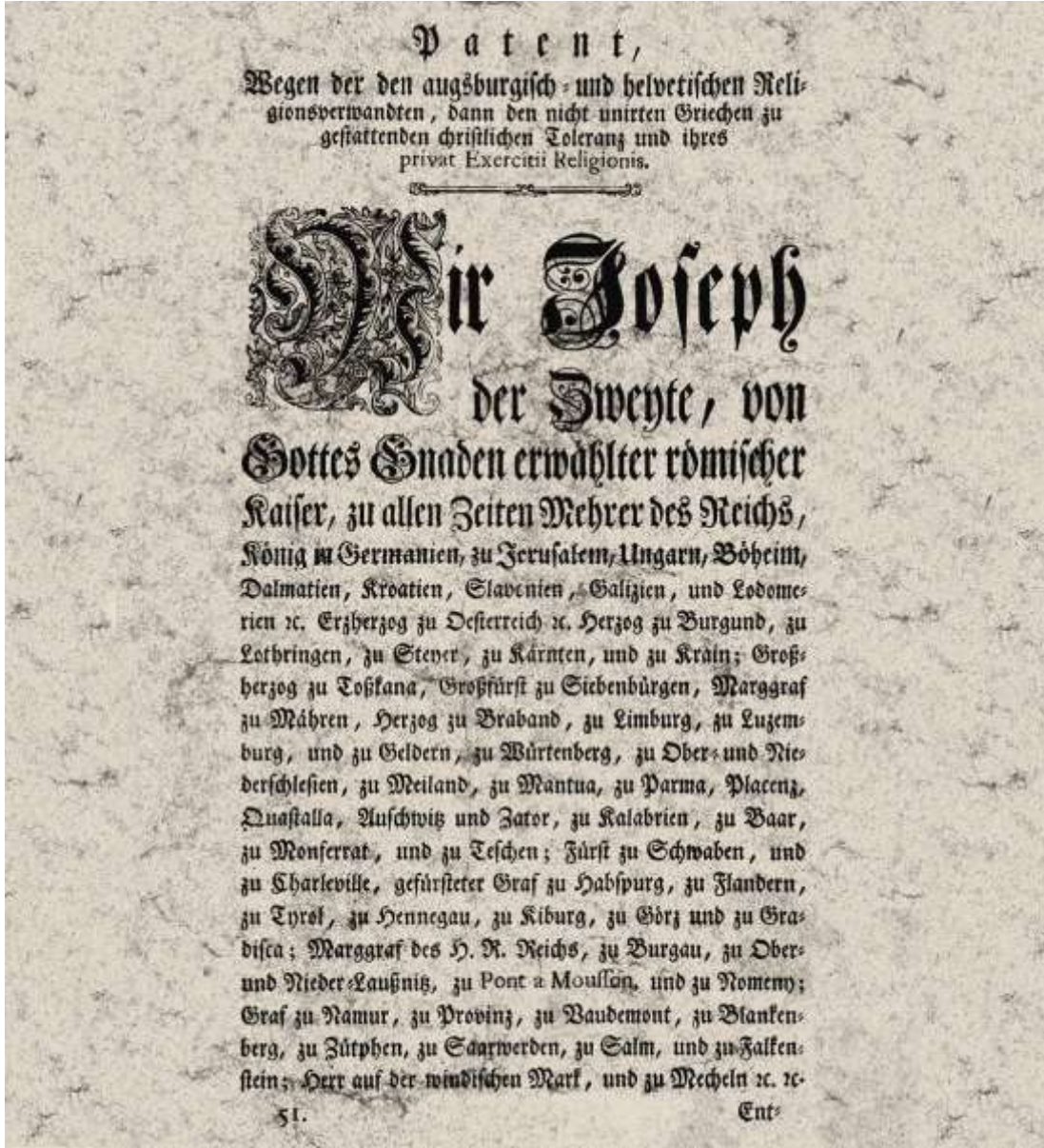
Avusturya 2015 Tarihli İslâm Yasası, BGBl. I No.39/2015.

EKLER

EK 1: 16. Yüzyılda Avrupanın Dini Coğrafyası ⁷⁸⁸

⁷⁸⁸ <https://www.worldhistory.org/image/14972/religions-in-europe-in-the-16th-century/>, Erişim Tarihi: 10.10.2022.

⁷⁸⁹ <https://www.ris.bka.gv.at/Bund>, Erişim Tarihi: 12.06.2020.

Reichs-Gesetz-Blatt

für das

Kaiserthum Oesterreich.

Jahrgang 1861.

XVIII. Stüd.

Ausgegeben und versendet am 10. April 1861.

41.

Kaiserliches Patent vom 8. April 1861,

womit die Angelegenheiten der evangelischen Kirche ausöbburgischen und helvetischen Bekenntnisses, insbesondere die staatsrechtlichen Beziehungen derselben in dem Erzherzogthume Oesterreich ob und unter der Enns, dem Herzogthume Salzburg, dem Herzogthume Steiermark, den Herzogthümern Kärnten und Krain, der gefürsteten Grafschaft Görz und Gradiska, der Markgrafschaft Istrien und der Stadt Triest mit ihrem Gebiete, in der gefürsteten Grafschaft Tirol und Vorarlberg, dem Königreiche Böhmen, der Markgrafschaft Mähren, dem Herzogthume Ober- und Nieder-Schlesien, den Königreichen Galizien und Lodomerien mit dem Herzogthümern Auschwitz und Pator, dem Großherzogthume Krakau und dem Herzogthume Bukowina geregelt werden.

Wir Franz Joseph der Erste,

von Gottes Gnaden Kaiser von Oesterreich;

König von Ungarn und Böhmen, König der Lombardei und Venedig's, von Dalmatien, Kroatien, Slavonien, Galizien, Lodomerien und Ilirien, König von Jerusalem &c.; Erzherzog von Oesterreich; Großherzog von Toscana und Krakau; Herzog von Lothringen, von Salzburg, Steyer, Kärnten, Krain und der Bukowina; Großfürst von Siebenbürgen; Markgraf von Mähren; Herzog von Ober- und Nieder-Schlesien, von Modena, Parma, Piacenza und Guastalla, von Auschwitz und Pator, von Teschen, Friaul, Ragusa und Zara; gefürsteter Graf von Habsburg und Tirol, von Kyburg, Görz und Gradiska; Fürst von Trient und Triena; Markgraf von Ober- und Nieder-Lausitz und in Ilirien; Graf von Hohenems, Feldkirch, Prengny, Sonnenberg &c.; Herr von Triest, von Cattaro und auf der windischen Mark; Großwojwod der Wojwodschafft Serbien &c. &c.

sind in der Absicht, um Unseren evangelischen Unterthanen des ausöbburgischen und helvetischen Bekenntnisses in den nachbenannten Ländern, als: dem Erzherzogthume Oesterreich ob

⁷⁹⁰ <https://www.ris.bka.gv.at/Bund, Erişim Tarihi: 12.06.2020.>

EK 4: 1867 (1868) Temel Vatandaşlık Hakları Anayasasının Dini Azınlıklarla İlgili Hükümleri ⁷⁹¹

XIX. Stück. 49. Gesetz vom 25. Mai 1868.

99

§. 14. Die §§. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8 und 9 treten mit dem Tage der Kundmachung dieses Gesetzes in Wirksamkeit und werden alle mit diesen Paragraphen im Widerspruche stehenden, bisher geltigen Gesetze und Anordnungen außer Kraft gesetzt. Das mit Allerhöchster Entschließung vom 25. Juni 1867 genehmigte Regulativ, betreffend die Einsetzung eines Landes Schulrathes für die Königreiche Galizien, Lodomerien und das Großherzogthum Krakau, bleibt unberührt.

§. 15. Mein Minister des Unterrichtes ist mit dem Vollzuge dieses Gesetzes beauftragt.

Wien, am 25. Mai 1868.

Franz Joseph m. p.

Auersperg m. p.

Gasner m. p.

49.

Gesetz vom 25. Mai 1868,

wodurch die interconфессионаllen Verhältnisse der Staatsbürger in den darin angegebenen Beziehungen geregelt werden.

Giltig für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder.

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrathes finde Ich das nachfolgende Gesetz, wodurch die interconфессионаllen Verhältnisse der Staatsbürger in den darin angegebenen Beziehungen geregelt werden, zu erlassen.

I. In Beziehung auf das Religionsbekenntniß der Kinder.

Artikel 1. Eheliche oder den ehelichen gleichgehaltene Kinder folgen, soferne beide Eltern demselben Bekenntnisse angehören, der Religion ihrer Eltern.

Bei gemischten Ehen folgen die Söhne der Religion des Vaters, die Töchter der Religion der Mutter. Doch können die Ehegatten vor oder nach Abschluß der Ehe durch Vertrag festsetzen, daß das umgekehrte Verhältniß stattfinden solle, oder daß alle Kinder der Religion des Vaters oder alle der der Mutter folgen sollen.

Uneheliche Kinder folgen der Religion der Mutter.

Im Falle keine der obigen Bestimmungen Platz greift, hat derjenige, welchem das Recht der Erziehung bezüglich eines Kindes zusteht, das Religionsbekenntniß für solches zu bestimmen.

Reverse an Vorsteher oder Diener einer Kirche, oder Religionsgenossenschaft oder an andere Personen über das Religionsbekenntniß, in welchem Kinder erzogen und unterrichtet werden sollen, sind wirkungslos.

Artikel 2. Das nach dem vorhergehenden Artikel für ein Kind bestimmte Religionsbekenntniß darf in der Regel so lange nicht verändert werden, bis dasselbe aus eigener freier Wahl eine solche Veränderung vornimmt. Es können jedoch Eltern, welche nach Artikel 1 das Religionsbekenntniß der Kinder vertragsmäßig zu bestimmen berechtigt sind, dasselbe bezüglich jener Kinder ändern, welche noch nicht das siebente Lebensjahr zurückgelegt haben.

Im Falle eines Religionswechsels eines oder beider Elternteile, beziehungsweise der unehelichen Mutter, sind jedoch die vorhandenen Kinder, welche das siebente Lebensjahr noch

⁷⁹¹ <https://www.ris.bka.gv.at/Bund>, Erişim Tarihi: 12.06.2020.

Reichsgesetzblatt

für die
im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder.

XXI. Stück. — Ausgegeben und versendet am 27. Mai 1874.

68.

Gesetz vom 20. Mai 1874,

betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften.

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrathes finde Ich anzuordnen, wie folgt:

§. 1.

Den Anhängern eines bisher gesetzlich nicht anerkannten Religionsbekenntnisses wird die Anerkennung als Religionsgesellschaft unter nachfolgenden Voraussetzungen ertheilt:

1. Daß ihre Religionslehre, ihr Gottesdienst, ihre Verfassung, sowie die gewählte Benennung nichts Gesetzwidriges oder sittlich Anstößiges enthält;

2. daß die Errichtung und der Bestand wenigstens Einer nach den Anforderungen dieses Gesetzes eingerichteten Cultusgemeinde gesichert ist.

§. 2.

Ist den Voraussetzungen des §. 1 genügt, so wird die Anerkennung von dem Cultusminister ausgesprochen.

Durch diese Anerkennung wird die Religionsgesellschaft aller jener Rechte theilhaftig, welche nach den Staatsgesetzen den gesetzlich anerkannten Kirchen- und Religionsgesellschaften zukommen.

§. 3.

Die Erfordernisse der Zugehörigkeit und die Art des Beitrittes zu einer anerkannten Religionsgesellschaft werden durch deren Verfassung bestimmt.

§. 4.

Zur Errichtung von Cultusgemeinden und von Bezirken, welche eine Mehrtheit von Cultusgemeinden umfassen, dann zu jeder Aenderung in der Abgränzung der bestehenden Gemeinden und Bezirke, ist die staatliche Genehmigung erforderlich.

⁷⁹² <https://www.ris.bka.gv.at/Bund, Erişim Tarihi: 12.06.2020.>

99.

**Verordnung des Ministers für Cultus und Unterricht vom
18. October 1877,**

womit die Anerkennung der altkatholischen Religionsgesellschaft ausgesprochen wird.

In Gemäßheit des, von Anhängern des altkatholischen Religionsbekenntnisses in den Eingaben do praes. 13. October 1877 Bl. Bl. 16875—16877 gestellten Begehrens wird, da durch die beigebrachten Nachweise den Anforderungen des §. 1 des Gesetzes vom 20. Mai 1874, (R. G. Bl. Nr. 68), betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften, genügt erscheint, auf Grund des §. 2 eben dieses Gesetzes die Anerkennung der altkatholischen Religionsgesellschaft unter der Bezeichnung: „altkatholische Kirche“ hiemit ausgesprochen.

Diese Verordnung tritt sofort in Kraft.

Stremayr m. p.

⁷⁹³ <https://www.ris.bka.gv.at/Bund, Erişim Tarihi: 12.06.2020.>

Reichsgesetzblatt

für die

im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder.

XVIII. Stück. — Ausgegeben und versendet am 15. April 1890.

57.

Gesetz vom 21. März 1890.

betreffend die Regelung der äußeren Rechtsverhältnisse der israelitischen Religionsgesellschaft.

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrathes finde Ich zur Regelung der äußeren Rechtsverhältnisse der israelitischen Religionsgesellschaft folgende Bestimmungen zu erlassen:

§. 1.

Der Regelung der äußeren Rechtsverhältnisse der israelitischen Religionsgesellschaft hat die Cultusgemeinde zur Grundlage zu dienen.

Aufgabe der Cultusgemeinde ist, innerhalb der durch die Staatsgesetze gezogenen Grenzen für die Befriedigung der religiösen Bedürfnisse ihrer Mitglieder zu sorgen und die durch diesen Zweck gebotenen Anstalten zu erhalten und zu fördern.

§. 2.

Jede Cultusgemeinde umfaßt ein örtlich begrenztes Gebiet; in demselben Gebiete kann nur eine Cultusgemeinde bestehen.

Jeder Israelite gehört der Cultusgemeinde an, in deren Sprengel er seinen ordentlichen Wohnsitz hat.

§. 3.

Die Feststellung der Cultusgemeindegrenzen ist binnen längstens drei Jahren nach Kundmachung dieses Gesetzes in folgender Weise durchzuführen:

1. Die Grundlage dieser Feststellung bilden die Gebiete der zur Zeit der Kundmachung dieses Gesetzes bestehenden Cultusgemeinden, sowie jener staatlich zugelassenen Verbände, die in Gemäßheit ihres Zweckes thatsächlich einer Cultusgemeinde gleichstellen.

2. Die Vertretungen der genannten Körperschaften haben innerhalb einer im Verordnungswege zu bestimmenden Frist die Grenzen ihres Gebietes umfanges der Staatsbehörde anzugeben und gleichzeitig Anträge rücksichtlich der künftigen Gestaltung des betreffenden Gemeindegrenzes zu stellen.

3. Innerhalb derselben Frist sind in jenen Ortschaften, welche bisher keiner der unter 1. bezeichneten Cultusvereinigungen angehören, in welchen jedoch eine größere Anzahl Israeliten ansässig ist, letztere mittels öffentlicher Kundmachung zu einer Erklärung aufzufordern, ob sie sich zu einer selbständigen Cultusgemeinde constituieren, oder einer bereits bestehenden einverleibt werden wollen.

4. Bei der vorzunehmenden Feststellung der Cultusgemeindegrenzen ist unter thunlichster Berücksichtigung bestehender Verhältnisse an dem Grundzuge festzuhalten, daß einerseits Cultusgemeinden nur dann geschaffen werden sollen, wenn hinreichende Mittel zu Gebote stehen, den Bestand der nöthigen gottesdienstlichen Anstalten und Einrichtungen, die Erhaltung der Religionsdiener und die Ertheilung eines geregelten Religionsunterrichtes zu sichern, und daß andererseits, insofern diese Voraussetzungen zutreffen, die Sprengel der Cultusgemeinden nicht allzu sehr auszudehnen sind.

Die Feststellung der Sprengel der einzelnen Cultusgemeinden erfolgt im Verordnungswege.

⁷⁹⁴ <https://www.ris.bka.gv.at/Bund, Erişim Tarihi: 12.06.2020.>

Jahrgang 1912.

Reichsgesetzblatt

für die

im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder.

LXVI. Stück. — Ausgegeben und versendet am 9. August 1912.

Inhalt: (N° 159—161.) 159. Gesetz, betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islams nach hanefitischem Ritus als Religionsgesellschaft. — 160. Verordnung, womit der Betrag der saisonmäßigen Ausgabepost für die Führung des Defonats-(Bisariats-)Amtes in Ansehung des neuerrichteten Defonats-(Bisariats-)Amtes festgesetzt wird. — 161. Verordnung, betreffend die Zuweisung der Ortsgemeinden Strelitz und Aniebitz zum Sprengel der Bezirkshauptmannschaft in Littau.

159.**Gesetz vom 15. Juli 1912,**

betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islams nach hanefitischem Ritus als Religionsgesellschaft.

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrates finde Ich anzuordnen, wie folgt:

Artikel I.

Den Anhängern des Islams nach hanefitischem Ritus wird in den im Reichsrat vertretenen Königreichen und Ländern die Anerkennung als Religionsgesellschaft im Sinne des Staatsgrundgesetzes vom 21. Dezember 1867, R. G. Bl. Nr. 142, insbesondere des Artikels XV desselben, nach Maßgabe der folgenden Bestimmungen gewährt.

§ 1.

Die äußeren Rechtsverhältnisse der Anhänger des Islams sind auf Grundlage der Selbstverwaltung und Selbstbestimmung, jedoch unter Wahrung der Staatsaufsicht, im Verordnungsweg zu regeln, sobald die Errichtung und der Bestand wenigstens einer Kultusgemeinde gesichert ist.

Hierbei ist insbesondere auf den Zusammenhang der Kultusorganisation der im Inland lebenden Anhänger des Islams mit jenen Bosniens und der Herzegovina Bedacht zu nehmen.

Auch vor Konstituierung einer Kultusgemeinde können fromme Stiftungen für religiöse Zwecke des Islams errichtet werden.

§ 2.

Für das Amt eines Religionsdieners können mit Genehmigung des Kultusministers auch Kultusfunktionäre aus Bosnien und der Herzegovina berufen werden.

§ 3.

Findet die Regierung, daß einer den Gottesdienst betreffenden Anordnung der Vorgesetzte derselben öffentliche Rücksichten entgegenstehen, so kann sie dieselbe unterjagen.

§ 4.

Ein Religionsdiener, welcher verbrecherischer oder solcher strafbaren Handlungen schuldig erkannt worden ist, die aus Gewinnsucht entspringen, gegen die Sittlichkeit verstoßen oder zu öffentlichem Argernisse gereichen, oder dessen Verhalten die öffentliche Ordnung zu gefährden droht, ist von seinem Amt zu entfernen.

§ 5.

Die Staatsbehörde hat darüber zu wachen, daß die Religionsgesellschaft der Anhänger des Islams nach hanefitischem Ritus, deren Gemeinden und Organe ihren Wirkungsbereich nicht überschreiten und den Bestimmungen der Gesetze sowie der in Aussicht

Bundesgesetzblatt

für den Bundesstaat Österreich

Jahrgang 1934

Ausgegeben am 1. Mai 1934

2. Stück

2. Konkordat zwischen dem Heiligen Stuhle und der Republik Österreich.

2.

Der Bundespräsident des Bundesstaates Österreich erklärt das am 5. Juni 1933 in der Vatikanstadt unterfertigte Konkordat zwischen der Republik Österreich und dem Heiligen Stuhle, welches also lautet:

Konkordat zwischen dem Heiligen Stuhle und der Republik Österreich.

Seine Heiligkeit Papst Pius XI. und die Republik Österreich, die in dem Wunsche einig sind, die Rechtslage der katholischen Kirche in Österreich zum Besten des kirchlichen und religiösen Lebens in gegenseitigem Einvernehmen in dauerhafter Weise neu zu ordnen, haben beschlossen, eine feierliche Übereinkunft zu treffen.

Zu diesem Zwecke haben

Seine Heiligkeit

zu Ihrem Bevollmächtigten

Seine Eminenz den Hochwürdigsten Herrn Kardinal Eugen Pacelli, Ihren Staatssekretär, und der

Herr Bundespräsident der Republik Österreich

den Herrn Bundeskanzler Dr. Engelbert Dollfuß und

den derzeit auch mit der Führung des Bundesministeriums für Unterricht betrauten Herrn Bundesminister für Justiz Dr. Kurt Schuschnigg zu seinen Bevollmächtigten

ernannt, die nach Austausch ihrer für gut und richtig befundenen Vollmachten folgende Bestimmungen vereinbart haben.

Artikel I. § 1. Die Republik Österreich sichert und gewährleistet der heiligen römisch-katholischen Kirche in ihren verschiedenen Riten die freie Ausübung ihrer geistlichen Macht und die freie und öffentliche Ausübung des Kultus.

18

Concordato fra la Santa Sede e la Repubblica Austriaca.

Sua Santità il Sommo Pontefice Pio XI e la Repubblica Austriaca, concordi nel desiderio di regolare nuovamente, con mutua intesa ed in modo stabile, la situazione giuridica della Chiesa Cattolica nell'Austria per il maggior bene della vita ecclesiastica e religiosa, hanno risoluto di concludere una solenne Convenzione.

A tale effetto

Sua Santità

ha nominato Suo Plenipotenziario

Sua Eminenza Reverendissima il Signor Cardinale Eugenio Pacelli, Suo Segretario di Stato, ed il

Signor Presidente federale della Repubblica Austriaca

i Suoi Plenipotenziari il Signor Cancelliere federale Dr. Engelbert Dollfuß ed

il Signor Ministro federale della Giustizia, attualmente incaricato del Ministero dell'Istruzione Dr. Kurt Schuschnigg,

i quali, scambiati i loro rispettivi pieni poteri e trovati in buona e debita forma, hanno convenuto negli articoli seguenti:

Articolo I. § 1. La Repubblica Austriaca assicura e garantisce alla Santa Chiesa Cattolica Romana nei varii suoi riti il libero esercizio del suo potere spirituale ed il libero e pubblico esercizio del culto.

3

⁷⁹⁶ <https://www.ris.bka.gv.at/Bund>, Erişim Tarihi: 12.06.2020.

EK 10: 1985 Tarihli Çocukların Din Eğitime İlişkin Konsolide Kanun⁷⁹⁷

Bundesrecht konsolidiert

Gesamte Rechtsvorschrift für Religiöse Kindererziehung, Fassung vom 05.02.2023

Langtitel

Bundesgesetz über die religiöse Kindererziehung 1985
StF: BGBl. Nr. 155/1985 (WV)

Änderung

BGBl. I Nr. 191/1999 (BG) (I. BRBG) (NR: GP XX RV 1811 AB 2031 S. 179. BR: AB 6041 S. 657.)

Text

§ 1. Über die religiöse Erziehung eines Kindes bestimmt die freie Einigung der Eltern, soweit ihnen die Pflege und Erziehung zusteht. Die Einigung ist jederzeit widerruflich und wird durch den Tod eines Ehegatten gelöst.

(BGBl. Nr. 403/1977, Art. IV Z 1)

§ 2. (1) Besteht eine solche Einigung nicht oder nicht mehr, so gelten auch für die religiöse Erziehung die Vorschriften des ABGB über die Pflege und Erziehung. (dRGBL 1939 I S 384, § 2 Abs. 1; BGBl. Nr. 403/1977, Art. IV Z 2)

(2) Es kann jedoch während bestehender Ehe von keinem Elternteil ohne die Zustimmung des anderen bestimmt werden, daß das Kind in einem anderen als dem zur Zeit der Eheschließung gemeinsamen Bekenntnis oder in einem anderen Bekenntnis als bisher erzogen, oder daß ein Kind vom Religionsunterricht abgemeldet werden soll.

(3) Wird die Zustimmung nicht erteilt, so kann die Vermittlung oder Entscheidung des Vormundschaftsgerichts beantragt werden. Für die Entscheidung sind, auch soweit ein Fall des § 176 ABGB nicht vorliegt, die Zwecke der Erziehung maßgebend. Vor der Entscheidung sind die Ehegatten sowie erforderlichenfalls Verwandte, Verschwägerte und die Lehrer des Kindes zu hören, wenn es ohne erhebliche Verzögerung oder unverhältnismäßige Kosten geschehen kann. Das Kind ist zu hören, wenn es das zehnte Jahr vollendet hat. (dRGBL 1939 I S 384, § 2 Abs. 1 und 2; BGBl. Nr. 403/1977, Art. IV Z 3)

§ 3. (1) Stehen dem Vater oder der Mutter die Pflege und Erziehung neben einem dem Kind bestellten Vormund oder Sachwalter zu, so geht bei einer Meinungsverschiedenheit über die Bestimmung des religiösen Bekenntnisses, in dem das Kind erzogen werden soll, die Meinung des Vaters oder der Mutter vor, es sei denn, daß dem Vater oder der Mutter das Recht der religiösen Erziehung auf Grund des § 176 ABGB entzogen ist. (dRGBL 1939 I S 384, § 2 Abs. 1; BGBl. Nr. 403/1977, Art. IV Z 4)

(2) Stehen die Pflege und Erziehung eines Kindes einem Vormund oder Sachwalter allein zu, so hat dieser auch über die religiöse Erziehung des Kindes zu bestimmen. Er bedarf dazu der Genehmigung des Vormundschaftsgerichts. Vor der Genehmigung sind die Eltern sowie erforderlichenfalls Verwandte, Verschwägerte und die Lehrer des Kindes zu hören, wenn es ohne erhebliche Verzögerung oder unverhältnismäßige Kosten geschehen kann. Auch ist das Kind zu hören, wenn es das zehnte Lebensjahr vollendet hat. Weder der Vormund noch der Sachwalter können eine schon erfolgte Bestimmung über die religiöse Erziehung ändern. (dRGBL 1939 I S 384, § 2 Abs. 2; BGBl. Nr. 403/1977, Art. IV Z 5)

§ 4. Vorträge über die religiöse Erziehung eines Kindes sind ohne bürgerliche Wirkung.

§ 5. Nach der Vollendung des vierzehnten Lebensjahrs steht dem Kind die Entscheidung darüber zu, zu welchem religiösen Bekenntnis es sich halten will. Hat das Kind das zwölfte Lebensjahr vollendet, so kann es nicht gegen seinen Willen in einem anderen Bekenntnis als bisher erzogen werden.

§ 6. Die vorstehenden Bestimmungen sind auf die Erziehung der Kinder in einer nicht bekenntnismäßigen Weltanschauung entsprechend anzuwenden.

§ 7. Für Streitigkeiten aus diesem Gesetz ist das Vormundschaftsgericht zuständig. Ein Einschreiten von Amts wegen findet dabei nicht statt, es sei denn, daß die Voraussetzungen der §§ 176 und 177 ABGB vorliegen.

(dRGBL 1939 I S 384, § 2 Abs. 1; BGBl. Nr. 403/1977, Art. IV Z 6)

⁷⁹⁷ <https://www.ris.bka.gv.at/Bund>, Erişim Tarihi: 12.06.2020.

BUNDESGESETZBLATT

FÜR DIE REPUBLIK ÖSTERREICH

Jahrgang 2015

Ausgegeben am 30. März 2015

Teil I

---

39. Bundesgesetz: Islamgesetz 2015
(NR: GP XXV RV 446 AB 469 S. 61. BR: 9324 AB 9326 S. 839.)

---

39. Bundesgesetz, mit dem ein Bundesgesetz über die äußeren Rechtsverhältnisse islamischer Religionsgesellschaften erlassen wird

Der Nationalrat hat beschlossen:

Bundesgesetz über die äußeren Rechtsverhältnisse islamischer Religionsgesellschaften – Islamgesetz 2015

1. Abschnitt Rechtsstellung

Körperschaft öffentlichen Rechts

§ 1. Islamische Religionsgesellschaften in Österreich sind anerkannte Religionsgesellschaften im Sinne des Artikels 15 des Staatsgrundgesetzes über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger. Sie sind Körperschaften des öffentlichen Rechts.

Selbständigkeit

§ 2. (1) Islamische Religionsgesellschaften ordnen und verwalten ihre inneren Angelegenheiten selbständig. Sie sind in Bekenntnis und Lehre frei und haben das Recht der öffentlichen Religionsausübung.

(2) Islamische Religionsgesellschaften genießen denselben gesetzlichen Schutz wie andere gesetzlich anerkannte Religionsgesellschaften. Auch ihre Lehren, Einrichtungen und Gebräuche genießen diesen Schutz, sofern sie nicht mit gesetzlichen Regelungen in Widerspruch stehen. Religionsgesellschaften, Kultusgemeinden oder andere Untergliederungen sowie ihre Mitglieder können sich gegenüber der Pflicht zur Einhaltung allgemeiner staatlicher Normen nicht auf innerreligionsgesellschaftliche Regelungen oder die Lehre berufen, sofern das im jeweiligen Fall anzuwendende staatliche Recht nicht eine solche Möglichkeit vorsieht.

Erwerb der Rechtspersönlichkeit

§ 3. (1) Islamische Religionsgesellschaften erwerben die Rechtspersönlichkeit nach diesem Bundesgesetz auf Antrag durch Verordnung des Bundeskanzlers. Die Verordnung hat zu enthalten mit welchen Maßgaben Bestimmungen des 3. bzw. 4. Abschnittes auf die Religionsgesellschaft Anwendung finden. Der Lauf der Frist nach § 8 VwGVG wird durch die Zeit für eine allfällige Ergänzung des Antrages und für ein allfälliges Parteiengehör vom Zeitpunkt des Absendens des Verbesserungsauftrages oder der Einladung zum Parteiengehör bis zum Einlangen der Ergänzung oder der Stellungnahme oder des Ablaufes der dafür festgesetzten Frist gehemmt.

(2) Der Bundeskanzler hat das Einlangen von Anträgen gemäß Abs. 1 im Internet auf einer für den Bereich „Kultusamt“ einzurichtenden Homepage öffentlich zugänglich zu machen.

---

⁷⁹⁸ <https://www.ris.bka.gv.at/Bund>, Erişim Tarihi: 12.06.2020.

(3) Über den Erwerb der Rechtspersönlichkeit ist ein Bescheid zu erlassen, der den Namen der Islamischen Religionsgesellschaft sowie die nach außen vertretungsbefugten Organe in allgemeiner Bezeichnung zu enthalten hat.

(4) Mit dem Erwerb der Rechtspersönlichkeit nach Abs. 3 sind jene Vereine aufzulösen, deren Zweck in der Verbreitung der Religionslehre der betreffenden Religionsgesellschaft besteht.

(5) Wird eine islamische Religionsgesellschaft unter Auflösung eines Vereines, der der Unterstützung des betreffenden religiösen Bekenntnisses dient, neu gebildet, so ist abgabenrechtlich von einem bloßen Wechsel der Rechtsform und weiterem Fortbestehen ein und desselben Steuerpflichtigen (Rechtsträgers) auszugehen.

Voraussetzungen für den Erwerb der Rechtsstellung

§ 4. (1) Eine Islamische Religionsgesellschaft bedarf für den Erwerb der Rechtspersönlichkeit nach diesem Bundesgesetz eines gesicherten dauerhaften Bestandes und der wirtschaftlichen Selbsterhaltungsfähigkeit. Der gesicherte dauerhafte Bestand ist gegeben, wenn der Antragsteller eine staatlich eingetragene religiöse Bekenntnisgemeinschaft ist und über eine Anzahl an Angehörigen von mindestens 2 vT der Bevölkerung Österreichs nach der letzten Volkszählung verfügt. Den Nachweis hat der Antragsteller zu erbringen.

(2) Einnahmen und Vermögen dürfen ausschließlich für religiöse Zwecke, wozu auch in der religiösen Zielsetzung begründete gemeinnützige und mildtätige Zwecke zählen, verwendet werden.

(3) Es muss eine positive Grundeinstellung gegenüber Gesellschaft und Staat bestehen.

(4) Es darf keine gesetzwidrige Störung des Verhältnisses zu den bestehenden gesetzlich anerkannten Kirchen und Religionsgesellschaften sowie sonstigen Religionsgemeinschaften bestehen.

Versagung und Aufhebung der Rechtspersönlichkeit

§ 5. (1) Der Bundeskanzler hat den Erwerb der Rechtspersönlichkeit zu versagen, wenn

1. dies im Hinblick auf die Lehre oder deren Anwendung zum Schutz der in einer demokratischen Gesellschaft gegebenen Interessen der öffentlichen Sicherheit, der öffentlichen Ordnung, Gesundheit und Moral oder zum Schutz der Rechte und Freiheiten anderer notwendig ist; dies ist insbesondere bei Aufforderung zu einem mit Strafe bedrohten gesetzwidrigen Verhalten, bei einer Behinderung der psychischen Entwicklung von Heranwachsenden, bei Verletzung der psychischen Integrität und bei Anwendung psychotherapeutischer Methoden, insbesondere zum Zwecke der Glaubensvermittlung, gegeben,
2. eine Voraussetzung nach § 4 fehlt,
3. die Verfassung dem § 6 nicht entspricht.

(2) Die Bundesregierung hat die Anerkennung der Religionsgesellschaft mit Verordnung, der Bundeskanzler die Rechtspersönlichkeit einer Kultusgemeinde mit Bescheid aufzuheben, wenn

1. eine für den Erwerb der Rechtsstellung maßgebliche Voraussetzung nach § 4, außer der Anzahl an Angehörigen, bzw. § 8 nicht mehr vorliegt,
2. ein Versagungsgrund gemäß Abs. 1 vorliegt, sofern trotz Aufforderung zur Abstellung des Aberkennungsgrundes dieser fortbesteht,
3. ein verfassungswidriges oder statutenwidriges Verhalten trotz Aufforderung zur Abstellung fortbesteht, oder
4. mit der Anerkennung verbundene Pflichten trotz Aufforderung nicht erfüllt werden.

(3) Nach der Kundmachung der Verordnung, mit welcher die Aufhebung der Anerkennung der Rechtspersönlichkeit erfolgte, ist binnen drei Werktagen ein Feststellungsbescheid über die Gründe zu erlassen, der den Namen der Religionsgesellschaft und die zuletzt zur Außenvertretung befugten Organe zu enthalten hat und an diese zuzustellen ist.

(4) Die Versagung oder Aufhebung der Rechtsstellung ist im Internet auf einer für den Bereich „Kultusamt“ einzurichtenden Homepage öffentlich zugänglich zu machen.

2. Abschnitt

Aufbau und Aufgaben

Verfassungen islamischer Religionsgesellschaften

§ 6. (1) Eine im Rahmen der inneren Angelegenheiten erstellte Verfassung einer islamischen Religionsgesellschaft hat, um die Wirkung für den staatlichen Bereich sicherzustellen, folgende Angaben in der Amtssprache zu enthalten:

1. Name und Kurzbezeichnung, wobei die Religionsgesellschaft klar erkennbar und eine Verwechslung mit anderen Kirchen oder Religionsgesellschaften, Vereinen, Einrichtungen oder anderen Rechtsformen ausgeschlossen sein muss;
2. Sitz der Religionsgesellschaft;
3. Erwerb und Verlust der Mitgliedschaft;
4. Rechte und Pflichten der Mitglieder;
5. Darstellung der Lehre, einschließlich eines Textes der wesentlichen Glaubensquellen (Koran), die sich von bestehenden gesetzlich anerkannten Religionsgesellschaften, Bekenntnisgemeinschaften oder Religionsgesellschaften unterscheiden müssen;
6. innere Organisation, wobei zumindest Kultusgemeinden vorzusehen sind;
7. angemessene Berücksichtigung aller innerhalb der Religionsgesellschaft bestehenden Traditionen;
8. Art der Bestellung, Dauer der Funktionsperiode und Abberufung der Organe;
9. Art der Besorgung des Religionsunterrichts und die Aufsicht über diesen;
10. Aufbringung der Mittel, deren Verwaltung und die Rechnungslegung;
11. Schlichtung von Streitigkeiten innerhalb der Religionsgesellschaft;
12. Erzeugung und Änderung der Verfassung.

(2) Die Aufbringung der Mittel für die gewöhnliche Tätigkeit zur Befriedigung der religiösen Bedürfnisse ihrer Mitglieder hat durch die Religionsgesellschaft, die Kultusgemeinden bzw. ihre Mitglieder im Inland zu erfolgen.

Aufgaben einer Religionsgesellschaft

§ 7. Einer Religionsgesellschaft obliegen insbesondere

1. die Vertretung der Interessen ihrer Mitglieder, soweit sie über den Wirkungsbereich einer Kultusgemeinde hinausreichen; sie ist religionsgesellschaftliche Oberbehörde;
2. die Vorlage der Verfassung der Religionsgesellschaft und von Statuten der Kultusgemeinden, deren Änderungen sowie Änderungen in der Zusammensetzung der Organe an den Bundeskanzler;
3. die Vorlage von nach innerreligionsgesellschaftlichem Recht mit Rechtspersönlichkeit ausgestatteten Einrichtungen für die Erlangung der Rechtspersönlichkeit auch für den staatlichen Bereich, deren vertretungsbefugten Organe und Organwalter sowie deren Änderungen an den Bundeskanzler.

Kultusgemeinden

§ 8. (1) Kultusgemeinden sind Teile einer islamischen Religionsgesellschaft, die zugleich selbstständige Körperschaften öffentlichen Rechts sind. Sie haben für die Befriedigung der religiösen Bedürfnisse ihrer Mitglieder und für die Bereitstellung der dafür erforderlichen Einrichtungen zu sorgen.

(2) Die Kultusgemeinden können zur Erfüllung der in Abs. 1 genannten Aufgaben Einrichtungen gründen, führen oder bestehende Einrichtungen zu solchen der Kultusgemeinde erklären. Gemeinsame Einrichtungen mehrerer Kultusgemeinden können nur im allseitigen Einverständnis und mit Zustimmung der Religionsgesellschaft gegründet werden.

(3) Kultusgemeinden können nur gegründet werden, wenn deren Bestand und wirtschaftliche Selbsterhaltungsfähigkeit gesichert ist und die Religionsgesellschaft der Gründung zustimmt.

(4) Jede Kultusgemeinde hat sich ein Statut zu geben, welches um die Wirkung für den staatlichen Bereich sicher zu stellen

1. Name und eine Kurzbezeichnung der Kultusgemeinde, wobei die Religionsgesellschaft klar erkennbar und eine Verwechslung mit anderen Kirchen oder Religionsgesellschaften,

Vereinen, Einrichtungen, Kultusgemeinden oder anderen Rechtsformen ausgeschlossen sein muss,

2. den Sitz der Kultusgemeinde,
3. Bestimmungen über Erwerb und Verlust der Mitgliedschaft,
4. die Rechte und Pflichten der Mitglieder,
5. Regelungen über die innere Organisation, insbesondere über ein Mitgliedsverzeichnis,
6. Regelungen über die Art der Bestellung, Dauer der Funktionsperiode und Abberufung der Organe,
7. Regelungen über die Aufbringung der Mittel, deren Verwaltung und über die Rechnungslegung,
8. Regelungen über die Schlichtung von Streitigkeiten innerhalb der Kultusgemeinden, und
9. Regelungen über die Erzeugung und Änderung des Statuts

enthalten muss.

(5) Bei Auflösung einer Kultusgemeinde haben die zuletzt tätigen Organe im Einvernehmen mit der Religionsgesellschaft über das Vermögen zu bestimmen.

3. Abschnitt

Rechte und Pflichten der „Islamischen Glaubensgemeinschaft in Österreich“

Namensrecht und Schutz der religiösen Bezeichnungen

§ 9. (1) Die Religionsgesellschaft hat das Recht, einen Namen im Rahmen der in § 6 Abs. 1 Z 1 genannten Grenzen zu wählen.

(2) Die Namen der Religionsgesellschaft und der Kultusgemeinden sowie alle daraus abgeleiteten Begriffe dürfen nur mit Zustimmung der Religionsgesellschaft oder Kultusgemeinde verwendet werden.

(3) Bezeichnungen, die geeignet sind gegenüber außenstehenden Dritten den Eindruck einer rechtlichen Verbindung zu einzelnen Einrichtungen der Religionsgesellschaft, einer Kultusgemeinde oder ähnlicher Institutionen außerhalb Österreichs herzustellen, dürfen nur mit Zustimmung der Religionsgesellschaft verwendet werden.

(4) Bei Verstößen gegen diese Bestimmungen haben die Religionsgesellschaft und jede betroffene Kultusgemeinde das Recht, einen Antrag auf Einleitung eines Verfahrens zur Beendigung des rechtswidrigen Zustandes an den Bundeskanzler zu stellen, wenn nicht strafgesetzliche Bestimmungen anzuwenden sind. Über den Antrag ist binnen vier Wochen zu entscheiden.

Begutachtungsrecht

§ 10. (1) Die Religionsgesellschaft ist berechtigt, den Organen der Gesetzgebung und Verwaltung auf allen Ebenen Gutachten, Stellungnahmen, Berichte und Vorschläge über Angelegenheiten, die gesetzlich anerkannte Kirchen und Religionsgesellschaften betreffen, zu übermitteln.

(2) Rechtsetzende Maßnahmen, die die äußeren Rechtsverhältnisse der Religionsgesellschaft betreffen, sind vor ihrer Vorlage, Verordnungen vor ihrer Erlassung, der Religionsgesellschaft unter Gewährung einer angemessenen Frist zur Stellungnahme zu übermitteln.

Recht auf religiöse Betreuung in besonderen Einrichtungen und Jugenderziehung

§ 11. (1) Die Religionsgesellschaft hat das Recht, ihre Mitglieder, die

1. Angehörige des Bundesheeres sind oder
2. sich in gerichtlicher oder verwaltungsbehördlicher Haft befinden oder
3. in öffentlichen Krankenanstalten, Versorgungs-, Pflege- oder ähnlichen Anstalten untergebracht sind,

in religiöser Hinsicht zu betreuen.

(2) Zur Besorgung der Angelegenheiten des Abs. 1 kommen nur Personen in Betracht, die aufgrund ihrer Ausbildung und ihres Lebensmittelpunktes in Österreich fachlich und persönlich dafür geeignet sind. Sie unterstehen in allen konfessionellen Belangen der Religionsgesellschaft, in allen anderen Angelegenheiten der jeweils zuständigen Leitung für die Einrichtung. Die fachliche Eignung liegt nur dann vor, wenn ein Abschluss eines Studiums gemäß § 24 oder eine gleichwertige Qualifikation vorliegt. Die persönliche Eignung erfordert mindestens 3 Jahre einschlägige Berufserfahrung und

Deutschkenntnisse auf dem Niveau der Reifeprüfung. Weiters ist eine Ermächtigung durch die Religionsgesellschaft erforderlich.

(3) Der für die Besorgung der Angelegenheiten nach Abs. 1 Z 1 erforderliche Sach- und Personalaufwand ist vom Bund zu tragen.

(4) Die Religionsgesellschaft und ihre Mitglieder sind berechtigt, Kinder und Jugendliche durch alle traditionellen Bräuche zu führen und entsprechend den religiösen Geboten zu erziehen.

Speisevorschriften

§ 12. (1) Die Religionsgesellschaft hat das Recht, in Österreich die Herstellung von Fleischprodukten und anderen Nahrungsmitteln gemäß ihren innerreligionsgesellschaftlichen Vorschriften zu organisieren.

(2) Bei der Verpflegung von Mitgliedern der Religionsgesellschaft beim Bundesheer, in Haftanstalten, öffentlichen Krankenanstalten, Versorgungs-, Pflege- oder ähnlichen Anstalten sowie öffentlichen Schulen ist auf die innerreligionsgesellschaftlichen Speisegebote Rücksicht zu nehmen.

Feiertage

§ 13. (1) Feiertagen und der Zeit des Freitagsgebetes wird der Schutz des Staates gewährleistet. Ihre Termine richten sich nach dem islamischen Kalender. Die Tage beginnen mit Sonnenuntergang und dauern bis Sonnenuntergang des folgenden Tages. Die Gebetszeit ist am Freitag von 12.00 Uhr bis 14.00 Uhr.

(2) Feiertage sind

- a) Ramadanfest (3 Tage)
- b) Pilger-Opferfest (4 Tage)
- c) Aschura (1 Tag).

(3) An den in Abs. 2 bezeichneten Tagen und während des Freitagsgebetes sind in der Nähe von Kultstätten und sonstigen Kultusgemeinden zu gottesdienstlichen Zwecken dienenden Räumen und Gebäuden alle vermeidbaren, Lärm erregenden Handlungen, die eine Beeinträchtigung der Feier zur Folge haben könnten, sowie öffentliche Versammlungen, Auf- und Umzüge, untersagt.

Abberufung von Funktionsträgern und -trägerinnen

§ 14. Die Religionsgesellschaft und die Kultusgemeinden haben Funktionsträger und -trägerinnen, einschließlich religiöser Funktionsträger und -trägerinnen, die durch ein inländisches Gericht wegen einer oder mehrerer mit Vorsatz begangener strafbarer Handlungen zu einer mehr als einjährigen Freiheitsstrafe rechtskräftig verurteilt worden sind oder durch ihr Verhalten die öffentliche Sicherheit, Ordnung, Gesundheit und Moral oder die Rechte und Freiheiten anderer nachhaltig gefährden, ihrer Funktionen zu entheben.

Friedhöfe

§ 15. (1) Friedhöfe bzw. Friedhofsabteilungen sind auf Dauer angelegt. Ihre Auflösung oder Schließung sowie Enterdigungen einzelner Grabstellen sind unzulässig. Ausnahmen bedürfen der Zustimmung der religionsgesellschaftlichen Oberbehörde.

(2) Bestattungen auf Friedhöfen bzw. Friedhofsabteilungen dürfen nur mit Zustimmung der religionsgesellschaftlichen Oberbehörde vorgenommen werden.

4. Abschnitt

Rechte und Pflichten der „Islamischen Alevitischen Glaubensgemeinschaft in Österreich“

Namensrecht und Schutz der religiösen Bezeichnungen

§ 16. (1) Die Religionsgesellschaft hat das Recht, einen Namen im Rahmen der in § 6 Abs. 1 Z 1 genannten Grenzen zu wählen.

(2) Die Namen der Religionsgesellschaft und der Kultusgemeinden sowie alle daraus abgeleiteten Begriffe dürfen nur mit Zustimmung der Religionsgesellschaft oder Kultusgemeinde verwendet werden.

(3) Bezeichnungen, die geeignet sind gegenüber außenstehenden Dritten den Eindruck einer rechtlichen Verbindung zu einzelnen Einrichtungen einer Religionsgesellschaft, einer Kultusgemeinde

oder ähnlicher Institutionen außerhalb Österreichs herzustellen, dürfen nur mit Zustimmung der Religionsgesellschaft verwendet werden.

(4) Bei Verstößen gegen diese Bestimmungen haben die Religionsgesellschaft und jede betroffene Kultusgemeinde das Recht, einen Antrag auf Einleitung eines Verfahrens zur Beendigung des rechtswidrigen Zustandes an den Bundeskanzler zu stellen, wenn nicht strafgesetzliche Bestimmungen anzuwenden sind. Über den Antrag ist binnen vier Wochen zu entscheiden.

Begutachtungsrecht

§ 17. (1) Die Religionsgesellschaft ist berechtigt, den Organen der Gesetzgebung und Verwaltung auf allen Ebenen Gutachten, Stellungnahmen, Berichte und Vorschläge über Angelegenheiten, die gesetzlich anerkannte Kirchen und Religionsgesellschaften betreffen, zu übermitteln.

(2) Rechtsetzende Maßnahmen, die die äußeren Rechtsverhältnisse der Religionsgesellschaft betreffen, sind vor ihrer Vorlage, Verordnungen vor ihrer Erlassung, der Religionsgesellschaft unter Gewährung einer angemessenen Frist zur Stellungnahme zu übermitteln.

Recht auf religiöse Betreuung in besonderen Einrichtungen und Jugendziehung

§ 18. (1) Die Religionsgesellschaft hat das Recht, ihre Mitglieder, die

1. Angehörige des Bundesheeres sind oder
2. sich in gerichtlicher oder verwaltungsbehördlicher Haft befinden oder
3. in öffentlichen Krankenanstalten, Versorgungs-, Pflege- oder ähnlichen Anstalten untergebracht sind,

in religiöser Hinsicht zu betreuen.

(2) Zur Besorgung der Angelegenheiten des Abs. 1 kommen nur Personen, insbesondere Dedes, Babas und Anas, in Betracht, die aufgrund ihrer Ausbildung und ihres Lebensmittelpunktes in Österreich fachlich und persönlich dafür geeignet sind. Sie unterstehen in allen konfessionellen Belangen der Religionsgesellschaft, in allen anderen Angelegenheiten der jeweils zuständigen Leitung für die Einrichtung. Die fachliche Eignung liegt nur dann vor, wenn ein Abschluss eines Studiums gemäß § 24 oder eine gleichwertige Qualifikation vorliegt. Die persönliche Eignung erfordert mindestens 3 Jahre einschlägige Berufserfahrung und Deutschkenntnisse auf dem Niveau der Reifeprüfung. Weiters ist eine Ermächtigung durch die Religionsgesellschaft erforderlich.

(3) Der für die Besorgung der Angelegenheiten nach Abs. 1 Z 1 erforderliche Sach- und Personalaufwand ist vom Bund zu tragen.

(4) Die Religionsgesellschaft und ihre Mitglieder sind berechtigt, Kinder und Jugendliche durch alle traditionellen Bräuche zu führen und entsprechend den religiösen Geboten zu erziehen.

Speisevorschriften

§ 19. (1) Die Religionsgesellschaft hat das Recht, in Österreich die Herstellung von Fleischprodukten und anderen Nahrungsmitteln gemäß ihren innerreligionsgesellschaftlichen Vorschriften zu organisieren.

(2) Bei der Verpflegung von Mitgliedern der Religionsgesellschaft beim Bundesheer, in Haftanstalten, öffentlichen Krankenanstalten, Versorgungs-, Pflege- oder ähnlichen Anstalten sowie öffentlichen Schulen ist auf die innerreligionsgesellschaftlichen Speisegebote Rücksicht zu nehmen.

Feiertage

§ 20. (1) Feiertagen und den Gottesdiensten (donnerstäglicher Cem-Gottesdienst, Lokma-Tage) wird der Schutz des Staates gewährleistet. Die Termine der Feiertage richten sich nach dem islamischen Kalender. Die Tage beginnen mit Sonnenuntergang und dauern bis Sonnenuntergang des folgenden Tages.

(2) Feiertage sind

- a) Fasten- und Feiertage in Gedenken des Heiligen Hizir (3 Tage)
- b) Geburt des Heiligen Ali (1 Tag)
- c) Ausrufung Alis als Nachfolger Mohammeds (1 Tag)
- d) Opferfest (4 Tage)
- e) Asure (1 Tag).

(3) An den in Abs. 2 bezeichneten Tagen bzw. während der Gottesdienste sind in der Nähe von Kultstätten und sonstigen Kultusgemeinden zu gottesdienstlichen Zwecken dienenden Räumen und

Gebäuden alle vermeidbaren, Lärm erregenden Handlungen, die eine Beeinträchtigung der Feier zur Folge haben könnten, sowie öffentliche Versammlungen, Auf- und Umzüge, untersagt.

Abberufung von Funktionsträgern und -trägerinnen

§ 21. Eine Religionsgesellschaft und die Kultusgemeinden haben Funktionsträger und -trägerinnen, einschließlich religiöser Funktionsträger und -trägerinnen, die durch ein inländisches Gericht wegen einer oder mehrerer mit Vorsatz begangener strafbarer Handlungen zu einer mehr als einjährigen Freiheitsstrafe rechtskräftig verurteilt worden sind oder durch ihr Verhalten die öffentliche Sicherheit, Ordnung, Gesundheit und Moral oder die Rechte und Freiheiten anderer nachhaltig gefährden, ihrer Funktionen zu entheben.

Friedhöfe

§ 22. (1) Friedhöfe bzw. Friedhofsabteilungen sind auf Dauer angelegt. Ihre Auflösung oder Schließung sowie Enterdigungen einzelner Grabstellen sind unzulässig. Ausnahmen bedürfen der Zustimmung der religionsgesellschaftlichen Oberbehörde.

(2) Bestattungen auf Friedhöfen bzw. Friedhofsabteilungen dürfen nur mit Zustimmung der religionsgesellschaftlichen Oberbehörde vorgenommen werden.

5. Abschnitt

Zusammenwirken von Religionsgesellschaften und Staat

Rechtswirksamkeit innerreligionsgesellschaftlicher Entscheidungen

§ 23. (1) Die Verfassung einer Religionsgesellschaft, die Statuten von Kultusgemeinden sowie in diesen begründete Verfahrensordnungen, insbesondere Kultusumlagenordnung und Wahlordnung, und deren Änderungen bedürfen zu ihrer Gültigkeit der Genehmigung des Bundeskanzlers.

(2) Die aufgrund der Verfassung und der Statuten zur Außenvertretung befugten Organe sowie die Religionsdienerinnen und -diener sind dem Bundeskanzler unverzüglich nach der Wahl bzw. Bestellung von der Religionsgesellschaft (§ 7 Z 2) zur Kenntnis zu bringen.

(3) Änderungen von Regelungen gemäß Abs. 1 und Bestellungen von vertretungsbefugten Organen treten erst mit dem Tag der Bestätigung durch den Bundeskanzler in Kraft. Sie sind von diesem im Internet auf einer für den Bereich „Kultusamt“ einzurichtenden Homepage öffentlich zugänglich zu machen.

(4) Nach innerreligionsgesellschaftlichem Recht mit Rechtspersönlichkeit ausgestattete Einrichtungen erlangen für den staatlichen Bereich Rechtspersönlichkeit des öffentlichen Rechts mit dem Tag des Einlangens der durch die Religionsgesellschaft ausgefertigten Anzeige beim Bundeskanzler, der das Einlangen schriftlich zu bestätigen hat. Die Anzeige muss den Wirkungsbereich der Rechtsperson und jene Personen, welche sie nach außen vertreten enthalten.

Theologische Studien

§ 24. (1) Der Bund hat ab dem 1. Jänner 2016 zum Zwecke der theologischen Forschung und Lehre und für die wissenschaftliche Heranbildung des geistlichen Nachwuchses islamischer Religionsgesellschaften den Bestand einer theologischen Ausbildung an der Universität Wien zu erhalten. Für diese sind insgesamt bis zu sechs Stellen für Lehrpersonal vorzusehen.

(2) Für jede Religionsgesellschaft nach diesem Bundesgesetz ist ein eigener Zweig im Studium vorzusehen.

(3) Als Lehrpersonal gemäß Abs. 1 kommen Universitätsprofessorinnen und Universitätsprofessoren, Universitätsdozentinnen und Universitätsdozenten, Privatdozentinnen und Privatdozenten sowie assoziierte Professorinnen und Professoren im Sinne des Kollektivvertrages für die ArbeitnehmerInnen der Universitäten gemäß § 108 Abs. 3 Universitätsgesetz in Betracht.

(4) Vor der Besetzung von Stellen nach Abs. 1 ist mit den Religionsgesellschaften in Fühlungnahme über die in Aussicht genommene Person zu treten, wobei im theologischen Kernbereich darauf Bedacht zu nehmen ist, dass es sich um Anhänger der in der jeweiligen nach diesem Bundesgesetz anerkannten Religionsgesellschaft vertretenen Glaubenslehre (Rechtsschule, Glaubensströmung) handelt.

Anzeige- und Meldeverpflichtungen

§ 25. Die Religionsgesellschaft und die Republik sind verpflichtet, über Ereignisse, die eine Angelegenheit dieses Bundesgesetzes berühren, den jeweils anderen zu informieren. Dies gilt insbesondere für die Einleitung und Beendigung von Verfahren, sowie die Verhängung von Haft für den in den §§ 14 und 21 genannten Personenkreis, sowie für innerreligionsgesellschaftliche Rechtsmittel gegen Wahlen in der Religionsgesellschaft oder einer Kultusgemeinde.

Schutz der Amtsverschwiegenheit

§ 26. (1) Religiöse Funktionsträger dürfen als Zeugen, unbeschadet der sonst hiefür geltenden Vorschriften, nicht in Ansehung dessen vernommen werden, was ihnen unter dem Siegel der Amtsverschwiegenheit anvertraut wurde.

(2) Abs. 1 gilt auch für die Vernehmung als Auskunftspersonen oder Parteien im zivilgerichtlichen Verfahren.

Untersagung von Veranstaltungen

§ 27. Die Behörde kann Versammlungen und Veranstaltungen zu Kultuszwecken untersagen, von denen eine unmittelbare Gefahr für die Interessen der öffentlichen Sicherheit, Ordnung oder Gesundheit oder der nationalen Sicherheit oder die Rechte und Freiheiten anderer ausgeht. Gefahren, die aus Anlass der Veranstaltung von Dritten ausgehen, stellen keinen Untersagungsgrund dar.

Wahlen

§ 28. (1) Falls außenvertretungsbefugte Organe oder Religionsdienerinnen und -diener durch Wahl bestimmt werden, muss der Wahlvorgang entweder in der Verfassung, den Statuten oder einer Wahlordnung so ausreichend bestimmt sein, dass eine Überprüfung des Wahlvorganges möglich ist.

(2) Falls außenvertretungsbefugte Organe oder Religionsdienerinnen und -diener durch Wahl bestimmt werden, steht jeder und jedem aktiv Wahlberechtigten oder jeder und jedem, der oder die aufgrund der Wahlregelungen gemäß Abs. 1 aktiv wahlberechtigt sein könnte, nach Erschöpfung der innerreligionsgesellschaftlichen Möglichkeiten das Recht einer Wahlaufsichtsbeschwerde an den Bundeskanzler zu.

(3) Wenn nicht binnen 14 Tagen ab Einlangen der Wahlanzeige eine Mitteilung über ein innerreligionsgesellschaftliches Rechtsmittel oder eine Beschwerde aufgrund Abs. 2 eingeht, so hat der Bundeskanzler das Wahlergebnis zur Kenntnis zu nehmen und eine Bestätigung über die Wahlanzeige auszustellen.

Kuratorenbestellung

§ 29. (1) Ist die Dauer der Funktionsperiode von zur Außenvertretung befugten Organen der Religionsgesellschaft oder einer Kultusgemeinde um zumindest sechs Monate überschritten oder sind diese aus anderen Gründen nicht mehr handlungsfähig, so hat die Behörde die betreffende Kultusgemeinde und die Religionsgesellschaft aufzufordern, binnen einer Frist von zumindest einem und höchstens sechs Monaten die vorgesehenen Wahlen durchzuführen oder die Handlungsfähigkeit auf andere, den Statuten oder der Verfassung entsprechende, Art wieder herzustellen.

(2) Kommt die Kultusgemeinde oder die Religionsgesellschaft dem Auftrag nicht nach und hat weder die Kultusgemeinde noch die Religionsgesellschaft einen Antrag auf Bestellung einer Kuratorin oder eines Kurators beim zuständigen Gericht eingebracht, so hat der Bundeskanzler einen solchen Antrag beim zuständigen Gericht einzubringen.

Durchsetzung von behördlichen Entscheidungen

§ 30. Zur Durchsetzung von Entscheidungen nach diesem Bundesgesetz kann die Behörde mit Bescheid gesetz-, verfassungs- oder statutenwidrige Beschlüsse aufheben, Geldbußen in angemessener Höhe verhängen sowie andere gesetzlich vorgesehene Mittel einsetzen.

6. Abschnitt

Schlussbestimmungen

Bestehende Religionsgesellschaften, Kultusgemeinden, Verfassungen und Statuten

§ 31. (1) Die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich, BGBl. Nr. 466/1988, und die Islamische Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich, BGBl. II Nr. 133/2013, sowie deren Teile mit eigener Rechtspersönlichkeit bleiben in ihrem Bestande unberührt. Sie sind Religionsgesellschaften

nach § 9 bzw. § 16 dieses Bundesgesetzes. Binnen vierzehn Tagen nach Inkrafttreten dieses Bundesgesetzes sind Verordnungen gemäß § 3 Abs. 1 zu erlassen, die den Bestand als Religionsgesellschaft nach diesem Bundesgesetz mit dem Tag des Inkrafttretens dieses Bundesgesetzes feststellen.

(2) Verfassungen, Statuten sowie gewählte Organe bleiben in Geltung bzw. in Funktion. Sie sind mit den Bestimmungen dieses Bundesgesetzes bis zum 31. Dezember 2015 in Einklang zu bringen. Über diese Änderungen der Verfassungen und Statuten hat der Bundeskanzler bis spätestens 1. März 2016 zu entscheiden.

(3) Vereine, deren Zweck in der Verbreitung der Religionslehre einer Religionsgesellschaft nach diesem Bundesgesetz besteht und die zum Zeitpunkt des Inkrafttretens dieses Bundesgesetzes bestehen, sind zum 1. März 2016 mit Bescheid des Bundesministers für Inneres aufzulösen, wenn der Vereinszweck nicht an die Erfordernisse dieses Gesetzes angepasst wurde.

(4) Zum Zeitpunkt des Inkrafttretens dieses Bundesgesetzes tätige religiöse Funktionsträger können in Ausnahme zu den Bestimmungen des § 6 Abs. 2 ihre Funktion bis zu einem Jahr ab Inkrafttreten dieses Bundesgesetzes weiter ausüben.

In- und Außerkrafttreten

§ 32. Das Gesetz tritt mit Ablauf des Tages der Kundmachung im Bundesgesetzblatt in Kraft. Mit dem Inkrafttreten dieses Bundesgesetzes tritt das Gesetz betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islam als Religionsgesellschaft, RGBl 159/1912 idF BGBl. 144/1988, zuletzt geändert durch das Bundesministeriengesetz 2014, BGBl. I Nr. 11/2014, außer Kraft.

Vollzugsklausel

§ 33. Mit der Vollziehung dieses Bundesgesetzes ist der Bundeskanzler betraut, soweit aufgrund einzelner Regelungen nicht die sachliche Zuständigkeit einer Bundesministerin oder eines Bundesministers besteht.

Fischer

Faymann

EK 12: İnanç Topluluklarının Tüzel Kişiliğine İlişkin 1998 Tarihli Konsolide Kanun ⁷⁹⁹

Bundesrecht konsolidiert

Gesamte Rechtsvorschrift für BekenntnisgemeinschaftenG, Fassung vom 04.02.1998

Langtitel

Bundesgesetz über die Rechtspersönlichkeit von religiösen Bekenntnisgemeinschaften (BekenntnisgemeinschaftenG – BekGG)
SIF: BGBl. I Nr. 19/1998 (NR: GP XX RV 938 AB 1013 S. 102. BR: AB 5596 S. 634.)

Änderung

BGBl. I Nr. 84/2010 (VfGH)
BGBl. I Nr. 78/2011 (NR: GP XXIV RV 1256 AB 1267 S. 113. BR: AB 8537 S. 799.)
BGBl. I Nr. 75/2013 (NR: GP XXIV RV 2212 AB 2287 S. 199. BR: AB 8953 S. 820.)
BGBl. I Nr. 146/2021 (NR: GP XXVII RV 850 S. 925. S. 115. BR: AB 10707 S. 929.)

Text

Begriff der religiösen Bekenntnisgemeinschaft

§ 1. Religiöse Bekenntnisgemeinschaften im Sinne dieses Bundesgesetzes sind Vereinigungen von Anhängern einer Religion, die gesetzlich nicht anerkannt sind.

Erwerb der Rechtspersönlichkeit für eine religiöse Bekenntnisgemeinschaft

§ 2. (1) Religiöse Bekenntnisgemeinschaften erwerben die Rechtspersönlichkeit nach diesem Bundesgesetz auf Antrag durch Bescheid des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Kultur. Der Lauf der Frist nach § 73 AVG wird durch die Zeit für eine allfällige Ergänzung des Antrages und für ein allfälliges Parteieingehör vom Zeitpunkt des Absendens des Verbesserungsauftrages oder der Einladung zum Parteieingehör bis zum Einlangen der Ergänzung oder der Stellungnahme oder des Ablaufes der dafür festgestellten Frist gehennt.

(2) Der Bundesminister hat das Einlangen von Anträgen gemäß Abs. 1 im Internet auf einer vom Bundesministerium für den Bereich „Kultusamt“ einzurichtenden Homepage öffentlich zugänglich zu machen.

(3) Über den Erwerb der Rechtspersönlichkeit ist ein Feststellungsbescheid zu erlassen, der den Namen der religiösen Bekenntnisgemeinschaft sowie die nach außen vertretungsbefugten Organe in allgemeiner Bezeichnung zu enthalten hat.

(4) Mit dem Feststellungsbescheid nach Abs. 3 hat der Bundesminister für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten die Auflösung jener Vereine zu verbinden, deren Zweck in der Verbreitung der Religionslehre der betreffenden religiösen Bekenntnisgemeinschaft besteht.

(5) Wird eine religiöse Bekenntnisgemeinschaft unter Auflösung eines Vereines, der der Unterstützung des betreffenden religiösen Bekenntnisses dient, neu gebildet, so ist abgabenrechtlich von einem bloßen Wechsel der Rechtsform und weiterem Fortbestehen ein und desselben Steuerpflichtigen (Rechtsträgers) auszugehen.

(6) Religiöse Bekenntnisgemeinschaften mit Rechtspersönlichkeit nach diesem Bundesgesetz haben das Recht, sich als „staatlich eingetragene religiöse Bekenntnisgemeinschaft“ zu bezeichnen.

Antrag der religiösen Bekenntnisgemeinschaft auf Erwerb der Rechtspersönlichkeit

§ 3. (1) Der Antrag der religiösen Bekenntnisgemeinschaft auf Erwerb der Rechtspersönlichkeit hat durch die Vertretung der religiösen Bekenntnisgemeinschaft zu erfolgen. Die Vertretungsbefugnis ist glaubhaft zu machen. Ferner ist eine Zustelladresse anzugeben.

(2) Dem Antrag sind Statuten und ergänzende Unterlagen beizulegen, aus denen sich Inhalt und Praxis des Religionsbekenntnisses ergeben.

(3) Zusammen mit dem Antrag ist der Nachweis zu erbringen, daß der religiösen Bekenntnisgemeinschaft mindestens 300 Personen mit Wohnsitz in Österreich angehören, welche weder einer religiösen Bekenntnisgemeinschaft mit Rechtspersönlichkeit nach diesem Bundesgesetz noch einer gesetzlich anerkannten Kirche oder Religionsgesellschaft angehören.

⁷⁹⁹ <https://www.ris.bka.gv.at/Bund>, Erişim Tarihi: 12.06.2020, Erişim Tarihi: 15.02.2023

(4) Im Bundesgebiet bestehende Vereine, deren Zweck in der Verbreitung der Religionslehre der religiösen Bekenntnisgemeinschaft besteht, haben im Verfahren Parteistellung; sie sind mit dem Antrag namhaft zu machen.

Statuten

§ 4. (1) Die Statuten haben zu enthalten:

1. Name der religiösen Bekenntnisgemeinschaft, welcher so beschaffen sein muß, daß er mit der Lehre der religiösen Bekenntnisgemeinschaft in Zusammenhang gebracht werden kann und Verwechslungen mit bestehenden religiösen Bekenntnisgemeinschaften mit Rechtspersönlichkeit und gesetzlich anerkannten Kirchen und Religionsgesellschaften oder deren Einrichtungen ausschließt,
2. Darstellung der Religionslehre, welche sich von der Lehre bestehender religiöser Bekenntnisgemeinschaften nach diesem Bundesgesetz sowie von der Lehre gesetzlich anerkannter Kirchen und Religionsgesellschaften unterscheiden muß,
3. Darstellung der sich aus der Religionslehre ergebenden Zwecke und Ziele der religiösen Bekenntnisgemeinschaft sowie Rechte und Pflichten der Angehörigen der religiösen Bekenntnisgemeinschaft,
4. Bestimmungen betreffend den Beginn der Mitgliedschaft und die Beendigung der Mitgliedschaft, wobei die Beendigung jedenfalls gemäß § 8 Abs. 1 gewährleistet sein muß,
5. Art der Bestellung der Organe der religiösen Bekenntnisgemeinschaft, deren sachlicher und örtlicher Wirkungskreis, Sitz und Verantwortlichkeit für den staatlichen Bereich,
6. Vertretung der religiösen Bekenntnisgemeinschaft nach außen,
7. Art der Aufbringung der für die Erfüllung der wirtschaftlichen Bedürfnisse erforderlichen Mittel,
8. Bestimmungen für den Fall der Beendigung der Rechtspersönlichkeit, wobei insbesondere sicherzustellen ist, daß Forderungen gegen die religiöse Bekenntnisgemeinschaft ordnungsgemäß abgewickelt werden und das Vermögen der religiösen Bekenntnisgemeinschaft nicht für Zwecke verwendet wird, die ihrer Zielsetzung widersprechen.

(2) In den Statuten kann vorgesehen werden, daß auch örtliche Teilbereiche der religiösen Bekenntnisgemeinschaft eigene Rechtspersönlichkeit erwerben können. In diesem Fall haben die Statuten bezüglich der Teilbereiche zu bestimmen:

1. Bezeichnung des örtlichen Wirkungsbereiches,
2. eigene vertretungsberechtigte Organe,
3. Bestimmungen betreffend den Rechtsübergang bei Auflösung dieses Rechtsträgers.

Versagung des Erwerbs der Rechtspersönlichkeit

§ 5. (1) Der Bundesminister für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten hat den Erwerb der Rechtspersönlichkeit zu versagen, wenn

1. dies im Hinblick auf die Lehre oder deren Anwendung zum Schutz der in einer demokratischen Gesellschaft gegebenen Interessen der öffentlichen Sicherheit, der öffentlichen Ordnung, Gesundheit und Moral oder zum Schutz der Rechte und Freiheiten anderer notwendig ist; dies ist insbesondere bei Aufforderung zu einem mit Strafe bedrohtem gesetzwidrigen Verhalten, bei einer Behinderung der psychischen Entwicklung von Heranwachsenden, bei Verletzung der psychischen Integrität und bei Anwendung psychotherapeutischer Methoden, insbesondere zum Zwecke der Glaubensvermittlung, gegeben,
2. die Statuten dem § 4 nicht entsprechen.

(2) Die Versagung der Rechtspersönlichkeit ist im Internet auf einer vom Bundesministerium für den Bereich „Kultusamt“ einzurichtenden Homepage öffentlich zugänglich zu machen.

Erwerb der Rechtspersönlichkeit für örtliche Teilbereiche einer religiösen Bekenntnisgemeinschaft

§ 6. Der Erwerb der Rechtspersönlichkeit für örtliche Teilbereiche einer religiösen Bekenntnisgemeinschaft bedarf eines Antrages durch die religiöse Bekenntnisgemeinschaft beim Bundesminister für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten und wird mit dem Tag des Einlangens wirksam. Der Bundesminister für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten hat das Einlangen des Antrages zu bestätigen.

Mitteilungspflichten der religiösen Bekenntnisgemeinschaft mit Rechtspersönlichkeit

§ 7. Religiöse Bekenntnisgemeinschaften und deren Teilbereiche mit Rechtspersönlichkeit haben die Namen und Anschriften ihrer jeweiligen vertretungsberechtigten Organe sowie jede Änderung der Statuten unverzüglich dem Bundesministerium für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten

bekanntzugeben. Die Kenntnisnahme ist bescheidmäßig zu versagen, wenn eine statutenwidrige Bestellung der Organe der Behörde zur Kenntnis gelangt ist bzw. die Statutenänderung den Grund für eine Versagung gemäß § 5 geben würde.

Beendigung der Mitgliedschaft zu einer religiösen Bekenntnisgemeinschaft

§ 8. (1) Die Beendigung der Mitgliedschaft zu einer religiösen Bekenntnisgemeinschaft erfolgt jedenfalls durch die Erklärung des Austrittes vor der Bezirksverwaltungsbehörde. Diese hat den Austritt der betreffenden religiösen Bekenntnisgemeinschaft mitzuteilen.

(2) Gebühren anlässlich des Austrittes dürfen nicht gefordert werden.

Beendigung der Rechtspersönlichkeit

§ 9. (1) Die Rechtspersönlichkeit endet durch

1. Selbstauflösung, die dem Bundesminister für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten schriftlich bekanntzugeben ist,
2. Aberkennung der Rechtspersönlichkeit.

(2) Der Bundesminister für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten hat einer religiösen Bekenntnisgemeinschaft oder deren Teilbereich die Rechtspersönlichkeit abzuerkennen, wenn

1. sie eine der für den Erwerb der Rechtspersönlichkeit maßgeblichen Voraussetzungen nicht oder nicht mehr erbringt,
2. sie durch mindestens ein Jahr keine handlungsfähigen vertretungsbefugten Organe für den staatlichen Bereich besitzt,
3. bei Vorliegen der Voraussetzungen für eine Versagung der Rechtspersönlichkeit gemäß § 5, sofern trotz Aufforderung zur Abstellung des Aberkennungsgrundes dieser fortbesteht, oder
4. bei statutenwidrigem Verhalten, sofern trotz Aufforderung zur Abstellung dieses fortbesteht.

(3) Die Aberkennung der Rechtspersönlichkeit ist im Internet auf einer vom Bundesministerium für den Bereich „Kultusamt“ einzurichtenden Homepage öffentlich zugänglich zu machen.

Register über die religiösen Bekenntnisgemeinschaften mit Rechtspersönlichkeit

§ 10. (1) Der Bundesminister für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten hat ein Register über die religiösen Bekenntnisgemeinschaften mit Rechtspersönlichkeit zu führen. Dieses hat zu enthalten:

1. Name der religiösen Bekenntnisgemeinschaft,
2. Rechtspersönlichkeiten für Teilbereiche,
3. Geschäftszahl und Datum des Feststellungsbescheides gem. § 2 Abs. 3,
4. vertretungsbefugte Organe und Zeichnungsberechtigung,
5. bei Beendigung der Rechtspersönlichkeit den Grund.

(2) Das Register ist öffentlich.

(3) Auf Verlangen ist jedermann Auskunft über die Anschrift der religiösen Bekenntnisgemeinschaft und über deren nach außen vertretungsbefugten Mitglieder zu erteilen. Ferner ist auf Antrag der religiösen Bekenntnisgemeinschaft oder auch sonst von Personen oder Institutionen, die ein berechtigtes Interesse glaubhaft machen, eine Bestätigung darüber auszustellen, wer nach den vorliegenden Statuten sowie nach den Meldungen gemäß § 7 zur Vertretung nach außen befugt ist.

Zusätzliche Voraussetzungen für eine Anerkennung nach dem Anerkennungsgesetz

§ 11. Für eine Anerkennung müssen die nachstehend genannten Voraussetzungen zusätzlich zu den im Gesetz betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften, RGBl. Nr. 68/1874, umschriebenen Erfordernissen, erfüllt sein.

1. Die Bekenntnisgemeinschaft muss
  - a) durch zumindest 20 Jahre in Österreich, davon 10 Jahre in organisierter Form, zumindest 5 Jahre als religiöse Bekenntnisgemeinschaft mit Rechtspersönlichkeit nach diesem Bundesgesetz bestehen oder
  - b) organisatorisch und in der Lehre in eine international tätige Religionsgesellschaft eingebunden sein, die seit zumindest 100 Jahren besteht und in Österreich bereits in organisierter Form durch zumindest 10 Jahre tätig gewesen sein oder
  - c) organisatorisch und in der Lehre in eine international tätige Religionsgesellschaft eingebunden sein, die seit zumindest 200 Jahren besteht, und
  - d) über eine Anzahl an Angehörigen von mindestens 2 vT der Bevölkerung Österreichs nach der letzten Volkszählung verfügen. Wenn der Nachweis aus den Daten der Volkszählung nicht

möglich ist, so hat die Bekenntnisgemeinschaft diesen in anderer geeigneter Form zu erbringen.

2. Einnahmen und Vermögen dürfen ausschließlich für religiöse Zwecke, wozu auch in der religiösen Zielsetzung begründete gemeinnützige und mildtätige Zwecke zählen, verwendet werden.
3. Es muss eine positive Grundeinstellung gegenüber Gesellschaft und Staat bestehen.
4. Es darf keine gesetzwidrige Störung des Verhältnisses zu den bestehenden gesetzlich anerkannten Kirchen und Religionsgesellschaften sowie sonstigen Religionsgemeinschaften bestehen.

Aufhebung der Anerkennung

§ 11a. (1) Der Bundesminister hat die Anerkennung einer nach dem Gesetz betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften, RGBl. Nr. 68/1874 anerkannten Religionsgesellschaft aufzuheben, wenn

1. eine für die Anerkennung maßgebliche Voraussetzung nach § 11 Z. 2 bis 4, nicht oder nicht mehr vorliegt,
2. die Religionsgesellschaft durch mindestens ein Jahr keine handlungsfähigen statutengemäß vertretungsbefugten Organe für den staatlichen Bereich besitzt,
3. ein Untersagungsgrund für eine religiöse Bekenntnisgemeinschaft gemäß § 5 vorliegt, sofern trotz Aufforderung zur Abstellung des Aberkennungsgrundes dieser fortbesteht,
4. ein statutenwidriges Verhalten trotz Aufforderung zur Abstellung fortbesteht, oder
5. mit der Anerkennung verbundene Pflichten trotz Aufforderung nicht erfüllt werden.

(2) Nach der Kundmachung der Verordnung, mit welcher die Aufhebung der Anerkennung erfolgte, ist binnen drei Werktagen ein Feststellungsbescheid über die Gründe zu erlassen, der den Namen der Religionsgesellschaft und die zuletzt zur Außenvertretung befugten Organe zu enthalten hat und an diese zuzustellen ist.

Koordinationsbestimmung

§ 11b. Die Bundesminister haben, soweit in ihrem Wirkungsbereich die Stellung oder die Rechte der Kirchen und Religionsgesellschaften oder die Rechtspersönlichkeit der religiösen Bekenntnisgemeinschaften berührt sind, den mit Angelegenheiten des Kultus betrauten Bundesminister zu informieren und anzuhören. Entgegenstehende Verschwiegenheitspflichten bleiben unberührt.

Schlußbestimmungen

§ 12. (1) Dieses Bundesgesetz tritt mit dem auf die Kundmachung folgenden Tag in Kraft.

(2) § 2 Abs. 1 in der Fassung des Bundesgesetzes BGBl. I Nr. 75/2013 tritt mit 1. Jänner 2014 in Kraft.

(3) Der Titel sowie § 11b samt Überschrift in der Fassung des Bundesgesetzes BGBl. I Nr. 146/2021 tritt mit dem auf die Kundmachung folgenden Tag in Kraft.

§ 13. Mit der Vollziehung des § 2 Abs. 5 ist der Bundesminister für Finanzen, im übrigen der Bundesminister für Unterricht und kulturelle Angelegenheiten betraut.